

J Î N

KOVARA KURDÎ-TÏRKÎ * KÛRDÇE-TÛRKÇE DERGÎ

1918-1919

Cild II

Wergêr
ji tîpên Erebî
bo tîpên Latînî:

Arap harflerinden
Latin harflerine
çeviren:

M. EMÎN BOZARSLAN

J Î N

www.arsivakurdi.org

WEŞANXANA DENG

Box 3050

750 03 Uppsala

Sweden

DENG YAYINEVÎ

Box 3050

750 03 Uppsala

Sweden

Tarîxa çapê:

Çiriya Pêşîn 1985

*

Baskî tarihi:

Ekim 1985

Fyris-Tryck AB

Storgatan 30, Uppsala-Sweden

ISBN 91-970702-1-1

J Î N

KOVARA KURDÎ-TÏRKÎ * KÛRDÇE-TÛRKÇE DERGI
1918-1919

Cild II

Baran
Serkan

Wergêr
ji tîpên Erebî
bo tîpên Latînî:

Arap harflerinden
Latin harflerine
çeviren:

M. EMÎN BOZARSLAN

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

JÎN

Salek 220 qurîş e
Nîv sal 130 ”

HAYAT

Mesleğimize muvafık makalât
maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler
iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

MÜNDERECAT

Kürdistan'daki şehirler sekencesi Türk müdür? ..	Kurdîyê Bitlîsî
Kürdlere: Bugünkü vazifemiz	Kürdzade Kemal
Mektub-ı manzum	Süleymaniyeli Tevfik
Halê me yê hazir	E. Rehmî
Selaya şevê	E. Rehmî

Nüşhası 5 kuruştur

Necm-i İstikbal Matbaası

www.arsivakurdi.org

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

J Î N

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 ”

H A Y A T

Mesleğimize muvafık makalât
maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler
iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

KÜRDİSTAN'DAKİ ŞEHİRLER SEKENESİ TÜRK MÜDÜR? (*:)

Birçoklarının fikrini mühim bir mesele halinde işgal eden bu mevzua dair birkaç söz yazmayı çoktan beri düşünürdüm. Hatta bu maksadla bazı şeyler de hazırlamıştım. Lâkin onları neşir ve ilân etmeyi, ahvalın bir derece inkişafı zamanına tehir etmek lâzım geliyordu. Vakt-i merhunu bekliyordum. Bu mesele etrafında yapılacak münakaşanın bugünkü vaziyete nazaran faydeli olmayacağını düşünürdüm. Bundan ötürü, mesele etrafında yapılmakta ısrar edilen tahrikâta da ehmemmiyet verilmemesini istedim. Çünkü, herkesin pek ağır bir humûle-i asabiyetle yüklü bulunduğu şu nazik devirde, bu kabûl neşriyatın, bermutad, veche-i ilmîsini kaybederek, şahsî müşatemâta münker olacağını kaviyyen zannediyorum. Bu takdirde tarafeynin, aynı işlerle alâkadâr ve fakat kardeş tefrikalarından kendisine bir hisse-i zafer çıkarmak tertibâtıyla bîkarar şahs-ı salise muvaffakiyet vesaiti ihzardan başka bir semereye malik olamayacakları kuvvetle vârid-i hatır oluyor.

Şayan-ı tahattur şerait tahtinde vaki olup, maatteessüf samimiyetini —bizim taraftan asla sebebiyet verilmediği halde— az bir zaman zarfında kaybeden Türk-Kürd ittihad-ı ulvîsi, bize, telif-i matalıb ve tevhid-i mukadderât mecburiyetinde bulunduğumuzu ve o mecburiyetin icabât-ı hayatiyesine bugün dahi tatbik-i siyaset [2] edilmek ıstırarı mevcut olduğunu irae ediyor. Bunu ihlâlden tevakkî etmeliyiz. Halbuki bu hayatî noktayı şimdiye kadar olduğu gibi bugün de kimse anlamadı, takdir etmedi. Osmanlılıkla tarih-i temasından beri yalnız kahr-ü sitemini, isyan-ü tuğyanını gördüğümüz anâsır, vatanın hakikî hâdimlerine tercih edildi. Osmanlı devletinin anâsır-ı mürekkebe-i İslâmiyesinden bahsedilirken, dört yüz senelik bir hademe-i Osmaniyetten, bu müddet zarfında bir defa bile ve fakat bir maksad-ı siyasî tahtinde hiss-i sadakatı asla duçar-ı tegayyür olmamış hakikî bir unsur-ı mürekkebden bahsedilmedi. Lâkin, hiç bir zaman yanılmayan hakikat, hükm-i kat'îsini izharda geç kalmadı; pek elîm ve hazîn maceralarla, bu fikirlerdeki dalaletin velvele-i sukutunu ilân eyledi. En kör gözlerle bir lem'a-i nur îkad edebilecek kudretle tezahür eden bu hakikate rağmen, bir inad-ı cahilâne ile hâlâ o azîm hataları irtikâbde devam edenlere ne demeli, bilmem! Onlar ki, ümmet-i İslâmîyenin çare-i halası, hukuk-ı Osmaniyenin mehmaemken muhafazası tedabirinin neye mütevakıf, hangi unsura istinadla kabil-i tahsil olduğunu bir türlü idrak etmiyorlar; anlamıyorlar ki, mazîde olduğu kadar hâlde aynı mukadderâta tabi, istikbalde de aynı tehlikelere mâruz Türk-Kürd milletlerinin başları üzerinde uçan ölüm fırtınalarıyla müttehiden meşgul olmak lâzım gelen bir devirde bulunuyoruz. Zamanın nezaket-i fevkalâdesi, ümmetin ittihadını takviye etmeyeceği bedihî dedikodular tevliidinden ihtirazı kulaklar patlatacak bir şiddetle bağrdığı, bu defaki fırtına öyle kolaylıkla geçştirilebilecek neviden olmadığı bazı âsâr ve alâimden istidlâl edildiği halde, bana öyle geliyor ki —zulüm ve istibdad altında bunalan beşeriyeti bir müddet ümid serabları arkasında koşturan emsali nazariyât-ı insaniye idâdına idhal edileceği maalesef gittikçe tabarüz eden— yeni prensiplerin, en salahiyetdar ağızların beyanâtıyla teeyyüd eden eşkâl-ı mühlikeye iktiranıyla bizim için büsbütün başka bir mahiyete inkılab üzre bulunduğu hatarengiz demlerde, dört taraftan yağın kudretşiken mühacemâta göğüs germek [3] hususunda yalnız ve pek yalnız kalan bu iki bedtali' kavmin yekdiğerine kardeşçe sarılması lüzumu en az takdir edilmektedir.

Mevcut suitefahümlere bir yenisini ilâve haksızlığını irtikâbden tehâşî dolayısıyledir ki, bir kardeş milletin Kürdistan etrafında ne yaptığını bilmeden döndürdüğü feci yazı oyunlarını yalnız teessür ve taaccüble tâkibetmeye, başka bir şey yapmamaya karar vermiştim. Bu karar nefsimle mahdud kalmamış, muhikk ve esaslı tedkikata istinad eden kıymetli mukabelelerin saha-i neşre çıkmamasını temin edecek derecede tevsî-i hudud eylemişti.

Fakat her türlü takayyüdâta rağmen neşriyat-ı mâkûsenin devamı, beni, —yalnız bir maddeye münhasır olmak üzre— ıtlak-ı efkâra icbar etti. Belki

izhar-ı hakikate vesile olur da muhtac olduğumuz sükûn ve itihadı takviye eder fikriyle, Kürdistan'daki şehirler seknesi hakkında tedkikatımı birkaç satırla hülâsa etmeyi muvafık buldum.

*

Eserleri ezmine-i kadîmenin karanlıklarında gaib ve fakat şimdiki Kürdistan'da tesis-i hakimiyet eyledikleri tarihin saha-i ilmüne dahil olan bazı eski hükümetleri burada münakaşaya lüzum görmüyorum. Erbab-ı tetebbuun çaresizlik ve noksan-ı menabî' dolayısıyla bir-iki kelimenin tedkik-i filolojisine veya elde ettikleri kırık-dökük birkaç heykelin irae edebildiği uydurma müşabehetlere istinaden o hükümetlerin şu veya bu milliyete mensubiyetini tayin yolunda serdettikleri müddeiyata alelâdenin fevkında bir ehemmiyet atfedilmesi doğru değildir. Ehline mâlumdur ki bu dâvalarda zahirî bir mücaneset ve teâdül mevcut olmadığı gibi, yekdiğerinin zıdd-ı tammı mütalâalara kesretle tesadüf olunmaktadır.

Binaberîn, o hükümetler üzerindeki zulmet-i esrarı istikbalin himmet-i tenvirine terkederek, Arduhu ve Hitit devletleri cebhesine tâlik edilmekte bulunan —hem de Fino-Ugri şubesine aid— Turan levha-i cazibini şimdilik bir tarafa atmak mecburiyeti vardır. Zira birçok alâmet-i bârize mevcuttur ki, [4] o hükümetlerin teşekkül ve tenemmüv ettiği manatik-ı arzla oraların bugünkü sükkân-ı perişan ve nâlânı arasında en kuvetli irtibatların vücuduna şahadet eder.

Kürdistan ile —buraya İran Kürdistanı da dahildir— Türkler arasında —tâyin-i milliyetleri için verilen hükümler, adedleri kadar çok ve gayri kat'î kurûn-ı ûlâ istilâkâr kabailinden sarf-ı nazar— ilk temasın, temas-ı hakikî ve tarihînin, ancak, zuhur-ı İslâmla kâmilmen mahv olan İran şevket ve hükümetinden çok sonra vaki olduğu bir hakikattir.

Bundan evvel —mekân tutmak şanından olmayan— Türk'ün hatt-ı hicreti daima Azak şimalinden geçmiştir. Hadisâtı nisbeten daha sahih ve şayan-ı itimad bir şekilde nakledebilen müverrihîn-i İslâmiye, Kafkas eteklerindeki mücahidîn-i İslama karşı bazı Türk teşebbüslerini kaydediyorsa da, nazar-ı dikkati calib ilk Türk seyl-i istilâsının hulafa-i Abbasiyeden Harunürreşid zamanında vukuunu bildiriyor. Hazar Türklerinin Musul'a kadar tevsî-i daire edebilen bu hareketini serîan tenkil eden kuva-i İslâmiye, onları Kafkas dağları üzerindeki meşhur Derbend'in haricine atmış ve süratle cereyan eden bu medd-ü cezr-i Etrak, arazi-i müstevleyede bir dane olsun Türk bırakmamıştır (183 H.). (197) Binaberîn, bu devir için Kürdistan'ın hiç bir noktasında Türk ve Türk'e dair bir şey aramamak lâzımdır.

Tafsilâtı tevarîh-i İslâmiyede esaslı bir surette mevcut olduğu üzere, hiç bir mevki-i ictimaîye sahib olmayan bir-iki Türk kölesinin Abbasî sarayında istihdamı, Ebu Cafer El-Mansur devr-i hilâfeti vakayiihendir.

(197) Hicrî 183 yılına ait bu tarih, Milâdî tarihe göre 798'dir.

El-Mu'tasım Billâh zamanında lüzum-ı mübremine binaen bunlardan mahdud mikdarda kataât-ı askerîye teşkil ve bâdehü bu teşkilât tevsi' edilmiştir. Her ne kadar sergüzeşt arkasında dolaşan veya milletdaşlarının müstefid olduğu nimetlerden hissemend olmaya koşan efradın daimî iltihaklarıyla adedleri tekessür etmekte ise de, asrın ihtilâlât-ı müzminesini itfaya memur olduklarından, mütamadî harblerle bir târaftan da mahvolup gitmekte idiler.

[5] Bunlardan pek az kısmının yerlilerle tezevvüc ettiğini kaydeden tarih, bu devirde devlet-i Abbasiye havze-i hakimiyetine bir Türk kabile veya aşiretinin intikali bahsinde tamamıyla sâmit ve sakittir.

Ancak, Hicretin dört yüzüncü senesine doğrudur(198) ki Mâveraunnehir'den kopan birçok Türkmen aşiretleri, Azerbaycan meralarına, Şirvan sahralarına yerleştiler. (199) Bunlar İran ve Kürdistan'a yayılmaktan ziyade, Kürdistan şimalinden hareketle Bizans arazisine doğru yaklaşılmaya devam ettiler. Muahharen Selçukîlere iltihakla Bizans imparatorluğuna belâ-i ser olup kaldılar.

Bahsimizle alâkadar olan şu vakayı istitraden zikretmeden geçmeyeceğim:

Mâlumdur ki Al-ı Mervan hükümet-i Kürdiesinin merkez-i idaresi bugünkü Diyarbekir şehri idi. (200) Hicretin 380'inci salında(201) teşekkül eden bu hükümete taarruz eden Selçuk hükümetinin devr-i teşekkülünü, Kürd'ün terk-i vatan etmemekteki anane-i mübeccelini düşünerek, elyevm bu şehrin seknesine Türktür diyen Diyarbekir evlâdlarına ne demek lâzım geldiğini kari'lerin vicdanına terkederim.(202)

Yukarıda serdedilen icmal-ı tarihî gösteriyor ki, Hicretin beşinci asrı(203) ibtidasında Kürdistan şehirlerinde, köylerinde Türk yoktu.(204)

(198) Milâdî takvime göre 1000 yılına doğru.

(199) Mâveraunnehir: Sözlük anlamı "Irmağın ötesi" demek olan bu ad, "Ceyhun" da denilen Amuderya ırmağının kuzeyinde kalan Orta Asya bölgesine eskiden Araplar tarafından verilen coğrafi bir addır. Eski Batılı kaynaklarda ise bu ad "Transoxiana" şeklinde geçmektedir.

Şirvan: Azerbeycan'da bulunan ve Hazar denizinin batısında yer alan bir bölgedir.

(200) Bu hükümetin merkezi, aslında Diyarbekir kentinin kendisi değil de, günümüzde "Silvan" adıyla Diyarbekir'e bağlı bir ilçe olan ve eskiden "Meyyafarqîn" adıyla bilinen kentti. Diyarbekir kenti de Mervanî Kürd devletinin egemenliği altındaydı.

(201) Milâdî takvime göre 991 yılı. Bu tarih, devletin kurucusu Olan Dostık oğlu Bad'ın öldüğü ve yeğeni Ebu Ali Hasan'ın tahta çıkıp, devletin "Mervanî devleti" adını aldığı tarihtir.

(202) Burada sözü edilen "Diyarbekir evlâdları"ndan maksat, hiç kuşku yok ki Ziya Gökalp'tır.

(203) Milâdî XI. yüzl.

(204) "Mervanî Kürdleri Tarihi"nin yazarı İbn'ül-Ezrak, Selçukluların iki komutanının 1043 yılında Mervanî devletinin başkenti Meyyafarqîn'i kuşattıklarını, ancak bu girişimin başarısızlıkla sonuçlandığını belirtmekte ve aynen şöyle demektedir: "Bu, Türklerin bu memlekete ilk gelişleriydi. Ondandır önce buralarda yüzleri bile görülmemişti".(İbn'ül-Ezrak, **Mervanî Kürdleri Tarihi**, s. 153, Türkçesi M. Emin Bozarslan, Koral Yayınları, İstanbul-1975)

Bu da, "Jîn" in yazarının görüşünü kesin biçimde belgeliyor.

Acaba, Kürdistan'ın şehir namını verdiğimiz medineleri o tarihte mevcud mu idiler?

Adedleri mahdud Kürdistan şehirlerinin zaman-ı tesisleri, hiç şübhe edilmez ki o tarihe, ondan pek çok gerilere, tarihin âmak-i mechuliyetine kadar gider. Kimse inkâr edemez ki bu şehirler beşinci asr-ı Hicrî ibtidasında meskûn ve sekenesi bir lisan ile mütekellim ve bir milliyete malik idi.

Binaberîn, şehirler ahalisinin muhakkak olarak Türkçeden başka bir dile sahip olduklarını, esbab-ı mesrudeye mebni iddia edebiliriz, ki bu da Kürdçeden başka bir dil değildi.

Muhterem muarızlar, elyevm bu şehirlerde Türkçe konuşulmasını, sekenesinin Türk [6] olduğuna delil makamında tekrar edip duruyorlar. Bu iddiaları, birçok nokta-i nazardan bâtıldır. Oralarda pek yeni bir hayata malik olduğu izah olunan Türk mevcudiyeti ile kıdem-i tarihîsi ihtiyac-ı isbattan azade Kürd varlığı arasındaki bu'd-ı zaman, dâvanın ne kadar çürük bir esbaba rabtedildiğini ayanen göstermekle beraber, herhangi bir lisanla tekellümün onun gösterdiği zümre-i milliyeye idhali tazammun etmeyeceği de bedihîdir. Meselâ Türkçe konuşmak Türk olmaya delâlet edebilseydi, taht-i idaresinde yaşadıkları hakimiyetlerin lisanıyla mütekellim ebna-i İsraili mileli mevcude arasında taksim edebilmek hakikaten pek müşkil olurdu ve bugün Türkçe konuşan Rumlar, lisan-ı maderzadlarından hatta bir kelime bilmeyen bir kısım Ermenilerin hangi zümre-i milliyeye ilhak edilebileceğini anlamak, halli müşkil bir muamma olurdu. Misalimi tevsî' edebilirim. Lâkin şimdilik bu kadarını kâfi görüyorum.

Bu misaller kâfi derecede isbat ediyor ki Türkçe konuşan her şahsın alnına bir Türk etiketi asmak muvafık-ı mantık değildir. Bundan maada, Kürdistan'da yapılmış ve on senelik tarihe malik mahallî tedkikat ve müşahedâtım, oraları dolduran nüfusun halisülayar Kürd olduklarını itiraz kabul etmez bir surette meydana çıkararak netayice reside oldu. Bunlardan her şehir ve mıntıkaaya aid olanları bir bir tâdad çok uzun sürer. Bundan dolaydır ki, hakkında en vâzıh mâlumâta malik bulunduğum yalnız birini misal olarak irad edeceğim.

Size Bitlis kasabasını takdim edeyim:

*

Burasının esatîrî bir tarihi vardır; her yerden ziyade Kürd olan aynı namdaki vilâyetin merkezidir. Burada şehir ahali arasında Türk lisanının istimali nazar-ı dikkate çarpar. Fakat ahali Türk müdür?

Ben suale cevab ihzarı için bildiklerimi numro sırasıyla tertib edecek ve bunların mukayesesıyla icab eden kararın itasını kari'lerin tab-ı selim ve hüsn-i takdirine terkeceğim:

[7] 1-Bitlis şehri, pek kısa fasılalardan sarfınazar, Tanzimat'tan sonraki ed-

vara kadar(1263) (205) Bitlis hükümet-i Kürdiyesinin makarr-ı idaresi idi.

2-Şehirleri teşkil eden sekene, alelumum hemcivar kura ahalisinin esbab-ı mâlume tahtinde ve tedricen şehre nakl-ı mekân etmesinden meydana gelir ve bazı kere de esbab-ı siyasiyeye tebaan ayrı bir millet efradından eşhas-ı mâdudenin ailetlen kasabalara yerleştirildiği vaki olur. Bu nıkat-ı nazardan Bitlis'i tedkik edersek:

A-Şark, şimal, cenub ve garbındaki havâlîde günlerce sayılan mesafeler dahilinde bir dane olsun Türk köyüne tesadüf edilemez, hatta Türk'le muhtelit köyler de yoktur. Ancak şimal-i şarkîde ve iki konak mesafedeki küçük ve muhtelit Ahlat kasabasında Türk'e tesadüf mümkündür.

B- ESBAB-ı siyasiye tahtinde veya başka bir sebeble, birkaç Türk ailesinin —müctemi' ve müteferrik— Bitlis'e geldiğine veya getirildiğine dair ne bir mâlumât-ı tarihiye vardır ve ne de böyle bir hadisenin vukuu işitilmiştir.

3-Hadisât-ı ahîreden evvel Bitlis kasabasını dolduran Türkçe mütekellim Kürdlerden herhangi bir ailenin silsile-i nesebi, nihayet dördüncü babada karîb ve bâîd bir Kürd kabile veya karyesine müntehi olur.

4-Kasabanın mahalle taksimâtı, şehir sekenesinin menşei bulunan Kürd karye ve aşiretlerinin isimlerini taşır. Kızılmescid ve Taş mahallesinin ismi umumîsi Türkçe olup taksimât-ı fer'iyesi (meselâ Mermut, Geboller. . . ilh. gibi) Kürdîdir.

5-Bitlis'te aile lisanı Kürdçe olduğu gibi, çarşı muamelâtı da ekseriyetle Kürdçe cereyan eder.

6-Bilumum medarısın lisan-ı tederisi Kürdçedir.

7-Memlekette Türkçe okuyup yazarların tarihi kırk seneyi geçmez. Daha eski tarihlerde Türkçeyi lisan olarak bilen, yalnız Faik Han ve Müştak gibi bir-iki zat mevcuddu.

[8] 8-Bitlis'te Türk lisanını hususî mekteb açarak tâlim eden zat, bugünkü Hizanî ailesinin ikinci babası olan merhum Hüseyin Fevzi Efendi'dir.

9-Kasabada bugün zahirî bir mevki-i taammümü haiz görülen Türkçenin nisbeten pek kısa bir zaman zarfında bu kadar tevssuu, idare-i hükümette iltizam olunan şiddet-i i'tisafdan neşet eylemiştir. Filhakika Kürdistan için daîmî bir afet mahiyetini haiz bulunan memurînin mazalim ve istibdadından, daha evveleri olduğu gibi teşkil-i vilâyâtta sonra da bir türlü insanî ve medenî şekle takrîb edilemeyen adaletsizliklerden vikaye-i nefis ve aile, en küçük maaşlı —hatta fahrî— bir memuriyete intisab için lisan bilmek, bir mecburiyet-i hayatiye halini almıştı. Lisan-ı resmî olmak münasebetiyle bu hal aynıyle avâm-ı nas hakkında da cariydi.

10-Hademât-ı umumiye ve bâhusus askerlik, lisanın intişarında esaslı bir müessir olmuştur.

11-Kasaba ahalisinden Kürdçe bilmeyenler, son zamanın yeni mekteblerine devam eden gençlerden, memleket hayat-ı umumiyesine iştirake vakit bulamayarak genc bir sinnde terk-i vatana mustar kalanlardır. Bunların mikdarı da aşerât hanesi fevkına yükselemez.

(205) Milâdî 1846.

12-Bitlis dahilinde Türk olarak, vilâyet teşekkülünden sonraki devre aid olmak üzere, mâzul memurîn ve mütekaid zabitlerden yerli kızlarla müteehhil ve adedleri onu geçmeyen zevat ile, daha eski bir tarih-i temekküne malik iki aile vardır. Bunlar da, Kızılmescid mahallesinde sakin Şefkatlı, ve Zeydan mahallesinde oturan Siraclar ailesidir ki, birincinin aded-i nüfusu harbden evvel onaltıya bâliğ olup, ikincininki ise yediye tenezzül etmişti.

13-Harbden evvelki son tahrire göre Bitlis'in (merkez kazası) nüfus-ı umumiyesi 35.000 idi.

[9] 14-Bitlis vilâyeti hakkında emsaline nisbetle en vâzih ve güzel bir eser neşreden —lisanımızda tercümesi vardır— bir Rus ceneralinin tedkikatına göre de vilâyet dahilinde yalnız "beş yüz" Türk vardır.

15-Bitlis kasabası dahilindeki camiler, medreseler, türbeler. . .ilh. gibi me-bani, kâmilen Biltis hakimlerine aid olup, usul-ı mimarîlerinde de Türk ve Arab tarzı haricinde hususiyetlere maliktirler.

Hulâsa: Bitlis şehri kâmilen "Kürd"dür ve diğer şehirlerde aynı hal katiyetle vakidir.

17 Kânun-ı Evvel 334 (1918)

Kurdîyê Bitlîsî

KÜRDLERE: BUGÜNKÜ VAZİFEMİZ (✳)

Mukadderât-ı milel ve düvelin mevzu-i bahs ve münakaşa olduğu ve her birerlerinin istikbali hakkındaki hüküm ve kararın derdest-i ita bulunduğu bir vakt-i münasibde, Kürdlerin temin-i mevcudiyet ve âtisine hasr-ı mesaî emeliyle meydan-ı intişare çıkan "Jîn" gazetesini ilk numrosundan itibaren tâkib edenlerdenim.

Nazar-ı memnuniyetle görülüyor ki "cerîde", hedef-i mesaî olarak "Kürd" edebiyat ve ictimaiyatının itilâsını daha ilk nüshasında düstur-ı hareket ittihaz, ve dûş-ı tahammüle aldığı pek çetin bir vazifeyi kemal-i ciddiyetle kavradığını, nüsh-ı münteşire-i mütevâliyesiyle bir kat daha ikmal ve isbat etmiştir.

Müessislerini tebrik, muvaffakiyetlerini temenni ederim.

*

Artık setr-ü teviline imkân olmayan hakayık-ı müessifedendir ki akvam-ı hazıra miyanında irfan ve maarif gibi hususâtta en geri kalan biz Kürdler, az bir zaman zarfında terakkî ve inkişaf etmeye, ilmen, irfanen yükseğe(206) müstaid bir millet [10]iken, maalesef âyân ve yarânımızın müzaheret ve muavenetinden mahrumiyet, bizi bugün nüfus-ı umumiyemizle mütenasib bir derece-i fevz-ü kemale îsal edememiş ve cehl denilen beliyeye, Kürd muhîtinde daima ve her zaman ilme tekaddüm eylemiştir.

328 senesi(207) Temmuzunda idi ki dûrendiş ve mededkâr güzîde birkaç erbab-ı ilim ve mârifet, Kürdlüğün terakkî ve tealîsini temin maksadıyla ve "Kürd Talebe Hêvî Cemiyeti" namıyla bir cemiyet-i edebiye teşkil etmiş; Kürdlüğü tanıtmak, ona layık olduğu mevki-i ictimaiyi bahşettirmek üzere "Hetawî Kurd", "Rojî Kurd" gibi birtakım ceraid-i ilmiye de sahne-i faaliyete girmiş idi. Maarif-i memleket uğrunda masruf hademât-ı fevkalâdelerinin bir ferd-i nâcîz sıfatıyla daima ve her zaman meftun ve medyun-ı şükranı bulunduğu bu halâskâran-ı ümmet, bir kere nasîb olan ziyaretten istihsal ettiğim mâlumâta nazaran cemiyetin tesis ve devamı için bir hayli mezahim iktiham ve bilâ futûr ve ârâm, maddî-mânevî pek çok fedakârlık ihtiyarıyla Kürdlere, Kürdlüğe giranbaha iki müessese-i milliye, iki yadigâr-ı kıymetdar ithaf eylemiş idi.

Şübhesiz parlak ve merğub olan şu teşebbüs-i millî, layık olduğu muvaffakiyeti idrak etmeden, her şeyde olduğu gibi harbin tahribkâr elinden kurtulamamış; müessesâtını, teşkilâtını, bütün mevcudâtını muhafaza değil, terk ve ihmal ve mücahedât-ı vatanperveranesinde tâtil-i ef'ale mecburiyet hissetmiştir.

Çünkü o esnada henüz teşekkül ettiğine nazaran, muhtac olduğu ıslahât tatbik edilmiş veya tâkibe başlanılmış iken, müessislerinin hizmet-i askeriyeye dâvet suretiyle gaybubetleri ve maalesef aĝniyamızın adem-i iltifat ve müzaheretleri veya esbab-ı saireden dolayı tâtil-i mesaîye mecburiyet hissetmeleri saikasıyla bu ümid ve emel heder ve tebah olmuştu. İhtiyacât-ı zamana muvafık olan bu cemiyet hakkında Kürd aĝniyasının, ulemasının, ezkiyasının ve bütün alâkadarlarının enzar-ı dikkatlerini celbederim: Kürdlük namına ilk hatve-i teşebbüsü atan ve âsâr-ı fi'liyesiyle muvaffak-ı bilhayr olan o cihan-ı ilim ve mârifetin yeniden ihyası lâzım gelir.

[11]Pek muntazam ve ümidbahş bir programla tâkib ve istihsal-ı makasıda hazırlanan bu cemiyetin lâzımüttebcîl olduğunu isbat eden hadisât-ı hazıra, bizleri, daldığımız meş'um hâb-ı girangafletten uyandıran birer acı ve elîm vesile-i teyakkuzdur.

Çünkü, terakkî-i maarifi emel-i yegâne bilen bir Kürd talebe cemiyetinin altı senelik hayat-ı mesaîsi, şübhesiz bugün matlûb olan tekâmül-i millîyi tatmin ve temin edebilmek kudretine elbette malik bulunmuş olurdu.

Vâ esefâ ki, irfan-ı millet için atılan ilk hatve-i terakkîyi tâkib edememek,

(206) Bu sözcük derginin aslında böyle çıkmışsa da, bunun bir baskı hatası olduğu anlaşıl-makta, doğrusunun "yükselmeğe" şeklinde olması gerekmektedir.

(207) Milâdî 1912 yılı.

işe ehemmiyet vermemek âkıbet-i fecâsıyla bugün elemdarız. Binaenaleyh, tekrar ediyorum: Me'yus olmaya mahal yok. Kürdlüğün, nesl-i âtînin temin-i mevcudiyet, muhafaza-i saadet ve hukukunu tekâfül-i maarife terk ve tevdi, ehem ve elzem vazâifimizdendir.

Emel, maksad, arzu, Kürd gençliğini bir araya toplamak, beliyeye cehli Kürdistan'dan def'etmektir.

Çünkü, devrimiz devr-i terakkîdir. Çalışmayı seyl-i terakkî sürükler.

8 Kânun-ı Evvel 334(1918), Fındıklı

Kürdzade
Kemal

* *
*

(*) "Hêvî" esasâtını bir derece daha tevsian ve "Kürd Neşriyat Cemiyeti" namıyla bir müessese meydana getirilmek üzere icra edilen hazırlıklar kuvve-i karîbeye gelmiştir. Kürd münevveranı için vâsi' bir saha-i faaliyet ve icraat temin edecek olan cemiyetin kendisine tekaddüm eden emsalinin âkıbetine duçar olmaması, hamiyetperveran-ı milletin her nevi muavenetlerine mütevakkıf bir meseledir. Bu babda irşad ve tenvîr ihtiyacını suret-i mahsusada kayde lüzum görüyoruz. Arzu buyuran zevât, tafsilât-ı meseleye kesb-i ittıla için idarehanemize müracaat edebilirler.

JİN

(208)

(*) [12] Kürd şuarasından meşhur Nalî'nin Şam-ı şeriften memleketi olan Süleymaniye'ye yolladığı manzum mektubudur. Bilitizam veznini, kafiyesini, şivesini ve hatta ekseriya hurufâtını değiştirmeden tercümesi, Türkçenin eski tarzını ihtiyar etmekten başka mümkün olamıyor. Mamafih tercüme, daima, kavalı tersine çalmak gibidir. Aslında ruhperver nüktelerle sanat-ı lafziye, cinas, leff-ü neşir tercümede ihsas olunamaz. Bu cümle ile beraber, yine hiss-i millîmizi okşadığı için tercüme ettim.

Süleymaniyeli
Tevfik

(208) Aşağıdaki yazı, derginin aslında başlıksız çıkmıştır

KÜRDÇESİ

Qurbanî tozî rêget im, ey badî xoşmurûr
Ey peykî şareza be hemû şarî Şarezûr

Ey lutfekit xefî-w hewaxwah û hemdemim
Wey sirwekit beşaretî sergoşey huzûr

Gahê debî berûh, dekey bawêşênî rûh
Gahê debî bedem, dedemênî demî xurûr

Sûta rewaqî xaney sebrim dil û derûn
Neywawe xeyrî goşey zikrêkî ya Sebûr

Hem hem'înanî ahem û hem hemrîkabî eşk
Rehmê b'em ah û eşke bike, heste bê futûr

Wek ahekem rewan be heta xakî koyî yar
Wek eşkekem dewan be heta awî Pirdesûr

B'ew awe xot bişo le kudûratî ser zemîn
Şad bin be weslî yekdû, ke to tahir, ew tehûr

Emca meweste, ta degey eynî Serçinar
Awêk e pîrr le nar û çinar û gul û çinûr

Çeşmeyerî mîslî xor ke be sed cê le roşinî
Feweranî nûrî saf e le ser berdî wek bilûr

Ya eksî asman e le ewêna dakewa
Estêrekanî radekişê wekû şehabî nûr

[13] Demgot ke çawî xom e, eger Bekrecoyî eşk
Be newayê tîj û bê semer û germ û swêr û sûr

Daxil nebî be enbersaray Xakî duxûl
Heta nekey be xakî Silêmanîya ubûr

Şarêke pîrr edl û kerem e, le cêgakî xoşrezim
Bo def'î çawe zare delên şehîrî Şehrezûr

Xak'î rewacî enber e, dar'î rewacî ûd
Berd'î mîsalî gewher e, cobar'î eynî nûr

Şam'î hemû nehar e-w nehar'î hemû behar
Toz'î hemû ebîr û buxar'î hemû bixûr

Ehlêkî way heye ke hemû ehlî danîş in
Hem nazimî uqûd in û hem nazirî umûr

Seyrê bike le dar û le berdî mehellekan
Dewrê bide be pirsîş ehwalî xwar û jûr

Axo derûnî şeq buwe pirdî Serşeqam?
Pîr û futadeten nebuwe darî Pîrmesûr?

Aya be cem'û daîre ye dewrî Kanîba?
Yaxud buwe be tefrîqe-w şoriş nuşûr?

Seywan nezîrî kunbedî Kêwan e sebz û saf?
Yaxud buwe be daîrey encumî qubûr?

Êstaş mekanî aske ye Kanîaskan?
Yaxud buwe be mel'ebey gurg û lûre-lûr?

Daxo derûn'î saf e, gurey mawe Tancerû?
Yaxud esîrî xak e, be leylî deka ubûr?

Zar im wekû xelal û nezar im wekû xeyal
Aya dekwme zar û be dil da dekem xutûr?

[14] L'em şehrî derdî xurbete, l'em sozî hîcrete
Sebrim buwe be aw û be çawim deka ubûr?

Aya meqamî ruxset e l'em beyne bêmewe?
Ya meslehet teweqquf e ta yewmî nefxî sûr?

Halî bike be xefîye ke ey yarî sengdil
Nalî le şewqî to ye denêrê selamî dûr.

TÜRKÇE TERCÜMESİ(209) (*)

Canım feda güzergâhına, bâd-ı hoşmürûr
Ey peyk-i aşınası bütün şehri Şehrezûr

Ey gizli gizli lütfün hevahahım, hemdemim
Ey estiğin zaman esiyor kalbime huzur

Ruhunla ruhu yelpazellersin zaman zaman(1)
Nefh eyliyor demin de dema-dem dem-i gurur

Sabrın tutuştu hanesi, yandı gönül derûn
Bir köşecikte kaldı yeri zikr-i ya Sabur

Hem ahe hem'ınanım ve hem eşk e hemrikâb
Rahm et bu ah-ü eşk e, kımıldan bilâ futur

Uğra diyar-ı yarime, ahım gibi serî'
Eşkim gibi yetiş suyuna "Awî Pırdesûr"

Âlâm-ı dehrden yıkan ol suda tertemiz
Şad ol onun visalına, sen tahir, ol tahûr

Ordan da "Serçınar"a(2) kadar durma, koş yetiş
Bir su, muhâti nar ve çınar ve gül ve çınûr(3)

Parlaklığı günış gibi ol çeşme ca be ca
Feveran-ı nur-ı saf ile hep taşları billûr

Ya gökyüzü bir âyîneye etmiş in'ikâs
Yıldızları söner, uzanır bir şihab-ı nur

(209) Derginin aslında şiirin Kürdçesi ile Türkçe çevirisi yan yana konularak öyle basılmıştır. Ancak Latin harflerine çevrilince harfler arttığı için, aynı sayfa her ikisine yetmedi. Bu nedenle, önce şiirin Kürdçesini, sonra da Türkçe çevirisini yazmak zorunda kaldık.

(1) Ruh burada meşy, yürümeğe manasına.
(2) Serçınar, Süleymaniye'ye yakın büyük bir pınardır;
(3) suyundan bir nehir hasıl oluyor. Her yeşil, bâsefa bir yerdir.

Derdim ki "Bekreco"(4) Şu benim gözlerim, eğer
tatlı olsaydı suyu; fakat tuzlu, acı, Őûr(210)

Girme o "Hâk-i duhul"e,(5) o anberfezâ yere
ilk etmedikçe Őehr-i Süleymaniye'yi ubûr

Bir Őehr-i adl-ü cûd ve sücûd ve durûd-ü bûd
Def'i nazar için denilir Őehr-i Şehrezûr

EŐcarı ûd ve toprağı anber, zemini gül
Çakılları cevahir ve enharı aynı nur

Őamı nehar, neharı bahar, bamdadı nur
Tozlar abîr, buharları bir mecmer-i buhur

Hem ehl-i dil ahalisi, hem ehl-i akl-ü din
Hem nâzım-ı ukûd ve hem nâzır-ı umûr

Ah, sevdiğim sokakları devret birer birer
Var mı anar garibi? aşağı, yukarı sor

Bak, çatlayıp yıkıldı mı köprüsü "Serşeqam"?(6)
Bir düşmüş ihtiyar mıdır ağacı "Pîrmesûr"?(7)

Kalmış mı öyle mecma-i ahabab "Yelsuyu"?(8)
Yoksa dağıldılar mı o yârân-ı pürsürûr?

"Seywan"(9) nazîr-i kubbe-i Keywan mı yemyeşil?
Ah, kaplamış mı sathını encüm gibi kubûr?

Ceylân gelir mi Şimdi de "Ceylânbulağı"na?
Yoksa kaçırdılar mı o ceylânları akûr?

-
- (4) Bekreco, Serçınar nehrinden münŐaib bir nehirdir.
(210) Şair, "eğer gözyaŐarım tatlı olsaydı, gözlerimi Bekreco ırmağına benzetirdim; fakat gözyaŐarım tuzlu ve acıdır" demek istiyor.
(5) Hâk-i duhul, Nalî'nin maskat-ı re'si, el'an Şehrezor'da bir köydür.
(6) Serşeqam: Süleymaniye'nin bir mahallesi.
(7) Süleymaniye'de bir ziyaretgâh.
(8) Meşhur bir mesire.
(9) Ahîren mezarlık ittihaz olunan meşhur bir tepe.

Berrak ve saf, revşen akıyor mu ”Tancerû”?(10)
Yoksa esir-i hâk mı, bulanık eder ubûr?

Tanzîr eder halal(11) ve hayali hüviyetim
Ağza düşer, gönüllere eyler miyim hutûr?

Öyle eritti sabrımı gurbet ki, su gibi
gözyaşlarımla dîdelerimden eder ubûr

Var mı cevaz-ı avdet o me’va-i aslîye?
Ya bekleyim mi öylece ta yevm-i nefh-i sûr

Anlat o yar-i sengdile gizlice, saba
Şevkinle Nalî yolluyor öyle selâm-ı dûr

---

(10) Tancerû, Tac-ı Rebud nehr-i meşhurüdür Süleymaniye’de.

(11) Diş karıştırmak için kullanılan çöp danesine benzer ot.

HALÊ ME YÊ HAZİR

Em Kurd di nav Osmanîyan da sadiqtir ji hemî milletan derketin. Me malê xwe û canê xwe, hemî tiştê xwe di rîya wî milletî da.(211) Me rojekê îxtîlalek, bêtaetîyek nekir. Daîma, ewan çî emir kir, me emrê wan bi cî îmand.(212) Hetta, vê herbê da em Kurd ji ber herbê, ji ber hîcretê, ji ber sefaletê ji hemîyan perîşantir bûn.(213) Lawêd me di eskerîyê da şehîd bûn, malêd me yexma bûn. Welhasil, ji hemî milletan xwedanzerartir derketin.

Malûmê we ye, hun her roj xezetan dixwînin, taliê herbê em mexlûb derxistin.(214) Em li ser da'wa Reîsêcuhmûrê Amerîqayê Wîlson me da'wa sulhê kir, yanî mutareke girêda, —ji ber me Bulxar mutareke kiribû— paşê Awistirya û Alman jî mutareke kir.(215) Dêmek dinya ji hemama xwîne derket, hemî kes nifret ji yekdûkuştinê kir, her kes ji terefê xwe esbabê seadeta însanî fikir kirin.(216) Ji wan hemîyan fikra Wîlson durusttir e. Lewra ew dibêjt "her millet divêt bi serê xwe şola xwe çêket, kes xwe têkilê şola yê dî neket". Yanî millet muqedderata xwe bi destê xwe hell ket, çî milltê di xwe da dibînit bila bite hukumetek.(217) Li ser vê fikrê, em wê dibînin Erebb, Cihû, File, Gurcî. . . her yekê jibo xwe hukumetek çêkirin, nuha şola xwe bi destê xwe çêdikin.(218)

-
- (211) Di rîya wî milletî da: Yanî di rîya milletê Osmanî da. Wê demê ji Osmanîyan ra dihat gotin "Milletê Osmanî". Ji ber wê yekê nivîskar weha gotîye.
- (212) Yanî, Osmanîyan çî ferman kir, me fermana wan pêkanî.
- (213) Hetta: Tewr.
Vê herbê: Vî şerî. Mexsed ji şer, Şerê Cîhanî yê Pêşîn e.
Hîcret: Cîhilî, tengzarî.
- (214) Mexlûb: Zorbirî. Nivîskar bi vê peyvê qesta Osmanîyan dike.
- (215) Me da'wa sulhê kir: Me doza aşîyê kir, me aşî xwest. Nivîskar li vir jî qesta Osmanîyan dike.
Mutareke: Peymana agirbirrînê.
Ji ber me: Berî me.
- (216) Dêmek: Nexu, madem ku wisa ye, madem ku weha ye.
Nifret: Nevîn.
Yekdûkuştin: Hevkuştin, kuştina hev, kuştina yekdû.
Esbab: Piranîya "sebeb" e, bi mana "bone, havil, çare" ye.
Seadet: Bextyarî.
Yanî, her kes jî alîyê xwe ve li ser bone û havil û çare û rîya bextyarîya mirovan fikirî.
- (217) Muqedderat: Qeder, pêşedem.
Çî milletê di xwe da dibînit: Çî neteweyê ku di xwe da hêz û tawan dibîne, çî neteweyê ku dişê û ji heq derdikeve.
Bite hukumetek: Bibe hukumetek.
- (218) Li vir, di heqê sazkirina dewleta Cihûyan, yanî Yahûdîyan da şaşîyek heye. Lewra dewleta wan sala 1948'an hat sazkirin.
File: Ev piyvik di eslê xwe da bi mana "pêgirtîyê Îsa Pêxember, kesê ku li ser dîne Îsa Pêxember e" tê. Belam pîrr çaran di nava gel da ev nav wek navê Ermenîyan tê bi karanîn.

Belê em Kurd, heta nuha me his nekir ji ber destê hukumeta Tirkan derkevin, yanî ji menzûma Osmanîyan derkevin.(219)

Nuha em temaşe dikin, Wîlson dibêjit "cihê Tirk nebî nadine Osmanîyan". [15]Hal ew e ku cihê me dibêjin'ê "Kurdistan"; xeyrê du-sê me' mûran, ew jî ji ber me' mûrîyetê hatine cî bûne, bil wana çu Tirk nînin.

Wekî Tirk çunînin, ma Ermenî, mixeyn?(220) Hindî Ermenî ne, mîqdarê sedan pêncê me nînin. Mixeyn jî sedan du bi zor teşkîl diket.(221) Paş hingê, ji xeyrê Kurdan çu milletê dî çunînin. Wekî we ye, Kurdistan heqê Kurdan e, ji xeyrê Kurdan heqê kesê tê nîne.(222)

Sed heyf, me heta nuha xwe nedaye zanîn. Awrupa me nas nakin û me weha mezin nizanin û Kurdistanê têkilê Ermenîyan dizanin. Hetta, hindêk xwedanxerez me ji Ermanîyan dizanin.(223)

Wekî me xwe daba zanîn lazîmê sa'y û xîreta gelek nebû, bi hîmmeta hindîk me dê heqê xwe daba zanîn (em ji sededa xwe derketin, qusûrê nefikirin).(224)

Belê, heqê Kurdan e Kurdistan. Ji xeyrê Kurdan çu kes xwedanheq nîne di Kurdistanê da.

Fikra Wîlson jî heqek daye me ku em di Kurdistanê bibine wxedan. Eger em nebine xwedan, qet şubhe nekin, Ermenî bit sedan dehêt me, dê bine xwedanê Kurdistanê û welatê me dê jibo xwe bistînin.(225)

Wekî we ye, çu mezin çu biçûk, hemî millet bi wezîfa xwe bizanin û dest şolê biket. Wextê westanê nîne, wextê xebatê ye. Xwedê muîn bit.(226)

17 Kanûna Berî 334(1918)

Ji Mala Hekarîyan
Ebdurrehîm Rehmî

---

(219) Menzûme: Kom, rêz, qor.

Menzûma Osmanîyan: Koma Osmanîyan, rêz û qora Osmanîyan.

(220) Wekî: Madem ku, li gora ku.

Mixeyn: Wekî dî, xeyn ji vana, ji bil vana.

(221) Teşkîl diket: Pêktîne.

(222) Wekî we ye: Madem ku wisa ye, li gora ku weha ye.

(223) Hetta: Tewr.

Xwedan: Xwedî.

Xwedanxerez: Xwedîxerez, kesê ku di heqê hin kesan da bi xerez difikire û tevdigere.

(224) Wekî me xwe daba zanîn: Eger me xwe dabûya zanîn, eger me xwe binasandina.

Sa'y: Xebat, cehd.

Seded: Babet.

(225) Dê bine xwedanê Kurdistanê: Dê bibin xwedîyê Kurdistanê.

(226) Muîn: Alîkar.

SELAYA ŞEVÊ

Gelo rabin, zeman teng e(227)
 Xewa cehlê weha reng e (228)
 Mehûkirina wê bê deng e(229)
 Temaşe halê kewê şenge(230)
 Xwedaya, dijminan ceng e(231)
 Ji xew em têr nebûn ya Reb
 Xewa xeflet zebandin em(232)
 Ji vê esrê revandin em(233)
 Jibo cehlê xapandin em
 Ji dinyayê tefandin em
 Di bin zulmê civandin em
 Ji xew em têr nebûn ya Reb

Heta kengê xewa xeflet!
 Heta kengê ji mehwîyyet,(234)
 ji birçîtî biçûk, kuflet
 mehû bit û hemî millet
 Ji xew em têr nebûn ya Reb
 Eger millet hemî bixwînin
 û emrê Heq ku cih bînin(235)
 û tovê rehmetê biçînin
 Wekî alem xwedanjîn in
 Ji hemîyan çêtir in, dibînin
 Ji xew em têr nubûn ya Reb

26 Çirîya Paşî 334(1918)

Ji Mala Hekarîyan
 E. Rehmî

- (227) Gelo: Ev peyvikeka sazber e, ji peyvika "gel" û bangoka "o" pêkhatîye û jibo bankirinê ye; yanî "hey gel". Wek ku mirov bêje "xelko", yanî "hey xelk".
- (228) Cehl: Nezanî.
 Weha reng e: Rengê wê weha ye, awa û şîweyê wê weha ye, adetê wê weha ye.
- (229) Mehûkirin: Tunekirin, mirandin.
- (230) Wisa tê zanîn ku mana vê malikê weha ye: "Temaşe li hal û rewşa kewnêrê şeng bikin, ew jî ranakeve, ew jî hişyar e".
- (231) Xwedaya: Ev peyvikeka sazber e, ji peyvika "Xweda" û bangoka "ya" pêkhatîye û jibo bankirinê ye; yanî "Xwedêyo".
- (232) Zebandin em: Em zebûn kirin, em ji hêz xistin, em bê alîkarî hîştin, em neçar û bêhavlî kirin, em şerpeze kirin.
- (233) Ji vê esrê: ji vê sedsalê, ji vê demê.
- (234) Mehwîyyet: Tunebûn, pûçbûn.
- (235) Emrê Heq: Emrê Xwedê, fermana Xwedê.

ADRES:

Babıâli Civarı Ebussuud Caddesinde
Necm-i İstikbal Matbaasında
”Jîn” İdarehanesi

TEVZİ MAHALLİ:

Babıâli Caddesinde Yeni Şark Kitabhanesi

Kürd lisanının kavaid-i lugaviyesine dair **Mukaddimet’ül-İrfan** namında bir risale neşredilmiştir. İdarehanemizde ve Şehzadebaşı’nda Kooperatif Şirketi civarında Sahaf Hamdi Efendi dükkânında bulunur.

(JİN NEŞRİYATINDAN)

Heyet-i Tahririyemizden Hakkârili Abdurrahim Rahmi Efendi tarafından nazmen kaleme alınan ”**Eqîda Kurdan**” namındaki Kürdçe manzum ilmi-hal mevki-i intişare vaz’edilmiştir. Bilocümle Kürd kardeşlerimize birer dansinin edinmesini tavsiye eyleriz ve yine mumaleyhin Trabzon’da neşrettiği ”**Esir Bir Çocuğun Başına Gelenler**” nam risalesiyle birlikte idaremizde bulunur.

Haftalık Gazete’nin 25’inci numrosu intişar etti. Pek mühim ve müfîd makalâtı hâvîdir.

Seblürreşad cerîde-i İslâmiyesinin 384’üncü nüshası kıymetdar makalelerle intişar etti.

Muhterem Doktor Abdullah Cevdet Bey hemşehrimizin çıkardıkları **İctihad** mecmuasının 134’üncü nüshası çıktı. Nefîs makaleleri hâvîdir. Mütalâasını tavsiye ederiz.

Adres: İstanbul’da Çağaloğlu’nda İctihadevi’dir. Telefon numrosu 865’tir.

WERGERANÊN JIMAREYA 6'AN

6'NCI SAYININ ÇEVİRİLERİ

www.arsivakurdi.org

KÜRDİSTAN'DAKİ KENT SAKINLERİ TÜRK MÜDÜR?

Birçoklarının düşüncesini önemli bir sorun olarak işgal eden bu konuya ilişkin birkaç söz yazmayı çoktan beri düşünürdüm. Hatta bu amaçla bazı şeyler de hazırlamıştım. Ne var ki onları yayınlayıp açıklamayı, durumun bir ölçüde gelişeceği zamana ertelemek gerekiyordu. Uygun zamanı bekliyordum. Bu sorun üzerine yapılacak tartışmanın bugünkü durumda yararlı olmayacağını düşünüyordum. Bundan ötürü, sorun üzerine yapılmakta ısrar edilen kışkırtmalara da önem verilmemesini istiyordum. Çünkü, herkesin pek ağır bir sinirsel yüküyle yüklü bulunduğu şu nazik dönemde, bu gibi yayınların, alışlageldiği gibi, bilimsel yönünü kaybederek kişisel küfürleşmelere sürükleneyeceği kanısındayım. Bu takdirde, tartışan iki tarafın, aynı işlerle ilgili ve fakat kardeş ayrımlarından kendisine bir zafer payı çıkarmak hesabıyla kararsız olan üçüncü kişiye başarı olanakları hazırlamaktan başka bir şey elde edemeyecekleri, güçlü bir olasılıkla akla gelmektedir.

Hatırlanmaya değer koşullar altında meydana gelip, ne yazık ki içtenliğini —bizim taraftan asla sebebiyet verilmediği halde— kısa bir zamanda yitiren Türk-Kürd yüce birliği, bize, istemleri uzlaştırma ve mukadderatı birleştirme zorunluluğunda bulunduğumuzu ve siyasetin bugün dahi o zorunluluğun hayatî gereklerine uygun olması zorunluluğunun var olduğunu gösteriyor. Bunu bozmaktan sakınmalıyız. Oysa bu hayatî noktayı şimdiye kadar olduğu gibi bugün de kimse anlamadı, takdir etmedi. Osmanlılıkla temas ettiği tarihten beri yalnız kahr ve zulmünü, isyan ve taşkınlığını gördüğümüz unsurlar, yurdun gerçek hizmetçilerine tercih edildi. Osmanlı devletini oluşturan Müslüman unsurlardan sözedilirken dört yüz yıllık bir Osmanlılık hizmetçisinden, bu süre içinde bir kez bile ve fakat siyasal bir amaç altında bağlılık duygusu asla değişikliğe uğramamış gerçek bir birleşik unsurdan sözedilmedi. Fakat hiç bir zaman yanılmayan gerçek, kesin hükmünü göstermekte geç kalmadı; bu fikirlerdeki sapıklığın çöküşünü, pek acıklı ve üzücü maceralarla ve gürültülü bir biçimde duyurdu.

En kör gözlere bile bir ışık parıltısı yakabilecek kudretle ortaya çıkan bu gerçeğe rağmen, cahilce bir inat ile hâlâ o büyük hataları işlemekte devam edenlere bilmem ki ne demeli. Onlar ki İslâm ümmetinin kurtuluş çaresinin ve Osmanlı haklarının mümkün olduğu kadar korunması tedbirlerinin neye bağlı olduğuna ve hangi unsura dayanılarak elde edilebileceğine bir türlü akıl erdiremiyorlar. Anlamıyorlar ki, geçmişte olduğu kadar şimdi de aynı mukadderata bağlı ve gelecekte de aynı tehlikelere uğrayacak olan Türk ve Kürd milletlerinin başları üzerinde uçan ölüm fırtınalarıyla birlikte uğraşılması gereken bir dönemde bulunuyoruz. Zamanın olağanüstü nazik oluşu, ümmetin birliğini pekiştirmeyeceği aşikâr olan dedikodular üretmekten kaçınılmasını kulakları patlatacak bir şiddetle bağırmakta, bu defaki fırtınanın

öyle kolaylıkla geçirilebilecek türden olmadığı bazı etki ve belirtilerle kanıtlanmaktadır.

Durum bu iken, bana öyle geliyor ki, zulüm ve istibdad altında bunalan insanlığı bir süre ümit serapları arkasında koşturan teoriler gibi insancıl teoriler arasına alınacağı ne yazık ki gittikçe belli olan yeni ilkelerin, en yetkili ağzların açıklamalarıyla doğrulanan tehlikeli biçimlerle bir araya gelmesiyle, bizim için büsbütün başka bir niteliğe dönüşmek üzere bulunduğu şu tehlikeli dönemlerde, dört yandan yağın güç tüketici saldırılara göğüs germek konusunda yalnız ve pek yalnız kalan bu iki kötü talihli halkın birbirine kardeşçe sarılması gereği en az takdir edilmektedir.

Mevcut yanlış anlaşmalara bir yenisini ekleme haksızlığına girmekten sakınma isteği dolayısıyla ki, bir kardeş milletin, ne yaptığını bilmeden Kürdistan üzerine döndürdüğü feci yazı oyunlarını yalnız üzüntü ve hayretle izlemeye, başka bir şey yapmamaya karar vermişim. Bu karar kendimle sınırlı kalmamış, haklı ve esaslı incelemelere dayanan değerli görüşmelerin yayın alanına çıkmamasını sağlayacak ölçüde geniş sınırlara ulaşmıştı.

Fakat her türlü dikkatli davranmaya rağmen karşıt yayınların sürüp gitmesi, beni, yalnız bir maddeye özgü olmak üzere fikirlerimi açıklamaya zorladı. Belki gerçeğin ortaya çıkmasına vesile olur da, muhtaç olduğumuz dinginlik ve birliği pekiştirir düşüncesiyle, Kürdistan'daki kent sakinleri hakkındaki incelemelerimi birkaç satırla özetlemeyi uygun buldum.

*

İzleri eski zamanların karanlıklarında kaybolan ve fakat şimdiki Kürdistan'da egemenlik kurdukları tarihçe bilinmekte olan bazı eski hükümetleri burada tartışmaya gerek görmüyorum. Araştırmacıların, çaresizlik ve kaynak eksikliği dolayısıyla bir-iki kelimenin filolojik incelenmesine ya da elde ettikleri kırık-dökük birkaç heykelin gösterebildiği uydurma benzerliklere dayanarak o hükümetlerin şu ya da bu milliyete bağlı oluşunu belirleme yolunda ortaya koydukları tezlerle, olağanın üstünde bir önem verilmesi doğru değildir. Bu gibi konuların uzmanlarınca bilinmektedir ki, bu tezlerde gözle görülür bir benzerlik ve denklik mevcut olmadığı gibi, birbirine tam karşıt görüşlere de çokça rastlanmaktadır.

Bu nedenle, o hükümetler üzerindeki esrarlı karanlığı geleceğin gayretlerinin aydınlatmasına bırakarak, Arduhu ve Hitit devletleri cephesine asılmakta bulunan ve hem de Fino-Ugri dalına ait olan Turan çekici tablosunu şimdilik bir yana atmanın zorunluluğu vardır. Çünkü birçok açık belirtiler vardır ki, o hükümetlerin kurulup geliştiği bölgelerle oraların bugünkü perişan ve inleyen sakinleri arasında en güçlü bağların varlığına tanıklık etmektedir.

İran Kürdistanı da dahil olmak üzere Kürdistan ile Türkler arasında—milliyetlerini belirlemek için verilen hükümlerin sayısı kadar çok olan ve sayısı kesin olmayan eski çağ istilâcı kabileleri bir yana— ilk temasın, gerçek ve tarihsel temasın, ancak, İslâmiyetin doğuşuyla İran'ın büyük gücünün ve

hükümetinin tümüyle ortadan kalkmasından çok sonra meydana gelmiş olduğu bir gerçektir.

Ondan önce yer tutmak şanından olmayan Türk'ün göçü daima Azak'ın kuzeyinden geçmiştir. Olayları nisbeten daha doğru ve güvenilebilir bir şekilde aktarabilen İslâm tarihçileri, Kafkas eteklerindeki İslâm mücahitlerine karşı bazı Türk girişimlerini kaydetmişlerse de, dikkat çekici ilk Türk istilâ selinin Abbasî halifelerinden Harunürreşid zamanında meydana geldiğini bildirmişlerdir. Hazar Türklerinin Musul'a kadar sınırlarını genişletebilen bu hareketini hızla tepeleyen İslâm güçleri, onları Kafkas dağları üzerindeki ünlü Derben'in dışına atmış ve Türklerin hızla meydana gelen bu med ve cezir akını ile istilâ edilen topraklarda bir tane olsun Türk bırakmamışlardır. (183 H.) (236) Bu nedenle, bu dönem için Kürdistan'ın hiç bir noktasında Türk ve Türk'e ilişkin bir şey aramamak gerekir.

Ayrıntıları İslâm tarihlerinde esaslı bir şekilde mevcut olduğu üzere, hiç bir sosyal mevkiye sahip olmayan bir-iki Türk kölesinin Abbasî sarayında çalıştırılması, Ebu Cafer El-Mansur'un halifeliği döneminin olaylarından-
dır.

El-Mu'tasım Billâh zamanında zorunlu bir biçimde gerektiği için bunlardan sınırlı miktarda askerî birlikler oluşturulmuş ve sonra bu askerî örgütler genişletilmiştir. Her ne kadar macera peşinden dolaşan ya da millettaşlarının yararlandığı nimetlerden pay sahibi olmaya koşan fertlerin sürekli katılmalarıyla sayıları çoğalıyor idiyse de, çağın müzminleşmiş ihtilâllerini bastırmaya memur olduklarından, sürüp giden savaşlarla bir yandan da yok olup gidiyorlardı.

Bunlardan pek az kısmının yerlilerle evlendiğini kaydeden tarih, bu dönemde Abbasî devletinin egemenlik alanına bir Türk kabile ya da aşiretinin geçtiği konusunda tümüyle sessiz ve suskundur.

Ancak Hicretin 400'üncü yılına doğrudur(237) ki Mâveraünnehir'den kopan birçok Türkmen aşiretleri Azerbaycan otlaklarına, Şirvan sahralarına yerleştiler.(238) Bunlar İran ve Kürdistan'a yayılmaktan çok, Kürdistan'ın kuzeyinden hareketle Bizans topraklarına doğru yaklaşmaya devam ettiler. Daha sonra Selçuklulara katılarak Bizans imparatorluğuna başbelâsı olup kaldılar.

Konumuzla ilgili olan şu olayı bu vesileyle anlatmadan geçmeyeceğim:

Bilindiği gibi, Mervanî Kürd hükümetinin yönetim merkezi bugünkü Diyarbakir kenti idi.(239) Hicretin 380'inci yılında(240) kurulan bu hükümete saldıran Selçuklu hükümetinin kuruluş dönemini, Kürd'ün yurdunu terketmemekteki yüce geleneğini düşünerek, bugün bu kentin sakinlerine Türk-

---

(236) 197 numaralı dipnota bakınız.

(237) 198 numaralı dipnota bakınız.

(238) 199 numaralı dipnota bakınız.

(239) 200 numaralı dipnota bakınız.

(240) 201 numaralı dipnota bakınız.

tür diyen Diyarbekir evlâdlarına ne demek gerektiğini okuyucuların vicdanına bırakıyorum.(241)

Yukarıda belirtilen tarih özeti gösteriyor ki Hicretin V. yüzyılı(242) başlangıcında Kürdistan kentlerinde ve köylerinde Türk yoktu.(243)

Acaba Kürdistan'ın kent adını verdiğimiz şehirleri o tarihte var mıydı?

Sayıları sınırlı olan Kürdistan kentlerinin kuruluş zamanları, hiç kuşku edilmez ki o tarihe, ondan pek çok daha gerilere, tarihin bilinmez derinliklerine kadar gider. Kimse inkâr edemez ki bu kentler, Hicrî V. yüzyıl başlarında meskûn idi ve sakinleri bir dil konuşur ve bir milliyete sahip idiler.

Bu nedenle, bu kentlerdeki halkın, kesin olarak Türkçeden başka bir dile sahip olduklarını, yukarıda belirtilen nedenlere dayanarak iddia edebiliriz. Bu da Kürdçeden başka bir dil değildi.

Sayın karşı çıkanlar, günümüzde bu kentlerde Türkçe konuşulmasını, sakinlerinin Türk olduğuna kanıt gibi tekrarlayıp duruyorlar. Bu iddiaları birçok açıdan çürüktür. Oralarda pek yeni bir hayata sahip olduğu ayrıntılarıyla açıklanan Türk varlığı ile tarihsel kıdemi kanıtlanmaya bile gerek göstermeyen Kürd varlığı arasındaki zaman boyutu, iddianın ne kadar çürük bir temele dayandığını göstermektedir. Kaldı ki herhangi bir dili konuşmanın, onun gösterdiği millî topluluktan gelmek demek olmadığı da ortadadır. Örneğin Türkçe konuşmak Türk olmayı kanıtlayabilseydi, yönetimi altında yaşadıkları egemenliklerin dillerini konuşan İsrail oğullarını mevcut milletler arasında taksim edebilmek gerçekten pek güç olurdu; ve bugün Türkçe konuşan Rumların, ana dillerinden bir sözcük bile bilmeyen bir kısım Ermenilerin hangi millî topluluğa katılabileceğini anlamak, çözümlü güç bir problem olurdu. Örneklerimi genişletebilirim. Fakat şimdilik bu kadarını yeterli görüyorum.

Bu örnekler yeterli ölçüde kanıtıyor ki, Türkçe konuşan her kişinin alına bir Türk etiketi yapıştırmak mantığa uygun değildir. Bundan başka, Kürdistan'da yapılmış ve on yıllık tarihe sahip yöresel inceleme ve gözlemlerim, oraları dolduran nüfusun saf ayar Kürd olduklarını itiraz kabul etmez bir biçimde ortaya koyan sonuçlara ulaşmıştır. Bunlardan her kent ve bölgeye ait olanları bir bir saymak çok uzun sürer. Bundan dolayıdır ki, hakkında en belirgin bilgiye sahip bulunduğum yalnız birini örnek olarak göstereceğim.

Size Bitlis kasabasını sunayım:

*

Buranın efsaneleşmiş bir tarihi vardır. Her yerden fazla Kürd olan aynı ilin merkezidir. Burada, kent halkı arasında Türk dilinin kullanılması dikkat çekicidir. Fakat halk Türk müdür?

Ben bu soruya cevap hazırlamak için bildiklerimi numara sırasıyla sırala-

(241) 202 numaralı dipnota bakınız.

(242) 203 numaralı dipnota bakınız.

(243) 204 numaralı dipnota bakınız.

yacak ve bunların karşılaştırılması ile gereken kararın verilmesini okuyucuların sağduyusuna ve iyi takdirine bırakacağım.

1-Bitlis kenti, pek kısa aralar sayılmazsa, Tanzimat'tan sonraki dönemlere kadar(1263) (244) Bitlis Kürd hükümetinin yönetim merkezi idi.

2-Kentleri oluşturan nüfus, genellikle komşu köylerin ahalisinin bilinen nedenler altında ve azar azar kente taşınmasıyla meydana gelir; bazen de siyasal nedenlere bağlı olarak ayrı bir milletin bireylerinden belirli kişilerin ailece kasabalara yerleştirildiği olur. Bu açılardan Bitlis'i incelersek:

A-Doğu, kuzey, güney ve batısındaki çevrede günlerce sayılan mesafeler içinde bir tane olsun Türk köyüne rastlanılmaz. Hatta Türk'le karışık köyler de yoktur. Ancak kuzeydoğuda ve iki konak mesafedeki küçük ve karma Ahlat kasabasında Türk'e rastlamak mümkündür.

B-Siyasal nedenler altında ya da başka bir nedenle birkaç Türk ailesinin toplu ya da ayrı ayrı olarak Bitlis'e geldiğine ya da getirildiğine ilişkin ne bir tarih bilgisi vardır ve ne de böyle bir olayın meydana geldiği işitilmiştir.

3-Son olaylardan önce Bitlis kasabasını dolduran ve Türkçe konuşan Kürdlerden herhangi bir ailenin soy zinciri, nihayet dördüncü babada yakın ve uzak bir Kürd kabile ya da köyüne ulaşır.

4-Kasabanın mahalle taksimatı, kent sakinlerinin gelmiş oldukları yerler olan Kürd köy ve aşiretlerinin adlarını taşır. Kızılmescid ve Taş mahallelerinin yalnız genel adları Türkçedir, mahallelerin ayrıldığı birimler (örneğin Mermût, Geboller. . . gibi) Kürdçedir.

5-Bitlis'te aile dili Kürdçe olduğu gibi, çarşı işleri de çoğunlukla Kürdçe ce-reyan eder.

6-Bütün medreselerin öğretim dili Kürdçedir.

7-Memlekette Türkçe okuyup yazanların tarihi kırk yılı geçmez. Daha eski tarihlerde Türkçeyi dil olarak bilen, yalnız Faik Han ve Müştak gibi bir-iki zat vardı.

8-Bitlis'te Türk dilini özel okul açarak öğreten zat, bugünkü Hizanî ailesinin ikinci babası olan rahmetli Hüseyin Fevzi Efendi'dir.

9-Kasabada bugün görünüşte yaygın bir yere sahip görülen Türkçenin nisbeten pek kısa bir zaman içinde bu kadar genişlemesi, hükümet yönetiminde benimsenen sert baskıdan meydana gelmiştir. Gerçekte Kürdistan için sürekli bir felâket niteliğine sahip bulunan memurların zulüm ve despotluğundan, daha önceleri olduğu gibi vilâyetlerin kuruluşundan sonra da bir türlü insancıl ve uygarca şekle yaklaştırılamayan adaletsizliklerden insanların kendilerini ve ailelerini korumaları, en küçük maaşlı ve hatta fahrî bir memurluğa girmek için bile dil bilmek, hayatî bir zorunluluk halini almıştı. Resmî dil bakımından bu durum, sıradan insanlar için de aynıyle yürürlükteydi.

10-Genel hizmetler ve özellikle askerlik, dilin yaygınlaşmasında esaslı bir etmen olmuştur.

11-Kasaba halkından Kürdçe bilmeyenler, son zamanın yeni okullarına

(244) 205 numaralı dipnota bakınız.

devam eden gençlerden, ülkenin genel hayatına katılmaya vakit bulamaya-
rak genç bir yaşta yurdu terketmeye mecbur kalanlardır. Bunların miktarı da
onlar hanesinin üzerine yükselemez.

12-Bitlis içinde Türk olarak, yalnız vilâyetin kuruluşundan sonraki dö-
ne me ait olmak üzere, görevlerine son verilmiş memurlar ve emekli subaylar-
dan yerli kızlarla evli ve sayıları onu geçmeyen zatlar ile, daha eski bir ikamet
tarihine sahip iki aile vardır. Bunlar da Kızılmescid mahallesinde oturan Şef-
katlı ve Zeydan mahallesinde oturan Siraclar ailesidir, ki bunlardan birincisi-
nin nüfusu savaştan önce 16'ya ulaşmış, ikincisinin nüfusu ise 7'ye
düşmüştü.

13-Savaştan önceki son sayıma göre Bitlis'in merkez ilçesinin genel nüfusu
35.000 idi.

14-Bitlis ili hakkında benzerlerine oranla en ayrıntılı ve güzel bir eser ya-
yınlayan bir Rus generalinin dilimize de çevrilmiş bulunan incelemelerine
göre de, il içinde yalnız "beş yüz" Türk vardır.

15-Bitlis kasabası içindeki camiler, medreseler, türbeler. . . gibi yapılar, tü-
müyle Bitlis hükümdarlarına ait olup, mimarlık biçimlerinde de Türk ve
Arap stili dışında özelliklere sahiptirler.

Özetçesi, Bitlis kenti tümüyle "Kürd"dür ve diğer kentlerde de aynı du-
rum kesinlikle bir olgudur.

17 Aralık 334 (1918)

Kurdîyê Bitlîsî

KÜRDLERE: BUGÜNKÜ GÖREVİMİZ

Milletlerin ve devletlerin mukadderatının söz konusu olduğu ve tartışıldı-
ğı ve her birinin geleceği hakkındaki hüküm ve kararın verilmek üzere bu-
lunduğu bir uygun vakitte, Kürdlerin varlık ve geleceğinin garanti altına alın-
masına tüm çabayı yoğunlaştırmak ümidiyle yayın alanına çıkan "Jîn" ga-
zetesini ilk sayısından itibaren izleyenlerdenim.

Sevinçle görülüyor ki gazete, çabasının amacı olarak Kürd edebiyat ve sos-
yolojisinin yükselişini daha ilk sayısında hareket kuralı olarak almış ve ta-
hammül omuzuna aldığı pek çetin bir görevi tüm ciddiyetiyle kavradığını,
peşpeşe yayınlanan sayılarıyla bir kat daha kanıtlamıştır.

Kurucularını kutlar, başarıya ulaşmalarını dilerim.

*

Artık gizlenmesine ve başka biçimlerde yorumlanmasına imkân olmayan üzücü gerçeklerdendir ki, bugünkü halklar arasında kültür ve bilgi gibi konularda en geri kalan biz Kürdler, az bir zaman içinde kalkınıp gelişmeye, bilim ve kültürde yükselmeye yetenekli bir millet iken, ne yazık ki ileri gelenlerimizin ve dostlarımızın destek ve yardımından yoksunluk, bizi, bugün genel nüfusumuzla orantılı bir başarı ve gelişme düzeyine ulaşmaktan alıkoymuş ve cahillik denilen belâ, Kürd çevresinde daima ve her zaman bilimin önüne geçmiştir.

328 yılı(245) Temmuzunda idi ki ileri görüşlü ve halkına yardımcı olmak isteyen seçkin birkaç bilim ve kültür adamı, Kürdlüğün gelişme ve yükselmesini sağlamak amacıyla "Kürd Talebe Hêvî Cemiyeti" adıyla bir edebiyat derneği kurmuşlar; Kürdlüğü tanıtmak, O'na layık olduğu sosyal mevkii kazandırmak üzere "Hetawî Kurd" ve "Rojî Kurd" gibi birtakım bilimsel gazeteler de faaliyet alanına girmişti. Ülke kültürü uğrunda yapılan olağanüstü hizmetlerinin önemsiz bir fert olarak daima ve her zaman tutkunu ve şükran borçlusu bulunduğum bu ümmet kurtarıcıları, bir kez nasip olan ziyareten elde ettiğim bilgilere göre derneğin kuruluş ve devamı için bir hayli güçlüklerle katlanmış; usanmadan ve dinlenmeden, maddî ve manevî pek çok fedakârlığı göze alarak Kürdlere ve Kürdlüğe pek değerli iki ulusal kurum, iki değerli hediye armağan etmişlerdi.

Kuşkusuz parlak olan ve sevinçle karşılanan o millî girişim, lâyıık olduğu başarıya ulaşmadan, her şeyde olduğu gibi savaşın yıkıcı darbesinden kurtulamamış; kurumlarını, örgütlerini, bütün varlıklarını korumak değil, terk ve ihmal etmek ve yurtserverce mücadelesinde faaliyetlerini durdurmak zorunluluğunu duymuştur.

Çünkü o sırada, henüz yeni kurulmuş olduğu için muhtaç olduğu düzeltmeler uygulanmış ya da izlenmeye başlanmış iken, kurucularının askerlik görevine çağrılarak görev alanından kaybolmaları ve ne yazık ki zenginlerimizin ilgi ve destek göstermeyişleri ya da başka nedenlerden dolayı çalışmalarını durdurmak zorunluluğunu duymaları nedeniyle, bu ümit ve arzu boşa gitti ve yok oldu. Zamanın ihtiyaçlarına uygun olan bu dernek hakkında Kürd zenginlerinin, bilim adamlarının, zeki insanların ve bütün ilgililerinin dikkatlerini çekerim:

Kürdlük adına ilk girişim adımını atan ve pratikteki eserleriyle hayırlı başarılar gösteren o bilim ve kültür dünyasının yeniden diriltilmesi gerekir.

Pek düzenli ve ümit verici bir programla amaçlarına yürümeye ve kavuşmaya hazırlanan bu derneğin yüceltilmesi gerektiğini kanıtlayan bugünkü olaylar, bizleri, daldığımız uğursuz ve ağır bir gaflet getiren uykudan uyandıran birer acı ve acıtıcı uyanış vesilesidir.

Çünkü bilgi ve kültürün gelişmesini tek umut bilen bir Kürd öğrenci derneğinin altı yıllık çalışma hayatı, kuşkusuz bugün istenen ulusal gelişmeyi tatmin edebilmek ve sağlayabilmek kudretine elbette sahip bulunmuş olurdu.

(245) 207 numaralı dipnota bakınız.

Ne yazık ki ulusun kültürü için atılan ilk ilerleme adımını izleyememek, işe önem vermemek feci sonucu ile bugün acı çekiyoruz. Buna dayanarak tekrar ediyorum: Ümitsiz olmaya yer yok. Kürdlüğün ve gelecek kuşakların varlığını garanti altına almayı, mutluluk ve haklarını korumayı bilimin desteğine bırakmak ve emanet etmek, en önemli ve en gerekli görevlerimizdendir.

Umut, amaç, arzu Kürd gençliğini bir araya toplamak, bilgisizlik belâsını Kürdistan'dan def'etmektir.

Çünkü dönemimiz gelişme ve ilerleme dönemidir. Çalışmayı, gelişme ve ilerlemenin seli sürükler.

8 Aralık 334(1918), Fındıklı

Kürdzade
Kemal

* *
*

”Hêvî”nin attığı temelleri bir derece daha genişleterek ”Kürd Neşriyat Cemiyeti” adıyla bir kurum meydana getirilmek üzere yapılan hazırlıklar, bir güce dönüşmeye yakın duruma gelmiştir. Kürd aydınları için geniş bir faaliyet ve pratik alanı sağlayacak olan bu derneğin kendisinden önceki benzerlerinin akıbetine uğramaması, milletin gayret ve onur sahibi fertlerinin her türlü yardımlarına bağlı bir sorundur. Bu konuda yol gösterme ve aydınlatma ihtiyacını özellikle belirtmeye gerek görüyoruz. Arzu buyuran zatlar, konunun ayrıntılarını öğrenmek için yönetim yerimize başvurabilirler.

JÎN

(246)

Kürd şairlerinden ünlü Nalî'nin kutsal Şam'dan memleketi olan Süleymaniye'ye yolladığı manzum mektubudur. Bile bile kalıp ölçüsünü, uyaklarını, söyleyiş özelliğini ve hatta çoğunlukla harf kalıplarını değiştirmeden çevril-

(246) 208 numaralı dipnota bakınız

mesi, Türkçenin eski biçimini seçmekten başka türlü mümkün olamıyor. Bununla birlikte çeviri yapmak, her zaman, kavalı tersine çalmak gibidir. Orijinal metindeki ruhu okşayıcı nükteler, sözcüklerdeki sanat, cinas, isim ve fiillerin belli düzen içinde sıralanmaları çeviride duyulacak biçimde belirtilemez. Bununla birlikte yine de, ulusal duygularımızı okşadığı için çevirdim.

Süleymaniyeli
Tevfik

TÜRKÇE ÇEVİRİSİ

Canım feda geçtiğin yerlere, ey hoşça esen yel
Ey Şehrezor kentinin bildik uydusu olan yel

Gizli lütfün canciğer arkadaşım, dostum benim
Sen estiğinde huzur esiyor yüreğimde benim

Esişinle ruhu yelpazellersin zaman zaman(1) (247)
Ve soluğun gurur üflüyor kanıma kimi zaman

Yandı gönül için için, tutuştı sabrın barındığı yer
Sadecce "ya Sabur" çekmek için bir köşecikte kaldı yer

Ah çekerken arkadaşım, gözyaşı dökerken eşim olan yel
Acı şu ah ve gözyaşlarıma da, pervasızca davran yel

Ahlarım gibi hızlı uğra yarimin yöresine
Gözyaşlarım gibi yetiş "Awî Pırdesûr" suyuna

Devrin acılarından yıkan o suda, tertemiz
Sevin ona kavuşmakla; o temizleyici, sen de temiz

Durma, oradan da koş yetiş Serçınar'a kadar(2)
Bir su ki çevresinde gül, şifalı bitki, nar ve çınarlar(3)

-
- (1) "Ruh" burada "seyir, yürümek" anlamındadır.
(247) Osmanlıca çeviride "seyir, yürümek" anlamında kullanılan bu dizedeki ilk "ruh" sözcüğü, tarafımızdan "esiş" olarak çevrildi.
(2) Serçınar, Süleymaniye'ye yakın büyük bir pınardır;
(3) suyundan bir ırmak meydana geliyor. Sürekli olarak yeşil ve neşeli bir yerdir.

O çeşmenin parlaklığı yer yer tıpkı güneş gibi
Duru bir nurun kaynamasıyla taşları billur gibi

Sanki bir aynaya yansımıştır gökyüzü
Ve orada sönüp uzanan bir ışık yıldızı

”Bekreco gibidir” derdim, tatlı olsaydı gözyaşlarım(4)
Ne’yleyim ki tatlı değil, acı ve tuzludur gözyaşlarım

Girme o amber kokan ”Hâk-i duhul” köyüne(5)
uğramadan önce Süleymaniye kentine

Bir kent ki söz yok adalet, mertlik, dindarlık, ekin ve varlığına
Kemgözlerden korunması için ”Şehrezor” denilir adına

Ağaçları ûd, yerleri gül, toprakları amber
Irmakları aynen nur, çakılları cevher

Akşamları gündüz, gündüzleri bahar, sabahları nur
Tozları amber, buharları koku saçan buhur

Hoşsohbet, akıllı ve dindardır oradaki halk
Hem anlaşabilen, hem işleri yöneten bir halk

Ah, sevdiğim sokaklarını dolaşıver birer birer
Var mı şu garibi anan, aşağı yukarı bir soruver

Bak, ”Serşeşam” köprüsü çatlayıp yıkılmış mı?(6)
Ve ”Pîrmesûr”(7) ağacı bir yaşlı gibi düşmüş mü?

Hâlâ dostların yarenlik yeri mi ”Kanîba”?(8) (248)
Dağıldı mı o sevinç dolu dostlar yoksa?

”Seywan”(9) yemyeşil mi Keywan kubbesi gibi?
Ah, mezarlar kaplamış mı yüzeyini yıldızlar gibi?

-
- (4) Bekreco, Serçınar ırmağından ayrılan bir ırmaktır.
(5) ”Hâk-i duhul”, Nalî'nin doğum yeri olan ve günümüzde Şehrezor'a bağlı bulunan bir köydür.
(6) ”Serşeşam”, Süleymaniye'nin bir mahallesidir.
(7) Süleymaniye'de bir ziyaretgâh.
(8) Ünlü bir gezinti yeri.
(248) Şiirin Osmanlıca çevirisinde ”Kanîba” adı ”Yelsuyu” olarak çevrilmiştir. Ancak biz Osmanlıcadan Türkçeye yaptığımız bu çeviride Kürdçe orijinal adın korunmasını uygun bularak ”Kanîba” adını koyduk.
(9) Son zamanlarda mezarlık yapılan ünlü bir tepedir.

”Kanîaskan”a yine geliyor mu ceylânlar?(249)
Yoksa kaçırıldı mı o ceylânları yırtıcı hayvanlar?

”Tancerû”(10) ırmağının hâlâ berrak ve duru mudur akışı?
Yoksa toprağa tutsak olup bulanıklaşmış mı akışı?

Varlığım öyle inceldi ki tıpkı halal(11) ve hayal gibi
Ağızlara düşüp gönüllerde anımsanıyor muyum onlar gibi?

Gurbet sabrımı öylesine eritti ki
O da gözyaşlarımla akıyor gözlerimden su gibi

O asıl barınağıma dönmeme var mı izin?
Yoksa bekleyeyim mi kıyamet gününe değin?

Anlat ey yel o taş yürekli yare gizli gizli
De ki: Şevkinle uzaktan selâm yolluyor Nalî

---

(249) Şiirin Osmanlıca çevirisinde ”Kanîaskan” adı ”Ceylânbuluğı” olarak çevrilmişse de, biz Osmanlıcadan Türkçeye yaptığımız bu çeviride Kürdçe orijinal adı koruduk.

(10) ”Tancerû” Süleymaniye’de Tac-ı Rebud ünlü ırmağıdır.

(11) Diş karıştırmak için kullanılan çöp tanesine benzer ot.

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

J Î N

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 ”

H A Y A T

Mesleğimize muvafık makalât
maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler
iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

MÜNDERECAT

Kürdlerde durûb-ı emsal ..... Law Reşîd
Edebiyat-ı Kürdiyeden bazı numuneler ... M. M.
Wereqêk le refzî xatirat ..... Mistefa Termo
Şerê topan xilas bû ..... E. Rehmî
Xezel ..... Qazîzade Letîf

Nüshası 5 kuruştur

Necm-i İstikbal Matbaası

www.arsivakurdi.org

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

J Î N

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 ”

H A Y A T

Mesleğimize muvafık makalât
maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler
iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

(2)(251) (✽)

Bazen bir taş parçası, bir kavmin ser-
güzeşt-i hayatını tarih efsanelerinden
daha belîğ anlatır.

S. T.

Küre-i Arz'ın âfâk-ı dûra-dûrunu serseri dalgalar gibi dolaşan avare "Arî-
ler" in, ta Afrika-i Şimalî'den Asya-i Vusta'ya hangi berzaktan geldiklerini
anlamıyorum. Bilâd-ı harreye alışan o kavmin Kafkas dağlarında —daha
devre-i telebüse girmeden— cırılçıplak kışladıklarına akıl erdiremiyorum.
Fakat ulema-i tarih ekseriyetle ittifak ettikleri için körü körüne inanıver-
dim. İşte o ekseriyetin kavli bize anlatıyor ki, devr-i hacere'den beri Meyya-
farqîn ve Kafkasya'ya yayılan Arîlerin "Kardux" sülâlesinden Kürdler türe-
miş. Mamafih bana kalırsa, en mâkul ichtihad, Kürd şairi ve Kürdlüğün yegâ-
ne nevhakeri merhum Hacı Kadir'indir.

(251) Derginin aslında böyle başlıksız çıkmış olan, ancak başlık yerine parantezler içinde
bir "2" sayısıyla basılan bu yazı, derginin dördüncü sayısında "Jîn Mecmuası Vasıta-
sıyla Kurdîyê Bitlîsî Kardeşime" başlığıyla çıkmış olan yazının devamı ve ikinci
bölümüdür.

Var olsun biraderimiz Hayalî, (252) ki Hacı Kadir'i eserleriyle ihya ediyor. Merhum, bir manzumesinde diyor ki:

"Madem Nuh gemisi cebel-i Cudî'de kaldı ve o vakitten beri de Kürdler cebel-i Cudî etrafında ibka-i mevcudiyet etmişlerdir, tufandan beri Kürdler me'va-i asliyelerinde berkarardılar".

Velhasıl [2] ister Karduxî, ister Behramî, ister Medyalı, ister Nuhî olsunlar, bu kavmin şimdiye kadar teşkil ettikleri Eyyubî devletinden bed'en hadd-ü hesaba gelmeyen müteaddid ve mütenevvi' büyük ve küçük hükümâtın tortusundan, son zamanda, yani takriben 1262—65 (253) tarihlerinde Bitlis'te, Hakkârî'de, Bohtan'da birer derebeyliği, Süleymaniye'de de bir hükümet-i sağîre kalmıştı. Bitlis, Hakkârî, Bohtan'ın suret-i inkırazları cemiyetimizin neşriyat kısmında tedvin olunmak üzere, bu makalemi Babanlara müteallik hatirât ve mahfuzât-ı zatiyeme hasrediyorum.

Benim tetebbuâtıma göre "Bebe" (254) hükümeti, ikiyüz elli seneden fazla, evvelâ aşiret, sonra müstakil ve bir aralık arzu-i zatî ile mülhak ve fakat tarz-ı idarede yine müstakil hükümet şeklinde yaşamıştır. Menşe', terakkî, tekâmül, tevakkuf, inhitat, inkıraz devreleri muntazaman tarih-i umumiye geçmemiş ise de, bu kayıtsızlık, onların temas ettikleri İran'ın tarih ve edebiyatça devre-i inhitatta bulunmasından ve ahîren iltihak ettikleri Osmanlılığın da halen ve hâlâ tarihe malik olmamasından neş'et ediyor. Şark ve Garb'ın hayli sahaif-i tarihiyesini işgal eden bu hükümetin birçok menakıbını, harikalar terennüm eden efsane-i şecaatını, hurafâta karışan dastan-ı bezm-ü rezmini, esatîri tanzîr eden miknetlerini menkulât-ı ecdaddan öğrenmiş ve vakayin eşhas ve zaman ve mekânını ezberlemiştim.

Abdurrahman Paşa'nın on bin atlı ile Bağdad'ı asirden (255) istirdad ile Saltanat-ı seniyyeye ihda etmesinde bir fevkalâdelik görmüyorum. İran ordusunu "Merîwan"da Büyük Selim Bey, Osman Bey, Afganlı Ekrem Mela Hamza, Cıwamêr Axayê Rengîn gibi on iki dilâverin bir şeyhûniyle (256) tar-ü mar eden o bahadırların millî ve manzum neşaidini okurken, kendimi o "Diwazde Siware"nin (257) pîşrev-i hücumları ve mübeşşir-i zaferleri sanacak kadar gurur-ı milliyeye kapılırdım.

Son hükümdar Ahmed Paşa'nın Nizam-ı Cedîd tertibiyle muntazam askerleri, (258) ordusu, kışlası, topu, tophanesi, gayet metîn ve adalete müstenid teşkilât-ı mülkiyesi var iken, kardeşleriyle ihtilâf yüzünden terk-i hükümet ve Saltanat-ı Osmaniyyeye ilticası ne kadar inkisar-ı hayali mucib ise, oraları [3] istilâya giden Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa'ya karşı vatanını teslim-

(252) "Kurdîyê Bitlîsî" takmaadiyle yazmış olan Halil Hayalî'yi kastediyor.

(253) Miladî 1845—48 yılları.

(254) Doğrusu "Baban" olmalı.

(255) Doğrusu "âsîlerden" olmalı.

(256) Bu sözcük derginin aslında böyle çıkmıştır. Bunun bir dizgi hatasından ileri geldiği ve doğrusunun "kanlı savaşla" demek olan "şerr-i hûniyle" olduğu anlaşılmaktadır.

(257) Kürdçe olan "Diwazde Siware"nin anlamı "On iki Atlılar" demektir.

(258) Nizam-ı Cedîd: "Yeni Düzen" anlamına gelen bu ad, Osmanlı padişahı Selim III döneminde kurulan yeni orduya verilen ad.

den imtina eden Ahmed Paşa'nın amcası Aziz Bey'in medîd ve şedîd müdafâat ve mühacemâtını Celâledin Harzemî'ye benzetiyorum. Aziz Bey'in azm-ü rezm-i merdanesi uğrunda on bir birader ve hayli tevabiiyle bilhücum topların ağzına mızrak tıkayan büyük pederimin na're-i merdanesi, gâh-ü bî-gâh kulaklarımı çınlatıyor.

Bu an'anât-ı milliyenin tarihçesi peşinde neler çektim. Eski şehirlerin mezar taşlarını okumak merakına düşmüştüm. Bir gün Süleymaniye'nin şimal-ı şarkisinde eski bir şehir harabesi olan "Mawet" karyesinde üstü yazılı bir taş haber verdiler. Gittim, topraklar içinden küçük taş çıkarttım. Bu bir sade taş idi. Temizlettim, hayli müşkilâtla yazılarını hallettim. Tek arslan arması altında,

**"Ta ebed in asitan mamûr bad
Sahibeş ez asiman mansur bad"**

beytiyle "İskender bin İsmail Paşa Baban 937" (259) unvanı yazılı idi. Bu unvan fikir ve tetebbuâtımı alt-üst etmişti. Ben, Baban taassubu nokta-i nazarıdan, Baban sülâlesi içinde İskender namını aramıyordum; İskender'i Hristiyanlara veriyordum. İnkisar-ı hayal ile o taşın da kıymet-i tarihiyesi kalmamıştı.

Bir sene sonra, 307 sene-i Rumiyesinin (260) Arabî Ramazanına müsadıf bilmem hangi ayı idi, Şehirpazar'ın (261) Alan cihetinde mazanne-i kiramdan Şehabeddin namına mevsûm köyde bulunuyordum. Akşamüstü bir mushaf-ı şerif istedim. Mushaf-ı şerifin ziyaretine benim gitmemi ihtar ettiler. Hoşuma gitti. Zannettim ki tevkıyıri alelumum masahıf-ı şerife için kullanıyorlar. Biz-zat mushaf-ı şerifin mevzu olduğu yere gittim. Orası bir türbe idi. Büyük kıtada bir Kur'an-ı azîmüşşan —bittabı elyazısı— rahlede duruyordu. Açtım; sağdan birkaç sahife Arabî, Farisî tarihler, vakalar, tevellüdler yazılı idi. Bunlar içinde gözüme ilişen bir fıkra, gayri ihtiyarî beni haykırtmıştı. O fıkra da, Şeyh Şehabeddin Efendi hazretlerinin dokuz yüz kırk tarihinde dünyaya gelen oğlunun, Melik'ül-âdil ve'l-âlim ve'l-âmil İskender Paşa bin İsmail [4] Paşa'nın devre-i adlinden bittefaül hayrülhalef olmak temenniyatı idi.

---

(259) Milâdî 1530 yılı.
Farsça olan yukarıdaki beytin Türkçesi şöyledir:

**"Bu eşik sonsuza dek bayındır ola
Sahibine göklerden zafer gele".**

(260) Milâdî 1891 yılı. Buradaki 307 yılı, aslında 1307'dir. Eskiden, tarihlerde "bin"i gösteren ilk sayı genellikle atılır, ondan sonraki sayılar yazılırdı. Yazar da o usule göre yukarıdaki tarihi yazmıştır. Hatta kimi zaman, hem "bin"i gösteren sayı ve hem de "yüz"ü gösteren sayı atılır, onlardan sonraki sayıların yazılmasıyla yetinilirdi.

(261) Bu bölgenin Kürdçe orijinal adı "Şarbijêr"dir; yazar bu adı Türkçeye çevirerek yazmıştır.

İşte bazen bir taş parçası, bir kavmin sergüzeşt-i hayatını efsanevî tarihlerden daha belîğ ifade eder. Ümid ederim ki o taş hâlâ mevcuddur ve mushaf-ı şerif de o türbede mahfuz kalmıştır. Fakat şu pašalık unvanının ta o zamanda kullanılması nereden gelmiştir? Bunu halledemedim.

Süleymaniyeli
• Tevfik

KÜRDLERDE DURÛB-I EMSAL (❖)

ZİRAÎ-RASADÎ

”Ewrê sor êvarê, cotê bavê beyarê; ewrê sor sibê, cotê bavê sifê”.(262)
Akşamın kırmızı bulutundan sonra, çifti, daha işlenmemiş olan tarlaya götür. Sabahın kırmızı bulutundan sonra, çifti içeriye al.

”Sêzdeyê Hezîranê, garis ewêlî”.
Haziran on üçünde, ki ekilmiş darılar.

”Gûzeweşîn, tov mereşîn”.
Ceviz silkinmedikten sonra tohum atma.(263)

”Kanûn, befir tê qanûn”.(264)
Kânun ayında kar yağması bekanundur.(265)

”Şubat befir tê qulat”.(266)
Şubatta kar iri parçalarla yağar.

---

(262) Bavê: Bavêje.

Sif: Sifîk, sitareya ber derê malê. Li hin deran li dora wê dîwar tê avakirin, li hin deran jî dora wê vekirî tê hîştin. Ji sifîkên dorvekirî ra ”serder” jî tê gotin.

(263) Doğru çeviri, ”cevizlerin silkinme döneminde tohum serpmeye” şeklindedir.

(264) Awayê rast, ”befir tê bi qanûn”e. Mebest ji ”qanûn”, ”awayê adetî û tabîî” ye. Yanî ”di Kânûnan da berf bi awayê xwe yê adetî û tabîî dibare”.

(265) ”Kânun” adı aslında bir ayın adı değil, hem Aralık ve hem de Ocak olmak üzere iki ayın ortak adıdır. Kürdçede bu iki ayı ayırt etmek için Aralık ayına, ”İlk Kânun” demek olan ”Kanûna Pêşîn” denir; Ocak ayına da, ”Son Kânun” anlamına gelen ”Kanûna Paşîn” denir. Eskiden Türkçede de buna benzer bir ayırım yapılır ve Aralık ayına ”Birinci Kânun” demek olan ”Kânun-ı Evvel”, Ocak ayına da ”İkinci Kânun” demek olan ”Kânun-ı Sanî” denirdi.

(266) Awayê rast, ”befir tê bi qulat” e.

**"Adar, dew li dar, emma li ne Hazirbo û Siwar, li Mosil û Jen-
gar":(267)**

[5] Martta ayran ağaçtadır, ama Hazirbo ve Siwar'da, (1) Musul ve Sencar'da değil.(270)

"Ne Adar e, ne Nisan e; roja Feqîyê Teyran e"

Ne Marttır, ne Nisandır; Feqîyê Teyran'ın günüdür.

(Bu mesel, Martın 31'inci günü için îrad edilir. Yevm-i mezkûrün Mart ve yahud Nisana aid olmasında iştibah edilmesi üzerine, Feqîyê Teyran hazretlerine [6] atfedilerek, a'yad-ı milliye miyanına idhal edilmiş ve büyük Feqî'nin beynennas meşhur ve makbul olan namını tezkîr ve tebcîle vesile olmuştur.

Abdullah Cevdet Bey, Muhammed Feqîyê Teyran için, "Hakkâri sancağının Muks karyesinde 702'de(271) tevellüd edip 757'de(272) orada vefat etmiş ve oraya defnolunmuştur; hikâyenüvis olup, resail-i manzumesi mevcut ve meşhurdür" diye kaydeder.

(267) Emma li ne Hazirbo û Siwar: Bi gumana me li vir şaşîyeka rêzkirinê heye û awayê rast, "emma ne li Hazirbo û Siwar" e.

(1) "Hazirbo" ve "Siwar", 7—8 saatlik "Başur-Bitlis Çayı"nın güzergâhı olan "Bitlis Boğazi"nin şimalinde kâin, sularının letafeti, havalarının ciyadetiyle makbul iki köydür. Mezkûr boğaz, aşair ve Ekradın memerr-i kadîmi olmak itibariyle bervech-i âtî mevaki-i muayyene ve tarihiye ile tahdid edilir:(268)

Deşta Rehwayê: Boğazın şimalinde kâin Rahva ovası.

Teşrîk: Kasabanın şimal-i şarkîsinde vaki, sivri tepeli dağ.

Sertaxê: Mahallebaşı.

Pira Ereb: Arab Köprüsü.

Newala Bêno: Kokulu Dere (arazi burkanî olmakla kükürt mürekkebatı kokar).

Taxşûd: "Textşûd"dan muharrefdir. Kasabanın cenub mahallâtından bahçelik mahal- ledir ki Bitlis Hanları saraylarının enkazını muhtevî olup, müşarünileyh Hanların istiklal-i tamlarını iktisabları tarihinde bu namla telkîb edilmiştir.

Ava Tal: Acı Su. Kasabanın bir saat kadar cenubunda, emraz-ı cildiyeye nâfi kaplıcadır.

Kevirê Qul: Delikli Taş. Teressübât-ı kilsiyeden müteşekkil cesîm bir kayanın delin- mesiyile hasil olan tüneldir.

Gelîyê Gûzan: Cevizler Ormanı.(269) Enva-i eşcarî hâvî cesîm ormandır.

Zevîya Sor: Kırmızı Tarla.

Xana Duxanê: Mâruf Duxan hanı.

(268) Bu dipnotun bundan sonra gelen ve yer adlarını içeren bölümü, derginin aslında metin içinde yer almıştır. Anlaşıldığına göre bu düzenleme bir yanlışlık sonucu olmuştur. Biz burada, dipnotun o bölümünü de dipnotun devamı olarak kendi yerinde yazdık.

(269) Doğru çeviri, "Cevizler Boğazi"dir. Galiba, boğaz ormanlık olduğu için yazar tarafından adı böyle Türkçeye çevrilmiştir.

(270) Doğru çeviri, "ama Hazirbo ve Siwar'da değil, Musul ve Sencar'da" biçiminde olmalıdır.

(271) Milâdî 1302 yılı.

(272) Milâdî 1356 yılı.

Filhakika, "mükâlemât"(dialognes) tarzındaki manzum ve selîs hikâyâtı, Kürdistan medreselerinin samimî mahfellerinde melâib-i lafziye için istimal olduğundan başka kadınların bile vird-i zebanıdır. Meselâ bir münazarasında,

"Feqîyê pîrr Siloqî!(1)
Ez baran im, tu dilop î
Ez Feqî me, tu çi zirzop î!?"(274)

(Ey Siloqî feqîsi!
Ben yağmur gibiyim, sen de dolu gibisin
Ben Feqî'yim, sen necisin!?) der).(275)

"Xaç-Xidir Nebî, şîv hebî taştê tunebî, wey li wî ku li mala xwe
nebî, jina wî dibe jinebî".
İlka-i salîb fi'l-ma' günü, akşam yemeği olsun, varsın sabah [7] ye-
meği olmasın, yazık ona ki evinde olmaz, karısı dul kalır.

(Yevm-i mezkûrde dehşetli fırtına ve tipi olduğu için mesel zikredilir).

"Newroz, ecêb roz".
Newroz fevkalâde gündür.

"Heta se hestî nekojin, tav serîyan nesojin".
Köpek kemik kemirmedikten, güneş başı yakmadıktan sonra kış
bitmemiştir.

-
- (1) Siloqî, Bitlis ile Siirt arasında vaki köylerde tevattun edip, yazın şimal yaylalarına çıkar, erkek ve kadınlarının tenasüb-i endam ve güzellikleriyle mâruf bir aşirettir. Nakliyat işleriyle meşgul oldukları için iyi katır beslerler. Aşiretin en ileri gelen ailesi "Mala Silê" (Süleyman'ın Evi) namıyla benamdır ki, bu aileye mensub olanlar, —sair emsalleri gibi— "torun"(asîlzade), aşiret efradı ise "malbat" (Türkçede mukabili yoktur) sayılırlar. Mamafih, "asîlzade" olmayıp da "malbat" olan aşiret efradı, yine "aşir"likleriyle müftehir olup, onlar da "Kurmanc, raiye, köylü değildirlir. (273)
- (273) Eskiden Kürd soyluları, topraklarında çalıştırdıkları halka, köylülere "Kurmanc" dedikleri için, yazar da burada "Kurmanc"ı "köylü" anlamında kullanmıştır.
- (274) Ev peyvya Feqîyê, Teyran li hin hêlên Kurdistanê weha tê gotin:

"Feqîyê Silopî!
Ez baran im, tu dilop î
Ez Feqîyê Teyran im, tu çi zirzop î!?"

- (275) Doğru çeviri, "ey-Siloqî feqîsi, ben yağmurum, sen damlasın; ben Feqî'yim, sen ne zirzopsun!?"dur.

”Kânun Şubatê ker kir, gîskî ser sergoyê wer kir”.(276)
Kânun ayı(277) Şubat ayından borc etti, buzağıyı çöplükte devirdi.(278)

(Kânun-ı Sanînin 31’inci günü fırtına olmak hasebiyle mesel-i mezkûr zikredilir. Gûya yevm-i mezkûrde havanın bir müddet güzel devam etmesi üzerine ihtiyar kadın buzağısını çöplüğe çıkarmış ve ilân-ı şadimanî etmiş. Bunun üzerine hiddetlenen Kânun ayı, Şubat ayından bir gün borc ile fırtına yapmış ve buzağıyı mürd etmiştir).

”Zîp im zîpedar im, eger bibarim xweş buhar im, eger nebarim sermadar im”.
Zîpim zîp tutucuyum, eğer rahmet yağarsam latif buhar olacağım, eğer rahmet yağmazsam kışım.(279)

(”Zîp”, Şubatın son çarşambasından itibaren bir hafta devam eden günlere tâbir olunur. Eyyam-ı menhûseden mâdud olmakla, beynelaile dırıltı çıkamasına, tatlı ve sair iyi yemekler yenmesine dikkat edilir. Meselin ifadesinden de anlaşıldığı üzere, eğer eyyam-ı mezkûrede yağmur yağarsa baharın ibtida edeceğine, yağmazsa kışın devam edeceğine alâmet sayılır).

HADİSEVÎ

”Mam Remezan, me ga û golik bi der dan, em mane û ev cüzdan”.(280)
Amca Ramazan, öküz ve buzağıyı kaybettik, onlardan bize bir hatıra kaldı.(281)

-
- (276) Ker kir: Kerî kir, parçe kir.
Awayê rast, ”gîskî ji ser sergoyê wer kir” e.
- (277) Buradaki Kânun ayından maksat Aralık ayı değil de, İkinci Kânun olan Ocak ayıdır.
- (278) Doğru çeviri, ”Kânun Şubatı böldü, tekeyi çöplükten devirdi”dir. Çünkü atasözünde geçen Kürdçe ”kerkirin” bileşik fiili, ”bölmek, parçalamak” anlamına gelir. Öte yandan, atasözünde geçen ”gîsk” sözcüğü de, Kürdçede ”buzağı” demek değil, ”teke” demektir. ”Buzağı”nın Kürdçe karşılığı ise ”golik”tır.
Böylece, bu atasözünün çıkış nedeninin anlatıldığı bundan sonraki yazı parçasında geçen ”buzağı” sözcüğü de yanlış kullanılmıştır; bunun yerine ”teke” sözcüğünün kullanılması gerekirdi.
- (279) Doğru çeviri, ”eğer yağarsam güzel baharım, eğer yağmazsam soğuşum”dur.
- (280) Ev peyva pêşîyan li hêlnê Kurdistanê weha tê gotin: ”Mamê Remedan, ga û golik bi der dan, di dest da ma ev xeberdan”.
- (281) Doğru çeviri, ”amca Ramazan, öküz ve buzağılar elimizden gitti, biz kalmışız şu cüzdanla”dır.
Bu atasözünün bazı bölgelerde söylenen öbür şeklinin Türkçe çevirisi ise şöyledir: ”Amca Ramadan, öküz ve buzağular elinden gitti, elinde kala kala bir laflama kaldı”. Buradaki ”laflama”dan maksat ”laf ebeliği, laf gevezeliği”dir.

[8](Geçmişe teessüf, zayıyata karşı duyulan teessür makamında îrad edi...),

”Şahîno şa ye, Aqûbo axa ye”.

Şahin, Yakub’un ağa olmasından mahzuzdur.(282)

(Buradaki Şahin kurnaz bir hizmetçiyi, Yakub ise beceriksiz bir ağayı temsil ediyorlar).

”Hayê bi min hayê, ebrîşim hate ber livayê, liva ber ebrîşim nayê”.(283)

Heyhat, ipek yünün karşısına kadar geldi de, yün ipeğin karşısına çıkmıyor.(284)

(Tevazu-i faziletkârane ile tefahur-ı zelîlaneyi ifade ediyor).(285)

”Bistire bistire, dengxweş!”(286)

Güzel sesle boyuna öt.

(Müz’ic ve sîda’âver beyanata karşı îrad edilir).(287)

”Hespê qule, mêrê file, seyê tûle, jê ra mebe ewle”.(288)

Kule renkli ata, Ermeniyeye, zağar köpeğe itimad etme.(289)

---

(282) Mahzuz: Sevinçli, keyifli, keyfi yerinde.

(283) Awayê rast, **”liva ber bi ebrîşim nayê”** ye.

Ev peyva pêşîyan li hin hêlên Kurdistanê, weha tê gotin: **”Hayê bi min hayê, hevrişim tê ber livayê, liva ber bi hevrişim nayê”.**

(284) Doğru çeviri, **”ipek kuzu yününün yanına geldi de, kuzu yünü ipeğin yanına gelmiyor”**dur. Çünkü Kürdçede **”liva”** sözcüğü, genel olarak yün demek değil, özel olarak kuzu yünü demektir.

(285) Yani, **”erdem ve ağırbaşlıktan meydana gelen alçakgönüllülük ile seviyesizlik ve değersizlikten meydana gelen böbürlenmeyi belirtiyor”.**

(286) Ev peyv li hêlnê Kurdistanê weha tê gotin: **”Bistire bistire, dengê te xweş e”.**

(287) Yani, **”sıkıcı ve baş ağrıtıcı sözlere karşı söylenir”.**

(288) Awayê rast, **”pê mebe ewle”** ye.

Ev peyva pêşîyan li gelek hêlên Kurdistanê weha tê gotin: **”Hespê qule, mêrê file, tajî-yê tûle, çil roj çile, tu car pê mebe ewle”.**

(289) Kule (qule): Siyah ile sarı arasındaki renk.

Doğru çeviri, **”kule renkli ata, Hristiyan adama ve zağar köpeğe itimad etme”**dir. Yani bunlara güvenme. Atasözünde geçen Kürdçe **”file”** sözcüğünün Türkçe karşılığı **”Ermeni”** değil, **”Hristiyan”**dır. Bilindiği gibi **”Ermeni”** sözcüğü bir ulusun adıdır, **”Hristiyan”** sözcüğü ise Hazreti İsa’nın dinine bağlı olanların genel ve ortak adıdır. Bununla birlikte, Kürdistan’da halk arasında çoğu kez bu ikisi karıştırılarak, **”file”** sözcüğü **”Ermeni”** karşılığı olarak kullanılır; yani **”file”** derken **”Ermeni”** kastedilir. Yazar da, bu nedenle **”file”** sözcüğünün Türkçe karşılığı olarak **”Ermeni”** yazmış olabilir. **”Hristiyan”** sözcüğünü yazması daha doğru olurdu.

”Boçika seyî têxe qalibî, dîsa gêr e, li milan e”.(290)

Köpek kuyruğunu kaliba sok, yine eğri ve sırtının üzerindedir.

(Kabil olmayan hususât için zikredilir).(291)

”Eger hatî çengê min, bifikire rengê min”.(292)

Eğer pençeme düşersen rengimi anlarsın.

”Milkan aş, aletan simteraş, mêran da ne li pêş ne li paş”(293)

Emlâk ve akar arasında değirmen, alât ve edevât içerisinde simteraş (atların tırnaklarını kesip düzeltmeye mahsus olan alet), erkelerin de ne önü ne arkayı düşünenler makbuldürler.(294)

”Hîrç ku heye neyarê serdest e; hêk dike, çêzik dike”.

Ayı, başı elinde bir düşman gibidir: icabında yumurtlar, icabında yavrular.(295)

(Düşmana itimad caiz olmadığını ifham ediyor).(296)

”Pîvaz pîvaz e, çi serî ye çi binî ye”.(297)

[9] Soğan soğandır, başı dibi yoktur.

(Bir şahsın veya bir şeyin veyahud bir meselenin bayağılığını ilâm için istimal olunur).

”Mirin hebî, kalbûn tunebî”.(298)

Ölüm olsaydı, ihtiyarlık olmasaydı.(299)

---

(290) Ev peyva pêşîyan li hin hêlên Kurdistanê weha tê gotin: **”Tu dûvê se heft sal têxî qalib, dema derxî dîsa xwar e”.**

(291) Yani, **”Olanaklı olmayan hususlar için söylenir”.**

(292) Awayê rast, **”bifikire li rengê min” e.**

(293) Awayê rast weha ye: **”Ji milkan aş, ji aletan simteraş, ji mêran mêrê ne li pêş û paş”.** Ev peyv li hêlna jî weha tê gotin: **”Ji milkan aş, ji hacetan simteraş, ji dostan dostê ne li pêş û paş”.**

(294) Doğru çeviri, **”erkeklerin bir önde bir arkada olmayanları”**dir. Yani **”dönek ve tutarsız olmayanları”.**

(295) Doğrusu, **”ayı zorba bir düşmandır”**dir.

(296) Yani, **”düşmana güvenmenin doğru olmadığını anlatıyor”.**

(297) Ev peyva pêşîyan li hêlna jî weha tê gotin: **”Serê pîvazê çi ye, binê pîvazê jî ew e”.**

(298) Ev peyva pêşîyan li hin hêlan weha tê gotin: **”Mirin hebe pîrî tunebe”.**

(299) Doğru çeviri, **”ölüm olsun da ihtiyarlık olmasın”**dir.

"Malxoyê min Xelo be, xwarina min çilo dibe".(300)

Kethüdamız Halo (iktidarsız adamdan kinayedir) olursa, yiyeceğimiz meşe yaprağı olur.(301)

"Kena bêaran derdikeve kuna dîwaran".(302)

Hayasız ve terbiyesizlere, duvar delikleri bile vesile-i hande olur.(303)

"Qûna tazî, tenbûr dixwazî".(304)

Açık hasret ile nağme istiyor.(305)

"Sal bi sal, xwezî bi parr".

Her sene, kendinden evvel geçen seneyi aratır.

"Mêr mêran nas dike, paldim jî qûna kerê".(306)

Erkek erkeği tanır, semer de merkebi.(307)

"Ez dibêjim nêr e, ew dibê bidoşe".

Ben "tekedir" diyorum, o "sağ" diyor.

(Anlatmak güçleştiği zaman îrad edilir).

---

(300) Awayê rast, "ku malxoyê min Xelo be, dê xwarina min çilo be" ye. Ev peyv li gelek hêlên Kurdistanê, weha tê gotin: "Ku mezinê me Silo be, dê xwarina me jî çilo be".

(301) Kethüda: Vekilharç, kâhya. Burada maksat aile reisidir.

İktidarsız adamdan kinayedir: Güçsüz kişiyi dolaylı olarak anlatır.

(302) Awayê rast, "kena bêaran derdikeve ji kunên dîwaran" e.

(303) Vesile-i hande: Gülme vesilesi, gülüş nedeni.

(304) Awayê rast, "bi qûna tazî, tenbûr dixwazî" ye.

(305) Doğru çeviri, "çıplak kışla tambur istiyor"dur.

(306) Awayê rast, "mêr mêran nas dikin, paldim jî qûna keran" e.

(307) Doğru çeviri, "erkek erkeği tanır, semerin arka kayışı da eşeğin kışını"dır.

EDEBİYAT-I KÜRDIYEDEN BAZI NUMUNELER (✱)

2'NCİ ADEDİN 12'NCİ SAHİFESİNİN MÂBÂDİ [*]

2-(310) Benimn Sevgilim her ceylân yavrusuna benzemez va her tarz ve tavırda [10] ona benzetilmez. Belki yalnız güzellik ve melâhat münasebetiyle ve iffet ve ismetten mütevellid olan telâşı ve tevehhuşu itibariyle, ceylân yavruları miyanında "Harran" dağlarına gitmiş ve "hewşan" namıyla mâruf olan otun gölge ve tohumunu kasederken cenubdan vızan(311) rüzgârın şiddetinden tohum-ı mezkûr dağılmış ve sukutundan hafif sesler hasil ve yavrunun kulağına vâsıl ve bir parça telâşına sebep olmuş ve bu küçük hadise akabinde, Kürd atlılarından kahraman, serî' ve avcı bir müfrezenin sada-i silâh ve müdhiş sıyahını işiterek feveran-ı firara iltica eden ve sabah erken ezan zamanında "Bilêcan" dağının eski menzilgehlerine varmış olan ceylân yavrusuna benziyor.

MÎHRÎ [**]

1— Le dinyay dîlberî da wextê xotbînî û hestî
Be carê meh w e, hem zindû dekeytin hestî û hestî

[*] İtizar: "Jîn" cerîde-i ferîdesine ("Jîn" ferîdedir, değil mi ya!) arasına takdim-i makalât, her Kürd için farîze-i zimmet, ... (308) ve şu farîzenin eda ve bu vecîbenin ifasına her milliyetperver hahan ve rağıbdır. Fakat maatteessüf ben uzun bir müddetten beri . . . . . ve mesaib saikasıyle vazife-i nazîfemi îfa ve hissemend hazzımı istifade edemedim. (309) Heyet-i Muhtereme-i Tahririyesinde hêvîdardır ki . . . . . bir nûkûl-ı emrazdan . . . . . ağrazdan ileri gelmemiştir.

(308) Burada ve bu dipnotun bundan sonraki satırlarında bazı sözcükler, derginin aslında siliş çıkıktıklarından, okunamadılar. Biz bu sözcüklerin yerine sıranoktalar koyduk.

(309) Burada okunamayan sözcüğün "Jîn" olduğu kuşkusuzdur.

(310) Bu parça, derginin ikinci sayısında yayınlanan yazının sonundaki Kürdçe şarkının ikinci bölümünün Türkçe çevirisidir.

(311) Bu sözcük derginin aslında böyle çıkmıştır. Bu, ya dizgi hatası sonucu böyle çıkmıştır ve doğrusu "esen"dir; ya da "vızıldamak" fiilinden gelen ve "vızıldayan" anlamında kullanılmış olan bir sözcüktür.

[**] Şu gazelin maddesi zülûf, hal ve sureti hülya ve hayaldir. "Jîn" mecmuası ise "mirdin-jîn" ile uğraşiyor ve hiç bir vakit bir "mêrd" veya bir "jin" e bakmaz ve belki de bu gibi şeylere asla tenezzül etmez. Binaenaleyh, bu gibi gazeller, "Jîn" mecmuasına suûd edemez ve sahaif-i kıymetdarında derc olunamazlar. Fakat şu gazelde millî üç beyit vardır ki, evvelen şu beyitlerin hatırı için ve saniyen gençliğe hatıra ve genc kari'lerimize nâcizane bir hediye olmak üzere "Jîn" mecmuasına takdim edildi.

- 2— Xuda hifzit bika, zor dilfirîn û şox û xemmaz î
Ecayib denmey û serkêş û tund û şerker û mest î
- 3— Wekû gul'ateş î, wextê ke poşit bergî gulnarî
dilit sûtand û lêt sendim giranî-w bîr û serbestî
- 4— Le batî meyl û dildarî, debênim cewr û xeddarî
Le cêgey dilnewazî zor e xemzey çawî wek şestî
- 5— Be te'zîbî emin meqsûdî dîlber têgeyandin bû
ke min Kurd im, beşî min daîma her xwarî ye, pestî
- 6— Heqîqet heykelî em millete bêçare bîmar e
Birawe lêw û ezman'î, şikawe pê-w ser û dest'î
- 7— Le kin her kes eyan e halî ême, tûlî pê nawê
Nîfaq û buxzî xoman kafî ye bo ye's û bo sistî
- 8— Bes e, rût wermegêre, min be terzî kole natirsim
Helawestan be bala ta le bo min rif'et û hestî
- 9— Etoyş bakit le çawî bed hebû ger lutuf key, Mîhrî
wekû bendî hemayil xoş dexate gerdinit destî

TERCÜMESİ

1— Gönül kapmak âleminde canib-i dilberanenizden eğer bir gösteriş ve kıyam vaki olacak olursa, şübhesiz, nimet-i muhabbetten bîhaber olanların mevcudiyetlerini imha ve sevda-i aşktan nâbûd olanların kemiklerini ihya eder.

[11] 2— Allah seni hıfzylesin!. . Sen bir cihette pek fazlaca gönül kapan ve tatlı ve tama'bahş lâfları söyleyen ve dîde-i güzîde ile îşarât-ı meveddet alâmâtı idame ettiğın halde, diğeri bir cihette hayretbahş bir televvün-i mizaca malik ve son derece cengçi, mütekebbir ve müstağnîsin.

3— Kırmızı gül gibi kırmızı elbiseyi giydikten itibaren ateş gibi gönlümü yaktın ve hürriyet, vekar ve fikrimi büsbütün selbettin.

4— Sevgililerden beklenen muhabbet ve nevazîş yerine, bizim sevgilinin cefa ve gadrı çoktur. Nitekim taltîf makamında ok gibi gözlerden çıkan ve gazab ve tehdid ile bîçare gönlümü parçalayan bakışlar pek mebzuldür.

5— Bence muhakkaktır ki şu kadar tâzibden dilberin maksad-ı aslîsi, —ben Kürdüm ve âlem-i kâmeranî ve şadimanîde Kürdlerin hissesi ancak zillet ve mihnetten ibarettir— gibi ibretbahş bir dersi okutmak ve tar-ü mar fikirlerimi tenvîr etmektir.

6— Hakikat, Kürd milletinin heykel-i mânevîsi her türlü mesabın tehcümünden nâtuvan ve her gûna mihnetlerin terakümünden felâketzede ve bîser-ü sâman olup, eşhas-ı maddiyesi gibi, erbab-ı adalet ve insafa hal-i pür melâlini söylememek ve bazû-i cidd-ü cehd ile hukuk-ı beşeriye ve meşruasını müdafaa etmemek ve meydan-ı tealî ve terakkîde tek bir adım bile atmak için el, ayak ve kafası kırık ve dudak ve dili kesilmiştir.

7— Ahval-ı fecâmız herkesçe ayan ve tatvîlden müstağnî, ve beyan etmeye muhtac değildir. Bilhasa ye's ve gevşeklik için esbab-ı muzır-ra-i hariciyeden maada, aramızdaki nifak ve hased kâfi ve vafidir.

8— Tâlim ve tenvîr makamında yaptığın harekât kâfidir. Maksud artık anlaşıldı. Binaberîn yüzünü benden çevirme ve küpeni bana gösterme, ve "seni de bu küpe gibi asacağım" diye tehdidât-ı zımniyede bulunma. Çünkü benim için öyle bir asılmak idam değil, bilakis rif'at ve mevcudiyetin zamânı ve rahat ve mes'ûdiyetin esas ve bünyanıdır.(312)

[12] 9— İsalet-i aynden(göz değmesi) korkma ve istediğin gibi gösteriş yap. Zira Mîhrî, rû-yi rızanı gördüğü zaman, nazartaşı ve nushaların bağı gibi ellerini boynuna kemal-i iftihar ile atar ve sen de elbette bed nazarların tesirâtından vareste kalırsın.

M. M.

(312) Buradaki "zamân" sözcüğü "vakit" anlamına değil, "güvence" anlamına gelmektedir. Arapça olan bu sözcük, aslında "damân"dır ve "d" harfi kalın okunur. Ancak Latin alfabesinde bu harf bulunmadığından, sözcük "zamân" biçiminde yazılır.

WEREQÊK LE REFZÎ XATÏRAT

Fîdayî çawait ezîzim, ewro ke halim perîşan e
Le dûrî to du dîdem xerqî xwên e, behrî Umman e

Eceb girvey dilim nada heda, şewgarî tenhayî
Nebatî qendî lêwî to deway bêçarey zeman e

Be naz satê were destê bine ser qelbî mecrûhim
Xenawî bê be sûrî pencekanit reng de mercane

Egerçî to le qewmî xwêşnîhadî pakî bêbak î
Bila canim li mal engo be, wa çend sal e mêhman e

Zibanit çunke nazanê be îma şerhî halî kird:
Kebab e cergî min bîbe, henasem bonî biryan e

Tebessum ke we derxe mu'cizê bo alemî ewro
Le huqqe şekker e zarit, leb û le'lit kanî dindan e

Nîqabî rût debênî, kun-kun e wek qelbî xwênînim
Bila xo şahidî sidq e, ke mecray tîrî mijgan e

Dirêjet(1) her wekû zulfî sîyahit maşa ber bunye
Ke qubbey sîneyî safit dukan û baxî seywan e

[13] Le seyrangahî gulxane ke hatî rojî pêncşembe
Bitî mexmûrî çawit şeqqî kird sed taq û kaşane

Dilit bestim be efsûn, ey kiçî Romî! Çi fettan î
Meger daykit etoy nêwna lebo telbîs û efsane!

Wekû ahûy Xeta gerçî etoy naroy le pêş aşiq
Xetay çawî seyad e, xo ke bilbil nayê hêlane

We fikrî şar le jêrdar e, gulî terd e çeman rojêk
Du lêwim bade le'lî leba toy bird, ne peyman e

Melahet xetm e ser to gerçî wek "nawit" le çaw dûr î
Lebo Şewqî du kulmî pirrfisûnit taze dêwan e

Qazîzade
Mistefa Termo

(1) Dirêje: Kadınların giydiği uzun eteklik.

ŞERÊ TOPAN XILAS BÛ ÎRO ŞERÊ QELEMAN E

Her kes mecbûr e muhafa ze heqê xwe biket. Eger neket heqê jînê çunîne, bêha qe. Hifza heqê bi du usûlan dibit. Yan dê bi qeweta destan, yanî bi wasita tîfing, top, bomba, tebancan bit; yan jî bi wasita îlmê huqûqê, bi tarîxê dibit.

Wextê top û tîfingan çû. Çunkî bi wê heq nayête îsbatkirin; belkî heq bi qewetê ye. Kîjka xalib ew xwedanheq e; kîjka mexlûb, bêqewet ew bêheq e.

Dêmek bi şerê topan heq îsbat nabit.(313) Me tecrube kir, welat bi xwînê şuşt.(314) Hinde biçûk bêda û bab man, êtîm û êxsîr ketine kolanan;(315) hinde xanedan mehû bûn; hinde xanî, aîle belav bûn; perîşanî li ser perîşanî-yê; dîsa çu faîde nekir, hindîtir bû sebebê felaketê. Wekî we ye, şerê topan xilas bû.(316) Vê carê hemîyan [14] zanî, heq bi wasita alimîyê, qelemê dê bête hellkirin.(317) Hun di xezetan da dixwînin ku Meclisa Sulhê wa ye berhev dibit.(318) Hem xezetekê digot:

”Bîst û heştê Kanûna Ewil Meclisa Sulhê dê dest şolê bike. Çu kesê da’wayek hebit bila newestit; mûcibê îlmê huqûqê, îlmê ezmanan, îlmê erdê, îlmê tarîxê. . . heqê xwe da’wa û bête wê meclisa ku umûm dinya li wê berhev dibin, heqê xwe îsbat biket û lê bibe xwedan”.(319)

Da’wa top, tîfing, şeşderban, bombayan xilas. Da’wa qelemê ye. Qeweta îlm û zanîne hakim e li ser hemî tîştan. Divêt xwedanqelem bixebitin, xwedanpare hîmmedê bikin; hinde dane top, tîfingan, çarîka wê bidine îlm, qelem û xezetan. Çunkî hemî kesî tîzanî top, tîfing hindê qelemê şol naket.(320) Cihê bi topan hatine standin, bi qeleman vegêrane. Mesela Sirbistan, Belçîqa, Qeredax, Romanya bi topan hatine standin, bi qelemê vegêrane û hind dîtir milkstandan bo xwe stand.(321) Hate zanîn ku şerê topan xilas bû, şerê qeleman e. Em jî hindek xwedanqelem rêkine Awrupayê; bi qelema xwe bixebitin, heqê me îsbat bikin.

E. Rehmî

(313) Dêmek: Nexu, madem ku wisa ye.

(314) Mexseda nivîskar ji tecrubê, wisa tê zanîn ku tecruba Şerê Cîhanî ye Pêşîn e.

(315) Kolan: Kûçe.

(316) Wekî we ye: Madem ku wisa ye.

(317) Hellkirin: Safîkirin.

(318) Meclisa Sulhê: Meclisa Aştîyê, ku piştê Şerê Cîhanî ye Pêşîn li Parîsê civîyaye. Navekî wê ye dî jî ”Konferansa Parîsê” bû.

(319) Xwedan: Xwedî. Yanî, ”li heqê xwe bibe xwedî, xwedîtî li heqê xwe bike”.

(320) Tîzanî: Têgîhîşt, fam kir.

Hindê qelemê: Bî qasê qelemê.

(321) Sirbistan: Komara mezintirîn a Yugoslavyayê.

Qeredax: Hêleka Yugoslavyayê. Berî Şerê Cîhanî ye Pêşîn dewleteka xweser bû. Piştê sazûna Yugoslavyayê ew jî bû hêlek ji wê dewletê. Navê wê di zimanê Ewropîyan da ”Montenegro” bû, belam Osmanîyan digotê ”Qeredax”.

XEZEL

Şairî Kurdan, meken behsî uzar û zulfî yar
Behsî behsêkî biken, bo Kurd l'eme-w paş bête kar

Taîfey Kurdan le Gurc û Ermenistan zortir e
Hakimî xoyan nebû, nêwyan nehate naw şimar

Taîfey Caf, seyidî Berzence, şêxî Taleban
Sed hezar nefsyar heye, bo dîn û dinya zor bekar

Sahibî qonax û sifre, sahib in'am û xuwan
Malî wan me'wa ye bo Îslam û bo Tirk û Tetar

[15] Maden û kanî kerem Kurd e, şecaet îrsîyan
Asîmanî mekremet, behrî sexa, eynî weqar

Rustemî gurd Kurd bû, Bermek Kurd û Meen Zaîd
Kurd bû, nêwî wan hemû sebt e le sefhey rojgar

Baxusûs şair le wan, bende kemê tadad bikem:
Mistefa Beg, Şêx Reza, Nalî, Wefayî û Çawmar

Alim û ellame exleb qewmî Kurdî bûn, wekû
Sa'dê Teftazanî û Seyid Şerîf, Melayê Hekar

Hezretî Miftî Zehawî, zû le Bexdaye debû
Alemî Îslam be fedl û îlmî wî girtî qerar

Heyderîzade cenabî Şeyxulîslamî enam
yanî Îbrahîm Efendî, qutb e bo cem'î kîbar

Kanî îlm û rojî daniş, gewherî behrî wucûd
Cûd'î, bexşîn'î be xerwar, fedl û îhsan'î be bar

Zatî wek Şêx Qadirî, teşrîf'î ewro l'êre ye
Cuz'î e'yan e, lakîn kull e bo Kurdî hejar

Behrî îrfan, eynî îhsan, sedrî dêwan, fexrî dîn
Nutfeyî Taha û Yasîn, ercumendî zîweqar

Şexsî wek Ebdussemed Melayî Kerkûkî, Xuda
umrî pê da, musteheq e Kurd be ew ken îftîxar

L'ew zemaney hate êre qet le min xafil nebû
Lutf û îhsan'î degel min bû, hemû rojê hezar

Ge dehat halî depirsîm, def'î xemî l'êm degirt
Ge deçûme menzil'î bo xwardinê şam û nehar

Sed hezar rehmet le ew bawke ke wî talîm kird
Sed hezar rehmet le em dayke ke wî hêna be kar

[16] Xo xusûs Mela Seîdî Kurd le Îslambole ye
Xoy bedî'î rûy zeman e ew melayî walatbar

Çak e ew zatane ewro firset e, hîmnet biken
Meclisêkî mun'eqid ken, ta nebê Kurd tar û mar

Her kesê tabî' nebê b'ew meclise, min zamin im
paş uqûbatêkî zor dênim û deydem le dar

Xo eger bêt û emin rahî biken, bo mulkî xom
Kurdî Êranîş hemû sef sef dekem her wek qîtar

Her çilonê re'yî meclis bê wehayan pê delêm
Sed hezaran bayi' î n bo emrî ew pîr û hejar

Ey Letîf, heyf e ke to l'êre xerîb û bêkes î
Wer ne, bo em mesele ferd î weku qutbî medar

Qazî Letîf

* *
*

(*)Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti namıyle, Kürd lisan, tarih ve coğrafyasıyla iktisadiyat ve ictimaiyatına dair tedkikat ve neşriyatta bulunmak ve Kürdler arasında ulûm-ı asriyeyi tâtım etmek üzere bir cemiyet-i ilmiye tesisi hakkındaki ihzarât hitam bulmuştur. Tasdik muamelesi hükümet-i seniyyeye arzedilmek için heyet-i idare intihab edilmek üzere alakadaranın Kânun-ı Sanînin onuncu cuma günü öğleden sonra saat ikide Divan-ı Muhasebat arka sokağında Behcet Paşa konağındaki "Kürdistan Cemiyeti" binasına teşrifleri mütemennadır.

ADRES:

Babıâlî Civarı Ebussuud Caddesinde
Necm-i İstikbal Matbaasında
"Jîn" İdarehanesi

TEVZİ MAHALLİ:

Babıâlî Caddesinde Yeni Şark Kitabhanesi

Kürd lisanının kavaid-i lugaviyesine dair **Mukaddimet'ül-İrfan** namında bir risale neşredilmiştir. İdarehanemizde ve Şehzadebaşı'nda Kooperatif Şirketi civarında Sahaf Hamdi Efendi dükkânında bulunur.

(JİN NEŞRİYATINDAN)

Heyet-i Tahririyemizden Hakkârili Abdurrahim Rahmi Efendi tarafından nazmen kaleme alınan "**Eqîda Kurdan**" namındaki Kürdçe manzum ilmihal mevki-i intişare vaz'edilmiştir. Bircümle Kürd kardeşlerimize birer dansinin edinmesini tavsiye eyleriz ve yine mumaileyhin Trabzon'da neşrettiği "**Esir Bir Çocuğun Başına Gelenler**" nam risalesiyle birlikte idaremizde bulunur.

Haftalık Gazete'nin 25'inci numrosu intişar etti. Pek mühim ve müfîd makalâtı hâvîdir.

Seb'lürreşad cerîde-i İslâmiyesinin 384'üncü nüshası kıymetdar makalelerle intişar etti.

Muhterem Doktor Abdullah Cevdet Bey hemşehrimizin çıkardıkları **İctihad** mecmuasının 134'üncü nüshası çıktı. Nefîs makaleleri hâvîdir. Mütalâasını tavsiye ederiz.

Adres: İstanbul'da Cağaloğlu'nda İctihadevi'dir. Telefon numrosu 865'tir.

WERGERANÊN JIMAREYA 7'AN

7'NCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

www.arsivakurdi.org

Bazen bir taş parçası, bir kavmin yaşam serüvenini tarih efsanelerinden daha düzgün biçimde anlatır.

S. T.

Yerküre'nin birbirinden uzak ufuklarını serseri dalgalar gibi dolaşan "Arîler" in, ta Kuzey Afrika'dan Orta Asya'ya hangi kıstaktan geldiklerini anlamıyorum. Sıcak ülkelere alışan o halkın Kafkas dağlarında —daha giyinme dönemine girmeden— çırlıçılak kışladıklarına akıl erdiremiyorum. Fakat tarih bilginleri görüş birliği ettikleri için körü körüne inanıverdim. İşte o çoğunluğun sözü bize anlatıyor ki, taş devrinden beri Meyyafarqîn ve Kafkasya'ya yayılan Arîlerin "Kardux" kolundan Kürdler türemiş. Bununla birlikte bana kalırsa, akla en yakın görüş, Kürd şairi ve Kürdlüğün tek ağıt yakını rahmetli Hacı Kadir'indir.

Var olsun kardeşimiz Hayalî (323) ki Hacı Kadir'i eserleriyle yeniden diriltiyor. Rahmetli, bir şiirinde diyor ki:

"Madem ki Nuh'un gemisi Cudî dağında kaldı ve o zamandan beri de Kürdler Cudî dağı çevresinde varlıklarını korumuşlardır, öyleyse tufandan beri Kürdler asıl yurtlarında karar kılmışlardır".

Kısacası, ister Karduxlu, ister Behramî, ister Medyalı, ister Nuh soyundan olsunlar; bu kavmin şimdye kadar kurduğu, Eyyubî devletinden başlayarak, sayılamayacak kadar çok ve çeşitli büyük ve küçük hükümetlerin tortusundan son zamanlarda yani yaklaşık olarak 1262-65(324) tarihlerinde Bitlis'te, Hakkâri'de, Bohtan'da birer derebeylik, Süleymaniye'de de küçük bir hükümet kalmıştı. Bitlis, Hakkâri, Bohtan'ın düşüş biçimleri, cemiyetimizin yayın bölümünde hazırlanıp kitap haline getirilmek üzere, bu yazımı Babanlarla ilgili anılarıma ve saptamalarıma ayırıyorum.

Benim araştırmalarıma göre "Baban" hükümeti, 250 yıldan fazla, önce aşiret, sonra bağımsız ve bir aralık özel istekle ilhak edilmiş olarak ve fakat yönetim biçiminde yine bağımsız hükümet şeklinde yaşamıştır. Kuruluş, yükseliş, gelişme, duraklama, gerileme, düşüş dönemleri düzenli biçimde genel tarihe geçmemiş ise de, bu kayıtsızlık, onların ilişki kurdukları İran'ın tarih ve edebiyatça gerileme döneminde bulunmasından ve en son katıldıkları Osmanlılığın da halen ve hâlâ tarih sahibi olmamasından ileri geliyor. Doğu ve Batı'nın hayli tarih sayfalarını dolduran bu hükümetin birçok destanını, harikalar mırıldayan yiğitlik efsanelerini, masallaşmış olan cömertlik ve kahramanlık destanlarını, mitolojilere benzer kudretlerini, atalardan

(322) 251 numaralı dipnota bakınız.

(323) 252 numaralı dipnota bakınız.

(324) 253 numaralı dipnota bakınız.

aktarılanlarla öğrenmiş ve olayların kişilerini, zaman ve yerlerini ezberlemiştim.

Abdurrahman Paşa'nın on bin atlı ile Bağdad'ı isyancılardan geri alarak yüce Sultanlığa(325) armağan etmesinde bir olağanüstülük görmüyorum. İran ordusunu "Merîwan"da Büyük Selim Bey, Osman Bey, Afganlı Ekrem Mela Hamza, Cıwamêr Axayê Rengîn gibi on iki yiğidin, kanlı bir savaşla darmadağın eden o kahramanların ulusal ve manzum marşlarını okurken, kendimi o "Diwazde Siware"nin(326) saldırılarının öncüsü ve zaferlerinin müjdecisi sanacak kadar millî gurura kapılırdım.

Son hükümdar Ahmed Paşa'nın Nizam-ı Cedîd düzeniyle düzenli askerleri, (327) ordusu, kışlası, topu, tophanesi, gayet sağlam ve adalete dayalı sivil idaresi var iken, kardeşleriyle anlaşmazlık yüzünden hükümetini bırakıp Osmanlı Sultanlığına sığınması ne kadar hayal kırıklığına yolaçıcı bir olay ise, oraları işgal etmeye giden Başkomutan Ömer Paşa'ya karşı yurdunu teslim etmeyi reddeden Ahmed Paşa'nın amcası Aziz Bey'in uzun ve sert savunma ve saldırılarını Celâleddin-i Harzemî'ninkine benzetiyorum. Aziz Bey'in yiğitçe azim ve kahramanlığı uğrunda on bir kardeş ve birçok adamıyla saldırıya geçerek topların ağzına mızrak tıkayan büyük pederimin yiğitçe haykırışları vakitli-vakitsiz kulaklarımı çınlatıyor.

Bu ulusal geleneklerin tarihçesi peşinde neler çektim! Eski kentlerin mezar taşlarını okumak merakına düşmüştüm. Bir gün Süleymaniye'nin kuzeydoğusunda eski bir kent harabesi olan "Mawet" köyünde üstü yazılı bir taş haber verdiler. Gittim, toprakların içinden güçlkle taşı çıkarttım. Bu bir sade taş idi. Temizlettim. Hayli güçlkle yazılarını söktüm. Tek arslan arma-sı altında,

**"Bu eşik sonsuza dek bayındır ola
Sahibine göklerden zafer gele"**

beyti ile "İsmail Paşa oğlu İskender Baban, 937"(328) unvanı yazılıydı. Bu unvan, düşünce ve araştırmalarımı alt-üst etmişti. Ben, Baban bağnazlığı açısından olacak, Baban hanedanı içinde İskender adını aramıyordum, İskender'i Hristiyanlara veriyordum. Hayal kırıklığı ile o taşın da tarihsel değeri kalmamıştı.

Bir yıl sonra, Rumû 307 yılının Ramazan ayına rastlayan bilmem hangi ayı idi(329), Şehirpazar'ın (330) Alan tarafında yüce ermişlerden Şehabeddin adıyla adlandırılmış köyde bulunuyordum. Akşamüstü bir Kur'an-ı kerim istedim. Kur'an-ı kerimin ziyaretine benim gitmemi hatırlattılar. Hoşuma

(325) Osmanlı devletini kastediyor.

(326) 257 numaralı dipnota bakınız.

(327) 258 numaralı dipnota bakınız.

(328) 259 numaralı dipnota bakınız.

(329) 260 numaralı dipnota bakınız.

(330) 261 numaralı dipnota bakınız.

gitti. Sandım ki yüceleştirmeyi genellikle Kur'an-ı kerimler için kullanıyorlar. Kur'an-ı kerimin bulunduğu yere bizzat gittim. Orası bir türbe idi. Orada, elyazması olan büyük boy bir Kur'an-ı kerim rahlede duruyordu. Açtım. Sağdan birkaç Arapça, Farsça tarihler, olaylar, doğum tarihleri yazılı idi. Bunlar içinde gözüme ilişen bir parça, elimde olmadan beni haykırtmıştı. O parça da, Şeyh Şehabeddin Efendi hazretlerinin 940(931) tarihinde dünyaya gelen oğlunun, "adaletli, bilgin ve bilgi doğrultusunda davranan Hükümdar İsmail Paşa oğlu İskender Paşa'nın adaletli döneminden iyimserlik ümidiyle hayırlı evlât olması dileği" idi.

İşte, bazen bir taş parçası, bir halkın yaşam serüvenini mitolojik tarihlerden daha açık biçimde belirler. Ümid ederim ki o taş hâlâ bulunmaktadır ve o Kur'an-ı kerim de o türbede korunarak kalmıştır. Fakat şu "paşalık" unvanının ta o zamanda kullanılması nereden gelmiştir? Bunu çözemedim.

Süleymaniyeli
Tevfik

KÜRDLERDE ATASÖZLERİ⁽³³²⁾

"Adar, dew li dar, emma ne li Hazirbo û Siwar, li Mosil û Jengar".
Martta ayran ağaçtadır, amma Hazirbo ve Siwar'da(1) Musul ve Sen-car'da değil.

(331) Milâdî 1533 yılı.

(332) 110 numaralı dipnota bakınız.

(1) Hazirbo ve Siwar, Güney Bitlis Çayının geçtiği yer olan Bitlis Boğazının 7—8 saatlik kuzeyinde bulunan ve sularının güzelliği, havalarının hoşluğuyla makbul olan iki köydür. Adı geçen boğaz, eskiden beri aşiretlerin ve genel olarak Kürdlerin eski bir geçitidir. Boğaz şu belirli ve tarihsel yerlerle sınırlıdır:

Deşta Rehwayê: Boğazın kuzeyinde yer alan Rahva ovası.

Teşrik: Kasabanın kuzeydoğusunda yer alan sivri tepeli dağ.

Sertaxê: Mahallebaşı.

Pıra Ereb: Arap Köprüsü.

Newala Bêno: Koku Dere(arazi volkanik olduğu için, kükürt bileşikleri kokar).

Taxşûd: "Textşûd"un bozulmuş şeklidir. Kasabanın güney mahallelerinden biri olan bahçelik bir mahalledir. Bitlis Hanları saraylarının yıkıntılarını da içine alan bu mahalle, adı geçen Hanların tam bağımsızlıklarını kazandıkları tarihte bu adla anılmıştır. Ava Tal: Acı Su. Kasabanın bir saat kadar güneyinde bulunan ve cild hastalıklarına yararlı olan bir kaplıcadır.

Kevirê Qul: Delikli Taş. Kireç tortularından oluşmuş iri bir kayanın delinmesiyle meydana gelen tüneldir.

Gelîyê Gûzan: Cevizler Ormanı.(333) Çeşitli ağaçları içine alan büyük bir ormandır.

Zevîya Sor: Kırmızı Tarla.

Xana Duxanê: Biliner Duxan hanı.

(333) 269 numaralı dipnota bakınız.

"Ne Adar e, ne Nîsan e; roja Feqîyê Teyran e"
Ne Marttır, ne Nisandır; Feqîyê Teyran'ın günüdür.

Bu atasözü, Martın 31'inci günü için söylenir. O günün Marta ya da Nisana ait olmasında kuşkuyla düşülmesi üzerine, Feqîyê Teyran hazretlerine bağlanarak ulusal bayramlar arasına alınmış ve büyük Feqî'nin halk arasında ünlü ve saygın olan adının anımsanmasına ve yüceltilmesine vesile olmuştur.

Abdullah Cevdet Bey, Muhammed Feqîyê Teyran için şunları yazmıştır: "Hakkârî sancağının Muks köyünde 702'de(334) doğup, 757'de (335) orada vefat etmiş ve oraya gömülmüştür. Hikâye yazarı olup, manzum küçük kitapları mevcut ve ünlüdürler".

Gerçekten, diyalog biçimindeki manzum ve akıcı hikâyeleri, Kürdistan medreselerinin içtenlikle dolu söyleşi meclislerinde kelime oyunları için kullanıldığından başka, kadınların bile dilinden düşmemektedir. Örneğin, bir tartışmasında şöyle demiştir:

**"Feqîyê pîrr Siloqî(1)
Ez baran im, tu dilop î
Ez Feqî me, tu çi zirzop î!"(337)**

Yani, "hey Siloqî feqîsi; ben yağmurum, sen damlasın; ben Feqî'yim, sen ne zirzopsun!"

---

(334) 271 numaralı dipnota bakınız.

(335) 272 numaralı dipnota bakınız.

(1) Siloqî, Bitlis ile Siirt arasında yer alan köylerde yaşayan ve yazın kuzey yaylalarına çıkan, erkek ve kadınlarının vücut uyumluluğu ve güzelliğiyle tanınan bir aşirettir. Ulaştırma işleriyle uğraştıkları için iyi katır beslerler. Aşiretin en ileri gelen ailesi, "Mala Silê"(Süleymanğiller) adıyla bilinir. Bu aileden gelenler, öteki benzeri aileler gibi "torun" yani "soylu", aşireti oluşturan bireyler ise "malbat"(Türkçe karşılığı yoktur) sayılırlar. Bununla birlikte, soylu olmayıp da "malbat" olan aşiret bireyleri de, yine aşirete bağlı olmalarıyla övünüp, onlar da "Kurmanç, reaya, köylü" değildirlir.(336)

(336) 273 numaralı dipnota bakınız.

(337) Ev peyva Feqîyê Teyran li hin hêlên Kurdistanê weha tê gotin(Feqîyê Teyran'ın bu sözü Kürdistan'ın bazı yörelerinde şöyle denir):

**"Feqîyê Silopî!
Ez baran im, tu dilop î
Ez Feqîyê Teyran im, tu çi zirzop î!"**

Yani, "hey Silopî feqîsi; ben yağmurum, sen damlasın; ben Feqîyê Teyran'im sen ne zirzopsun!"

* *

*

”Xaç-Xidir Nebî, şîv hebî taştê tunebî, wey li wî ku li mala xwe nebî, jina wî dibe jinebî”.

Haçın suya atılış günü, akşam yemeği olsun da varsın sabah yemeği olmasın, yazık o kimseye ki evinde olmaz, öylesinin karısı dul kalır.

Sözü edilen gün korkunç fırtına ve tipi olduğu için bu atasözü söylenir.

* *

*

”Newroz, ecêb roz”.

Newroz olağanüstü bir gündür.

* *

*

”Kanûn Şubatê ker kir, gîskî ser sergoyê wer kir”.

Ocak ayı Şubat ayından borç etti, buzağıyı çöplükte devirdi.(338)

Ocak ayının 31’inci günü fırtınalı olduğu için adı geçen atasözü söylenir. Adı geçen gün, sözde havanın bir süre güzel geçmesi üzerine yaşlı bir kadın buzağısını çöplüğe çıkarmış ve sevincini belirtmiş. Bunun üzerine sinirlenen Ocak ayı, Şubat ayından bir gün borç alarak fırtına yapmış ve buzağıyı bu fırtınada öldürmüştü.

* *

*

”Zîp im zîpedar im, eger bibarım xweş buhar im, eger nebarim sermadar im”.

Zîpim zîp tutucuyum, eğer yağmur olarak yağarsam güzel bir bahar olurum, eğer yağmur olarak yağmazsam kışım.

”Zîp”, Şubatın son çarşambasından başlayarak bir hafta süren günlere denir. Bu günler uğursuz günlerden sayıldığı için aile içinde dırıltı çıkmamasına, tatlı ve diğer güzel yemekler yenmesine dikkat edilir. Bu atasözünün anlatışından da anlaşılacağı gibi, eğer o günlerde yağmur yağarsa baharın başlayacağına, yağmazsa kışın devam edeceğine işaret sayılır.

(338) 278 numaralı dipnota bakınız.

* *

*

”Milkan aş, aletan simteraş, mêran da ne li pêş ne li paş”.(339)

Gelir getiren mülkler arasında değirmen, araç ve gereçler arasında da atların tırnaklarını kesip düzeltmeye özgü ”sımteraş”, erkekler arasında da önü ve arkayı düşünmeyenler makbuldür.(340)

* *

*

”Pîvaz pîvaz e, çi serî ye çi binî ye”.

Soğan soğandır, başı dibi yoktur.

Bir kişinin ya da bir şeyin ya da bir sorunun bayağılığını belirtmek için kullanılır.

KÜRD EDEBİYATINDAN BAZI ÖRNEKLER

2’NCİ SAYININ 12’NCİ SAYFASININ DEVAMI [*]

2-(342) Benim sevgilim her ceylân yavrusuna benzemez ve her tarz ve tavırda ceylân yavrusuna benzetilemez. Olsa olsa, yalnız güzelliği dolayısıyla, bir de namusluluğundan ve masumluluğundan doğan telâş ve ürkekliği nedeniyle; ceylân yavruları arasında Harran dağlarına gitmiş ve ”hewşan” adıyla bilinen otun tohum ve gölgesine yönelirken, güneyden esen rüzgârın şiddetinden ötürü adı geçen tohum dağılmış ve düşüşünden meydana gelen hafif sesler ceylân yavrusunun kulağına ulaşmış ve biraz telâş etmesine neden olmuş ve bu küçük olaydan sonra Kürd atlılarından oluşan kahraman ve hızlı bir avcı birliğinin silâh seslerini ve müthiş haykırışlarını işiterek, kurtuluşu çabucak kaçmakta bulan ve sabah erken ezan zamanında Bilêcan dağının eski konak yerlerine varmış olan ceylân yavrusuna benzeyebilir.

(339) Li jêrenota 293’yan binêrin.

(340) 294 numaralı dipnota bakınız.

[*] Özur dileme: Eşsiz gazete ”Jîn”e(”Jîn”eşsizdir, değil mi ya!) arasına yazılar sunmak, her Kürd için ödenmesi gereken bir boyun borcudur, ...(341) ve bu borcun ödenmesine ve bu görevin yerine getirilmesine her milliyetsever istekli ve arzuludur. Fakat üzülerek belirtmeliyim ki ben uzun bir süreden beri . . . . . ve felâketlerin dürtüsüyle, bu temiz görevimi yerine getiremedim ve payıma düşen nasibimi elde edemedim. . . . . ”Jîn”in Sayın Yazı Kurulundan ümit edilir ki . . . . . hastalıkların engellemesinden . . . . . garazlardan ileri gelmemiştir.

(341) 308 numaralı dipnota bakınız.

(342) 310 numaralı dipnota bakınız.

ÇEVİRİSİ(343)

1— Gönül kapmak âleminde siz dilber tarafından eğer bir gösteriş ve kalkış meydana gelecek olursa, kuşkusuz, sevgi nimetinden habersiz olanların varlıklarını yok eder ve aşk sevdasından yok olanların kemiklerini diriltir.

2— Tanrı seni korusun. Sen bir yandan pek fazlaca gönül kapıp, tatlı ve arzu verici sözler söylediğin, eşsiz gözlerinle sevgi belirtisi işaretleri sürdürdüğün halde, bir yandan da şaşılacak biçimde bir huy değişikliğine sahipsin ve son derece kavgacı, kendini beğenmiş ve tokgözlüsün.

3— Kırmızı gül gibi kırmızı elbiseni giydikten sonra, ateş gibi gönlümü yaktın ve özgürlüğümü, ağırbaşlılığımı ve düşüncemi büsbütün ortadan kaldırdın.

4— Sevgililerden beklenen sevgi ve gönül alma yerine, bizim sevgilinin cefa ve baskısı çoktur. Nitekim gönül alma konusunda, gözlerinden ok gibi çıkan ve öfke ve tehdit ile zavallı gönlümü parçalayan bakışlar alabildiğine çoktur.

5— Bence hiç kuşku yoktur ki, bu kadar işkenceden dilberin asıl amacı, "sen Kürdsün, mutluluk ve sevinç dünyasında Kürdlerin payı ancak aşağılanma ve eziyetten ibarettir" gibi ibret verici bir ders vermek ve darmadağın düşüncelerimi aydınlatmaktır.

6— Gerçekten de Kürd milletinin manevî yapısı, her türlü saldırılar yüzünden güçsüz ve her çeşit eziyetlerin birikiminden ötürü felâketzede ve perişan olup, maddî kişiliği gibi, adalet ve insaf sahiplerine perişan halini söylememek, uğraş ve çaba pазusu ile meşru insanlık haklarını savunamamak, yükselme ve gelişme alanında tek bir adım bile atamamak için el, ayak ve kafası kırılmış, dudak ve dili kesilmiştir.

7— Feci durumumuz herkesçe bilinmektedir; uzun uzadıya anlatmaya ve açıklamaya gerek yoktur. Özellikle umutsuzluk ve gevşeklik için, zararlı dış etkenlerden başka, aramızdaki nifak ve kıskançlık yeter de artar bile.

8— Öğretme ve aydınlatma konusunda yaptığın hareketler yeterlidir. Maksat artık anlaşıldı. Bu nedenle, yüzünü benden çevirme ve küpeni bana

[**] Bu gazelin maddesi zülûf ve ben, biçimi ise düş ve hayaldir. "Jîn" dergisi ise, "ölüm-yaşam" ile uğraşiyor ve hiç bir zaman bir "erkek" ya da bir "kadın"a bakmaz ve hatta bu gibi işlere tenezzül bile etmez. Bu nedenle, bu gibi gazeller "Jîn" dergisinin katına yükselip çıkamaz ve O'nun değerli sayfalarında yer alamazlar. Ne var ki bu gazelde ulusal nitelikte üç beyit vardır. Önce bu beyitlerin hatırı için ve sonra da gençliğe bir anı ve genç okuyucularımıza ufak bir armağan olmak üzere "Jîn" dergisine sunuldu.

(343) Şiirin Kürdçesi yazının aslında yer aldığı için, burada onu yeniden yazmaya gerek görmedik ve yalnız, yazar tarafından yapılmış olan Osmanlıca çevirisini bugünkü Türkçeye çevirmekle yetindik.

gösterip "seni de şu küpe gibi asacağım" diye üstü kapalı tehditlerde bulunma. Çünkü benim için öyle bir asılmak idam değil, bilakis yükseliş ve varoluşun güvencesi, rahat ve mutluluğun temeltasıdır.

9—Nazar değmesinden korkma ve istediğin gibi gösteriş yap. Çünkü Mihri, yüzünü hoşnut gördüğü zaman nazartaşı ve muskaların bağı gibi kollarını boynuna büyük bir memnunluk ve kıvançla atar ve sen de öylece kemgözerin etkilerinden uzak kalırsın.

M. M.

* *
*

Kürd dili, tarihi ve coğrafyası ile ekonomi ve sosyolojisine ilişkin incelemelerde ve yayında bulunmak ve Kürdler arasında çağdaş bilimleri yaygınlaştırmak üzere, "**Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti**"(344) adıyla, bir bilim derneği kurulması konusundaki hazırlıklar son bulmuştur. Onaylanma işleminin yüce hükümete sunulabilmesi için yönetim kurulunu seçmek üzere ilgililerin Ocak ayınının 10'uncu cuma günü öğleden sonra saat 2'de, Divan-ı Muhasebat'ın(345) arka sokağında bulunan Behcet Paşa Konağı'ndaki "**Kürdistan Cemiyeti**"(346) binasına onur vermeleri dileğimizdir.

---

(344) "**Kürd Kültür ve Yayınları Genelleştirme Derneği**" demektir.

(345) Sayıştay demektir.

(346) "**Kürdistan Derneği**" demektir. Bununla kastedilen dernek, "**Kürdistan Tealî Cemiyeti**"dir.

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

J Î N

Salek 220 qurîş e
Nîv sal 130 ”

H A Y A T

Mesleğimize muvafık makalât
maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler
iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

MÜNDERECAT

Kürd ve Türk birliği	Süleymaniyeli Vedad
Kürd mühacirleri ne halde?	Abdurrahim Rahmi
Kürd gençlerine	Siverekli Hilmi
Girdî Seywan	Yamülkîzade
Bir Kürd çocuğunun ihtisasâtı	Süleymaniyeli Mahmud Nejad
Kürdlerde durûb-ı emsal	Law Reşîd
Jibo nesla têt	E. Rehmî
Piçikokek îbret	Ebdurrehîm Rehmî

Nüşhası 5 kuruştur

Necm-i İstikbal Matbaası

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

J Î N

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 ”

H A Y A T

Mesleğimize muvafık makalât
maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler
iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

KÜRD—TÜRK BİRLİĞİ (*)

Edîb-i âzam Namık Kemal'in irşadâtıyla menkıbe-i celâdeti ebediyyen Osmanlıların. sîne-i iftiharına nakşedelmiş olan Celâleddin-i Harzemî, Tatarların gerdbad-ı hevlengizleriyle Hindistan'a sürüklenmiş ve oralarda hasret-i vatan çilesini doldurmuştu.(925) (347)

Cengiz Han'ın kaziye-i vefatı, Celâleddin'in ruha-i vatan fikrini ihya etti. Tarih'in meşhur sîmaları içinde Celâleddin'e has olan çâlâkî-i hareket, pek az zamanda onu "Kîc-i Mukran" tarîkiyle Isfahan'a yetiştirdi. Bu sür'at-ı hareketini Kemal-i Isfahanî şu beytiyle tavsif ediyor:

"Ki bud cuz tu zı şahan-ı rûzgâr ki dad
Kazîm-i esp zı Bedlîs û ab ez Uman!"

(Senden başka şahân-ı zamanın hangisine müyesser olmuştur ki atına Bitlis'te yem versin ve Umman'da sulasın!.)

(347) Buradaki "925" rakamı, öyle anlaşılıyor ki Celâleddin'in Tatarlara yenilip Hindistan'a çekildiği tarihi gösteriyor. Ancak, bunun bir dizgi yanlışlığı sonucu böyle çıkmış olduğu anlaşılıyor. Çünkü Celâleddin'in Tatarlara yenilmiş olduğu tarih, Hicrî takvime göre 618, Milâdî takvime göre de 1221'dir.

Moğolların zalam-ı nâhemvarından ürkmüş ve zulm-ı nâpaydarından bıkmış olan İsfahanlılar, pek büyük bir meserretle o namdarı karşılamış ve o milletin tercüman-ı hoşhanı olan o şair-i şirin'edâ Kemal, tehniyet-i kudûmünü bir kasîde-i garra ile îfa eylemişti. Kasîdenin bir-iki beytini numune olarak tercüme ediyoruz:

[2] "Basît-i rû-yi zemîn baz geşt abadan
Be yümn-i saye-i çetr-i hüdayegân-ı cihan

Tu umr-i Nuh biyabî ez an ki der âlem
İmaret ez tu pedîd amed ez pes tufan

Tu dad minber-i İslâm bestey zı salîb
Tu ber guruft-ı nâkus ra ez ca-i ezan"

(348) (Yeksan ve harab olmuş yeryüzü, cihan padişahının şemsiyesi gibi zıll-ı meymenet temin eden kudûmüyle mâmur oldu.

Sen ömr-i Nuh'a layıksın. Çünkü tufandan sonra nasıl Nuh dünyayı imar etti işe, sen de Moğol tufanından sonra imar ettin.

Sen İslâm minberlerinin öcünü salîbden aldın. Ezan yerlerinde nakusları kaldırdın.)

Az müddet zarfında eser-i hayat göstermeye çabalayan İran'ın mukadderat-ı ezeliyesinden yahud o hamiyet-i mücesseme Celâleddin'in kendisini toplamak nasibsizliğinden olmalı ki, Cengiz'in varisi Kaan Oktay, Celâl'in yine derbederliğini ihzar etmek için Sunay ve Cermaun gibi en güzîde namdarlarından iki kumandanın maiyetinde bir ordu sevketti. Celâl, şahin gibi bir hamle-i berkiye ile kinini biraz o koca ordudan şeyhûn (349) suretiyle aldıktan sonra, cibâl-ı menâdan müteşekkik, istihkâmât-ı tabiiyesiyle tedafüî vaziyete müsaid Kürdistan cihetine savuştu.

İlk görüldüğü saha Ahlat havalisi idi. Ahlat o tarihte Bitlis Hakimi Melik Eşref'in kardeşi Mecdüddin'in muhafazası altında idi. Şark ve Garb'ın namdarlarını yıldırılmış ve yıldırım gibi düşmanlarının kuvve-i mâneviyesini kırmış olan Celâleddin'in debdebe-i şecaatı bile Kürd kafasına ilka-i haşyet etmemiş olmalıdır ki Ahlat Muhafızı Mecdüddin, koca Celâleddin'e boy ölçmeye kalkışmış ve bittabı' mağlub olmuştur. Meydan-ı harbden münhezimen Ahlat'ın iç kalesine doğru ricat eden Mecdüddin, her nasıl bir fikre müstenid ise tahassundan sarfınazarla Sultan Celâleddin'in penahına sığınmış ve fevkalâde mazhar-ı [3] hürmet olmuştur. Fakat Ahlat kaledarı,

(348) Farsça olan yukarıdaki üç beytin yazar tarafından yapılmış Osmanlıca çevirisi olan bu paragrafı ve bundan sonraki iki paragrafı, yazının esas metninden ayırt edilsin diye biz parantezler içine aldık.

(349) 256 numaralı dipnota bakınız.

Melik Eşref'in bendegânından İzzeddin'in, istiman perdesi altında Celâleddin Şah'a tertib ettiği suikasd hissölunarak huzura çıkacağı sırada derdest olunmuş ve bunda Meccüddin'e de bir leke-i hıyanet sıçrayarak o da İzzeddin'le beraber habse atılmıştı. Bu sıralarda idi ki Celâleddin'in zelzele-i zuhurüyle titremiş ve o ateşpare-i celâdetin velvele-i vağasına tâbâver olamayacağını düşünmüş ve Şam padişahından istiane etmiş olan Bitlis Hakimi Melik Eşref, muavenetine gelen Şam ordusuyla beraber Muş sahrasında Celâleddin-i Harzemî'ye meydan okumuştı. Moğol'un bîpayan ordusunu mağlub etmek azm-i bülendine malik olan Celâleddin, bu orduya irae-i satvetten çekinmemiş ise de, çi çare ki hastalığı, hırs-ı dilîranesine galebe etmiş ve tedafü vaziyetle Ahlat'a ricat etmiştir.

Daima bar-ı gam üzerine insafsızcasına bir zamîme kondurmaya alışmış olan bu çark-ı dûn, diğer taraftan da Aymas Bahadır'ın kumandası altında bir Moğol ordusunun takarrubunu ihzar ve bu suretle iki ateş arasında kalan Celâleddin, bîkarar ve artık Moğol ordusuna teslim olmaktan ise Bitlis Hakimine ilticayı bil'ıztırır ihtiyar etti. Bitlis Hakimi, Kürdlere has olan bir şîme-i mihmannuvazâne ve civanmerdane ile o şah-ı hamiyetpenahı istikbal ve kızını peşkeş ederek onu damad etmekle ebedî bir nam-ı bülend istihsal etmiştir. Bu suretle birlik rabitasını teşkil eden Kürdler, Sultan Selim'in ufak bir meyliyle Saltanat-ı seniyyeye arz-ı teslimiyet etmiş ve ilel'ebed bu rabıtaya sadık kalmıştır.

Süleymaniyeli
İsmail Vedad

[4] KÜRD MÜHACİRLERİ NE HALDE? (*):

” . . Akrabamızdan yalnız Hurşid, İhsan, Mehmed Beyler sıhhatte olup selâm-ı mahsus etmekte. Biraderim İhsan Bey ilkbahardan beri memlekete avdet etmiş ise de, nerelerde olduğundan bîhaberim. Resul Bey, keza Kadir Bey sizlere ömür. Biraderi Osman Bey, Üremar aşireti reisi Soto Ağa'nın nezdinde. . . Said Bey'in hanesinden ferd-i vahid kalmamıştır. Ubeyduflah Bey'in küçük mahdumu, siz sağ olasınız. Bilumum karyemiz ahalisinden on nüfus mikdarında ancak kalmışlardır. . Şimdilik, kışın hulûlü münasebetiyle memlekete gidemeyeceğimizden, mecburen bahara kadar burada vakit geçireceğiz. . .”

*

Ey, hâk-i izmihlâle serilen beşeriyeti düşünüp dest-i muaveneti uzatmak isteyen, girdabe-i felâkete düşen bîçaregâna merhamet eden insanlar! Sizler daima hakikatı arıyorsunuz. Hilâl-ı Ahmerler, Salâb-i Ahmerler, Cemiyet-i Hayriyeler, fukaraperver cemiyetler teşkil ediyorsunuz ve bunlarla, felâkete mâruz kalan her ferdin musîbetine iştirak etmek istiyorsunuz.

Evet, siz beşeriyetin en yüksek tabakasısınız ve size bütün zîhayatlar medyun-ı şükrandır.

Yalnız bir şey arz etmek istiyorum: Siz, seslerini çıkarabilecek derecede felâkete mâruz kalanların imdadına koşuyorsunuz! Acaba onlardan daha mağdur ve felâketin en derin kuyusuna düşen mazlumîni, ah-ü enînini yetiştiremeyecek derecede sesleri kısılanları niçin aramıyorsunuz? Yoksa bu bîçarelerden mâlumatınız mı yok?

Çoktan beri gazete sayfaları Ermeni, Rum mühacirlerinden bahseden yazılarla dolup taşıyor. Evet, şu makalelerle beşeriyetin saadetini tahayyül eden hiss-i merhamet sahibleri rikkat-ı kalbiyelerinin haili zail olmuş, kalemelerini bağlayarak [5] bîperva bağırıyorlar. Fakat bu esbab-ı felâkette en çok ezilmiş bir milleti unutuyorlar, yahut unutmak istiyorlar.

Felâketin tam mânasıyla duçarı olup seslerini işittirecek yer ve yar bulamayan, daima talihin şiddet-i istibdadına boyun eğen ve her vakit mâsum ve ismetleri derecesinde mağdur bulunanlardan bahsedilmiyor. Madem ki mak-sad insaniyete hizmettir, şu halde birtakımlarını benimseyerek diğer mazlumlar unutulmalı mı?!

Yalnız benimsenilip muhafaza edilenlerin hukuklarını değil, belki bîtaraf bir nazarla, hırs ve garezden salim ve insanın gözlerini bütün dumanlarıyla bürüyen kanlı tefekkürlerden âzade bir insaniyetperver olarak, Şeyh Sadî hazretlerinin,

**”Benî Adem âza-i yekdigereñd
Ki der aferîneş zı yek gevherend**

**Çu uzvi be derd avered rûzigâr
Diger uzveha ra nemaned karar**

**Tu ki’z mihnet-i digeran bîgami
Neşayed ki namet nehit Ademî” (350)**

neşîdelerini okuyarak hepsine birden ağlamalı, feryad etmeli; âlâm ve ekdarına iştirak edip yaralarına deva bulmalı; felâketlerinin, mağduriyetlerinin önünü almalı; hakikî dest-i mürüvvet uzatılmalı. Hakikî medeniyetin şanına layık olan işte budur.

Ey muhterem gazete muharrirleri! İşte üç gün evvel akrabamdan aldığım 19 Teşrin-i Evvel 334(351) tarihli mektubun birkaç fıkrasını ince yazı ile nazar-ı dikkat-ı aliyyenize arz ediyorum.

Evvelâ mektubun sahibini size tanıştırmak istiyorum. Şu mektubun sahibi, âlem-i medeniyete Harunürreşid, Me’mun gibi dâhîler yetiştiren, dört yüz senelik bir müddet âlem-i İslâma halifelik yapan ve bilahare Hülâgü fitne-i nâgihanesiyle Kürdistan dağlarına iltica ederek, 1263(352) senesine kadar ”Hakkâri Sülâlesi” namıyla Çölemerg ve Başkale kalelerinde hükmeden ve yüzlerce medrese, cami, köprü gibi âsâr-ı hayriye vücude getiren sülâle-i tahire-i Abbasiyeye mensub Hacı Tayyar Beyzade Mehmed ve Safi Beylerdir ki bugün birtakım emanetlerle, o sülâleye mensub olduklarını isbata muktedirdirler.

[6] Heyet-i İctimaiyenin en yüksek mevkiinden sevk-i talihle sukut edip, bugün Van vilâyetine tabi ”Gevar”dan ”Erbil”e kadar servetlerinden bir şey kurtaramayarak bin türlü meşakk-ı seferiye ile mühacir olmuşlardır.

Bunların bir derece sahib-i servet oldukları halde düştükleri varta-i felâket, diğer bilumum Kürd mühacirlerine numune-i kıyas olabilir. Acaba, hangi milletten olursa olsun, yüzyirmi haneli bir köyden on nüfus kaldığını başka

---

(350) Farsça olan bu şiirin Türkçe çevirisi şöyledir:

**”İnsanoğulları birbirlerinin organlarıdır
Çünkü yaradılış yönünden aynı maddedendirler**

**Bir organ derde uğradığı zaman
Öbür organlar da rahat edemezler**

**Sen eğer, başkalarının acılarından etkilenmezsen
Adının insan olmasına layık değilsindir”.**

(351) Milâdî takvime göre 19 Ekim 1918.

(352) Milâdî 1847.

bir milletin sergüzeşt-i masaibinde okumak mümkün müdür? Bunlar ne oldu? Niçin mahvoldu? Bunların hesabını kimler verecek? Mes'ûlleri kimlerdir? Ermeni, Rum mühacirlerine Amerika'dan oluklarla muavenet akıyor!! Bunlara kim bakacak? Kimler muavenet edecek? Yoksa bunlar beşer değil mi? Eyvah, kalanlar da bu suretle mi mahvolup gidecek!?

Hele şu yazının son fıkrası: "Mecburen bahara kadar burada vakit geçireceğiz"! Acaba bahardan sonra nereye gidecekler? Tehayyül ettikleri evleri, kâşaneleri birkaç kibrite kurban edildi. Tarlaları ekecek kollar munkarız olmuş; toprakları kazacak mandalar, öküzler, esterler ve bargirleri Tekâlîf-i Harbiye toplamış; kalanlardan bile eser yok; sabanlar, çift âlât ve edevâtı, arabalar, kışın soğuk günlerinde elbisesiz, çıplak harb eden zavallı askerlere kömür vazifelerini îfa ettiler, yemek kazanları kaynattılar. Koyun sürüleri yok; bütün iki kurtlar tarafından parçalandılar.

Ey muhterem gazeteciler! Şu mektubda hal-i sefaletlerini ayanen okuduğunuz felâketdîdelerin dereler gibi akan gözyaşlarını, vicdanlarınızdan fevran edecek sada-i hakla dindirmeye sizi dâvet ediyorum.

Bunların, emsalleri gibi bir insan, bir mahlûk-ı Huda addedilerek haklarında o suretle muamele edilmesini, sönmüş ocaklarının, yıkılmış han-ümanlarının imarını, ilkbahara kadar hayatlarının temini esbabının istikmalini alâkadarandan müştereken taleb ediniz. Âlem-i medeniyete bağırınız ki: Yirminci asrın vicdan ve imanı, [7] mazlumîn-i beşeriyet hakkında ayrı ayrı telâkkiyâta tabi olunacak devrin, yaşadığı günlerden çok geride kaldığını görmek istiyor.

Hakkârili
Abdurrahim Rahmi

KÜRD GENCLERİNE (✽)

Gençler! Evet, size hitab ediyorum. Ceraid-i hâvadisî tâkib etmiyor musunuz? Beş-altı vilâyet sekenesinin,(353) üç milyondan fazla bir nüfus-ı İslâmiyenin, sizi doğuran, büyüten, elhaletü hazîhi yaşatan mader vatanın mukadderâtı mevzu-i bahs oluyor. Kafkaslarda, Irak ve Arabistan'ın ateşin çölleriinde, Galîçya ve Çanakkale'nin cehennemî siperlerinde feda-i hayat eden yüzbinlerce vatandaşı, Kürdistan'ın ulvî seması altında garib kalan altın ova-lar, yüksek dağlar ve behişt ormanlar, bütün o sönmüş han-ü manlar, yıkılmış mezarlar size bağıyor; size, tahsil görmüş evlâdlarına ref'i avaz-ı şikâyet ediyor; sizden imdad bekliyor. "Kaleminizle, cesaret-i medeniyenizle, bütün faaliyet-i milliyenizle çalışmanın zamanı gelmiştir ve belki geçmiştir" diyor!

Gençler! Bütün ümid-i vatan şimdi sizdedir.

Evet, Kürdistan'ın hayatı mevzu-i bahstir. Sakın aldatıcı hülyalar peşinde koşmayın. Bugün size terettüb eden vazifeler gayet mühimdir. Mühlik an-lar, pek mühim günler yaşıyoruz. Uyumayınız!

Cihan huzurunda, tarih sahifelerinde şaibesiz kalmak istersek ihtilâfları, suizanları, hodbinlikleri terk etmeliyiz. Artık insaf!

Yanlış hülyaların, küçük düşüncelerin bugünkü âkıbetini dikkatle mütâlâ [8] ediniz. Yekdest ve yek'aheng olmaya çalışınız. Yarın in'ikad edecek Sulh Umumî Kongresinde, mahşer-i ümemde bütün dünyanın, bütün mil-letlerin hasenât ve seyyiât hesabı görülecektir. Herkes, her millet, kendi hakk-ı hayatını iddia edebilecektir. Umum Kürdlük namına olmasa bile, bari bir mevki-i müşkilde kalan, vahîm saatler geçiren Türkiya Kürdlerini bir mevt-i muhakkaktan, bir sefalet-i ebediyeden kurtarmaya gayret ediniz! Şerait-i salife tahtinde hayat-ı sabıkamızı yaşamak, ahass-ı âmâlımızdır. Fakat bu mümkün olmazsa, zinhar boynumuza bir zincir-i esaret koydurmayalım. Bu harbde vesair zamanlarda gördüğümüz ve çektığımız mezalim ve safalet-lerden daha şenî, hatta imha-i tam ile neticepezîr olacak bir hayata dahil olmak ihtimalimiz, gayri varid değildir. Artık bizi biz kurtarabileceğiz!

Sana, senden gerek âlemde ger imdad lâzımsa

Başkalarının metainâ rağbet zamanı geçti. Bazılarının fikirlerini işgal eden hayalât-ı vâhiyeden teberrî ediniz. Yalnız kendi milletiniz için çalışınız. Unutmayınız ki bizim de bugüne kadar ihmal edilmiş vâsi' bir lisanımız, zengin bir tarihimiz vardır. İşte size bir düstur-ı felâh: Faaliyet ve teşebbüs!

Çenberlitaş, 19 Teşrin-i Sanî 334(1918)

Siverekli
Hilmi

(353) O zamanki vilâyetlerin, yani illerin sınırları çok geniş olduğundan ve o zamanki bir vilâyet bugünkü birkaç vilâyeti içine aldığından, yazar Kürdistan'ı "beş-altı vilâyet" olarak göstermiştir.

GİRDÎ SEYWAN (1) (❖)

Ben orayı, anayurdumda, Şehrezor'da bulunan o yeri pek çok anar ve ararım. Bazen esen bir rüzgâr bana oranın, o cennet yurdun taze [9] ve rengâ-reng çiçeklerinin, hoşbû çimenlerinin, lâtif erguvanlarının rayiha-i tayyibelerini getirir.

Ooh, o muattar çiçeklerin, o ruhnevaz kokuların, o zümrüd-fâm çimenlerin tahassür-i derunîsiyle her zaman inlerim.

Çünkü oradaki sema, oradaki zıya, oradaki hava başkadır. Maî ve açık semasının üstünde şehbal-ı zerîninden penbe, eflâtun, sarı zıyalar saçan güneş en kasvetli kalblere güşayış, en deva-nâpezîr derdlere deva verir. Orada her şey, bana başka gelir ve öyle görünür. Onun için ben orayı her an anar ve ararım.

Goyje'deki(2) o ceddinden kalan aşyanemde ruhfeza sabah olur, bahar kuşlarının ruhnevaz şakırtıları beni tatlı uykumdan uyandırırken, güneşin Mazelan(3) dağlarına uran in'ikâsâtı gözlerimi kamaştırırken, o hayat-ı taze içinde mesrurane kalkardım. Asabî bir isti'cal ile giyinir, Girdî Seywan'a, o ruhum gibi sevdiğim hâb-ı ebedî yatağına giderdim. Zümrüdîn çimenlere bürünüp yükselen tepeyi tırmanırken yüreğimde hüzn-alûd bir çarpıntı duyardım. O yolların manzara-i dilkeşası, mahall-i maksudun hüzn-feza teveccühü, yüreğimde garib bir halecan husule getirirdi.

Yol kenarlarına kanatlarını döken erguvanlı,(354) lütüfkârane temayülle-riyle güneşin hararetinden beni himaye ederlerken, ben onları severek, kokarak, fazla sakan (355) çiçeklerini koparır, birer demet yapardım.

Yolumun tarafeyninde, orada çökmüş bir taş, burada zemin ile bir olmuş bir toprak kütlesi, daha ötede bir kabrin yanında Kur'an tilâvetlerini ve bazen de meşhur Davudî sesiyle etrafı çınlatıp dehşetler ilka eden "Mela Mihemedê [10] Denggewre"nin(4) aşırı dinler, bazen kendimi o sükûn-i ebedîye dalmış kadar sakin ve dünyaya lâkayd görürdüm. Nihayet ceddimin, ceddemin kabri yanına gelmiş bulunurdum.

Onların kabri mahsuslarının dibine diz çöküp hınçkırdığım zaman, hayatımda en mesud bir günümü yaşadığıma hükmederdim. Fevkımda sallanan erguvan dallarına hicranlarımı söyleyen kuşlar benim Fatihamı dinler ve sanki benim ile derûnî dua ederlerdi. Ben saatlarca orada mebhût kalır ve

(1) Girdî Seywan, Süleymaniye'nin bir tepe üzerindeki mezarlığıdır.

(2) Goyje, Süleymaniye'nin, Goyje dağlarına izafeten büyük bir mahallesidir.

(3) Mazelan, Süleymaniye'nin Goyje ve Mazelan dağları arasındaki vadide bina olunmuştur.

(354) Bu sözcük dergide böyle çıkmıştır. Ancak bunun bir dizgi hatasından ileri geldiği, doğrusunun "erguvanlar" olduğu anlaşılmaktadır.

(355) "Kokarak" ve "sakan" sözcüklerinin dizgi hatası sonucu böyle çıktıkları, doğrusunun "koklayarak" ve "sarkan" olduğu açıktır.

(4) Mela Mihemed, Süleymaniye'nin sadasıyla meşhur hafızı olup, "Denggewre" lakabıyla müsemmadır.

başımı kaldırdığım zaman o kuşçagızların beni yalnız halime terkettiklerini ve sanki mevcudiyetlerinden rahatsız olmamı düşünmüşler gibi hiç hissettirmeden uçup gittiklerini görürdüm. O zaman erguvan dallarının lâtif gölgeleri altında ellerimi semaya doğru kaldırarak Hâlıkımdan, kabirlerdeki insancıklar ve ecdadım için rahmetler diler ve ıslak gözlerimle onlara son farîza-i hürmeti ifa eder ve onların ruhlarından milletimin ve milliyetimin yükselmesi için istimdad eder ve bu hususta niyât-ı hâlise ve sadıka ile çalışacağımı ahd-ü peyman eder ve Kürd'ün mazîsini tahattur eder, hale bakar, istikbali tefekkür ederek avdete başladım.

Tepeyi çıkarken duyduğum çarpıntı, bu defa da kalbimde tatlı ve pek tatlı bir ihtisas vücuda getirdiğini ve bunun da "ümidvar" olmak olduğunu görür gibi olurdum.

İşte şimdi, o Firdevs misalı memlekette geçirdiğim günlerimi düşünüyordum. Ruhumdaki mûnis hatırâtını dinliyordum. Sonra, artık Kürd'ü, Kürdistan'ı düşünecek, İstanbul makarr-ı Hilâfette büyük bir cemiyet meydana geldiğini, daha başka ve mühim teşebbüslere başladığını görüyorum.

28 Kânun-ı Evvel sene 34(1918), Nişantaş

Yamülkîzade
A. A.

[11] BİR KÜRD ÇOCUĞUNUN İHTİSASÂTI (✽)

Sevgili Kürdistan'ıma

Ah ey vatan, ey sahe-i gam, kişver-i pür-hun
Ey yavrusunu gaib eden mader-i mahzun

Nafhan beni efsunluyor ey duhme-i ecdad
Ruhum mütesellî oluyor ettikçe seni yad

Îmana tekâmül veriyor hâkini sevmek
Ömr-i ebedîdir yoluna canımı sermek

O karlı tepende güneş oldukça derehşan
elmas gibi parlar, ne güzel servet-ü sâ mân

Yelda-i gamı nur-ı hayalinle geçirdim
Şimdi ararım fecrini, deycuru bitirdim

Ah, hep sana gelmek, sana koştıktı hayalim
Lâkin beni kış bağladı, yok şimdi mecalim

Kavuşmadan ölsem, cesedim dağlara kalsın
Her şam-ü seher yad ile bûy-i vatan alsın

Yavrularını istemişsin, hepsi de hazır
Kim yollayacak? Onları sormaz bile. (356)

Onlar yalnız bir nakarat ile öterler
Tehcîr için tekbîri de zahir unutulur

Lâkin senin evlâdlarının azmi metîndir
Her azm-ü iradetlinin âtîsi emindir

Çıplak da, yayan da sana doğru geliyorlar
Dağlarda o karlarda da ekser donuyorlar

Yoldan çekil ey ah ile çabuk eriyen kar
Sen de yıkıl ey fırtına! Ey şems, sen ol yar

[12] Ah anne, güzel anne! Şu çocuklara söyle:
Hâlâ sürececek mi şu nifak ortada böyle!

5 Kânun-ı Sanî sene 335(1918), Bursa'dan

Süleymaniyeli
Mahmud Nejad

---

(356) Bu dize, derginin aslında böyle eksik olarak ve sonunda iki nokta ile çıkmıştır.

KÜRDLERDE DURÛB-I EMSAL (✽)

”Mîrim, heliz bûrî”.

Beyim, raziyane geçkindir.

(Raziyane, mâlum olan şüceyredir ki geçkin olduğu nisbette salabeti artar. Meselin, raziyane isteyen bey için darbedildiği muhtemeldir. Avdet ihtimali olmayan hususât için darbedilir).(357)

”Ka ya te bû, ma kadîn jî ya te bû!”

Saman senindi, samanlık da senin mi idi!

(Çok yiyip nefesi tıkanmış oburlar hakkında müstameldir).(358)

”Yek mal e, dozde malxo!”

Bir evdir, on iki kethüdası var!

(Bir işe karışanların taaddüdü takdirinde teşevvüş-i umûr hasıl olacağına işrab ediyor).(359)

”Qiyasa teşkê li meşkê dîke”.

Baldır ve tulum kıyası yapıyor.(360)

(Yanlı ş kıyas yapılip keyfiyet tahrif ve te’vil olunurken söylenir).

”Ritilê te bila ser tuxtê wî be!”(361)

[13] Varsın senin batman(altı kıyye-i atîk)ın da öbürünün tuxt(rub’-ı kıyye-i atîk)u üzerine gelsin!(362)

(Pervasızlığı ifade ediyor).

---

(357) ”Heliz” sözcüğü, ayrıca, mevsimi geçmek üzere olan hasad, bağbozumu, tohum ekme gibi işler için de kullanılır. Bu atasözü, bu ikinci anlamda, bir işin mevsiminin geçmesinden sonra o işi yapmaya kalkışanlar hakkında da söylenir.

(358) Müstamel: Kullanılan şey. Yani öyleleri hakkında kullanılır.

(359) ”İşrab” sözcüğü, derginin aslında böyle çıkmıştır. Ancak, bunun bir dizgi yanlışlığı sonucu böyle çıktığı, doğrusunun ”işaret” olduğu kuşkusuzdur.

(360) Yani, baldır ile tulumu birbirine kıyas ediyor, birbiriyle karşılaştırıyor.

(361) Awayê rast weha ye: ”Ritila te bila li ser tuxta wî be”.

(362) Kıyye: Eski bir ağırlık ölçüsü. Önceleri 1 kilo 282 gram ölçüsündeydi; daha sonra kiloyu karşılayacak biçimde ayarlanmıştır.

Kıyye-i atîk: Eski kıyye, 1 kilo 282 gramı karşılayan kıyye.

"Çi qa serê me mezin dibî, çavê me ecêban dibînî!"
Başımız büyüdükçe gözümüz garibeler görüyor!(363)

"Pîr limêj be îniyê, şemîyê zaf".(364)
İhtiyar kadının gönlü namaz kılmakta olsun; cuma, cumartesi çok.

(Meramın lüzumunu bildiriyor).(365)

"Cîyê ku agir tune ye, dû dernayê".(366)
Ateş olmayan yerde duman tütmez.

"Golikê rêxo garanê xirab dike".(367)
Fena buzağı sürüyü bozar.(368)

"Hespê çê bila pêxwas be".
İyi at olsun da nalsız olsun.

"Gava ku nêçîra min tê, gûyê tajîyê min tê".
Vakta ki ava rastlarım, tazımın pislîği gelir.(369)

(Fena tesadüfât için zikredilir).(370)

"Kewê çê di qefesê da kifş e".
İyi keklik kafeste iken anlaşılır.

"Hingivê dobe ye, di eyarê seyî da ye!"
Dobe(eritilip mumu alınmış balın tasallub etmesi)dir, fakat köpek tulumundadır!

(Güzel bir sîmada fena kalb, hasîs adamda servet, bahîl adamda ilim ve sair için darbedilir).

"Jin û mêr, tevr û bêr".

[14] Karı ile kocayı kazma ile kürek — yani mezar — ayırır.

---

(363) Garibeler: Garip şeyler, garip olaylar, garip işler.

(364) Awayê rast weha ye: "Pîr bi nimêj be in û şemî zaf in". Ev peyv pêşîyan li hêlnê Kurdistanê jî weha tê gotin: "Ku pîr bi nimêj be roj dirêj e".

(365) Yani, önemli olan şeyin istek ve meram olduğunu, yapılacak işlerde isteğin gerekliliğini bildiriyor.

(366) Ev peyv li hin hêlan jî weha tê gotin: "Cîyê ku agir lê tune be, dû jê ranabe".

(367) Ev peyv li hêlna weha ye: "Çêleka rêxo navê garanê xirab dike".

(368) Doğru çeviri, "sürekli dışkı eden buzağı"dır.

(369) Yani, tazımın dışkı edesi gelir.

(370) Yani, kötü tesadüfler, kötü rastlantılar için söylenir.

”Kî xwarîye savarê, bila ew biç hewarê!”

Bulgur pilâvını kim yemişse imdada o gitsin!

(Bitlis kasabası civarında kâin ”Balikan” nam karye ahalisi, beynelekrad hamakatlarıyla mârufturlar. Ahali-i mezkûre namına birçok hikâyât nakledilir. Bir ziyafette sofraya dâveti unutulmuş birisi, o esnada köye hücum eden eşkiyaya karşı herkesin gittiği halde onun neye gitmediği sual edilmesi üzerine, özrünü îmaen meseli darbeylemiştir).

”Wezreba, çêtir e ji bav û bira!”

Cenub rüzgârı baba ve kardeşten daha iyidir.

(Mesel-i mezkûr, koyun taciri bir babanın, cenub rüzgârı eserse koyunları otağa çıkarabileceğinden ve bu yüzden tezyîd-i servet ettikten sonra kızının düğününü yapacağından bahseylemesi üzerine, kızını tarafından darbedilmiştir).

”Mezin li malan, biçûk li banan”.

Büyüklerin evde söylediklerini küçükler damlarda ifşa ederler.

”Deynekirin zêr e”.

Sükût altındır.(371)

”Dolab hebs e, teşî reqş e, neqş hews e”.(372)

Çıkrık mihnettir, teşî(yün eğdikleri iye) rakıs ve eğlenecedir, nukuş ve gergef arzu ve zevke tabidir.

HATİME

Bâlâya naklolunan Kürdçe durûb-ı emsal, Kürdistan’ın muhtelif muhîf ve mehafilinde istimal olunan binlercesinin en müntahab ve mükemmel olanları değillerdir. Evvelce de arzemiş olduğum üzere, bunları tertib ve neşirden gaye, ilmî hizmetle millî gayrettir. Filhakika, durûb-ı emsalın az [15] çok mahiyet-i âliyeleri kabil-i inkâr olmadığı gibi, asırlardan beri kudret-i milliyesini muhafaza eden ”Kürd milleti”ni böylece yar-ü ağyara tanıtmak da faideden hâlî değildir. Meselâ bu vadide yazılabilecek **”Kürdlerde Edebiyat”, ”Kürdlerde Musikî”, ”Kürdlerde Raks”, Kürdlerde Tezyînât ve Melbusât”** gibi geniş ve müfîd, aynı zamanda milletimizin yüzünü ağartacak mevzular olur ki erbab-ı himmetin hedef-i âmâlî olsun!

Law Reşîd

(371) Sükût: Suskunluk, susmak.

(372) Peyvika ”neqş” di kovarê da weha bi tîpa ”q” derketîye. Lê belê awayê rast bi tîpa ”x” ye, yanî ”nexş”. Lewra ev peyvîk di eslê xwe da peyvîkeka Erebbî ye, dema ku ketîye zimanê Kurdî, ”q”ya wê gerîyaye ”x” û peyvîk bûye ”nexş”. Wek ku peyvîka ”weqt” a Erebbî di Kurdî da bûye ”wext”.

JÏBO NESLA TÊT

Sado!(1)

Gerçi tu biçûk î, natuwan î(373)
Lakîn sibehê tu qehreman î

Îroke tu şîrmij î, biçûk î
Paş panzdeyî canfîda peyik î(2)

Ez dê bimirim, biçim ji dinya
Lazim wetenî bikî tu îhya(375)

Hêvîya min tu yî ku ez dibêjim
Derd û eleman hemî de dirêjim(376)

Em milletekî cesûr û şuc'an(377)
Sahibşefequet û muhibbê însan(378)

Eslî û necîb, hem zekî ne(379)
Lakîn di dinê, me heq çunîne(380)

Çunkî me ulûm, fen, sin'et(381)
[16] hêlane di nav kûra cehalet

(1) Xwarzayê min e.

(373) Natuwan: Bêtawan, bêhêz, bêtaqet, bêqewet.

(2) Peyik, "çalak" manasîna müstameldir.(374)

(374) Yanî, peyvika "peyik" bi mana "çalak" tê bi karanîn.

(375) Îhyakirin: Vejandin, gîhandina jînê ji nû ve.

(376) Peyvika "de" di vê malika helbestê da zêde dixuye û manayek nade. Dibe ku ji şaşîya rêzkirinê weha derketibe û rastê wê "te" be; yanî, ez derd û eleman hemî li te dirêjim.

(377) Cesûr: Wêrek.

Şuc'an: Mêrxas, dilêr, egît.

(378) Sahibşefequet: Xwedîşefqet, dilovan, dilşewat.

Muhibbê însan: Mirovevîn, kesê ku mirovan dievîne.

(379) Eslî û necîb: Esilza, ji esl û kokeka pak û paqij, ji cîyê bicî.

Zekî: Jîr.

(380) Yanî, di dinê da heqê me tune, em bêheq in, bêpar in.

(381) Ulûm: Pîranîya "îlm" e.

Fen: Teknîk, zanîna li ser alet û hacet û makînan.

Sin'et: Pîşe.

Fikra me ilim ku serf û nehew in(382)
Bil wana funûn sefîl, mehew in(383)

Xizan, feqîr, bêticaret
Goya ku feqîrî bo me rif'et(384)

Bêdewletî fexrek e jibo me(385)
Hê ya me be musrifî nedome(386)

Kîsikê me vekirî ye bo zîyaat(387)
Bo menfeeta umûm, heyhat(388)

girtî ye, bi sed benan şidandî
Bêhîmmetî ye ku em zebandî

Sed zêrî bi sifrekê zîyafet
îsraf-î dîkin jibo sefahet

Sed pare ji medresê, qebahet(389)
xasma jibo mekteba seadet(390)

-
- (382) Serf û nehew: Du şaxên rêzimana Erebî ne. Berê li nav Kurdan ew her du şax gelek meq-bûl bûn.
Yanî, li gora fikra me îlm û zanîn tenê serf û nehew in, ji me we ye ku ew her du şax tenê îlm in û ji bil wan tu îlmekî dî tune.
- (383) Funûn: Pîraniya "fen" e.
Sefîl: Nizim, kêmrûmet, kêmqedir.
- (384) Rif'et: Bilindayî, serbilindî, serfirazî, şeref.
Yanî, mirov dibêje qey ku em xizanî û feqîrîyê jibo xwe şerefek û serbilindîyek qebûl dîkin.
- (385) Fexr: Pesin, tiştê ku mirov pê dipesine.
- (386) Musrifî: Mesrefa zêde, xerckirina mal û dirav jibo tişt û karên tewş û bêfêde.
- (387) Zîyaat: Zayîkirin, windakirin, xerckirina ne di cîyê xwe da, xerckirina jibo tişt û karên tewş.
- (388) Umûm: Gişt, giştî.
Heyhat: Dûr, dûrîya ji tiştekan.
Yanî, jibo menfeeta giştî em diravê xwe xerc nakin, em ji wê yekê dûr in, devê kîsikê me jibo menfeeta giştî girtî ye.
- (389) Pare: 1— Dirav. 2— Di dewra Osmanîyan da yekîtîyeka dirav bu, rûmeta sed pareyî di qurîş û niv bû. Li vir mexseda hozên ew e.
Medrese: Xwendegeh, dibistan.
- (390) Mekteba seadet: Dibistana bextyarîyê, xwendegeha ku ji mirov ra bextyarî tîne.
Mana van her du malikan bi tevayî weha ye: Em xerckirina sed pareyî jibo xwendegehê, xasma jibo wan xwendegêhên ku ji mirov ra bextyarî tînin, qebahet û qusûr û kêmayî dibînin; em dibêjin qey ku xerckirina diravan di rîya xwendegehan da mirov biçûk dixê û qedrê mirov nizim dike.

Destê me vekirî ye, pîrr sexî ne(391)
Bo menfeeta umumî nîne

Tenê jibo navekî mucerred(392)
bo menfeeta xesîs û hem bed(393)

3 Kanûna Paşî 335(1919)

Ji Mala Hekarîyan
Ebdurrehîm Rehmî

PÎÇIKOKEK ÎBRET

Ey gelû hevalan!(394)

Dinya bi çavlêkirî ava bûye.(395) Mirov çav hevalê xwe diket; ew çawa dixebitit, mirov jî divêt wisa, belku gelectir xebitit.

[17] Malûmê we ye, di Kurdistanê da du millet hene. Yek milletê me, yek jî milletê Filan. Em wê dibînin û di xezetan dixwînin, xebata wan bi şev û roj, mirov lê heyran dimîne. Her rojê xezetekê, her rojê mecmûekê, her rojê kitêbekê derêtxin.(396)

Xwedanqelemê wan bi qelemêd xwe, xwedanîlmê wan bi îlmê xwe, xwedantîfingê wan bi zora destan û eşqîyatîyê, xwedansîyasetê wan bi ezmanê xwe, dewletmendê wan bi dewleta xwe, xwedanbanqe bi parêd xwe.(397)

Wehasil, çiyê wan heyî jibo milletê wan e. Yanî millet bi hemî tiştê wan faîdê dibînit.

Ew wekî me mêrêd xwe di rîya bêfaîde nadine kuştin; parêd xwe badîhewa îsraf nakin; bê menfeet sa'yê nakin.(398)

---

(391) Sexî: Merd, ciwamêr.

(392) Mucerred: Rût, tewş, bêfêde.

(393) Xesîs: Bêrûmet, adî, bêqedir.

Bed: Xirab, nebaş.

(394) Gelû: Gelî.

(395) Çavlêkirî: Çavnêrî, ku mirov çav bide tişte, tişte bibîne.

(396) Mecmûe: Kovar.

(397) Ezman: Ziman.

Dewlet: Hebûn, malhebûn, serwet.

(398) Badîhewa: Mift, belaş.

Sa'y: Xebat, cehd.

Hal ew hal e, mêrêd me bi yekdû kuştinê dimirin; parêd me bo leyzbazan, mitirban, derwêşan, perû û xelatan, mêhvanîyan, rişwetan diçin; ezmanê me bi xeybeta yekûdû şil dibit.(399)

Ev e halê me, ev e halê wan. Ew dixebitin, em radizên. Kesê nexebitit heqê jînê çunîne.

Ji van xeberan hate zanîn em çend qeder paşvemayî ne û reqîbêt me çend qeder pêşveçûyî ne.(400) Eve jibo me sebebê îbretê ye. Eger em jê piçikokek îbretê bigirin, em jî her wekî hemîyan dê bigîhîne miraza xwe.(401)

Xwedê arîkar bit, amîn. Belê, ji bîr nekin, Xwedê di Qur'anê da emir kirîye: "We en leysa lî'l-însanî îlla ma sea".(402)

7 Kanûna Paşî 35(1919)

E. Rehmî

* *
*

ÎTİZAR (✱)

Geçen haftaki 7'nci nüshanın mürettib hataları sehven tashih edilmeden neşredildiğinden dolayı, kariîn-i kirama beyan-ı itizar eyleriz.

---

(399) Xeybet: Peyivîna li dijê kesek dema ku ew ne hazir be.

(400) Çend qeder: Çi qas.

(401) Miraz: Mirad, daxwaz.

(402) Yanî, "ji mirov ra ji bil xebata mirov tiştek tune".

ADRES:

Babıâî Civarı Ebussuud Caddesinde
Necm-i İstikbal Matbaasında
"Jîn" İdarehanesi

TEVZİ MAHALLİ:

Babıâî Caddesinde Yeni Şark Kitabhanesi

(*) "Dar'ul-Hikmet'il-İslâmiye" âza-i kiramından ve Kürdistan ulema-i meşhuresinden Bedüzzaman Said-i Kurdî hazretlerinin telifâtından "İşârât'ül-İ'caz fi Mezann'il-İcaz" namındaki tefsir-i şerifi mevki-i intişare vaz'edilerek Şark Kütübhanesinde satılmaktadır. Müntesibîn-i ilmin birer dane edinmesi tavsiyesini vazife addederiz.

Kürd lisanının kavaid-i lugaviyesine dair **Mukaddimet'ül-İrfan** namında bir risale neşredilmiştir. İdarehanemizde ve Şehzadebaşı'nda Kooperatif Şirketi civarında Sahaf Hamdi Efendi dükkânında bulunur.

(JÎN NEŞRİYATINDAN)

Heyet-i Tahririyemizden Hakkârili Abdurrahim Rahmi Efendi tarafından nazmen kaleme alınan "Eqîda Kurdan" namındaki Kürdçe manzum ilmi-hal mevki-i intişare vaz'edilmiştir. Bircümle Kürd kardeşlerimize birer dansinin edinmesini tavsiye eyleriz ve yine mumaileyhin Trabzon'da neşrettiği "Esir Bir Çocuğun Başına Gelenler" nam risalesiyle birlikte idaremizde bulunur.

Haftalık Gazete'nin 25'inci numrosu intişar etti. Pek mühim ve müfîd makalâtı hâvîdir.

Sebülürreşad cerîde-i İslâmiyesinin 386'ncı nüshası kıymetdar makalelerle intişar etti.

Muhterem Doktor Abdullah Cevdet Bey hemşehrimizin çıkardıkları **İctihad** mecmuasının 136'ncı nüshası çıktı. Nefîs makaleleri hâvîdir. Mütalâasını tavsiye ederiz.

Adres: İstanbul'da Cağaloğlu'nda İctihadevi'dir. Telefon numrosu 865'tir.

WERGERANÊN JIMAREYA 8'AN

8'INCI SAYININ ÇEVİRİLERİ

www.arsivakurdi.org

KÜRD—TÜRK BİRLİĞİ

Büyük edebiyatçı Namık Kemal'in yönlendirmesiyle, yiğitlik destanı Osmanlıların göğsüne kıvançla nakşedilmiş olan Celâleddin-i Harzemî, Tatarların korkunç kasırgasıyla Hindistan'a sürüklenmiş ve orada yurt özlemi çilesini doldurmuştur.(925) (403)

Cengiz Han'ın ölümü olayı, Celâleddin'in yurdu kurtama düşüncesini yeniden diriltti. Tarihin ünlü simaları içinde Celâleddin'e özgü olan hareket çabukluğu, pek az zamanda onu, "Kâc-i Mukran" yoluyla İsfahan'a yetiştirdi. Bu hareket hızını, ünlü Kemal-i İsfahanî şu beytiyle niteliyor:(404)

"Senden başka, zamanın padişahlarından hangisine mümkün olmuş ki atını Bitlis'te yemlesin ve Umman denizinde sulasın!"

Moğolların çarpık karanlığından ürkmüş ve süreksiz zulmünden bıkmış olan İsfahanlılar, pek büyük bir sevinçle o ünlüyü karşılamışlar(405) ve o milletin güzel sesli tercümanı olan o şirin sözlü şair Kemal, gelişini parlak bir kaside ile kutlamıştır. Kasidenin bir-iki beytini örnek olarak çeviriyoruz:(406)

"Yıkıntıya dönmüş Yeryüzü, dünya padişahının şemsiye gibi uğurlu gölgesinin gelişle yeniden bayındır oldu.(407) Sen Nuh ömrüne layıksın.(408) Çünkü tufandan sonra nasıl ki Nuh Peygamber dünyayı yeniden bayındır hale getirdiyse, sen de Moğol tufanından sonra dünyayı yeniden bayındır ettin. Sen, İslâm minberlerinin öcünü haçtan aldın ve ezan yerlerinden çanları kaldırdın".

Az süre içinde yaşam eseri göstermeye çabalayan İran'ın ezeli mukadderatından, ya da canlı bir hamiyet olan Celâleddin'in kendisini toplamak nasipsizliğinden olmalı ki Cengiz'in varisi Kaan Oktay, Celâl'in yine derbederliğine yolaçmak için Sunay ve Cermaun gibi seçkin ve ünlü iki kumandanının emrinde bir ordu sevketti. Celâl, şahin gibi bir yıldırım hamlesi ile kinini o koca ordudan kanlı bir biçimde biraz aldıktan sonra, sarp dağlardan oluşmuş doğal istihkâmlarıyla savunma durumuna elverişli Kürdistan tarafına savuştu.

(403) 347 numaralı dipnota bakınız.

(404) Şiirin Farsça orijinali derginin aslında yer aldığı için, biz onu burada yeniden yazmaya gerek görmedik ve yalnızca, yazar tarafından yapılmış olan Osmanlıca çevirisini bugünkü Türkçeye çevirmekle yetindik.

(405) "Ünlü"den maksat Celâleddin'dir.

(406) 404 numaralı dipnota bakınız.

(407) "Dünya padişahı"ndan maksat Celâleddin'dir.

(408) "Nuh ömrü"nden maksat uzun ömürdür. Kur'an-ı kerimde, Nuh Peygamber'in 950 yıl yaşadığı bildirildiği için, "Nuh ömrü" çok uzun yaşamayı simgeleyen bir deyim olmuştur.

İlk görüldüğü alan, Ahlat dolayları oldu. Ahlat o tarihte Bitlis Hükümdarı Melik Eşref'in kardeşi Mecdüddin'in komutası altında idi. Doğu ve Batı'nın ünlülerini yıldırılmış ve düşmanlarının moralini yıldırım gibi yıkmış olan Celâleddin'in yiğitlik debdebesi bile Kürd'ün kafasına korku salamamış olmalıdır ki, Ahlat Kumandanı Mecdüddin, koca Sultan Celâleddin'le boy ölçüşmeye kalkışmış ve tabii ki yenilmiştir. Savaş alanından, yenilgiye uğramış olarak Ahlat'ın iç kalesine doğru geri çekilen Mecdüddin, her nasıl bir düşünceye dayalı ise, kaleye kapanıp orada istihkâma çekilmekten vazgeçerek Sultan Celâleddin'in yanına sığınmış ve olağanüstü bir saygı görmüştür. Fakat Ahlat kalecisi, Melik Eşref'in adamlarından İzzeddin'in aman isteme perdesi altında Celâleddin Şah'a karşı düzenlediği suikast sezilerek huzura çıkacağı sırada yakalanmış ve bunda Mecdüddin'e de bir ihanet lekesi sıçrayarak o da İzzeddin'le birlikte hapse atılmıştır. Bu sıralarda idi ki, Celâleddin'in ortaya çıkmasının yarattığı depremden titremiş ve o yiğitlik ateşinin savaş velvelesine dayanamayacağını düşünmüş ve Şam padişahından yardım istemiş olan Bitlis Hükümdarı Melik Eşref, yardımına gelen Şam ordusu ile beraber Muş ovasında Celâleddin Harzemî'ye meydan okumuştur. Moğol'un arkası kesilmeyen ordusunu yenmek gibi yüksek bir azme sahip olan Celâleddin, bu orduya gücünü göstermekten çekinmemiş ise de, ne çare ki hastalığı, yiğitlik hırsını bastırmış ve savunma durumuna geçerek Ahlat'a geri çekilmiştir.

Sürekli olarak gam yükünün üzerine insafsızca bir ek yük daha kondurmaya alışmış olan bu alçak felek, öbür yandan da, Aymas Bahadır'ın kumandası altında bir Moğol ordusunun yaklaşmasına yolaçmış ve böylece iki ateş arasında kalan Celâleddin, kararsızlıktan ve Moğol ordusuna teslim olmaksansa Bitlis Hükümdarına sığınmayı zorunlu olarak seçmiştir. Bitlis Hükümdarı, Kürdlere özgü olan bir yüksek konukseverlik ve mertlikle o büyük gayretli şahı karşılamış ve kendisine kızını vererek onu damad edinip, ebedî bir yüce ün elde etmiştir. Böylece birlik bağına kuran Kürdler, Sultan Selim'in ufak bir eğilimiyle yüce Sultanlığa(409) teslim olmayı sunmuş ve sonsuza dek bu bağa bağlı kalmıştır.

Süleymaniyeli
İsmail Vedad

(409) 325 numaralı dipnota bakınız.

KÜRD GÖÇMENLERİ NE DURUMDA?

” . . . Akrabamızdan yalnız Hurşid, İhsan, Mehmed Beyler sağlıklı olup özellikle selâm ederler. Kardeşim İhsan Bey, ilkbahardan beri memlekete dönmüş ise de nerelerde olduğundan habersizim. Resul Bey ile Kadir Bey, sizlere ömür. . Kardeşi Osman Bey, Uremar aşireti reisi Soto Ağa'nın yanında. . Said Bey'in ailesinden tek kişi kalmamıştır. Ubeydullah Bey'in küçük oğlu, siz sağ olabilirsiniz. Tüm köy halkımızdan 10 kişi kadar ancak kalmışlardır. Şimdilik kışın başlaması dolayısıyla memlekete gidemeyeceğimizden, zorunlu olarak bahara kadar burada vakit geçireceğiz. . . ”

*

Ey, bitkin durumda yere serilen insanlığı düşünüp yardım elini uzatmak isteyen, felâket girdabına düşen çaresizlere acıyan insanlar! Sizler hep gerçeği arıyorsunuz; Kızılaylar, Kızıllaçlar, hayır dernekleri, yoksullara yardım dernekleri kuruyorsunuz ve bunlarla, felâkete uğrayan insanların felâketini paylaşmak istiyorsunuz.

Evet, siz, insanlığın en yüksek tabakasıınız ve size tüm canlılar teşekkür borçludur.

Yalnız bir şey arzetmek istiyorum: Siz, seslerini çıkarabilecek ölçüde felâkete uğrayanların imdadına koşuyorsunuz! Acaba onlardan daha mağdur olan ve felâketin en derin kuyusuna düşen mazlumları, ah ve iniltisini yetiştiremeyecek ölçüde sesleri kısılanları niçin aramıyorsunuz? Yoksa bu çaresizlerden haberiniz mi yok?

Çoktan beri gazete sayfaları Ermeni ve Rum göçmenlerinden sözeden yazılarla dolup taşıyor. Evet, bu makalelerle insanlığın mutluluğunu düşleyen merhamet duygusu sahiplerinin yufka yürekliliklerinin perdesi ortadan kalkmış; kalemlerini bağlayarak pervasızca bağırıyorlar. Fakat bu felâketler nedeniyle en çok ezilmiş bir ulusu unutuyorlar, ya da unutmak istiyorlar.

Tam anlamıyla felâkete uğrayıp seslerini işittirecek yer ve dost bulamayan, daima talihin sert baskısına boyun eğen ve her zaman masum olan ve namuslulukları ölçüsünde mağdur bulunanlardan birtakımlarını benimseyerek diğer mazlumlar unutulmalı mı?!

Yalnız benimsenilip korunanların haklarını değil, tersine, tarafsız bir bakışla, hırs ve garezden uzak ve insanın gözlerini bütün dumanlarıyla bürüyen kanlı düşünce biçimlerinden uzak bir insansever olarak, Şeyh Sadî hazretlerinin,

**”İnsanoğulları birbirlerinin organlarıdır
Çünkü yaratılış yönünden aynı maddedendirler**

**Bir organ derde uğradığı zaman
Öbür organlar da rahat edemezler**

**Sen eğer, başkalarının acılarından etkilenmezsen
Adının insan olmasına layık değilsindir”**

şiiirlerini okuyarak, hepsine birden ağlamalı, feryad etmeli; acı ve kederlerini paylaşıp yaralarına ilâç bulmalı; felâketlerinin, mağduriyetlerinin önünü almalı; gerçek yardım elini uzatmalı. Gerçek uygarlığın şanına layık olan, işte budur.

Sayın gazete yazarları! İşte üç akrabamdan aldığım 19 Ekim 334 tarihli(410) mektubun birkaç fıkrasını ince yazı ile yüksek dikkatinize sunuyorum.

Önce mektubun sahibini size tanıtmak istiyorum. Bu mektubun sahibi, uygarlık dünyasına Harunürreşid, Me'mun gibi dâhîler yetiştiren, 400 yıllık bir süre İslâm dünyasına halifelik eden, daha sonra ansızın kopan Hülâgü belâsiyle Kürdistan dağlarına sığınarak 1263(411) yılına kadar "Hakkârî Handedanı" adıyla Çölemerg ve Başkale kalelerinde hüküm süren ve yüzlerce medrese, cami, köprü gibi hayır eserleri meydana getiren, temiz Abbasî soyundan gelme Hacı Tayyar Beyzade Mehmed ve Safi Beylerdir ki, bugün bir takım emanetlerle o sülâleye mensup olduklarını kanıtlayabilirler.

Sosyal yapının en yüksek mevkiinden talihin dürtüsüyle düşüp, bugün Van iline bağlı Gevar'dan Erbil'e kadar servetlerinden bir şey kurtaramayarak, bin türlü yolculuk güçlükleriyle göç etmişlerdir.

Bunların bir ölçüde varlık sahibi oldukları halde düştükleri felâket bataklığı, öteki tüm Kürd göçmenlerine örnek bir ölçü olabilir. Acaba, hangi milletten olursa olsun, 120 haneli bir köyden 10 kişinin kaldığını başka bir milletin felâketli serüvenlerinde okumak mümkün müdür? Bunlar ne oldu, niçin mahvoldu? Bunların hesabını kimler verecek, sorumluları kimdir? Ermeni ve Rum göçmenlerine Amerika'dan oluklarla yardım akıyor!! Bunlara kim bakacak, kimler yardım edecek? Yoksa bunlar insan değil mi! Eyvah, kalanlar da bu şekilde mi yok olup gidecek?

Hele şu yazının son fıkrası: "Zorunlu olarak bahara kadar burada vakit geçireceğiz"! Acaba bahardan sonra nereye gidecekler? Düşledikleri evleri, konakları birkaç kibrite kurban edildi. Tarlaları ekecek kollar yok olmuş; toprakları kazacak mandaları, öküzleri, katır ve atları Savaş Vergileri Dairesi toplamış; kalanlardan bile eser yok; sabanlar, çift araç ve gereçleri, arabalar, kışın soğuk günlerinde elbisesiz, çıplak savaştan zavallı askerlere kömür görevi yaptılar, yemek kazanları kaynattılar. Koyun sürüleri yok; iki ayaklı kurtlar tarafından parçalandılar.

Sayın gazeteciler! Bu mektupta sefaletli durumlarını açıkça okuduğunuz felâketzedelerin dereler gibi akan gözyaşlarını, vicdanlarınızdan fıskırarak hak sesiyle dindirmeye sizi çağırıyorum.

(410) 351 numaralı dipnota bakınız.

(411) 352 numaralı dipnota bakınız.

Bunların, benzerleri gibi insan, Tanrı'nın yaratıkları sayılarak haklarında öylece işlem yapılmasını, sönmüş ocaklarının, yıkılmış ev-barklarının bayındır duruma getirilmesini, ilkbahara kadar yaşamlarının sağlanması için gerekli malzemelerin tamamlanmasını ilgililerden ortaklaşa isteyiniz. Medenî dünyaya bağırarak deyiniz ki: XX. yüzyılın vicdan ve inancı, mazlum insanlar hakkında ayrı ayrı anlayışlara bağlı olunacak dönemin, yaşadığımız günlerden çok geride kaldığını görmek istiyor.

Hakkârili
Abdurrahim Rahmi

KÜRD GENÇLERİNE

Gençler! Evet, size sesleniyorum. Haber gazetelerini izlemiyor musunuz? Beş-altı ilin nüfusunun,(412) üç milyondan fazla bir İslâm nüfusunun, sizi doğuran, büyüten, şimdiki durumda yaşatan anayurdun mukadderatı söz konusu oluyor. Kafkaslarda, Irak ve Arabistan'ın ateş gibi çöllerinde, Galiçya ve Çanakkale'nin cehenneme benzer siperlerinde yaşamlarını feda eden yüzbinlerce yurttaş, Kürdistan'ın yüce gökleri altında garip kalan altın ovalar, yüksek dağlar, cennet gibi ormanlar, bütün o sönmüş ev-barklar, yıkılmış mezarlar size bağırıyor; size, öğrenim görmüş evlâtlarına şikâyet sesini yükseltiyor; sizden imdad bekliyor; "kalemizinle, medeni cesaretinizle, tüm ulusal eylemlerinizi çalışma zamanı gelmiştir ve belki geçmiştir" diyor!

Gençler! Yurdun tüm ümidi şimdi sizdedir.

Evet, Kürdistan'ın yaşama söz konusudur. Sakın aldatıcı düşlerin ardından koşmayınız! Bugün size yönelen görevler son derece önemlidir. Tehlikeli anlar, pek önemli günler yaşıyoruz. Uyumayınız!

Cihan huzurunda, tarih sayfalarında lekesiz kalmak istersek anlaşmazlıkları, kötü kuşkuları, kendini beğenmişlikleri bırakmalıyız. Artık insaf!

Yanlış hülyaların, küçük düşüncelerin bugünkü sonucunu dikkatle inceleyip gözden geçiriniz! Bir tek el ve bir tek ses gibi birlik olmaya çalışınız! Yarın toplanacak olan Genel Barış Kongresinde, milletlerin mahşer gibi toplanacağı o yerde bütün dünyanın, bütün milletlerin iyilik ve kötülüklerinin hesabı görülecektir; herkes, her millet, yaşam hakkını iddia edebilecektir. Tüm Kürdlük adına olmasa bile, bari, güç bir durumda kalan, vahim saatler geçiren Türkiye Kürdlerini muhakkak bir ölümden, ebedî bir sefaletten kurtarmaya gayret ediniz! Eski koşullar altında geçmiş yaşamımızı yaşamayı özellikle arzu ediyoruz. Fakat bu mümkün olmazsa, sakın boynumuza bir

(412) 353 numaralı dipnota bakınız.

esaret zinciri koydurmayalım! Bu savaşta ve başka zamanlarda gördüğümüz ve çektiğimiz zulüm ve sefaletlerden daha iğrenç, hatta tam yok olma ile sonuçlanacak bir yaşama girmemiz olasılığı yok değildir. Artık bizi, biz kurtarabileceğiz!

Sana senden gerek âlemde ger imdad lâzımsa

Başkalarının metahına ilgi gösterme zamanı geçti. Bazılarının fikirlerini işgal eden boş hayallerden arınınız! Yalnız kendi milletiniz için çalışınız! Unutmayınız ki bizim de bugüne kadar ihmal edilmiş geniş bir dilimiz, zengin bir tarihimiz vardır. İşte size bir kurtuluş formülü: Eylem ve girişim!

Çenberlitaş: 19 Kasım 334(1918)

Siverekli
Hilmi

GİRDÎ SEYWAN⁽¹⁾

Ben orayı, anayurdumda, Şehrezor'da bulunan o yeri pek çok anar ve ararım. Kimi zaman esen bir rüzgâr, bana oranın o cennet yurdun taze ve renkli çiçeklerinin, güzel kokulu çimenlerinin, iç açıcı erguvanlarının hoş kokularını getirir.

Ooh, o hoş kokulu çiçeklerin, ruhları okşayan o kokuların, zümrüt renkli o çimenlerin derin özlemiyle her zaman inlerim. Çünkü oradaki gökyüzü, oradaki güneş ışığı, oradaki hava başkadır. Mavi ve açık gökyüzünden, altın kanatlarının tüylerinden pembe, eflâtun ve sarı ışıklar saçan güneş, en sıkıntılı gönüllere açılım, en derman kabul etmez derdlere derman verir. Orada her şay bana başka gelir ve başka görünür. Onun için ben orayı her an anar ve ararım.

Atamdan kalan Goyje'deki⁽²⁾ o yuvamda, cana can katan sabah olurken ve bahar kuşlarının ruhları okşayan o şakırtıları beni tatlı uykumdan uyandırırken, güneşin Mazelan⁽³⁾ dağlarına vuran yansımaları gözlerimi kamaştırırken, o taze yaşam içinde sevinçli sevinçli kalkardım. Sinirli bir çabuklukla giyinir, Girdî Seywan'a, canım gibi sevdiğim o ebedî uyku yatağına giderdim. Zümrüt rengindeki çimenlere bürünüp yükselen o tepeyi tırmanırken, yüreğimde üzüntüyle karışık bir çarpıntı duyardım. O yolların gönülleri çe-

(1) Girdî Seywan, Süleymaniye'nin bir tepe üzerindeki mezarlığıdır.

(2) Goyje, Süleymaniye'nin, adını Goyje dağlarından alan büyük bir mahallesidir.

(3) Mazelan, Süleymaniye'nin Goyje ve Mazelan dağları arasındaki vadide kurulmuştur.

ken manzarası ile, gittiğim yerin üzüntüyü artırıcı durumu ve o üzüntüyle oraya yönelişim, yüreğimde garip bir titreyiş meydana getirirdi.

Kanatlarını yol kenarlarına geren erguvanlar, iyiliksever eğilimleriyle beni güneşin sıcaklığından korurlarken, ben onları severek, koklayarak fazla sarıkan çiçeklerini koparır, birer demet yapardım.

Yolumun her iki yanında, şurada çökmüş bir taş, şurada yerle bir olmuş bir toprak kütlesini görür, daha ötede bir mezarın yanında Kur'an okuyuşlarını ve kimi zaman da ünlü Davudî sesiyle etrafı cınlatıp dehşetler saçan Mela Mihemedê Denggewre'nin(4) okuduğu Kur'an bölümlerini dinlerdim; bazen de kendimi, o ebedî sessizliğe dalmış kadar sakin ve dünyaya kayıtsız görürdüm. Sonunda atamın ve ninemin mezarlarının yanına varırdım.

Onların mezarlarının dibine diz çöküp hıçkırığımı zaman, yaşamımda en mutlu bir günümü yaşadığım kanısına varırdım. Üzerimde sallanan erguvan dallarına derdimi anlatan kuşlar, Fatihamı dinler ve sanki benimle birlikte içlerinden dua ederlerdi. Ben saatlerce orada suskun kalırdım. Başımı kaldırdığımda o kuşçağızların beni yalnız halime terkettiklerini ve sanki varlıklarından rahatsız olabileceğimi düşünmüşler gibi hiç ses çıkarmadan uçup gittiklerini görürdüm. O zaman erguvan dallarının iç açıcı gölgeleri altında ellerimi gökyüzüne doğru kaldırarak Yaratıcı'mdan, mezarlardaki insancıklar için ve atalarım için rahmetler dilerdim. Derken, ıslak gözlerimle onlara olan son saygı görevimi yerine getirir, onların ruhundan milletimin ve milliyetimin yükselmesi için yardım diler ve bu konuda içten ve dosdoğru niyetlerle çalışacağıma söz verirdim. Sonra da, Kürd'ün geçmişini anımsar ve şimdiki duruma bakar ve geleceği düşünerek oradan dönerdim.

Tepeyi çıkarken duyduğum çarpıntı, bu kez de yerini, gönlümde duyduğum tatlı ve pek tatlı bir duyguya bırakırdı; bunun da "ümitli olma" duygusu olduğunu görür gibi olurdu.

İşte şimdi, o cennet gibi memlekette geçirdiğim günlerimi düşünüyordum, ruhumdaki o sevimli anılarını dinliyordum. Sonra, Halifelik merkezi İstanbul'da, artık Kürd'ü ve Kürdistan'ı düşünecek büyük bir derneğin kurulmuş olduğunu, daha başka ve önemli girişimlere başlanacağını görüyordum.

28 Aralık, yıl 34(1918), Nişantaş

Yamülkîzade
A. A.

(4) Mela Mihemed, Süleymaniye'nin güzel sesiyle ün yapan hafızıdır ve "Denggewre" sanıyla adlandırılmıştır.(413)

(413) Denggewre: Ulu sesli, yüce sesli.

BİR KÜRD ÇOCUĞUNUN DUYGULARI

Sevgili Kürdistan'ıma

Ah, ey yurt, ey gam meydanı ülke ki bulanmış kana
Ey yavrusunu kaybeden üzüntülü ana

Ey atalar türbesi, soluğun büyülüyor beni
Ruhum avunur benim, andıkça seni

İnanca olgunluk veriyor toprağını sevmek
Sonsuz bir ömürdür yoluna canımı sermek

Parladıkça güneş o karlı tepende
Ne güzel servet, elmas gibi parlar alnında

Uzun gam gecesini hayalinin ışığıyla geçirdim
Şimdi fecrini ararım, karanlığı bitirdim

Ah, hep sana gelmek, sana koşmaktı hayalim
Lâkin beni kış bağladı, yok şimdi mecalım

Kavuşmadan ölsem, cesedim dağlara kalsın
Her akşam ve seher yel ile vatan kokusunu alsın

Yavrularını istemişsin, hepsi de hazır
Kim yollayacak? Onları sormaz bile. (414)

Onlar yalnızca bir nakaratla öterler
Göçe zorlarken tekbir getirmeyi de galiba unuturlar

Ama azimleri sağlamdır evlâtlarının senin
Geleceği güvencelidir her azimli ve iradelinin

Çıplak da, yaya da sana doğru geliyorlar
Dağlarda, o karlarda çoğunluk donuyorlar

---

(414) 356 numaralı dipnota bakınız.

Yoldan çekil ey ah ile eriyen kar
Sen de yıkıl ey fırtına, ey güneş sen ol yar

Ah, anne, güzel anne, şu çocuklara söyle:
Hâlâ sürececek mi şu nifak ortada böyle!

5 Ocak, yıl 335(1919), Bursa'dan

Süleymaniyeli
Mahmud Nejad

KÜRDLERDE ATASÖZLERİ (415)

”Mîrim, heliz bûrî”.

Beyim, raziyane geçkindir.

”Raziyane”, bilinen bir ağaçtır ki geçkin olduğu oranda katılığı artar. Bu atasözünün, raziyane isteyen bey için söylenmiş olduğu olasılığı vardır. Geriye gelme, geriye dönme olasılığı bulunmayan konular için söylenir.

* *
*

”Yek mal e, dozde malxo!”

Bir evdir, on iki aile reisi var

Bir işe karışanların sayısının çoğalmasında, işlerin karmakarışık olacağına ve işlerde karışıklık baş göstereceğine işaret ediyor.

* *
*

”Qiyasa teşkê li meşkê dîke”.

Baldır ve tulumu birbiriyle karşılaştırıyor.

Yanlış karşılaştırma yapılıp, durum bozulurken ve konu saptırılırken söylenir.

---

(415) 110 numaralı dipnota bakınız.

* *

*

”Ritilê te bila ser tuxtê wî be!”

Varsın senin batmanın (altı eski kıyye) da öbürünün tuxtu (eski kıyyenin dörtte biri) üzerine gelsin.

Pervasızlığı belirtiyor.

* *

*

”Hingivê dobe ye, di eyarê seyî da ye!”

Dobedir (eritilip mumu alınarak katılaştırılmış bal), fakat köpek tulumundadır!

Güzel bir yüzde fena kalp, bayağı bir adamda zenginlik, cimri bir adamda bilim ve bunlara benzer durumlar için söylenir.

* *

*

”Kî xwarîye savarê, bila ew biçe hewarê!”

Bulgur pilâvını kim yemiştirse imdada o gitsin!

Bitlis kasabasının yakınlarında bulunan ”Balikan” adlı köyün halkı, Kürdler arasında aptallıklarıyla tanınırlar. Adı geçen köyün halkı üzerinde birçok fıkra anlatılır. Bir ziyafet sırasında sofraya çağırılması unutulmuş birisi, o sırada köye saldıran eşkiyaya karşı herkes gidip de kendisinin niçin gitmediği sorulunca, mazeretini belirtmek için bu sözü söylemiş ve böylece bu söz bir atasözü durumuna gelmiştir.

* *

*

”Wezreba, çêtir e ji bab û bira!”

Güney rüzgârı baba ve kardeşten daha iyidir.

Bu atasözü, koyun tüccarı bir babanın, güney rüzgârı eserse koyunları otlağa çıkarabileceğinden ve bu nedenle zenginliğini artırdıktan sonra kızının düğününü yapacağından sözetmesi üzerine kızı tarafından söylenmiş ve böylece bir atasözü durumuna gelmiştir.

* *
*

”Dolab hebs e, teşî reqş e, neqş hews e”.(416)

Çıkrık can sıkıcıdır, ”teşî” denilen ve yün eğirmekte kullanılan iye rakıs ve eğlencedir, nakışlar ve gergef ise istek ve zevke bağlıdır.

SONUÇ

Yukarıya aktarılan Kürdçe atasözleri, Kürdistan’ın çeşitli çevrelerinde kullanılan binlercesinin en seçkin ve mükemmel olanları değildir. Önce de arzettiğim gibi, bunları derleyip düzenlemekten ve yayınlamaktan amaç, bilimsel bir hizmet ile ulusal bir gayrettir. Gerçekte, atasözlerinin az-çok yüksek nitelikleri inkâr edilemeyeceği gibi, yüzyıllardan beri ulusal kudretini koruyan Kürd ulusunu böylece dosta-düşmana tanıtmak da yararlıdır. Örneğin bu alanda yazılabilecek ”Kürdlerde Edebiyat”, ”Kürdlerde Müzik”, ”Kürdlerde Görgü Kuralları”, ”Kürdlerde Raks”, ”Kürdlerde Süsleme ve Giyim” gibi geniş ve yararlı, aynı zamanda ulusumuzun yüzünü ağartacak konular olur ki, himmet sahiplerinin arzularının yöneleceği amaç olsun!

Law Reşîd

ÖZÜR DİLEME

Geçen haftaki sayı, dizgi hataları yanlışlıkla düzeltilmeden yayınlandığından dolayı, saygıdeğer okuyuculardan özür dileriz.

* *
*

”Dar’ul-Hikmet’il-İslâmiye”nin(417) saygıdeğer üyelerinden ve Kürdistan’ın ünlü bilim adamlarından olan Bediüzzaman Said-i Kürdî hazretlerinin eserlerinden olan ”İşarât’ül-İ’caz fi Mezann’il-İcaz” adlı kutsal tefsir kitabı yayınlanmış bulunmakta ve Şark Kütüphanesinde(418) satılmaktadır. Bilimsel alanlarda uğraş verenlerin birer tane edinmelerini tavsiye etmeyi görev sayarız.

---

(416) Li jêrenota 372’yan binêrin.

(417) ”İslâm Felsefesi Okulu” demektir.

(418) Şark Kütüphanesi: Doğu Kitabevi.

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

J Î N

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 ”

HAYAT

Mesleğimize muvafık makalât
maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler
iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

MÜNDERECAT

Kürd tarihinden Baban Hanedanı	Aziz
Kürdistan ve Kürdler	Kâmran Bedirhanî
Kürdçe lisanımız	İsmail Vedad
Bir mektub	
Bêhêvî nebin	E. Rehmî
Âsâr-ı eslâfdan	Meşwî
Welat	E. Rehmî

Nüşhası 5 kuruştur

Necm-i İstikbal Matbaası

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

J Î N

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 ”

H A Y A T

Mesleğimize muvafık makalât
maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler
iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

KÜRD TARİHİNDEN BABAN HANEDANI (*)

Muharriri:
Yamülkîzade Aziz

Zaman-ı kadîmden beri "Şehrezor" denilmekle mâruf olup, bilahare idare-i Osmaniyede Musul vilâyetine tabi olarak "Süleymaniye sancağı" (419) namıyla tevsîm edilen havalîde uzun müddet icra-i hakimiyet eden bu aile (420) hakkındaki mâlumât, altıncı asr-ı Hicrî(421) nihayetlerinde "Mîr Muhammed" namında bir sergerdenin, iki bin kadar maiyeti atlısıyla Kürdistan-ı İran'de Erdelan cihetlerinden Bîtwen[*] taraflarına geçerek o

(419) Sancak: Osmanlı devleti dönemindeki uygulamada yer alan bir yönetim bölümü. "Vilâyet" denilen il ile "kaza" denilen ilçe arasında yer alan sancak, görev ve yetki bakımından vali ile kaymakam arasında bir konumda olan "mutasarıf" tarafından yönetilirdi.

(420) "Bu aile"den maksat, Baban ailesidir.

(421) Milâdî takvime göre XII. yüzyıl.

[*] Bîtwen: Kerkük sancağına tabi Ranya kazasıdır.

havalîyi istilâ ve civarlarındaki aşairi kendilerine rabt ve makarr-ı idarelerini Pişder'de^[**] tesis ve tavattun etmeleriyle başladığı, bazı resail-i kadîme-i Kürdiye ve Fürsiyede mündericidir.

Aileye lakab olan "Baban" sıfatının ise, Mîr Muhammed'in Feqî Ahmed namında bir oğlu olduğu ve bu oğlunun tâbii buldukları İran hükümetinin açtığı bir muharebeye Dareşmaneli^[***] atlılarla iştirakinde gösterdiği hademât ve cesareten, İran [2] hükümdarının makam-ı taltifte "baba, baba" lafzıyla sergerdenin sırtını okşaması, ailenin bundan sonra lakabını teşkil ettiği, Süleymaniye Cami-i Kebir Kütübhanesinde bulunan elyazma risalelerden birinde muharrerdir.

Tevatüren de, İranîlerin Ruslarla vukua gelmiş bir muharebelerinde Feqî Ahmed iştirak etmiş ve bir Rus prensesini esir etmiş ve bu prensesle teehhülü için pederinden istirahatde bulunduğu sırada pederinin "baba" diyerek kendine cevap vermesi, ailenin bu isimle yadını mucib olduğu beynelekrad şayıdır.

Sultan Salahaddin-i Eyyubî hazretlerinin aşireti olan(422) Nureddin namındaki aşiret rüesasından birinde mevcut elyazma diğer bir risale de, Mukrî hakimleriyle Baba hakimlerinin birbirine sulben akraba oldukları muharrerdir.

Ben burada, bu karabet ve ismin nereden geldiğini, herkesten ziyade daha iyi bilmeleri tabîî olan muhterem Baban ahfadının bu hususu etraflıca tenvîr buyurmalarıyla mufassal bir Şehrezor tarihinin meydana getirilmesine bırakarak, Aşair ve Mühacirîn Müdîriyet-i Umumiyesinin neşrettiği "Kürdler" nam eserinde, "Bebe kelimesinin çocuk mânasına gelerek Tükçe olduğu ve bu sebeble sülâlenin Türk olduğuna kuvvetli bir delil teşkil ettiğini", Türkçülük ve Turancılık eserine tevfikân ailenin Türk olduğunu ileriye sürerek İran'dan geldiklerine dair bahsedilmediği garabetini yazdıktan sonra sadede rücu ediyorum.

Mîr Muhammed'in vefatında, ilim ve fıkha aşinalığından Feqî Ahmed namıyla müştehir mahdumü Mîr Ahmed riyasete geçip, etrafındaki aşairi taht-i itaate almaya uğraşmış ve birçok seneler bu suretle ömürgüzar olduktan sonra, pek müsinn bir halde terk-i hayat etmiştir. Feqî Ahmed'den sonra mahdumü İsa re's-i idareye geçmiştir. Mîr İsa, şecaat ve besaleti ile bütün etrafta tanınmış bir nadire-i ceng olduğundan, bazı aşair kendiliklerinden dehalet ve itaate gelmişlerdir.

Mîr İsa'nın vefatında mahdumü Mîr Mahmud idareyi ele almıştır. Fakat Mîr Mahmud'un nisbeten genç yaşta bulunmasından bilistifade "Zend" aşireti isyan [3] ile cizyelerini vermekten imtina eylemişlerdi. Mîr Mahmud, kâfi miktarda süvari ile bunlar üzerine yürümüş ve lâyıkiyle te'dîbâtı icra ve tahsilâtı icra edecek iken meydan-ı mârekede şehid olmuştur. Mîr Mah-

[**] Pişder: Süleymaniye sancağına tabi Mâmûre kazasıdır.

[***] Dareşmane: Pişder civarında bir mevkidir.

(422) Doğrusu "aşiretinden olan" olmalıdır.

rud'un şehadetiyle derakeb küçük biraderi Mîr İbrahim kumandayı deruhde eylemiş ve galibiyetini büyülterek "Zend" aşiretinden "Surdaş" nahiyesini zabt ile makarr-ı idaresini oraya nakletmiştir.

Mîr İbrahim Surdaş'ta bir müddet icra-i hükümet ve cizyeler için bazı usuller vaz'ettikten sonra vefat etmiş ve mevkiini mahdümü Mîr Ömer'e bırakmıştır.

Mîr Ömer zamanında Şehrezor'un Gulanber ve havalîsi zabt olunarak Baban mülkü büyümüştür. Mîr Ömer'den sonra biraderi Mîr Hasan zimam-ı idareyi ele almış, birçok kabail ve aşairle muharebeye tutuşmuştur. Bu muharebâta nihayet kendisi de şehid olduğundan, mahdümü Mustafa re's-i kâre geçmiştir.

Mîr Mustafa, pederinin başladığı mücadelâtı idame ederek üç seneye yakın bir müddet uğraşmış ve nihayet düşmanlarını dehaletе mecbur etmiş, "Pencwîn" tarafını yed-i tasarrufuna geçirmiş, sonra da terk-i hayat eylemiştir.

Mîr Mustafa'dan sonra mahdümü Mîr Osman re's-i idareye geçmiş ve "Mawet"i zabt ile makarr-ı idaresini oraya nakletmiştir. Mîr Osman, zaman-ı hükümetinde "Bane" ve "Serdeşt" memleket ve nevahîsini Benî Erdelanlardan kâmilen zabt ve tasarrufuna geçirmiş ve hududunu bu suretle büyüttükten sonra hakimiyetinin âtîsini temin için birtakım nizamname ve usuller vaz'ına başlamış; birçok imaretler inşa, mescidler bina ettirmiştir. Adaletkârane icraat ve harekâtından dolayı birçok kesân kendiliklerinden havza-i hükümetine dahil olarak, nüfus ve kudretini gittikçe tezyid etmişlerdir.

Mîr Osman'ın vuku-ı vefatı üzerine mahdümü Mîr Hüseyin re's-i idareyi ele almış ve şimdiki Süleymaniye şehrinin altı-yedi saat kadar şimalinde "Qelaçolan" veya "Karaçolan" denilen mevkide, yüksek dağlar arasında [4] Kürdçe "dağbademi" manasına gelen "Çuwalan" namında bir kale bina ve makarr-ı idareyi oraya nakletmiştir.

Qelaçolan mevkii şimdiki halde küçük bir köy halinde kalmış ise de, aşağıda beyan edileceği vechile o zamanlarda pek mâmur bir şehir halini almış ve kalesi de yüz sene kadar Baban Kürdlerine me'men teşkil ederek birçok muharebâta mühim rol oynamıştır.

Mîr Hüseyin uzun seneler yaşamış ve bu zamanda Qelaçolan'ı imar ile vakit geçirmiş, ufak-tefek müsademâtta bulunmuştur. Vefatında, mahdümü Mîr Ahmed mevkii-i serkare geçmiştir.

Mîr Ahmed, Erdelanîlerle hoş geçinmeyi kendine siyaset ittihaz etmiş ve bunun için Sendc'e(423) giderek onlarla da görüşüp aradaki münafereți ref'e çalışmış ve ondan sonra hükümet-i İraniyeye karşı isyan hazırlıklarına başlamıştır.(424)

(423) Bu ad, derginin aslında böyle çıkmışsa da, bunun bir dizgi hatası sonucu böyle çıktığı, doğrusunun "Senendec" olduğu kuşkusuzdur. "Senendec", Doğu Kürdistan'da bulunan bir kentin adıdır.

(424) Buradaki "isyan" sözcüğü, "meşru bir yönetime karşı girişilen başkaldırma" anlamına değil, "işgale karşı girişilen ayaklanma, ihtilâl" anlamındadır.

Bu zamanda İran tahtında, birçok şehzadegân ve ekâbiri katil ve zulüm ve gaddarlığında şöhret bulan Safevî ailesinden Şah Abbas-ı Sanî bulunuyordu. Bunun harekâtı ve evamir-i zalımanesi Kürdistan'da da icra olunuyordu.

Mîr Ahmed istihzaratta bulunurken hastalanmış ve fikrini oğlu Mîr Süleyman'a söyleyerek vefat etmiş olduğundan, Mîr Süleyman re's-i idareye geçer geçmez pederinin vasiyetini yerine getirmek için hazırlığında devam etmiş ve isyan emarelerini göstereceği sırada İran tac-ü tahtına Şah Süleyman cülus etmişti. İran'da vukua gelen bu tebeddül hengâmında Hakimliğin hududu,(425) Serdeşt dahil olmak üzere bunun şimali, şarkan Sendec'in yakınında bulunan İran hududu, cenuben Zehab dahil olmak üzere Kermanşahan vilâyeti, garben hükümet-i Osmaniyenin Kerkük toprağı teşkil ediyordu.

Mîr Süleyman, icraata, evvelâ civarındaki bağı bazı aşairi tamamıyla itaate almak, reislerini tebdil ve kendine tabi ederek kuva-i mevcudesini tezyîdle başladı. Bu hususta Benî Erdelanîlerin bazı rüesasından da mühim muavenetler gördü. [5] Sonra, şimdiki Süleymaniye şehri ile Karaçuwalan(426) arasında "Süleymanâbâd" namında bir diğer kaleyi bina ve namıyla tevsîm etti. Bundan sonra, Şah Süleyman'ın kendisi olduğunu ileri sürerek liva-i isyanı ref' ve Kermanşah vilâyetine doğru akınlar tertib etti. Mezhebce bir olan hükümet-i Osmaniyeye de temayülünü göstermeye başladı.

Şah Süleyman Han, Kürdistan'da gittikçe büyümekte olup son zamanda bütün vilâyât-ı garbiyeyi karıştıran kıyımların müsebbibi olan Mîr Süleyman'ın te'dîbi için Sipehsâlâr-ı İran Rüstem Han'ı en güzîde beş bin süvarisiyle memur etti. Rüstem Han Şehrezor hududuna vardığında, evvelâ sözbilir kimselerle, Süleyman Han'ın meseleden vazgeçmesini, arada dökülecek birçok kanlara sebebiyet vermemesini, hükümet-i İraniyeye dost olmasını haber göndermiş ise de, Mîr Süleyman Han bu haberi şiddetle reddetmiş ve her iki tarafın müsademâtına sebebiyet vermiştir.

Binlerce süvarinin iştirak ettiği bu muharebe pek dehşetli olmuş ve nihayet tali-i harb, müsademenin ortalarına doğru İranîlerin zırhlı süvarilerden mürekkebe kısmına teveccüh etmiş bulunuyordu. Baban süvarilerinin bir şihab-ı sâkîb gibi aculâne akınları, ahval-ı harbiye tavazzuh etmeden saf-saf yaptıkları hücumları, İranîlerin ateş saçan okları ve kılınc işleme zırhları karşısında eriyip gitmişti.

Bu miyanda Mîr Süleyman'ın şehadeti bütün Baban süvarilerini darmadağın bir halde bırakarak İran süvarilerinin Şehrezor'a yayılmalarını mucib oldu.

Sipehsâlâr'ın muzafferen avdetinde, Şah-ı İran Süleyman Han tarafından büyük hil'atlere nail ve hususiyet-i şehriyariye mazhar olmuş ve hatta kendisini paytahttan üç konak ilerde karşılayarak büyük iltifatlara garketmiş idi.

(425) "Hakimlik"ten maksat Baban Hükümdarlığı, yani Baban devletidir.

(426) Bu ad yukarıda "Karaçolan" şeklinde geçti.

Şah Süleyman, Şehrezor'u ilhak-ı memalik edemeyeceğini bildiği için Mîr Süleyman merhumun mahdümü Ahmed'e Şehrezor hakimliğini yeniden bahşetti.

[6] Mîr Ahmed, Süleymanâbâd'da sandali-i fermanrevaya kuud ile icra-i hükme ve hükümet-i İraniye ve Osmaniye ile temin-i münasebât-ı dostaneye muvaffak olmuş ve memleketini tanzime çalışmıştır.

Mîr Ahmed'in vefatında, mahdümü Mîr Süleyman re's-i idareye geçti.

(Mâbâdı var)

KÜRDİSTAN VE KÜRDLER (*)

Türkiya Kürdistanını vücuda getiren Van, Mâmuretülaziz, (427) Diyarbekir, Bitlis, Erzurum vilâyetlerinde yaşayan Kürd ve Ermeni milletlerinin nüfusu, iktisadî ve tarihî mevcudiyet ve mevkileri hakkında bîtaraf bazı Avrupa ulemasının efkârını mütalâa etmek istiyoruz.

Bu, şübhesiz faidelidir. Halihazırdaki siyasî cereyanlar ne olursa olsun, nasıl bir istikamet tâkib ederse etsin, hak ve adalet düsturlarının, bütün Avrupa devletlerince muta' olan ve ezcümlü, yüksek darülfunun kürsüsünden sandali-i riyasete geçen, mahub-ı insaniyet, Cemahir-i Müttefika-i Amerika Hükümeti Reis-i âlîsi Wilson cenablarının şayan-ı hayraniyet mefkûresinde bulunan âdil ve yüksek hakikatın, bütün haksız endişelere, temayüllere tefevvuk edeceği muhakkaktır.

Bu itminan ile, talebinin meşruiyetine, esasât-ı hakka istinadına kani bulunan mazlum ve hukuku mağsub milletler müsterih bulunuyorlar. Şimdi, beş senelik kan fedakârlıklarından, bu kere mihver-i siyaset, siyasî entrikalara değil, adle ve hakka müteveccih bulunuyor. Haktan başka istinadgâhı bulunmayan biz de, ebedî ve ezeli hakikatın [7] nur ve nariyle meşbû' olarak bu tedkikatımızı yapıyoruz. Şimdilik Paul Imbert, Pazilov, Bofyar Raylet, Sykes gibi müdekkiklerin eserlerinden bazı kısımları kari'lerimizle beraber mütalâa eyleyelim.(428) Hakk-ı tarihiyi tedkik eden satırlardan başlıyorum:

Mâzînin bir Ermenistanı ile bugünkü Ermenilerin alâka-i tarihiyelerini kabul etmek bir cinnettir; ve hiç bir müverrih-i hazır(moderne) de mâzînin

(427) Mâmuretülaziz: Kuzey Kürdistan'ın "Xarpêt" (Harput) kentine Araplar tarafından eskiden verilen ve Osmanlılar döneminde de kullanılan ad. Daha sonra Türkler bu adı "Elazığ" biçiminde değiştirdiler.

(428) Bu tümcde ve yazının bundan sonraki bölümlerinde geçen yabancı adların çoğunun orijinal yazılış biçimlerini, yani Latin harfleriyle yazılış biçimlerini saptayamadık. Bu nedenle bu adları, Osmanlıcada Arap harfleriyle yazılıp okunduğu biçimde yazdık. Bu yazılış biçimi ise, çoğunlukla orijinal yazılış biçiminden farklı olur.

bu şeklini reddedemez. Herhangi bir müdekkik, ister Fransız, ister İngiliz olsun, hatta isterse Rus müverrihi bulunsun, sanatkâr bir müverrih olmak ve tarafgâr bir diplomat olmamak şartıyla, Ermenistan-ı kadîm hakkında yazacağı tarih, Asur salnamelerinin söyledikleri şeyleri tekrar etmektir.

Sahne-i siyasette, bu hakikat-i mâziye tahrif edilerek, gûya ilmî nazariyeler müstenid bir siyaset-i hakgûyane tâkib edilmek isteniyor. Bittabî' bu, bir komedyadan başka bir şey addolunamaz.

Bugünkü Ermeniler için bir hükümet teşkil etmek, hiç bir kaide-i esasiyeye istinad etmez.

Hatta Arnavudluk meselesiyle Ermenistan'ı aynı şey addeden "Noye Wremiye" gazetesi pek ziyade tecahül ediyor.

Yeni hükümet için kudret-i tazyikiyeye malikiyet lâzımdır. Ermeniler ise bundan tamamıyla mahrum bulunuyorlar.

Ermeniler, tesis etmek istedikleri hükümetin hakimiyetini ve Kürdlerin bu hükümete itaatini temin edebilecek kuvvetlerden de tamamıyla mahrum bulunuyorlar. Kürdler her yerde bir ekseriyet-i katiye teşkil ederler. Bu ciheti yalnız Türk istatistikleri değil, belki bütün Avrupa seyyahları, süyyah-ı coğrafiyûnu ve mesail-i iktisadiye ile alâkadar olan ecnebi konsolosları itiraf etmektedirler.

Hatta Rus muktasıdlarından Pazilov bile, "Kürdistan" namıyla yazdığı bir kitabda; "Mezopotamya'nın üzerindeki vâsi' ovaya hakim bir vaziyette bulunan Ermenistan, bu isim ile yad olunmaya layık değildir. [8] Çünkü bu kıtada iki Ermeniye mukabil on Kürde tesadûf ediliyor. Memleketin istikbal-i iktisadîsi, Kürdlerin temeddünleri zamanına muallaktır. Kürdsüz Ermeni, pek mahdud bir dairede çalışmaya mahkûm olur ve vâsi' imarlara teşebbüs etmek kudretine malik olamayacağından, memleketin hayat-ı iktisadîsini inkişaf ettiremez" diyor.

Berlin Kongresinden mukaddemki Türkiya-Rusya muharebesinde Ermenistan'da seyahat etmiş olan bir İngiliz, bu kıtanın Kürdleri hakkında pek ziyade mühim bazı mâlumât-ı ahlâkiye verdikten sonra diyor ki:

"Buralardaki Ermeni namını taşıyan Hristiyanlar, nüfus-ı mahallînin humüs mikdarını teşkil etmektedirler. Hiç bir yerde kesretli bir surette bulunmamaktadırlar".

Sonra, Metdelse namındaki diğer bir İngiliz ise, tarih-i mukaddeste okuduğu Ermeniler hakkında bir fikre malik olarak bu kıtaya (429) geldiği zaman hayrette kalmış olacak ki; "Ermenistan'daki Ermenilerin kısm-ı âzamı İslâm ve sülûsü Hristiyan olmak üzere üç milyona karîb bir yekûnde bulunuyorlar. Lâkin kıtanın her şehrinde ekseriyeti İslâmlar teşkil ettiklerinden, Hristiyanların bir kuvvet-i tedafüiyesi yoktur" diyor, ki bu âlim, Kürdleri de "Müslüman Ermeni" etmiştir. Zaten bu şübheyi diğer bir kitabında izah ederek İslâmların alâmet-i tefrik olmak üzere kendilerine Kürd ismi verdiklerini izah ediyor.

---

(429) Sözlük anlamı "parça" demek olan "kıta"dan maksat, Kürdistan bölgesidir.

Hatta Bizans devrine kadar gidilecek bile olsa, bu ekseriyet-i mahalliyenin Ermenilerde olmadığı görülüyor ki, o mâzîde de Ermenistan böyle idi.

Şimdi bugünkü Ermenistan'ı öğrenmek istiyoruz. Bugün Bogus Nobar Paşa'dan sonra Rusya Hariciye Nâzırının bile tasdik ettiği bu ekalliyet, birçok Ermenilerin hicretlerinden mütevellid değildir. Çünkü, Berlin Kongresini [9] Müteakib ilk Ermeni kıyamında, bir Ermeni heyet-i ruhaniyesinin İngiltere'ye verdiği bir nüfus istatistikinde de diyordu ki:

"Türkiya'nın vilâyât teşkilâtıyla tarihin Ermenistan hududu addettiği mıntakadan sarfınazar edilerek, Erzurum vilâyeti etrafına Harput'tan, Diyarbekir'den, Van'dan, Sivas'tan birer kısmın zammıyla küçük bir mıntaka teşkil edilecek olursa, böyle bir hudud içinde İslâm-Hristiyan arasında bir müsavat-ı nüfusû kabil olabilir. Hatta Hristiyan nüfusunun ekseriyeti teşkil etmesi de mümkündür".

Öyle anlaşılıyor ki katliamlar, Ermeni nüfusunu azaltmamış.

Buna binaen anasır-ı sairenin — Kürdlerin — ekseriyet-i hazırası, mâzînin ekseriyetinden mütevelliddir. Bu cihet hakkında hiç bir kelime-i inkâriye söylenmemelidir.

(Bonyar Wayle'in bedî' fikri)

Şimdi kari'lerimizi, Avrupa siyasetinin en gizli safahâtını tedkik eden Paul Imbert'in "**Osmanlı İmparatorluğunun Teceddüdü**" unvanlı kıymetdar ve mâlûmât-ı ciddiye muhtevî kitabını mütalâaya dâvet edeceğiz.

Kâmran Âlî Bedirhan

—Daha bitmedi—(430)

(430) Burada "daha bitmedi" denilmiŖse de, bu yazının devamı derginin bundan sonraki sayılarından hiç birinde yayınlanmamıştır. Bunun nedeni de bilinmemektedir.

KÜRDÇE LİSANIMIZ (✽)

Sevgili "Jîn" mecmuamıza geçen hafta Bitlis'e aid bir fıkra-i tarihiye takdim etmiştim.(431) Milletimin hayat-ı tarihiyesine, müteallik fıkrayı, tab'ından sonra kendim bile okuduğum zaman hissiyatımı bir fahr-ü gurur kapladı. Titriyordum. Küçük yaşta başımda bir büyüklük kanı kaynaşıyordu ve o dakikada isterdim ki [10] bütün Kürd nesli, yahud benim istilahımca "Jön Kürdler", böyle ideallere, böyle duygulara tebaan menakıb ve efsane-i ecdadla ruhları titresin, kanları oynasın. Bu hafta için Hakkâri hakimlerinin menakıbını yazacaktım. Bir-iki satır yazdıktan sonra, oranın Kürdçe lugatı dolayısıyla daha mühim bir mevzu hatırıma geldi.

Evet, lisan meselesi!

Şimdi bizim amca Hayalî Bey,(432) benim şu bahsi karıştırdığımı görür görmez bermutad asabîleşecek, bana nisbet babama da kızacak ve diyecek ki: "Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemeyit-i hamuşanı dururken meydan çocuklara kalır mı?"

Fakat varsın O, babamla beraber kudamaperestlikte şeyhülmütaassıbîn olsunlar; biz Law Kürdler,(433) inşallah yakın bir zamanda, onların metrûk, mehtûk, mensî, sinsi bıraktıkları lisanımızı dirilteceğiz. Ve . . isterlerse azarlasınlar; lisanımızı, âlem-i medeniyette kolayca okunacak, anlaşılacak bir şekl-i huruf ve imlâ ile düzeltereğiz! Şimdi, ben isterim, yahut biz gençler isterdik ki lisan hakkında Kürd münevverleri, Kürd duyguluları arasında tahrirî bir müdavele-i fikir açılsın. Ha! Amcam diyecek ki: "Lisan meselesi münhasıran cemiyetimizce düşünülecektir".

Hayır, müsaade buyursunlar, mesail-i umumiye inhisara alınamaz. Onlar bir kere kendilerine bir program çizsinler ve gazete ile bize anlatsınlar ki kanaat getirelim. Ötekiler gibi programsız, gayesiz, fenersiz, karanlığa düşmesinler. Bakınız benim ilk okuduğum kitab, Arabça bir tasrif idi,(434) hiç unutmam, "program vacibdir" diyor. Hatta Arabçası bu olacak: "Lemma kane min'el-wacibi ala talibi külli şey'in en yetesawwere zalike's şey'e ewwelen".(435)

İşte öyle, programla işe başlasınlar. Babam, Kürdlerin kablettarih mevcut olduklarını isbata çalışıyor. Ben ise, kablettarih Kürd lisanı mevcut olduğunu Avrupa'nın en yeni ve en muteber eserleriyle isbat edeceğim.

İlm-i elsinenin son devre-i tedkik ve tettebbuda kesbettiği şekil, herhalde

(431) Derginin bundan önceki 8'inci sayısında "Kürd-Türk Birliği" başlığıyla yayınlanan yazıyı kastettiği anlaşılmaktadır.

(432) 252 numaralı dipnota bakınız.

(433) Law Kürdler: Genç Kürdler, ya da yazarın deyimiyle "Jön Kürdler".

(434) Tasrif: Arap dilbilgisinin sözcük yapılarını ve fiil çekimlerini konu alan bir bölümü. Bu bölüme "sarf" adı da verilir.

(435) Bu cümlenin Türkçe çevirisi şöyledir: "Herhangi bir şeyin isteklisinin önce o şeyi tasarlaması gerekli olunca".

büyük bir mahiyeti haizdir. Bittahlil anlaşılmıştır ki beşeriyet, ilkin devre-i [11] taklidî (işaretle anlaşmak), sonra devre-i lafzî (sesle anlatmak) halinde yaşamış ve daha sonra lugat devrine girmişlerdir. Lugat bahsinde ruh-ı mesele ile temas ediyoruz. Onlar lugatı ikiye bölmüşler.

Birincisine "Arîler", "Aryan", yahut daha doğrusu "Yafes bin Nuh" unvanını vermişler; onu da Cenubî, Şimalî diye ikiye ayırıyorlar:

Cenubî, Sanskrit ki Hind, Fürs, Afgan, Kürd, Ermeni, Buhara (dikkat buyurunuz, bu tertibi aynen mehzarlarımdan alıyorum). Yani Kürdistanî,(436) Hind ve Fürs gibi en kadîm lisanlarla tev'emdir. Maksadım bu noktayı tavzihtir. Yoksa, lisan meselesini, vakt-i merhununa tâlîkan, böyle hünerli makalelerle değil, ilmî, ağırbaşlı kelimelerle yazacağım. Şimdi pek muhtasar geçeceğim. Cenubîyi söyledimdi.

Şimalî ise, aslı Latin, fûruâtı Fransız, İtalyan, İspanyol, Portugal,(437) Yunan-ı kadîm ve akvam-ı saire-i mâlumenin kullandıkları lisanıdır.

Gelelim nufanın(438) ikinci faslına: İkinci fasıl, Samîlerin lugatıdır. Kıdemce, tekâmülce, medeniyetçe faiktir. **Tevrat**'ın İbranîce olması, bu lisanın fazlını gösteriyor. Ve bugün âsâr-ı atîka ile sabittir ki ilk medeniyet Babil, Asur, Finike'den başlamıştır.

Hulasa, bu kadar teşettüt-i elsine ve tahaluf-ı şivenin değiştirdiği şekil ve lehce ne kadar bozuk olursa olsun, herhalde vukufa müstenid bir dikkatle, fûruâtın hangi asıllara raci' olduğu anlaşılır. İlerde birtakım mukayese-i lugat ve kelimâtla isbat edeceğim ki, Arabça nasıl İbranîden me'huz ve hâlâ da aralarında bir rabîta-i ubuvvet ve uhuvvet mevcut ise, Farisî de İstahr-ı Fars'ın paytaht ittihazından sonra Pehlevî'den alınmıştır. Halbuki Kürdçe, Farisîden pek eski ve Pehlevîcenin amcasıdır. Bunu da en eski Zend ve Pehlevî lisanlarının Kürdçe ile tahlilât-ı masdariesini icra etmekle isbat ederim. Kürdçe mevcut olan farktan ziyade tahaluf-ı şive, Arabçanın başından geçen macera-i tahriften ziyade değildir. Bugün bir karpuz alacak olursanız, her memlekette başka bir ismi olduğu için [12] adını anlatamazsınız; meğer ki on altı ismini bilesiniz; bu da uzun bir meseledir.(439)

Benim tedkikatım, Kürdçenin başlı başına gayet eski ve esaslı bir lisan olduğu kanaatini çoktan vermiştir. Kürdçe âsâr-ı edebiyeyi de babam tercüme etsin ve bu kavmin âsâr-ı edebiyesi meydana çıksın.

Genc Kürdlerden
İsmail Vedad

(436) Kürdistanî: Kürdistan'da konuşulan dil, Kürdistan dili, Kürdçe, Kürd dili.

(437) Portugal: Portekiz.

(438) Bu sözcük derginin aslında böyle çıkmışsa da, bunun bir dizgi hatası olduğu kuşkusuzdur. Çünkü bu sözcüğün hiç bir anlamı yoktur. Doğrusunun, "dillerin" anlamına gelen "lugâtın" olduğu anlaşılmaktadır.

(439) Yazar, 16 Arap ülkesinin her birinde karpuzun başka bir adla adlandırıldığını belirtmek istiyor.

JİN HEYET-İ İDARESİ CANİB-İ ÂLÎSİNE (❖)

Muhterem Efendim!

Va'dımdaki sebatsızlık dolayısıyla cemiyet-i muhteremenize karşı cidden, vicdanen mahcub ve müteessireyim. Bu vazife-i mukaddesenin icrasına mani birkaç sebep var ki, arz etmekle affınıza mazhar olmak ümidi beni tesellîyab ediyor. Birincisi: Hedef olduğum harîk-i hanümansûz, müfekkiremi perişan ve mevcudiyetimi karanlıklara boğmuştur. İkincisi: Bu felâket-i uzmanın tesir-i tahribkârîsiyle birkaç zamandan beri esir-i firaş bulunmaklığı. Üçüncü (ve en mühim mazeretim şudur): Necîb ve şecî' milletimin büyüklüğüne karşı birkaç satır yazamamak bedbahtlığı.

Kürdüm. Kürdlüğümlle müfthireyim. Maalesef vatanımdan, ölüm felâketiyle pek küçük iken ayrıldım. Milletime aid tettebbuâtım, tedkikatım, mâlumâtım mefkud olduğundan, "Jîn" gibi bir risale-i mübeccelenin, mantıksız, değersiz, fersude yazılarımla sahifesini kirletmek istemediğimden, bu şerefden mahrum kaldım. Vâsi' zekâların, münevver fikirlerin tulûâtı arasında şu kıymetsiz yazılarım, fuzulî bir yer [13] işgal etmiş olacaktır. Oh. . Ben isterdim ki karalayacağım satırlar hissiyatımın tercümanı olsun ve hakikî bir mâna ifade etsin. Kürdlüğün terakkî ve tealîsi, en celî emeğimün kuvve-i kalemiyeden mahrumiyetim hasebiyle bütün Kürdlüğe karşı beslediğim emellerim kalbimde boğuluyor.(441)

Ah, ben ne kudsî emellerle muallimeliğe çalıştım. Bütün o emelim husul bulduyse de arzum vechile muktedir bir muallime olamamak bedbahtlığıyla mâlûlüm. Vatanımın, namuskâr milletimin ihmal edilen zavallı yavrularının nimet-i maariften hissemend olduğunu görmek ateşiyile yanarım. Nesli âtîmizi, bütün hukuk-ı beşeriye ve şahsiyesine malik, münevverül'efkâr görmek isterim. Emellerim pek çok. İnşallah bunlar sa'yınızla ve azminizle ve şu teşebbüs-i ulvîinizle husul bulacaktır.(442)

(440) Zeyrek: İstanbul kentinin en eski semtlerinden birinin adı.

(441) Bu cümlede bir düşüklük görülüyor. Anlaşıldığına göre, mektubun yazarı olan bayan öğretmen şunları söylemek istemiştir: "Kürdlüğün terakkî ve tealîsine karşı, ve, en celî emeğim olan kuvve-i kalemiyeden mahrumiyetim hasebiyle bütün Kürdlüğe karşı beslediğim emellerim kalbimde boğuluyor". Bunun bugünkü Türkçeyle çevirisi şöyledir: "Kürdlüğün gelişme ve yücelmesine karşı, ve, en belirgin emeğim olan kalem gücünden yoksunluğum nedeniyle bütün Kürdlüğe karşı beslediğim ümitlerim yüreğimde boğuluyor".

(442) "Azminizle" sözcüğü derginin aslında "azmimizle" biçiminde çıkmıştı. Diğer iki sözcük ikinci şahıs çoğul zamiriyle çıktığına göre, bunun da böyle olması gerektiği ve dizgi yanlışlığı sonucu öyle çıktığı açıktır. Bu nedenle, biz onu da doğru biçimi olan "azminizle" biçiminde yazdık.

İlmen, fazlen pek d n bir mevkide olduğumdan, cesaretsizliğim m zur g r ls n. Mektebime l ften irsal buyurulan risale-i kıymetdarınız, beni hazinelerden m stağn  kılıyor. Minnetdar ve m teşekkireyim. Senelerden beri kalbimde m terakim duygularımı, K rdl ğe karşı hissiyat-ı am kamı, milliyet ve hukuk d vasıyla yanan dimağımın hut t-ı kasveteng zini tezy n ve taltif eden "J n" ve bu mukaddes vazifenin ağırlığını cenah-ı p rvekarıyla taşıyan eller ve bunu intişare h dim ve m teşebbis v cudlarla ne kadar m ftehir olsam azdır.

Milliyetperver, azimk r, hukukşinas, sebatk r milletimin Şu sa'yı semersiz kalmayacaktır. Hukuku gasb, fazaili ketm-  ihfa edilmiş, mayası merdlik ve doğrulukla mezc olunmuş bir milletin  t sinden eminim. B yle cemiyete Cenab-ı Hak da zah r olacağı b Őtibahtır.

Sizleri b t n mevcudiyetimle tebrik ve tes'id ve muvaffakiyetinizi temenni eder, affımın istirfhamıyla takdim-i ihtiram t eylerim efendim.

Midyalı
Tanin Monlazade
Bir Muallime

[14] BÊHÊVÎ NEBÎN

Bêhêvî nebin esla
ji merhemeta Mewla
Qur'anê azîmuşşan
"La teqnetû" got lewra(443)

Sa'y û amelêt ciddî(444)
mizgînî ye bo a'mal(445)
Xasma niyetek saf e
efradê hemî fe'al(446)

Her kes di wezîfa xwe
lazim xebitin şev-roj
Yek sanîye bêfêde
zayî' diketin sed roj

Zehf bûne reqîbêt me (447)
Wê dixebitin daîm
Îman kirîye hemîyan
tewfîq bi me qaîm(448)

Rîya me nuha girtî
rîya heq e, bê perwa
Tedsîq diket her kes
Hem razî ye pê Mewla

Fekirin xeberê pîran(449)
paşê sa'y û tedbîran
"Xwedê bi me ra yar bî
şûrê me bila dar bî"

28 Kanûna Berî 334(1918)

Ji Mala Hekarîyan
Ebdurrehîm Rehmî

(443) "La teqnetû": Bêhêvî mebin.

(444) Sa'y û amel: Xebat.

(445) A'mal: Pîranîya "amel" e.

(446) Fe'al: Jêhatî, xebatkar.

(447) Reqîb: Dijmin.

(448) Tewfîq: Lêkanîna şolek li gora daxwaza mirov.

(449) Fekirin: Bifikirin, binêrin.

ÂSÂR-I ESLÂFDAN

Lebşeker, ta key le hesret xalî mişkînit dilim
daxdar û xeste bê wek "lam û elf û lam û hê"(450)

Lale ruxsarim le sayey eşkî xwînîn rengewe
Çunke rûsûr im le qabî "eyn û şîn û qaf û tê"(451)

[15] Eşqit ey can, minî riswayî alem kirduwe
Çunke însaf-i benî bo "Mîm û şîn û waw û yê"(452)

Meşwî emro zor nexoş e, qet şîfay nayê be hîç
ger şîfay nebêtin be boy ew zulf û egrîceyê

DIĞER

Be nûrî bade keşfî zulmetî teqwa nekem çî b'kem
Be şem'êkî weha çarey şewêkî wa nekem çî b'kem

Legel destî min'a rêknakewê zinnarî zulfî yar
Wekû Şêx îxtîyarî mezhebî Tersa nekem çî b'kem

Le rêy ew şoxe da xom kird be xak, pêy piya nenam carêk
Desa xakî hemû alem be ser xom da nekem çî b'kem

Le ser to'm duşmin e alem, qezîyem manûlcem' e
Ke terkî to nekem, terkî hemû alem nekem çî b'kem

Ewa Leyla be rojî heşir da derwa dilî Mehîwî(1)
Heta qamî qiyamet ah û waweyla nekem çî b'kem

Meşwî Suleyman

-
- (450) Çuwar tîpî "lam" û "elf" û "lam" û "hê" be rênûsî Erebi wuşey "lale" pêkdênin.
(451) Çuwar tîpî "eyn" û "şîn" û "qaf" û "tê" be rênûsî Erebi wuşey "eşqit"(evînî to) pêkdênin.
(452) Çuwar tîpî "Mîm" û "şîn" û "waw" û "yê" be rênûsî Erebi naznawî şair Meşwî pêkdênin.
Wa dîyar e l'êre da heley çap rûy dawê. Rastî beyteke le we ye b'em core bê: "Çunke însafit nebû bo Mîm û şîn û waweyla nekem çî b'kem".
(1) Merhûm, evail-i hayatında lakabî "Meşwî" iken, avahirde "Mehîwî" olmuştur.

WELAT

Îroke di qelbê me hemîyan evînîyek heye, agirek heye ku em daîma bi wê eşqê, bi wê evînîyê disojin; û ji ber wî agirî em ne xwedanmal in, ne xwedankur in, ne xwedanheyat in. Welhasil hemî tiştê xwe em hazir in di wê rê da bidin.

[16] Ew çi eşq e , çi evînî ye?
Elbet evînîya welat e .

Lewra ew wextê min li welat derbaz kirî, çu caran ji bîra min naçit; hemî wextan li pêş çavê min e. Ew zozanê reng reng di gulan da xemilî, ew sosin û beybûnêd taze di bin kewîyêd berfê derketî,(453) ew hewayê saf bi wan bêhnan, numûnekê ji cennetê ye.

Ew kerîyêt pezî, wextê dikalin, alametê masûmîyeta Kurdan e.

Li hemî deran zozan hene, li hemî deran pez heye. Ez nizanîm ji ber çi, hindê wan zozanan, wan çîyan, wan pezan li min şîrîn nayêtin.(454)

Nizanîm. . . Belku biçûkatîyê daîma digel wan buhartîye, sera hindê;(455) yan jî wekî Xweda afirandî, weha şîrîn afirandîye; yan jî kesêd li wê da bi ezmanê min xeber didin û bab û birayêt min li wê ne, ji ber wî qasî. Welhasil ez tênağîhîm.

Tenê agirekî, eşqekê çar rexêt mêlakê min werhatîye;(456) daîma disojit, diqelînit. Wextê behsê welat dikin, ez texmîn dikim wê li ber şolek mezin westame; di rîya wê şolê, wê xebatê canê xwe bidim, bimirim, jibo min mezinahîyek e, fexrek e. Temaşe dikim, rîya mirinê nabînim.

Derhal dangekî ji wicdana xwe dibihêm ku:

”Aqilê xwe berhev ke; wextê mirinê nîne, wextê jînê ye”.

Li ser vê nesîhetê çavê xwe vedikim, çar terefêd xwe dinihêrim. Tiştê jibo jînê lazim, zehf kê m in.

Di navbeyna ”Jîn-mirinê” westam; muteheyyir(457) û dûmayî, herdu destê xwe daye cênîgan, xeman dikim.

---

(453) Kêwî: Peleyê berfê yê ku dora wî gişt reş bûye û ew tenê maye.

(454) Hindê wan: Bi qasê wan.

(455) Bi gumana me peyvikên ”sera hindê” şaş hatine çapkirin û rastê wan ”ji ber hindê” ye. Yanî ji ber wê yekê.

(456) Werhatîye: Werbûye, belav bûye.

(457) Muteheyyir: Şaş, şaşmayî, heyirî.

Di wî halî da min dît ji oda dîtir dengê Qur'anê têt. Min guhdarî kir; sûreyê "Tenzîl" dixwînin. Ayeta "La teqnetû mîn rehmetîllah. ."(458) guhê min ket.

Bi wê mizgînîyê ez rabûm, xerîta welatê xwe vekir, navêd bajaran û gundan min xwend û bi wê mutesellî bûm.(459)

26 Kanûna Paşî 335(1919)

Ji Mala Hekarîyan
Ebdurrehîm Rehmî

---

(458) "La teqnetû mîn rehmetîllah": Ji rehmeta Xwedê bêhêvî mebin, ji dilovanîya Xwedê hêvîya xwe mebin.

(459) Mutesellî bûm: Min xwe tesellî kir, min di ber dilê xwe da, min tesellî da xwe, min dil da xwe.

ADRES:

Babiâlî Cıvarı Ebussuud Caddesinde
Necm-i İstikbal Matbaasında
”Jîn” İdarehanesi

TEVZİ MAHALLİ:

Babiâlî Caddesinde Yeni Şark Kitabhanesi

”Dar’ül-Hikmet’ül-İslâmiye” âza-i kiramından ve Kürdistan ulema-i meşhuresinden Bediüzzaman Said-i Kürdî hazretlerinin telifâtından ”İşarât’ül-İcaz fi Mezann’ül-İcaz” namındaki tefsir-i şerifi mevki-i intişare vaz’edilerek Şark Kütübhanesinde satılmaktadır. Müntesibîn-i ilmin birer dane edinmesi tavsiyesini vazife addederiz.

Kürd lisanının kavaid-i lugaviyesine dair **Mukaddimet’ül-İrfan** namında bir risale neşredilmiştir. İdarehanemizde ve Şehzadebaşı’nda Kooperatif Şirketi civarında Sahaf Hamdi Efendi dükkânında bulunur.

(JİN NEŞRİYATINDAN)

Heyet-i Tahririyemizden Hakkârili Abdurrahim Rahmi Efendi tarafından nazmen kaleme alınan ”**Eqîda Kurdan**” namındaki Kürdçe manzum ilmi-hal mevki-i intişare vaz’edilmiştir. Bircümle Kürd kardeşlerimize birer danesinin edinmesini tavsiye eyleriz ve yine mumaileyhin Trabzon’da neşrettiği ”**Esir Bir Çocuğun Başına Gelenler**” nam risalesiyle birlikte idaremizde bulunur.

Haftalık Gazete’nin 29’uncu numrosu intişar etti. Pek mühim ve müfîd makalâtı hâvîdir.

Sebülürreşad cerîde-i İslâmiyesinin 387’nci nüshası kıymetdar makalelerle intişar etti.

Çıraklar Mektebi Mecmuası’nın ikinci nüshası, birçok güzîde makaleleri hâvî olarak neşretmiştir. Kari’lerimize tavsiye eyleriz.

”**Habl-ı Metîn**” isminde bir mecmua-i İslâmiye neşretmiş. Kari’lerimize tavsiye eyleriz.

WERGERANÊN JIMAREYA 9'AN

9'UNCU SAYININ ÇEVİRİLERİ

www.arsivakurdi.org

KÜRD TARİHİNDEN BABAN HANEDANI

Yazarı:
Yamülkîzade Aziz

Eski zamandan beri "Şehrezor" adıyla bilinen ve daha sonra Osmanlı yönetiminde Musul iline bağlanarak "Süleymaniye sancağı(460) adıyla adlandırılan yörede uzun süre egemenlik eden bu aile(461) hakkındaki bilgilerin, Hicrî VI. yüzyıl(462) sonlarında Mîr Muhammed adında bir elebaşının emrindeki iki bin kadar atlı ile İran Kürdistanında Erdelan yörelerinden Bît-wên[*] yörelerine geçerek oraları ele geçirip o dolaylardaki aşiretleri kendine bağlaması ve yönetim merkezini Pişder'de[**] kurup hep birlikte oraya yerleşmeleri ile başladığı, bazı eski Kürd ve Fars kitapçıklarında yer almaktadır.(463)

Ailenin tanındığı "Baban" lakabına gelince; Mîr Muhammed'in Feqî Ahmed adında bir oğlunun, bağlı buldukları İran hükümetinin açtığı bir savaşa Dareşmaneli[***] atlılarla katıldığında gösterdiği yararlık ve cesareten ötürü, İran hükümdarının, gönlünü okşamak için "baba, baba" diyerek elebaşının sırtını okşaması sonucu bu sözün bundan sonra aileye lakap olduğu, Süleymaniye Cami-i Kebir Kütüphanesinde bulunan elyazması kitapçıklardan birinde yazılıdır.

Yaygın söylentilere göre de, İranlıların Ruslarla yapmış oldukları bir savaşa Feqî Ahmed de katılmış ve bir Rus prensesini esir alarak, bu prensesle evlenebilmek için babasından izin rica etmesi üzerine babası, "baba" diyerek kendisine cevap vermiştir. Bu sözün ailenin bu adla anılmasına yolaçmış olduğu, Kürdler arasında yaygındır.

Sultan Salahaddin-i Eyyubî hazretlerinin aşiretinden olan Nureddin adındaki aşiret liderlerinden birinde bulunan elyazması bir başka kitapçıkta da, Mukrî hükümdarları ile Baban hükümdarlarının birbirine soyca akraba oldukları yazılıdır.

Ben burada, bu akrabalık ve adın nereden ve nasıl geldiğini, herkesten daha iyi bilmeleri doğal olan sayın Baban torunlarının bu konuyu tüm yönleriyle aydınlatmalarıyla ayrıntılı bir Şehrezor tarihinin meydana getirilmesine bırakıyorum. Burada, Aşiretler ve Göçmenler Genel Müdürlüğünün yayınladığı

(460) 419 numaralı dipnota bakınız.

(461) 420 numaralı dipnota bakınız.

(462) 421 numaralı dipnota bakınız.

[*] Bît-wên: Kerkük sancağına bağlı Ranya ilçesidir.

[**] Pişder: Süleymaniye sancağına bağlı Mamure ilçesidir.

(463) Burada ve bundan sonraki paragraflarda kullanılan "kitapçık" sözcüğü, "risale" sözcüğünün karşılığı olarak çevrilmiştir.

[***] Dareşmane: Pişder dolaylarında bir yerdir.

dığı ”Kürdler” adlı kitapta, ”Bebe sözcüğünün çocuk anlamına gelerek Türkçe olduğunu ve bunun da hanedanın Türk olduğuna güçlü bir kanıt oluşturduğunu” Türkçülük ve Turancılık eserine dayanarak ailenin Türk olduğunu ileri sürerek, İran’dan geldiklerinden sözedilmediği garipliğini yazdıktan sonra konuya döneceğim:

Mîr Muhammed ölünce, bilim ve İslâm hukukunu bildiği için ”Feqî Ahmed” adıyla ün yapan oğlu Mîr Ahmed başa geçip, çevresindeki aşiretleri egemenliği altına almaya uğraşmış ve birçok yıllar bu şekilde geçirdikten sonra pek yaşlı bir durumda ölmüştür. Feqî Ahmed’den sonra oğlu İsa yönetimin başına geçmiştir. Mîr İsa, yiğitlik ve kahramanlığı ile bütün çevrede tanınmış; eşi pek az bulunan bir savaşçı olduğundan, bazı aşiretler kendiliklerinden merhamet dilemeye ve boyun eğmeye gelmişlerdir.

Mîr İsa’nın ölümünde oğlu Mîr Mahmud yönetimi ele almıştır. Fakat Mîr Mahmud’un nisbeten genç yaşta bulunmasından yararlanan Zend aşireti ayaklanarak vergilerini vermeyi reddetmişti. Mîr Mahmud, yeterli miktarda atlı ile bunların üzerine yürümüş ve gerektiğince onları cezalandırıp vergilerinin alınmasını sağlayacak iken çarpışma alanında şehid olmuştur. Mîr Mahmud’un şehid olmasından hemen sonra küçük kardeşi Mîr İbrahim kumandayı üzerine almış ve galibiyetini büyüterek Zend aşiretinden Surdaş bölgesini ele geçirip, yönetim merkezini oraya nakletmiştir.

Mîr İbrahim Surdaş’ta bir süre hükümet ettikten ve vergiler için bazı usuller koyduktan sonra ölmüş ve yerini oğlu Mîr Ömer’e bırakmıştır.

Mîr Ömer zamanında Şehrezor’un Gulamber ve dolayları ele geçirilerek Baban toprakları büyümüştür. Mîr Ömer’den sonra kardeşi Mîr Hasan yönetim dizginlerini ele almış, birçok kabile ve aşiretlerle savaşa tutuşmuştur. Bu savaşların sonunda kendisi şehid olduğundan, oğlu Mîr Mustafa işbaşına geçmiştir.

Mîr Mustafa, babasının başladığı mücadeleleri sürdürerek, üç yıla yakın bir süre uğraşmış ve sonunda düşmanlarını af dilemek zorunda bırakmış, Pêncwîn dolaylarını yönetimi altına geçirmiş, sonra da ölmüştür.

Mîr Mustafa’dan sonra oğlu Mîr Osman işbaşına geçmiş ve Mawet’i ele geçirerek yönetim merkezini oraya taşımıştır. Mîr Osman, hükümeti zamanında Bane ve Serdeşt ülkesi ve dolaylarını Erdelan oğullarından tümüyle zabt ederek yönetimine geçirmiş ve sınırlarını böylece büyüttükten sonra, egemenliğinin geleceğini güvence altına almak için birtakım tüzükler ve usuller hazırlayarak yürürlüğe koymaya başlamış, birçok hayır kurumu kurmuş, camiler yaptırmıştır. Adaletli icraat ve hareketlerinden dolayı, birçok kişi kendiliklerinden hükümetinin nüfuzu altına girerek nüfus ve gücünü gittikçe artırmışlardır.

Mîr Osman’ın ölümü üzerine oğlu Mîr Hüseyin yönetim başına geçmiş ve şimdiki Süleymaniye kentinin 6—7 saat kadar kuzeyinde ”Qelaçolan” ya da ”Karaçolan” denilen yerde, yüksek dağlar arasında, Kürdçe ”dağbademi” anlamına gelen ”Çuwalan” adında bir kale yaptıırıp yönetim merkezini oraya taşımıştır.

Qelaçolan, şimdiki durumda küçük bir köy olarak kalmışsa da, aşağıda belirtileceği gibi o zamanlarda pek bayındır bir kent durumuna gelmiş ve kalesi de yüz yıl kadar Baban Kürdlerine güvenlik yerini oluşturmuş, birçok savaşta önemli rol oynamıştır.

Mîr Hüseyin, uzun yıllar yaşamış ve bu süre içinde Qelaçolan'ı imar ederek vakit geçirmiş, ufak-tefek çarpışmalarda da bulunmuştur. Ölümünde, oğlu Mîr Ahmed yönetimin başına geçmiştir.

Mîr Ahmed, Erdelanîlerle iyi geçinmeyi kendine siyaset edinmiş ve bunun için Senendec'e giderek onlarla da görüşüp aradaki karşılıklı hoşnutsuzluğu ortadan kaldırmaya çalışmış ve ondan sonra İran hükümetine karşı ayaklanma hazırlıklarına başlamıştır.(464)

Bu zamanda İran tahtında, birçok soylu ve ilerigeleni öldürmede, zulüm ve gaddarlıkta ün kazanmış bulunan Safevî ailesinden Şah Abbas II. bulunuyordu. Onun zalimce hareketleri ve emirleri Kürdistan'da da yürütülüyordu.

Mîr Ahmed hazırlıklarda bulunurken hastalanmış ve düşüncesini oğlu Mîr Süleyman'a söyleyerek vefat etmiş olduğundan, Mîr Süleyman yönetimin başına geçerek babasının vasiyetini yerine getirmek için hazırlıklarını sürdürmüş ve ayaklanma belirtilerini göstereceği sırada İran tahtına Şah Süleyman çıkmıştır. İran'da meydana gelen bu değişiklik sırasında Baban Hükümdarlığının sınırları, Serdeşt dahil olmak üzere buranın kuzeyi, doğuda Senendec'in yakınlarında bulunan İran sınırı, güneyde Zehab olmak üzere Kermanşah ili, batıda ise Osmanlı hükümetinin Kerkük toprağına kadar uzanıyordu.

Mîr Süleyman, önce, yörelerdeki bazı dikkafalı aşiretlere tümüyle boyun eğdirmekle, bu aşiretlerin liderlerini değiştirip kendine bağlı kılmakla ve böylece var olan gücünü artırmakla işe başladı. Bu konuda Erdelan oğullarından da bazı önemli destekler gördü. Sonra, şimdiki Süleymaniye kenti ile Karaçuwalan (465) arasında "Süleymanâbâd" namında bir başka kale yaptırıp kendi adıyla adlandırdı. Bundan sonra, Şah Süleyman'ın kendisi olduğunu öne sürerek isyan bayrağını kaldırdı ve Kermanşah iline doğru akınlar düzenledi. Mezhepçe bir olan Osmanlı hükümetine de eğilimini göstermeye başladı.

Şah Süleyman Han, Kürdistan'da gittikçe büyümekte olan ve son zamanlarda bütün batı illerini karıştıran ayaklanmaların yolaçıcısı Mîr Süleyman'ı cezalandırmak için İran başkumandanı Rüstem Han'ı en seçkin beş bin atlısıyla görevlendirdi. Rüstem Han, Şehrezor sınırına vardığında, önce, sözbilir kimselerle Süleyman Han'a haber göndererek bu işten vazgeçmesini, iki taraf arasında bunca kan dökülmesine yolaçmamasını, İran hükümetiyle dost olmasını istediysede, Mîr Süleyman Han bu isteği sert bir biçimde reddetti ve iki tarafın çarpışmasına neden oldu.

---

(464) 424 numaralı dipnota bakınız.

(465) 426 numaralı dipnota bakınız.

Binlerce atının katıldığı bu savaş pek şiddetli olmuştu ve sonunda savaşın talihi, çarpışmanın ortalarına doğru İranlıların zırhlı süvarilerden oluşan bölümüne dönmüş bulunuyordu. Baban süvarilerinin delici bir şimşek gibi aceleci akınları, savaşın nasıl gelişeceği henüz aydınlanmadan saflar halinde yaptıkları hücumlar, İranlıların ateş saçan okları ve kılıç işlemez zırhları karşısında eriyip gitti.

Bu arada Mîr Süleyman'ın da şehid olması, bütün Baban atlılarını darıma-
dağınık bir durumda bırakarak İran atlılarının Şehrezor'a yayılmalarına
yolaçtı.

Başkumandan, zafer kazanmış olarak geri döndüğünde, İran Şahı Süley-
man Han tarafından kendisine büyük hediyeler verildi ve Şah'ın has adamı
olma onuruna kavuştu ve hatta Şah, kendisini başkent üç konak ilerisinde
karşılıyarak büyük iltifatlara boğdu.

Şah Süleyman, Şehrezor'u kendi topraklarına katamayacağını bildiği için,
rahmetli Mîr Süleyman'ın oğlu Mîr Ahmed'e Şehrezor hükümdarlığını ye-
niden bahşetti.

Mîr Ahmed, Süleymanâbâd'da hükümdarlık sandalyesine oturarak hü-
küm sürmeyi, İran ve Osmanlı hükümetleri ile dostça ilişkiler sağlamayı ba-
şardı ve ülkeyi düzene koymaya çalıştı.

Mîr Ahmed'in ölümünde, oğlu Mîr Süleyman yönetimin başına geçti.

(Devamı var)

KÜRDİSTAN VE KÜRDLER

Türkiye Kürdistanını oluşturan Van, Mamuretulaziz,(466), Diyarbakir,
Bitlis, Erzurum illerinde yaşayan Kürd ve Ermeni uluslarının nüfusu, eko-
nomik ve tarihsel varlık ve konumları hakkında yansız bazı Avrupa bilim
adamlarının görüşlerini gözden geçirmek istiyoruz.

Bu, kuşkusuz yararlıdır. Şimdiki siyasal akımlar ne olursa olsun, nasıl bir
yön izlerse izlesin; hak ve adalet ana kurallarının, bütün Avrupa devletlerin-
ce kabul edilen ve örneğin yüksek üniversite kürsüsünden başkanlık sanda-
lyesine geçen, insanlık sevgilisi, Amerika Birleşik Devletleri hükümeti yük-
sek Başkanı Wilson'un hayranlığa değer düşüncesinde bulunan adaletli ve
yüksek gerçeğin bütün haksız kaygılara ve eğilimlere üstün geleceği kuş-
kusuzdur.

---

(466) 427 numaralı dipnota bakınız.

Bu güvenle, talebinin meşruluğuna ve haklı temellere dayandığına inanan mazlum ve hakları gasbedilmiş milletler rahat bulunuyorlar. Şimdi, beş yıllık kan fedakârlıklarından sonra, bu kez siyasetin eksenini entrikalara değil, adalete ve hakka yönelmiş bulunuyor. Haktan başka dayanağı bulunmayan biz de, ebedî ve ezeli gerçeğin ışık ve ateşiyle dolu olarak, bu incelemelerimizi yapıyoruz. Şimdilik Paul Imbert, Pazilov, Bofyar Raylet, Sykes gibi araştırmacıların eserlerinden bazı bölümleri okuyucularımızla birlikte gözden geçirelim.(467) Tarihsel hakkı inceleyen satırlardan başlıyorum:

Geçmişin Ermenistanı ile bugünkü Ermenilerin tarihsel ilişkilerini kabul etmek bir çılgınlıktır; ve hiç bir çağdaş tarihçi de geçmişin bu şeklini reddedemez. Herhangi bir araştırmacının, ister Fransız, ister İngiliz olsun, hatta ister Rus tarihçisi olsun, usta bir tarihçi olmak ve yan tutan bir diplomat olmamak koşuluyla, eski Ermenistan hakkında yazacağı tarih, Asur yıllıklarının söyledikleri şeyleri yinelemek olacaktır.

Siyaset sahnesinde, yukarıda geçen bu gerçek saptırılarak, sözde bilimsel teorilere dayalı doğruyu savunacak bir siyaset izlenmek isteniyor. Tabii ki bu, komedyadan başka bir şey sayılamaz.

Bugünkü Ermeniler için bir hükümet kurmak, hiç bir temel tabana dayanmaz.

Hatta Arnavutluk sorunu ile Ermenistan'ı aynı şey sayan "Noye Wremiye" gazetesi, durumu pek fazla bilmezlikten geliyor.

Yeni bir hükümet için baskı gücüne sahip olmak gerekir. Ermeniler ise bundan tümüyle yoksun bulunuyorlar.

Ermeniler, kurmak istedikleri hükümetin egemenliğini ve Kürdlerin bu hükümete itaat etmesini sağlayabilecek güçlerden de tümüyle yoksun bulunuyorlar. Kürdler her yerde kesin bir çoğunluk oluşturuyorlar. Bunu yalnız Türk istatistikleri değil, tüm Avrupa seyyahları, coğrafya seyyahları ve ekonomik sorunlarla ilgili olan yabancı konsoloslar da itiraf ediyorlar. Hatta Rus ekonomistlerinden Pazilov bile, "Kürdistan" adıyla yazdığı bir kitapta şöyle diyor:

"Mezopotamya'nın üzerindeki geniş ovaya hakim durumda bulunan Ermenistan, bu ad ile anılmaya layık değildir. Çünkü bu bölgede iki Ermeniyeye karşılık on Kürde rastlanılıyor.

Ülkenin ekonomik geleceği, Kürdlerin uygarlaşması zamanına bağlıdır. Kürdsüz Ermeni, pek sınırlı bir alanda çalışmaya mahkûm olacağından ve geniş bayındırlık işlerine girişme gücüne sahip olamayacağından, ülkenin ekonomik yaşamını geliştiremez".

Berlin Kongresinden önceki Türkiye-Rusya savaşı sırasında Ermenistan'da seyahat etmiş olan bir İngiliz, bu bölgedeki Kürdler hakkında, ahlakla ilgili pek çok önemli bazı bilgiler verdikten sonra diyor ki:

"Buralardaki Ermeni adını taşıyan Hristiyanlar, yöresel nüfusun beşte bir kadarını oluşturmaktadırlar; hiç bir yerde çoğunluk olarak bulunmamaktadırlar".

(467) 428 numaralı dipnota bakınız.

Sonra, Metdelse adındaki başka bir İngiliz ise, kutsal tarihte okuduğu Ermeniler hakkında bir görüşe sahip olarak bu bölgeye geldiği zaman şaşırıp kalmış olacak ki şöyle diyor:

”Ermenistan’daki Ermeniler, büyük bölümü Müslüman ve üçte biri Hristiyan olmak üzere, üç milyona yakın bir sayı oluşturuyorlar. Fakat, bölgenin her kentinde çoğunluğu Müslümanlar oluşturduklarından, Hristiyanların bir savunma gücü yoktur”.

Bu bilgin, Kürdleri ”Müslümen Ermeni” saymıştır. Zaten bu kuşkuyu başka bir kitabında açığa vurarak, Müslümanların ayırım belirtisi olmak üzere kendilerine ”Kürd” adını verdiklerini belirtiyor.

Hatta Bizans dönemine kadar bile gidilecek olsa, bu yöresel çoğunluğun Ermenilerde olmadığı görülüyor ki, o geçmiş dönemde de Ermenistan böyle idi.

Şimdi bugünkü Ermenistan’ı öğrenmek istiyoruz:

Bugün Bogus Nobar Paşa’dan sonra, Rusya Dışişleri Bakanının bile onayladığı bu nüfus azlığı, birçok Ermeninin göç etmesinden meydana gelmiş değildir. Çünkü Berlin Kongresini izleyen ilk Ermeni ayaklanmasında, bir Ermeni dinî heyetinin İngiltere’ye verdiği bir nüfus istatistiğinde deniliyor ki:

”Türkiye’nin iller örgütü ile tarihin Ermenistan sınırı saydığı bölge bir tarafa bırakılarak, Erzurum ili çevresinde Diyarbakir’den, Van’dan, Sivas’tan birer parçanın katılmasıyla küçük bir bölge oluşturulacak olursa, böyle bir sınır içinde Müslüman-Hristiyan arasında bir nüfus eşitliği mümkün olabilir; hatta Hristiyan nüfusunun çoğunluğu oluşturması da mümkündür”.

Öyle anlaşılıyor ki kitle kıyımları Ermeni nüfusunu azaltmamıştır. Bu nedenle, öteki unsurların (Kürdlerin) şimdiki çoğunluğu, geçmişin çoğunluğundan meydana gelmiştir. Bu nokta hakkında hiç bir inkâr sözü söylenmemelidir.

Bonyar Wayle’in güzel görüşü.

Şimdi, okuyucularımızı, Avrupa siyasetinin en gizli evrelerini inceleyen Paul Imbert’in ”Osmanlı İmparatorluğunun Yenilenmesi” adlı değerli ve ciddi bilgileri içeren kitabını gözden geçirmeye davet edeceğiz.

(Daha bitmedi) (468)

Kâmran Âlî Bedirhan

(468) 430 numaralı dipnota bakınız.

KÜRÇE DİLİMİZ

Sevgili "Jîn" dergimize geçen hafta Bitlis'e ilişkin bir tarihsel öykü sunmuşum.(469) Ulusumun tarihsel yaşamına ilişkin o fıkrayı basılmasından sonra kendim bile okuduğum zaman duygularımı bir kıvanç ve gurur kapladı. Titriyordum. Küçük yaşta başımda bir büyüklük kanı kaynaşıyordu ve o dakikada isterdim ki tüm Kürd soyunun ya da benim deyimimle "Jön Kürdler" in, böyle ideallere, böyle duygulara uygun olarak, ataların övgüleri ve efsaneleri ile ruhları titresin, kanları oynasın.

Bu hafta için Hakkâri hükümdarlarının övgülerini yazacaktım. Bir-iki satır yazdıktan sonra, oranın Kürdçe sözcükleri dolayısıyla daha önemli bir konu hatırıma geldi.

Evet, dil sorunu. .

Şimdi bizim amca Hayalî Bey, (470) benim bu konuyu karıştırdığımı görür görmez, her zamanki gibi sinirlenecek, bana nispet babama da kızacak ve sesi sadası çıkmayan "Kürd Tamim-i Maarif Cemiyeti" dururken meydan çocuklara kalır mı?" diyecek.

Fakat varsın O, babamla birlikte kodamanlık taslamada bağnazların piri olsunlar; biz genç Kürdler, onların sinsice, terkedilmiş, çiğnenmiş, unutulmuş olarak bıraktıkları dilimizi inşallah yakın bir zamanda dirilteceğiz. Ve, isterlerse azarlasınlar; dilimizi, uygarlık dünyasında kolayca okunacak, anlaşılacak bir harf ve imlâ biçimiyle düzeltereğiz.

Şimdi, ben isterim ya da biz gençler isterdik ki dil konusunda Kürd aydınları, Kürd duyguluları arasında yazılı bir görüş alış-verişi açılsın. Ha, amcam diyecek ki: "Dil sorunu sadece derneğimizce düşünülecektir".

Hayır, müsaade buyursunlar, genel sorunlar tekele alınamaz. Onlar bir kez, kendilerine bir program çizsinler ve gazete ile bize anlatsınlar ki inanalım. Ötekiler gibi programsız, amaçsız, fenersiz, karanlığa düşmesinler. Bakınız, benim ilk okuduğum kitap, Arapça bir dilbilgisi kitabı idi, hiç unutmam, "program gereklidir" diyor; hatta Arapçası şu olacak:(471) "Herhangi bir şeyin isteklisinin önce o şeyi tasarlaması gerekli olunca".

İşte öyle, programla işe başlasınlar. Babam, Kürdlerin tarihöncesi var olduklarını kanıtlamaya çalışıyor. Ben ise, Kürd dilinin tarihöncesi var olduğunu, Avrupa'nın en yeni ve en güvenilir eserleriyle kanıtlayacağım.

Filolojinin son inceleme ve araştırma döneminde kazandığı şekil, herhalde büyük bir niteliğe sahiptir. Çözümlemelerle anlaşılmıştır ki insanlık, önce taklit (işaretlerle anlaşma) dönemini, sonra da söz (sesle anlatma) dönemini yaşamış ve daha sonra dil dönemine girmiştir. Dil konusunda, sorunun canalcı noktasına değiniyoruz. Dil bilimcileri, dili ikiye ayırmışlardır:

(469) 431 numaralı dipnota bakınız.

(470) 252 numaralı dipnota bakınız.

(471) Derginin aslında Arapçası yer alan bu sözü biz Türkçeye çevirip Türkçe çevirisini buraya aldık.

Birincisine "Arîler", "Aryen", ya da daha doğrusu "Nuh'un oğlu Yafes" adını vermişler; onu da "Güney" ve "Kuzey" diye ikiye ayırıyorlar.

Güney, Sanskritçedir ve Hintçe, Farsça, Afganca, Kürdçe, Ermenice, Buhara bu gruba girmektedirler (dikkat buyurunuz, bu düzenlemeyi aynen yararlandığım kaynaklardan alıyorum). Demek oluyor ki Kürdçe, Hintçe ve Farsça gibi en eski dillerin ikiz kardeşidir. Benim de amacım, bu noktayı açığa çıkarmaktır. Yoksa, dil sorununu, zamanı gelince böyle hünerli yazılarla değil, blimsel ve ağırbaşlı sözcüklerle yazacağım. Şimdi, pek kısa ve öz geçeceğim. Güney grubunu söyledimdi.

Kuzey grubu ise, aslı Latince olan ve dalları Fransızca, İtalyanca, İspanyolca, Portekizce, eski Yunanca ve bilinen diğer halkların kullandıkları dillerdir.

Gelelim, dillerin ikinci bölümüne:

İkinci bölüm Samî dilleridir; bunlar eskilik bakımından, evrimleşmiş olması yönünden ve uygarlıkça üstündür. **Tevrat**'ın İbranîce olması, bu dilin üstünlüğünü gösteriyor; ve bugün eski eserlerle kanıtlanmıştır ki ilk uygarlık Babil, Asur ve Fenike'den başlamıştır.

Kısacası, dillerin bu denli dağınıklığının ve şivelerin bu denli ayrım göstermelerinin değiştirdiği biçim ve lehçe ne kadar bozuk olursa olsun; herhalde, bilgiye dayalı bir dikkatle, dalların hangi köklere bağlı olduğu anlaşılır. İlerde, diller ve sözcükler arasındaki birtakım karşılaştırmalarla kanıtlayacağım ki, Arapça nasıl İbranîceden alınmışsa ve hâlâ da aralarında bir babalık ve kardeşlik bağı mevcut ise; Farsça da, Fars İstahri'nin başkent yapılmasından sonra Pehlevîceden alınmıştır. Oysa Kürdçe, Farsçadan pek eskidir ve Pehlevîcenin amcasıdır. Bunu da, en eski Zend ve Pehlevî dillerinin Kürdçe ile masdarlarını tahlil ederek kanıtlayacağım. Kürdçede var olan ve farklılıktan çok şivelerin değişikliği biçiminde görülen durum, Arapçanın başından geçen tahrif macerasından fazla değildir. Bugün bir karpuz alacak olursanız, her bir ülkede bir adı olduğu için, adını anlatamazsınız; meğer ki 16 adını bilirsiniz. Bu da uzun bir iştir.(472)

Benim incelemelerim, Kürdçenin başlı başına, son derece eski ve esaslı bir dil olduğu inancını çoktan vermiştir. Kürdçe edebiyat eserlerini de babam çevirsin. Ve bu halkın edebiyat eserleri böylece meydana çıksın.

Genç Kürdlerden
İsmail Vedad

(472) 439 numaralı dipnota bakınız.

JİN YÖNETİM KURULU YÜCE TARAFINA

25 Ocak 34(1918), Zeyrek(473)

Saygıdeğer Efendim!

Sözümde duramamam dolayısıyla, saygıdeğer derneğinize karşı gerçekten, vicdanen mahcup ve üzgünüm. Bu kutsal ödevi yapmama engel olan birkaç neden var ki, bunları arzetmekle affınızı kazanma ümidi beni avutuyor.

Birincisi, hedef olduğum ve evimi-barkımı yakan yangın. Bo olay, düşünme yeteneğimi perişan etmiş ve benliğimi karanlıklara boğmuştur.

İkincisi, bu büyük felâketin yıkıcı etkisiyle birkaç zamandan beri yatağa düşmüş olmam.

Üçüncüsü (ve en önemli mazeretim budur), soylu ve yiğit ulusumun büyüklüğüne karşı birkaç satır yazamama talihsizliği.

Kürdüm. Kürdlüğümle kıvanç duyuyorum. Ne yazık ki yurdumdan, ölüm felâketiyle pek küçükken ayrıldım. Ulusuma ilişkin araştırmalarım, incelemelerim, bilgilerim bulunmadığından ve "Jîn" gibi yüce bir derginin sayfalarını mantıksız, değersiz, köhne yazılarımla kirlletmek istemediğimden, bu onurdan yoksun kaldım. Geniş zekâların, aydın düşüncelerin doğuşu arasında bu değersiz yazılarım, fuzulî bir yer işgal etmiş olacaktır. Oh. . Ben isterdim ki karalayacağım satırlar duygularımı dile getirsin ve gerçek bir anlam belirtsin. Kürdlüğün gelişme ve yücelmesine karşı, ve, en belirgin emeğim olan kalem gücünden yoksunluğum nedeniyle bütün Kürdlüğe karşı beslediğim ümitlerim yüreğimde boğuluyor.

Ah, ben ne kutsal ümitlerle öğretmenliğe çalıştım. Bugün o ümidim gerçekleşiyse de, özlediğim biçimde güçlü bir bayan öğretmen olamamak bahtsızlığıyla hastalıklıyım. Yurdumun, namuslu milletimin ihmal edilen zavallı yavrularının bilgi nimetinden paylarını aldıklarını görmenin ateşiyle yanarım. Gelecek kuşaklarımızı, tüm insanlık ve kişisel haklarına sahip, aydın görüşlü olarak görmek isterim.

Ümitlerim pek çok. İnşallah bunlar, çabanızla, iradenizle ve şu yüce girişiminizle gerçekleşecektir.

Bilgi ve fazilet bakımından pek aşağı bir düzeyde olduğumdan, cesaretsizliğim mazur görülsün. Okuluma lütfedilip gönderilen değerli derginiz, beni hazinelere muhtaç olmaktan çıkarıyor. Minnettarım ve teşekkür ederim. Yıllardan beri yüreğimde birikmiş olan duygularımı, Kürdlüğe karşı derin duygularımı, milliyet ve hukuk sorunu ile yanan beynimin sıkıntılı çizgilerini süsleyip yumuşatan "Jîn"le, bu kutsal görevin ağırlığını güçlü kolların-

---

(473) 440 numaralı dipnota bakınız.

da taşıyan eller ve bunu yayınlamaya hizmet eden ve girişimde bulunan vücutlarla ne kadar kıvanç duysak azdır.

Milliyetçi, iradeli, hakbilir ve kararlı ulusumun bu çabası meyvesiz kalmayacaktır. Hakları gasp, üstün yetenekleri gizlenip gözardı edilmiş, mayası mertlik ve doğrulukla yoğrulmuş bir ulusun geleceğinden eminim. Böyle bir topluma Cenab-ı Hakk'ın da yardımcı olacağı kuşkusuzdur.(474)

Sizleri tüm benliğimle kutlar, başarıya ulaşmanızı diler, affımın istirhamıyla saygılar sunarım efendim.

Midyalı
Tanin Monlazade
Bir Bayan Öğretmen

---

(474) Buradaki "toplum" sözcüğü, mektubun orijinalindeki "cemiyet" sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır. Aslında, Arapça bir sözcük olan "cemiyet", Osmanlıcada hem "toplum" ve hem de "dernek" anlamına gelir. Bu nedenle, mektubu yazan bayan öğretmen, bu "cemiyet" sözcüğünden **Kürdistan Tealî Cemiyeti**'ni de kasetmiş olabilir. Ancak, bu sözcüğün geçtiği paragrafta hep Kürd ulusundan sözettiği için, "cemiyet" sözcüğünden Kürd toplumunu kasetmiş olması, kanımızca daha yakın bir olasıktır.

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

J Î N

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 ”

H A Y A T

Mesleğimize muvafık makalât
maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler
iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

MÜNDERECAT

Hazreti Mevlâna Halid	M. Nejad Tefvik
Kürdistan	
Deng	E. Rehmî
Kürd Tamim-i Maarif Cemiyeti Beyannamesi	
Weten	M. Şewqî

Nüşhası 5 kuruştur

Necm-i İstikbal Matbaası

”KÜRDİSTAN” REFİKİMİZ İNTİŞAR ETTİ(✽)

Öteden beri teşkilât-ı ilmiyece pek çok himmete muhtac olan mâsum Kürdistan'ımızın inkişafı uğrunda erbab-ı cehd-ü gayretin çıktıkları mezahim, hep birtakım gazezkâr pençelerden daima hebaya uğruyordu. Artık bu defa ilim elektrikleri yakılmaya müsaade olunmuş ve Kürd münevveranında birdenbire şehrah-ı terakkîye atılmak için mevzun bir hareket müşahede edilmektedir. İşte bundan dolayı, ”Kürdistan” isminde bir refikimizin intişarını haber alır almaz, içimiz dışımıza sığmaz derecede fahr-ü mübâhat ettik. Birçok muktedir kalemlerin yardımıyla neşreden birinci nüshasını bütün kari'lerimize tavsiye eyler ve devam-ı muvaffakiyetini Cenab-ı Hak'dan niyaz eyleriz.

KÜRD TAMİM-İ MAARİF VE NEŞRİYAT CEMİYETİ'NDEN(✽)

Şubatın yedinci cuma günü öğleden sonra saat birde, cemiyet efrad-ı muhteremesi ile, kaydolunmak arzusunda bulunan zevâtın, Çağaloğlu'nda vaki ”Kürdistan Cemiyeti” binasına teşrifleri mütemennadır.

ABONELERİMİZE (✽)

Abonelerimize gönderdiğimiz birtakım nüshaların vâsıl olmadığı şikâyeti, ”5”inci nüshamızda merciinin nazar-ı dikkati celbedildiği halde hâlâ tevâlî ediyor. Binaenaleyh, abonelerimize vâsıl olmamış nüshalar var ise, numrolarını hemen idareye bildirmelerini rica eyleriz.

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

J Î N

Salek 220 qurış e
Nîv sal 130 ”

HAYAT

Mesleğimize muvafık makalât
maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler
iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

KÜRD BÜYÜKLERİNDEN

HAZRETİ MEVLÂNA HALİD (*)

Bir milleti toplu olarak bir gaye peşinde istekle koşturabilecek kuvvet, ancak dindir. Dinsizlik ahlaksızlığı tevlîd eder. Ahlaksızlık, her kavmi inkıraz uçurumlarına doğru sürükler. Temayülât-ı vicdaniye, arzu-i kalbiye hilâfına, cebren bir milleti tahakküme ram için kullanılan kılıç, tüfeng, habs gibi vesait-i terhibiye ve tazyikiye, korkunun, memnuiyetin devam ettiği müddet kadar payidar olur; belki de sonraları bir aksülamel hasil eder. Fakat din muhabbetiyle, vicdan arzusıyla rabt-ı kalb edenler, ümidlerini zaten ahrete bağladıklarından, o rabita mezara kadar devam edecektir. Rabita-i diniye ile tanınmış pîşevalar, cihangirlerden ziyade huşû' ile yad olunurlar. İrşadât-ı diniye tarîkiyle feth olunan gönül iklimleri, asakir-i muhafızaya muhtac değildir. Mânevî eserler lâyemuttur.

Ezmine-i kablettarihiyede bile mevcudiyeti sabit olan Kürd kavmi içinde, cildleri dolduracak hükümetler, hükümdarlar gelmiş geçmiş olduğu halde, Salahaddin-i Eyyubî müstesna olmak üzere, hiç biri âsâr-ı muhalledede bırakmamıştır. Çünkü hükm-i cebbaraneleri, ancak kalemrev-i hükümetlerine

inhisar eyleyerek, bir Gavs-i Geylanî, bir Şah-ı Nakşibend kadar âfâk-ı dûrda bile [2] muhibb-ü hevahah kazanmamışlardır. Halbuki hâk-i Kürdistan'da zuhur ve bütün hıttâ-i İslâmiyeye ifaza-i nur eyleyen Pîr-i Zülcenahayn(475) Mevlâna Halid(kuddise sırruhu), ismi nisbetinde "Halidî" bir nam-ı ebedî kazanmıştır.(476)

Müşarünileyh, Hazreti Şah-ı Nakşibend'in hankah-ı tarîkatını,

"Hazihi cennâtu Adnin fedhulûha halidîn(477)

nakş-ı nigârıyla âbâd ettiği gibi,

"Bâkî kalan bu kubbede, bir hoş sada imiş"(478)

fehvasınca, edebiyatça muhalled eserler bırakmıştır. Şiirtabiat olan tabiat-ı şairanesi, hubb-i vatan, hissiyat-ı milliye teraneleriyle terennüm eylerken,

"Tu kuca ve Kâbul ve Gazne ve hâk-i Kandeher!" (479)

-
- (475) Pîr-i Zülcenahayn: Nakşibendî tarikatının Halidî koluna bağlı olanlar tarafından bu kolun kurucusu olan Mevlâna Halid'e verilen ve "Çifte Kanatlı Üstad" anlamına gelen unvan. Sözlük anlamı "çifte kanatlı" demek olan "zülcenahayn" sözcüğü, tasavvufî bir terim olarak kullanılmakta ve şu iki anlama gelmektedir: 1- Hem dünya ve hem de din işleri konusunda geniş bilgisi olan kimse. 2- Hem görünüşte ve hem de iç dünyasında mutlu olan kimse.
- (476) Halidî: Nakşibendî tarikatının Mevlâna Halid tarafından kurulan kolu. Arapça olan bu sözcüğün sözlük anlamı ise "ölümsüz" demektir. Yazar, bu sözcüğü kullanmakla hem Mevlâna Halid'in kurduğu tarikat kolunun "Halidî" adıyla anıldığına işaret etmiş, hem de Mevlâna Halid'in bu kolu kurmakla ölümsüz bir ad kazanmış olduğunu belirtmek istemiştir.
- (477) Ölümsüz Kürd şairi ve düşünürü Melayê Cizîrî tarafından bir şiirine bir dize olarak alınan bu Arapça cümlemin Türkçe çevirisi şöyledir:

"Bunlar Adn cennetleridir; onlara ölümsüz olarak giriniz".

Yani, Mevlâna Halid, Nakşibendî tarikatının Halidî kolunu kurarak insanları o kola girmeye bu sözlerle çağırmıştır.

- (478) Osmanlıca olan bu dizenin Türkçe çevirisi şöyledir:

"Bu gök kubbesi altında arda kalan, bir hoş yankıymış".

Yani, insanın ardında kalan tek şey, insanın bıraktığı iyi ündür.

- (479) Farsça olan bu dizenin Türkçe çevirisi şöyledir:

"Sen nerde, Kâbul ve Gazne ve Kandeher toprakları nerde!"

Kâbul, Afganistan'ın başkentidir; Gazne ve Kandeher da bu ülkede yer alan ve ortaçağda önemli birer kültür merkezi olan iki kenttir.

Mevlâna Halid, Kürdistan üzerine yazdığı bu dizede, Kürdistan'ın o kentlerden daha güzel olduğunu belirtmiştir.

(480) diyarlarında daima aşk-ı vatanla ağlamış, firak-ı vatanla da ağlarken göz-yaşlarını yine vatanın güzel çeşmelerine benzeterek teskîn-i âlâm etmiştir:

**”Bekrecoyî şud zı du çeşmem revan ez hûn-i dil
Akıbet kerdem deva dağ-ı firak-ı Serçınar”.**(481)

Ve sonra diğer gazelinde:

**”Hun-i dilem, nesîm-i saba gamgüsar şû
Ber Deşt-i Şehrezor men rehğuzar şû”.**

(Kan ağlıyor gönül, ey saba gel inayet et
Ah, uğra Şehrezor’a(1) da, benden ziyaret et).

**”Gam ber dilem nuşest çu Gudrûn zı dağ-ı hicr
Ey çeşmesar-ı çeşm, tu hem Serçınar şû”.**

(Gudrûn dağı(2) gibi gam ile sislidir gönül
Ey gözler, eşk-i hicr ile siz Serçınar(3) olun).

Müşarünileyhin lisan-ı azbûlbeyan-ı Farisîde bülend ve garra bir divanı ve lisan-ı maderzadî olan Kürdçe manzum bir hayli measir-i irfanı var. Garamiyatta şiirin ekanîm-i selâsesinden(482) olan

[3] **”Der şiir seh ten peyemberanend
herçend ki lâ nebiyye bâdî**

**Evsaf-ü kasaid-ü gazel ra
Firdevsî-ü Enverî-ü Sâdî”**(483)

(480) Burada, dizgi hatası sonucu meydana geldiği anlaşılan bir eksiklik göze çarpmaktadır. Kanımızca, yukarıdaki dizeden sonra cümle şöyle sürmelidir: ”diyerek gurbet diyarlarında. . .”

(481) Farsça olan bu beytin Türkçe çevirisi şöyledir:

**”Yüreğimden akan kan Bekreco ırmağı olup iki gözümünden aktı
Ve onunla, Serçınar’dan ayrılığın acılarını dindirdim”.**

(1) Şehrezor, Süleymaniye’nin nam-ı kadîmidir.

(2) Gudrûn dağı, Süleymaniye havalisinde bir dağdır. Tepesinde evliyadan Ömer Gudrûn medfun olduğundan, o nam ile yad olunur.

(3) Serçınar, Süleymaniye’nin şimalinde bir çeşmedir.

(482) ”Ekanîm-i selâse”nin sözlük anlamı ”üç temel unsur” demektir. Bu iki sözcük, Hristiyanların dinsel inancında bir terim olup, ”İsa, Meryem ve Kutsal Ruh” anlamına gelmektedir. Aşağıdaki şiirde adı geçen üç şair de şiir sanatında bu üçlüye benzetilmiştir.

(483) Farsça olan bu şiirin Türkçe çevirisi şöyledir:

**”Gerçi Peygamber ’benden sonra peygamber yok’ demişse de
üç tane peygamber vardır şiirde**

**Firdevsî, Enverî ve Sâdî’dir onlar
ve peygamberdirler kaside, gazel ve tasvirde”.**

Sadî kadar selîs ve sehl-i mümteni' parçaları bulunur. Meselâ,

**"Be mi'mar-ı gamet nur sahem virane-i hud ra
Be yadet Kâbe kerdem akıbet buthane-i hud ra"(484)**

sunuhâtı, tanzîr olunmaz şahbeytlerdendir. Felsefede kuvvetli, tasavvufta bâlâ, bilhassa na't ve aşk-ı Nebevîde Camî'yi(485) geçmiş, İsmet-i Buharî ile hemterane ve hemkarîn bulunmuştur. **"Heft Bend-i Mavlâna"**(486) namıyla meşhur na'tı, sidre-i Şah-ı Levlâk'ta(487), Ravza-i Mutahharanın(488) minare-i şerifinde harika tarzında müezzin tarafından temcîd yerine teren-nüm edilmiştir.

İlerde, ruhaniyetinden bilistimdad, âsâr-ı edebiyesini tab'ü neşretmek cemiyetimizin (489) nuhbe-i mukarrarâtından bulunduğundan, şimdilik bir gazelini teyemmünen gazetemize derc, ve mahza o kutb-ı daire-i irşadın hemşehrisi bulunmak şerefiyle gazelinin tahmîsine(490) cesaret eden bir Süleymaniyelinin tahmîsiyle tercüme ediyoruz. Tercümeye dahi, Nalî'nin manzumesini tercüme ettiğimiz zaman söylediğimiz gibi, veznini, ahengini ve mümkün olduğu kadar kafiyesini bozmamak için sıkıntılı bir mahdudiyeti, nâçar kabul ediyoruz:

1

Mevc-i in tufan esas-ı İsa berhemzen bud
Gerdbadeş karvan-ı ömür ra rehzen bud
Huşk hahed geşt her ca sebze-ü gülşen bud
Saye-i in harka-i nilî ki ra me'men bud
Ya der in dünya kuca asayiş yekten bud

(484) Farsça olan bu beytin Türkçe çevirisi şöyledir:

**"Senin derdinin mimarıyla ışıktırdım viranemi
Senin hatıranla, soununda Kâbe'ye çevirdim puthanemi".**

(485) Na't: Sözlük anlamı "övgü" demek olan bu sözcük, terim olarak "Peygamber hakkında şiir şeklinde yazılan övgüler, medhiyeler" anlamında kullanılır.

Camî: XV. yüzyılda yaşamış ünlü İranlı şair.

(486) **"Mevlâna'nın Yedili Gazeli"** demektir.

(487) Şah-ı Levlâk: Hazreti Muhammed'in bir unvanı. Bir kutsal sözde Allah tarafından Hazreti Muhammed'e, "sen olmasaydın, sen olmasaydın ben evreni yaratmazdım" anlamına gelen "levlâke, levlâke le ma halaktü'leflâke" denildiği için, Hazreti Muhammed'e "Şah-ı Levlâk" denilir.

(488) "Temiz Bahçe, Pâk Bahçe" anlamına gelen "Ravza-i Mutahhara", terim olarak Hazreti Muhammed'in türbesi için kullanılır.

(489) **Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti'**ni kastediyor.

(490) Tahmîs: Bir şiirin her beytine üçer dize katarak beyitleri beşer dizeli kıtalar durumuna getirmek.

Aher ey dil, fikir bayed kerd ruz-i vapesin
 Gustecu çend ez pey-i dünya ve ta key terk-i din
 Hud gürüftem filmesel keşti şeh-i ru-yi zemin
 Çeşm-i ibret bergüşa ve tak-ı Kısra ra bîbin
 Perdedarış ankebut ve bum nevbetzen bud

- [4] Ez Süleymanî ki rand-ı hükm-i hud ber hak-ü bad
 Şah-ı Cemşid-ü Skender, ta Püşnek-ü Keykubad
 Refte didem her ki amed, mürde didem her ki zad
 Gerdeş-i gerdun hezaran hanedan berbad dad
 Ne hemın bed-mihriyeş ba tu'st ya ba men bud

Namdaran-ı ki iklim-i suhan bıgürüftend
 Cümle ki reften ve ender hak ru bınühüftend
 Ehl-i irfan enderin mana bîbin, çun gufteend
 Tacdaran-ı ki ber evreng-i zerîn huftend
 Nik Bıniger ta ku çaşan menzil-ü mesken bud

Ne sevad-ı hatt-ı muşkin mand ve ne hüsn-i çu mah
 Sebz geşte ber ser-i hak semenbûyan-ı giyah
 Çun şehid erbayedet bi renc-i kes reften bı rah
 Paye hak aheste neh Halid, ki in hak-ı siyah
 Ez gubar-ı mehruyan-ı siminten bud

* *

*

1(491)

Mevc-i tufan-ı cihan, bünyad-ı İsa sarsıyor
 Gerdebadî, kârvan-ı ömrü yoldan ayrıyor
 Nerde görse bir yeşil gülşen kurutmak istiyor
 Gölgesi mühlik, şu mavi kubbede barınmıyor
 Adetullah kimseyi dünyada rahat koymuyor

(491) Bu bölüm, yukarıdaki şiirin Osmanlıca çevirisidir.

- [5] Ey gönül, madem ki var önünde rûz-ı vapesîn
dünyevî işlerle nasıl eyliyorsun terk-i din
Sanki oldun padişah ya dâhî-yi rû-yi zemin
Tak-ı Kısra'ya nazar kıl, levha-i ibret-karîn:
Perdedarı hep örümcek, bûm-ı nevbet çalıyor

Tut Süleyman'dan ki emriyle dönerdi hâk-ü bâd
Sonra ta Cimşid-ü İskender, Püşnek-ü Keykubad
Her gelen geçti, doğan öldü, ekin oldu hasad
Nice binler han-ü man söndürdü çark-ı gec-nihad
Sanma zulmü tek sana yahut bana hasr eyliyor

Saha-i irfanda fazl ile olanlar namidar
göçtüler kâşaneden, toprakta etmişler karar
Pek güzel tasvir eder dünyayı bu kavlı kibar:
"Dün sedef karyolasında güç yatan bir tacidar
şimdi bir zulmet-feza toprak içinde yatıyor"

Söndü hep, topraklara kalb oldu hüsn-i pür-fusun
Kabre bak; altı cesed, üstü çiçek; ibret-nümun
O çiçekler anneler gözünden akmış eşk-i hun
Hızlı basma yere Halid, şu topraklar bütün
hep güzel tenler gubarından terekküb eyliyor

Süleymaniyeli
M. Nejad Tevfik

Kürdistan, şumullü mânasıyle "Kürdler memleketi"dir. Ermeni ovasına payandalık eden Toros dağının bir kısmını ihtiva eden bu memleketi, Batmansu ve Bohtansu ve Dicle'ye akan diğer nehirlerle, ıssız dağlık araziye bir taraftan diğer tarafa kat'eden ve büyük İran yaylasının munteha-i garbîsini tahdîd eden Büyük ve Küçük Zab nehirleri irva eder.(492)

NÜFUSU

Kürd nüfus-ı umumiyesi, 1.650.000'i Türkiye Kürdleri,(493) 800.000'i İran Kürdleri ve 50.000'i Rusya Kürdleri olmak üzere iki buçuk milyonu müteceviz olduğu muhtemeldir.(2) Fakat şayan-ı itimad istatistik yoktur. Kısm-ı âzamı nefs-i Kürdistan'da bulunmakla beraber, Kürdler müteferrik olarak garbde Sakarya nehrinden(494) şarkta Rumye gölüne(495) ve şimalde Kars'tan cenubde Sincar dağına kadar yayılmıştır. Bundan başka, Horasan'da(496) tecerrüd halinde Kürdler bulunmaktadır. Kürdlerin münkasim bulunduğu aşiretler, bazı cihetten İskoçya kabilelerini andırır. Bu aşiretlerden pek azının nüfusu on bini geçer. Diğerleri, vasatî olarak üçer bindir. Meskûn ve raî Kürdler(yerli), kışın köylerde oturur ve yazın kendi meralarında çadır kurarlar. Bunlar, ahalinin mütezayid bir ekseriyetini teşkil etmektedir.

Göçebe tesmiye olunan Kürdler, daima haymenüşîn olup, en zengin ve müstakil bir kitledir. Bunlar Mayıs'tan Teşrin-i Evvele kadar yaz mevsimini dağlarda ve yüksek ovalarda geçirirler ve kışı Dicle sahillerinde ve Sincar dağının şimalindeki büyük ovada imrar ederek, buralarda sürülerini ra'y etmek hakkını Şemmer Arablarından satın alırlar. Her aşiretin hususî meralara

- (1) "Encyclopedia Britanica"dan telhîsan naklolunmuştur.
 (492) Bu cümledeki "kat'eden" sözcüğü dergide "kat'eder" şeklinde çıkmıştı. Kanımızca öyle çıkması, bir dizgi hatası sonucu olmuştur. Bu nedenle, doğru şekli olan "kat'eden" şeklinde yazdık.
 (493) Burada sözü edilen "Türkiye Kürdleri"nden maksat, o dönemde Kürdistan'ın Osmanlı egemenliğindeki bölümünde yaşayan Kürdlerdir. Kürdistan'ın bu bölümü o dönemde henüz üçe bölünmemişti. Bilindiği gibi bu bölüm, I. Dünya Savaşından sonra üçe bölündü.
 (2) Bu tahmin hakikatin pek çok mâdûnunda olup, Kürd nüfusu laakal beş milyonu tecevüz eder. İleride bunu izah edeceğiz.

(JİN)

- (494) Sakarya nehri: Türkiye'nin kuzeybatı bölgesinde bulunan ve Karadeniz'e akan ırmak.
 (495) Rumye gölü: Bundan maksat Urmiye gölü olsa gerektir. Bu göl İran'ın batı bölgesinde yer almaktadır.
 (496) Horasan: Asya'da bulunan coğrafî bir bölge. Günümüzde doğu kesimi Afganistan'ın, kuzey kesimi Sovyet Türkmenistan Cumhuriyeti'nin, batı kesimi de İran'ın egemenliği altında bulunmaktadır.

rı olup, diğer aşiretlerin [7]buralara tecavüzü daima muhasamaya vesîle teşkil etmektedir. Göçme zamanlarında, Kürdlerin gazve itiyadları dolayısıyla, geçtikleri yerlerde Müslüm ve Hristiyan ahaliyi ızrar ederler ve bu hal bir şikâyet menbâ teşkil eder. Türkiye’de meskûn Kürdler(497) vergi verirse de, göçebeler yalnız ağnam resmi tediye eder ve bu resim onların yazlık meralarına giderken Dicle’yi esna-i ubûrlarında cibayêt edilir.

AHLAK VE TABİATLARI

Kürd, saf ve açık havadan ve dağların nâmahdud serbestîsinden zevk duyar. O, nadir olarak katırcı veya devevidir. Kürdlerin, ihtimal ki layık olmadıkları fena bir şöretleri vardır. Türklere lisan cihetiyle, İranîlere de mezhâb ihtilâfı yüzünden yabancı kaldıklarından, her tarafta bir adem-i itimadla görülürler ve âdetâ müzmin bir hal-i harbde imiş gibi yaşarlar. Tabîîdir ki bu şerait tahtinde tabiat-ı insaniyenin hasail-i hamîdesi, inkişafa mazhar olamaz. Bunun için Kürdler haşîn ve itaatsizdirler.

Bir Kürd aşiret reisinin ihtimal ki en büyük evsaf-ı mümeyyizesi, ecdadına karşı gururdur. Bu his, birçok ahvalda mübalâğakâr bir mahiyette görülür. Filhakika, halihazırdaki aşiret teşkilâtı, pek kadîm bir zamana irca edilemez. Onuncu asırda Arab müverrihi Mes’ud’ın zikretmiş olduğu onsekiz aşiretten bugün yalnız iki veya üç aşiret ismi mâruftur.

Bununla beraber, 14’üncü asr-ı Milâdîye aid olup Quatremere(Katmer)in (1) tercüme ettiği şecerde mâruf pek çok esamî mevcut [8]olduğuna bakılırsa, nisbeten(498) birtakım Kürd hanedanının Benî Ümeyye halifelerine mensub olduğunda şübheye mahal bırakmıyor. Halbuki eski Sohranları temsil eden Süleymaniye’nin Baban reisi ve Goranların bir fer’ine mensub

(497) "Meskûn" sözcüğü burada yanlış kullanılmıştır. Doğrusu "sakin"dir. Arapça olan bu her iki sözcükten "meskûn"ün anlamı "ikamet edilen yer" demektir; "sakin" sözcüğü ise "ikamet eden" anlamına gelir. Bu nedenle, "Türkiye’de ikamet eden Kürdler" anlamına gelen "Türkiye’de sakın Kürdler" diye yazılması gerekirdi.

(1) Muharririn sahife 305, aded 13 notice etextraits des m-ss müracaat edilmesi. Ondördüncü asr-ı Milâdîye aid bu eserde zikr-ü tâdad olunan Kürd aşairinden, elhaletü hazîhi, âtîdeki esamîyi derc edebiliriz:

Dartang Goraniyeleri (şimdiki Goranlı), Hemedan dağlarındaki Zengiyeler şimdi Kermansah’da bulunuyorlar. Kerkük ve Erbil’in Hasananîleri şimdi Dersim dağlarında bulunuyorlar ve bidayeten Horasan’dan geldikleri mütevatirdir. Şeklâbâd ve Tilhâf-tûn Sohriyeleri şimdiki Sohranlar olup, Süleymaniye Babanları bu sülâleden gelmişlerdir. Hincarîn dağları Zerzarîleri şimdiki Eşno Zerzaları (Muharririn tedkik ettiği Kele-i Şîn, ve Sidek sütunlarından istihrac edildiğine göre). Çölemerkebiye, Çölemergiler, neseben Halife Mervan bin Hakem’e mensub oldukları söyleniyor. Hakkâriye, Arab coğrafyasına göre zozanda sakın Hakkârililer.

Bohtiyeh(Bokhtieh), şimdiki Bohtanlılar. Rûwadi(Rowadi), Salahaddin bu kabileyeye mensub idi. Bunlar vaktiyle Erbil kalesini müdafaa eden Rewandîler olmak muhtemeldir. Bunlardan başka yirmi isim daha zikredilmiş ise de, imlâ hatalarından dolayı hüviyetlerini tahkik etmek mümkün olamamıştır.

(498) Nisbeten: Nisbetçe, neseb olarak, soyca.

Sine'nin (2) Erdelan(499) reisi, laakal beşyüz senelik kadîm bir şecere gösteriyorlar. Pek az zaman evveline kadar, şarkta büyük Kürd reislerinden birisinin, Ehl-i Salîb devrinde Salahaddin'i andıran bir haşmet ve azametle, etrafındaki güzîde ve kibarlardan ve zırhlar giyinmiş, boyunlarına attıkları ipek mendille ellerinde harbe, mızrak ve kılıç taşıyan genç Kürd silâhşorlarından mürekkebe maiyetini görmek ne kadar nazarrübâ ve zevkâver idi.

Cahil ve saf olmakla beraber Kürdler fitratan zekidirler. Sinîn-i ahîrede tahsil ve terbiye görmüş Kürdler, sultanın zîr-i idaresinde sadrazamlık da dahil olmak üzere büyük vazaif-i resmîye işgal ettiler. **Tevrat**'ın Türkçeye tercümesine yardım ettikleri gibi, bir gazete de neşrettiler. Erkekleri levend, çevik ve kuvvetli olup, boyları nadir olarak pek uzundur. Kadınları peçe [9]taşmaz, serbest yaşamak hakkına maliktir. Kürd, neslen mütekebbir, sadık ve misafirperverdir. Şeref ve namusu huşunetle ve fakat taassubla telâkkî eder. Bununla beraber Kürd üzerinde şeyhlerin nüfuzu çok olup, taassubları tahrik edilince fitrî tabiatı kendisini kıyama sevkeder. Kürdlerde askerlik ve intizam ruhu mevcut ise de, nizam ve kanunla mukayyed hademât-ı askeriye karşı adem-i muhabbet duyarlar. Kürdistan, masal ve menakıb-ı ecdad cihetiyle zengindir. Ve eski zamanlardan kalma kasîde ve gazelleri, cazibedar ve hazîn bir sada ile tegannî edilir.

(2) 16'ncı asr-ı Milâdîde yazılmış "**Şerefname**" nam Kürd tarihinde; Cengizîler saltanatının nihayetine doğru, Diyarbekir valilerinin neslinden gelip neseben meşhur Ahmed bin Mervan'a mensub olan Baba Ardîlan nam zatın Goranîler arasında bir müddet kaldıktan sonra Şehrezor havalîsini zabtettiği ve tadrîcen tevessu' ederek İran "Kürdistan"ını zîr-i hakimiyetine alan Ardelan aile-i hükümdarîsini tesis eylemiş olduğu zikredilmiş olmasına göre, Safevîler devrine irca edilmiş oluyor.

(499) Derginin değişik sayılarındaki değişik yazılarda bu ad bazen "Erdelan", bazen de "Ardelan" şeklinde geçmektedir. Aslında "Ardelan" olan bu ad, halk arasında hem bu şekilde, hem de "Erdelan" şeklinde söylenmektedir. Biz de, adın dergide geçtiği şeklini koruyarak, nerede nasıl geçiyorsa orada öyle Latin harflerine çevirdik. Değişik şekillerdeki yazılışının nedeni işte budur.

DENG

Dengek ji xiraba wetenê min dike gazî(500)
Dengê çi ye? Ew kund e weya teyreki bazi

Ya dengê yetîman e li ber bager û befran
ji serman lerizin, bê cil û sol mayine, tazî?(501)

Bê xwarin û zad in, hemî birsî ne-w sefil in
jîna xwe peşîman, hemî mirinekê razî(502)

Pez çûne, dewar mirine, li ku ma dew, rîçal?
Gamêş mirine, gasin, cot, nîr, birazî!(503)

Nav agirê zulmê hemî sotin, nuha bêşûn
Gerdûm, erebe, malê, şe ne xwelîyekê tazî

Belku xwelî jî bagerekê anî belav kir
Da'wa çi ye?

Meznûn kî ye?

Ma qey heye qazî!(504)

2 Şewat 335(1919)(505)

Ji Mala Hekarîyan
E. Rehmî

(500) Xirabe: Kavil, wêran.

(501) Lerizin: Dilerizin.

(502) Jîna xwe peşîman: Ji jîna xwe poşman.
Mirinekê razî: Bi mirinekê razî.

(503) Birazî: Ev jibo bankirinê ye. Yanî, ey birazayê min!

(504) Meznûn: Berguman, kesê ku tê gumankirin ku ew sûcdar e.

(505) Şewat: Meha Sibatê. Dibe ku ev peyvîk di eslê kovarê da bi şaşîya rêzkirinê weha hatibe çapkirin, dibe jî ku hozanê hêja Evdîrehîm Rehmî navê meha Sibatê bi zanîn "Şewat" danîbe; ev îhtîmaî nêzîktir e; lewra di dûwayîya helbesteka wî ya di jimareya 11'an da jî navê meha Sibatê "Şewat" derketîye.

[10] KÜRD TAMİM-İ MAARİF CEMİYETİ BEYANNAMESİ (*)(*)

Cemiyetimizin teşekkülünden maksad, yalnız mesaî-yi siyasiye ile idame-i mevcudiyetine imkân tasavvur olunamayan milletimizi, istikbale mâtuf ve tamamıyla ilmî bir esas dahilinde asrî kabiliyetlerle techizdir.

Filhakika bu nokta-i nazardan, bedbaht Kürd kavmi, yirminci asr-ı terakîde ağlanacak, şînaver bir vaziyete maliktir. Yarınki cidal ve rekabet sahasında hak ve hayatına tevcih edilecek mühacemât-i imhakârâneye karşı silâh-ı müdafaadan bilkülliyen mahrumdur.

Evlâd-ı Adem'in küşad ettikleri râyât-ı milliyet altında, —tesadüfün asırlarda birden ancak akvamın pîşgâh-ı istifadesine vaz'ettiği— fırsatlardan hisse-i intifamı(506) koparmaya şitaban oldukları bir devirde, ne elîm suitahtir ki, bizler, müvacehe-i medeniyette iddia-i istihkak edebilmek için çok ve büyük müşkilâta mâruz kalıyoruz.

Diyorlar ki milletlerin berat-ı hak ve istihkakı, cereyan-ı asra hempa bir lisan ve tarihe, bugünkü mânasıyle millî müesseselere malikiyettir.

Adaleti tevzî' eden dar-ı hak ve emane duhulü temin edebilen nişan-ı ruhsat, varak-ı huviyet yalnız bunlardır.

Cahilâne ve müfrit iddialardan sarfınazarla itiraf edelim ki Kürdlüğün bu cihetteki noksanı azîm ve elîmdir.

Böyle olmakla beraber, vehle-i ûlâda büyük görünen şu noksan, hakikî olmaktan ziyade zahîrîdir. Çünkü bugün bir hazine-i telifâta malik bulunmak felâketi, Kürdlere göre gayri kabil-i tâmir bir ziyan teşkil etmekten çok uzaktır. Milletın kabiliyât-ı hulkiyesi, lisanın vus'atı, kavaid-i sarfiye ve nahviyesinin irae ettiği kemal ve intizam, onu, az bir himmet ve zaman sarfiyle, elisine-i hazıranın ekserine nasib olmayan bir paye-i tekemmüle irkaya müsaîd bir haldedir.

[11] Milletlerin şu ihtiyar toprağa aid mesaîye hitam vererek semalarla uğraşmaya başladıkları asırlarda, medeniyet-i beşeriyenin ilk temeltaşı olan lisanla, onun tanzîm ve tensîki ile uğraşmak fecî'dir. Fakat bu noksanı, sevad-ı âzam-ı millete tahmîl ederek onları mes'ûl tutmak, bu yüzden hukuk-ı insaniye ve tabiiyelerini tahdîd veya gasbe kendinde bir hak görmek, şîme-i adalet ve insaniyetle istihzadan başka bir şey değildir.

(506) Bu sözcük derginin aslında "itfâmı" biçiminde çıkmıştı. Ancak, bunun bir dizgi yanlışlığı sonucu olarak böyle çıktığı açıktır. Çünkü, Arapça olan "itfa" sözcüğü "söndürme" demektir ki bu anlam buraya hiç uygun düşmemektedir. Yine Arapça olan "intifa" sözcüğü ise "yararlanma" anlamına gelmektedir ve buraya uygun düşen de budur. Biz de bu nedenle, sözcüğün doğru biçimi olan "intifa" yazdık.

Evet, bugünkü haliyle dahi akvam-ı hazıra lisanlarından ekserine iddia-i rüchan edebilecek bir vus'at ve mükemmeliyete malik dilimizi, muktaza-i asra muvafık bir şekilde tedvîn edemediğimiz, bir hakikat, hem de acı bir hakikattır. Ancak, daha bir asır evvele kadar feyizbar bir inkişaf-ı edebiye malik olduğunu bizlere intikal edebilen klasik müellefâtından istidlâl ettiğimiz Kürd lisanı, baht-ü talihin müsaadesizliğine inzımam eden bazı avam-il-i inhitat elinde bugünkü vaz-ı tereddiye biliztutar dahil olmuştur.

Onun hal-i mazîsine karşı tevcih edilen haksız hücumlara en birinci silâh-ı müdafaası, kudret-i tekâmülünü sıfıra indiren o müessirâtın devir devir her millet tarih ve hayatı üzerinde aleniyen icra-i faaliyet etmiş olmasıdır, ki o da, kuva-i milliyeyi yed-i tagallüplerinde tutan ulema ve ümeranın, ihtilâf-ı turuk ve mezahib ve tatmîn-i hırs-ı hakimiyet gibi esbab-ı şikak ve nifakı cerr-i menafie vesîle ittihaz etmekle asa-i milliyeti inşikak ettirmelerinden ibarettir.

Menafi-i şahsiyelerini milletin itaat-i mutlaka ve binaenaleyh cehl-i amîkinde arayıp bulan bu iki zümre, bütün kudret-i faaliyetleriyle, kitle-i millet arasında mevcudu idame ve yeniden icad ve ikame suretiyle, âdad-ı nifakı aladdevam teksîr ettiler.

Her nerede bir parça nur, bir ufak emare-i felâh gördülse oraya savlet etti; ellerinde tuttukları ve yalnız mahv-ü tahrîb yolunda kullandıkları kör ve kara kuvvetle her teşebbüsü imha ve her lem'ayı itfa eylediler. Analarından, ellerinde, zavallı milletin sırtından istîfa-i istihkak edecek birer ferman-ı muvâsât ile doğduklarına kail bu yadigârlar, bâtılın teyîd-i hükümrânîsi [12] için hakkın zulumât-ı cehl içinde boğulmasını, milletin tam mânasıyla behimî bir hayatla imrar-ı zendegânîsini teşvîk eyledi ve muvaffak da oldular.

Büyüğe itaati en gayri kabil-i feramûş ve şayan-ı imtisal bir anane suretinde tebcîl eden terbiye-i milliyeye, hamele-i ulûme hürmet ve inkıyadı erkân-ı imandan addettiren telkinât-ı diniye, Kürd'ün saf ve samimî vicdan ve muhîttinde öyle bir tarz-ı kabule mazhar olmuştu ki, en bâriz hakikatleri bağırان sada-i îkaz, hiç bir kulakta bir zerre in'ikâs tevîd etmeden sönüyor ve ekseriya kailinin cebhe-i ismet ve imanına kızgın ve fakat kara bir damga-i küfr-ü lânet dâvet etmekten de halî kalmıyordu.

İşte Kürd bugüne kadar, pek ince ve avam-fir'ib bir tarzda tertib ve tatbik edilen, icabında en ağır ukubât-ı dünyeviye ve uhreviye ile de teyîd ve tahkîm edilegelen bu şebeke-i dalal ve iğfalın daire-i teng-ü tarında esir ve habersiz yaşadığı; ne lisan ve ne tarihini, ne de hayatını düşünemedi; beşeriyeti evc-i âlâ-i saadete çıkararak harekât-ı medeniyeyi, hatta gözü önünde, komşusu nezdinde cereyan eden hadisât-ı umran-ü irfanı görmedi, göremedi; gözü bağlı, beyni kilitli, inkıraz uçurumu kenarında cehîm-i mev'ûde doğru koştu. Nihayet, hamza-i hakikate çarpan başı elleri içinde, mütehayyır, endişenâk bir halde, işte şimdi bir parça düşünmek, biraz etrafı tedkîk-ü temaşa etmek ihtiyacını hissetti.

İlk dakika-i bidarî, O'na, neşri hakaika muktedir olduğu kadar setr-i hakikate de vasıta olabilen velvele-i matbuât arasında kendi sesinin hiç çıkmadığı,

en kudsî haklarının böyle bir dellâl-ı müdafaadan mahrumiyet dolayısıyla duçar-ı zıya' olduğu netice-i müdhîşesini öğretti. O, bu kadar fecî' ve hayatgüzar tecarüb-i güzêşteden bir ders-i ibret bidayette noksanı anlar gibi oldu.(507)

Bütün mesail-i asriyenin medar-ı hall-ü akdı medeniyet-i hazıranın matalıb-ı ictimaiyesine muvafık teşkilât icrasıyla Kürd, mevcudiyet-i hayatiyesine savlet eden mehalik-i müstakbeleye karşı koymak istedi. Zannolunurdu ki, masaib-i [13] güzêştenin meş'ûm dâîleri, bir deri ve kemikten ibaret kalan bünye-i millîden hakk-ı(!) intifa'larını artık aramayacaklar; düne kadar mahsul-ı mesaîsine vâzî'ülyed oldukları canlı sefalet iskeletlerini bu defa âtiyen yine görmek üzere, kabil-i teneffu' bir vaz-ü hale koymaya çalışacaklar.

Heyhat! Kemîngâhında sayd-ı fırsata murtakıb ve bu intifa'dan dört yıldan beri temadî eden bir mahrumiyetin verdiği şiddet-i iftiras ile hücumla başlamış tatlı hülyaları, millet ve milliyet etrafında görülen rengîn rüyaları bir hamlede perişan ve sernügûn kılmıştı. Uzun senelerin bar-ı fesadını hâmil, mütezellil bir hayat-ı tebaiyetin sürüklediği heyakil-i riya-âlûd, mütebasbıs tebessümlerle, zincir-i itaatin halkalarını artırmaya başlamışlardı.

Samîm-i vicdandan akseden bir duygu ile, seyyiât-ı maziye defterlerine intikali zannolunan eski lakaydî ve ihmallerin, fiilî mümanaatlerin yine îras-ı hasar, tahrib-i âmâle başladığına, mü'lim birçok kanaatler fedasından, kıymetli zamanlar zıyaından sonra iman eden münevveran-ı millet, istikbalin karanlık girdabları içinde kaynamaya namzed Kürd varlığını kurtaracak tedabîre bilâ perva tevessülü kararlaştırdılar.

*

Bu âzimane ve fakat pek korkunç müşkilâtle mali' karardan, "**Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti**" meydana geldi. Şeref-i muhatebelelerine mazhar olduğumuz bütün milletdaşlarımızı aynı emel ve his ile müteharrik görmek bize en kuvvetli teşvîk vesailini ihzar ettiğinden, cemiyeti, kavî bir itmi'nan ile huzur-ı millete takdim edebilmek cesaretine malik olduk. Cemiyetin hudud-ı faaliyetini tayin ederken, teşrîk-i mesaî ve izaa-i kuvvet ve zamandan başka mahsul vermediği kiraren tecrübe edilmiş bulunan siyasî çalışmaların netayic-i menfiyesini nazar-ı intibahe alarak, tamamen ilmî ve katiyen gayri siyasî bir programın saha-i fiile ihracını hedef-i mesaî ittihaz etmeye karar verdik.

Bizden evvel aynı ihtiyacı idrak ve bu uğurda fedakârane bezl-i mesaî eyleyen milletdaşlarımızın zikr-i cemilini yad ve onların devam-ı faaliyetlerini

(507) Kanımızca bu son cümlede bir dizgi yanlışlığı olmuştur ve doğrusu şöyle olmalıdır: "O, bu kadar fecî' ve hayatgüzar tecarüb-i güzêşteden bir ders-i ibret noksanını bidayette anlar gibi oldu". Bunun Türkçe çevirisi şöyledir: "O, bu kadar feci olan ve yaşam boyunca görülen geçmiş deneylerden bir ibret dersi alınmadığı eksikliğini başlangıçta anlar gibi oldu".

kesr-ü ibtal [14] eden avamilin bize de pabend-i muvaffakiyet olmaması duasını dermiyan ederek şunu arz edelim ki, irşad ve muavenetlerine eşedd-i ihtiyac ile muhtac bulunduğumuz erkân-ı milliyemiz, bu mes'ûliyetli ve calib-i sevab teşebbüsâta karşı bundan evvelki vaz-ı bîkaydîlerini muhafazada ısrar etmeyecekler ümidindeyiz. Zira, bizden evvelki teşebbüslerin duçar-ı akamet olması sebebi, hiç şübhe edilmez ki tecrübesizliğin dâvet ettiği hataya-i icraiyye alâkadaranın ihmal ve lâkaydîsinin inzimamıdır ve bunun mahsul-ı elîmi, bugün yüreklerimizi parçalayan hüsrân-ı millî oldu.

Lâkin şimdi eminiz ki vazî' ve emîr her Kürd, bugünkü fecayi-i milliye verdiğî bar-ı elem altında inliyor; mazîden nedamet, halden tevehhuş etmekle beraber, istikbalin milletlere mev'ûd ba'sü bâdelmevtinden kat-ı ümid etmiyor.(508) Bütün Kürdleri zîr-i tesirinde yaşattığını gördüğümüz telâfî-i mâfat arzusuna rabt-ı faaliyet etmekle ki, Kürd lisan, tarih ve ulûm-ı asriyye aid ihtiyaclarını müstemirren tâkib ve izaleye muvaffakiyet ümidini taşıyan cemiyetimiz, âlîcenab milletimizden, muhtacı olduğumuz maddê mânevî muavenetlerin ibzal ve israfını ricaya cesaretyab oldu.

Me'yûs olmamak ve bir azm-i ateşin-i millî ile çalışmak şartıyla, muvaffak olacağımıza iman-ı kavî ile mü'min bulunuyoruz.

Cemiyet, bir zamandan beri ilâ maşaallah(509) intişar eden "Jîn" mecmuasını zîr-i idaresine alarak, bu vasita ile bütün milletdaşlarını imtihan-ı sa'y-ü sebat ve meydan-ı kerem ve sehavete dâvet ediyor. Tevfik Allah'tandır.

Cemiyetin, sırasıyle saha-i fiile çıkarmaya azmettiği programı zîrde derc olunmuştur:

PROGRAM

- 1- Haftalık bir mecmua-i ilmiye neşredek.
- 2- Bilumum Kürd üdeba, şuaara, ulemasının Kürd lisanıyla meydana getirdikleri müellefât, divan ve eş'arı doğru ve nefîs bir surette tab'ettirecek.
- [15]3- Bütün Kürd lehcelerini ihtiva etmek üzere bir Kürdçe lugat kitabı tertib ve neşredek.
- 4- Mevcuda göre sarf ve nahv kitaplarından münasiblerini tab'ettirecek.(510)
- 5- Kürd lisanıyla tedrisât-ı ibtidaiyyeyi temin için lâzım gelen kitapları neşredek.
- 6- Muhtelif lehcelere aid olanları birer fasıl teşkil etmek üzere bir Kürdçe durûb-ı emsal mecmuası tertib ve neşredek.
- 7- Her mahaldeki Kürd âdât ve ananâtına dair mâlumât cem'edecek ve Kürd masal, hikâye ve avam şarkıları toplanacaktır.

(508) Ba'sü bâdelmevt: Ölümünden sonraki diriliş.

(509) İlâ maşaallah: Tanrı dileyinceye kadar.

(510) Sarf ve nahv: Arap dilbilgisinin iki dalı. Bunlardan "sarf", sözcüklerin yapısını ve fiillerin çekimini konu alır. Bu dala "tasrif" de denir. "Nahv" ise cümle kuruluşlarını, sözcüklerin cümle içindeki işlevlerini ve genel olarak sözdizimini konu alır. Burada ise, Kürd dilbilgisinin sarf ve nahvinin kasedilmiş olduğu kuşkusuzdur.

8- Kürd tarih ve coğrafya-i kadîm ve cedîdine dair müellefât meydana getirecektir.

9- Şark ve Garb lisanlarından Kürdistan ve Kürdlere dair mevcut müellefâtı tercüme ve neşrecek.

10- Kürd milletine mensub rical-ı maziye ve haliyenin tercüme-i hallerini neşrecek.

11- Yerli ve ecnebî âsârını ihtiva etmek üzere, cemiyet merkezi ile icab eden mahallerde kütübhaneler açacak.

12- Gece dersleri açacak.

13- Kürdlerle meskûn manatıka heyet-i tedkîkiye izam edecektir.

14- Cemiyet için bir matbaa tesisine çalışmak.

15- Kürd ameale arasında ihtiyat sınıfları ve kooperatif teşkilâtı yapmaya çalışacak.

16- İstanbul'da sefîl ve sergerdan dolaşan Kürd çocuklarından mümkün olan mikdarını muhtelif esnaf nezdine çıraklığa verecek, bunların muntazaman devamını temin için icab eden masarısı tesviye edecektir.

17- Kürd yetim ve sahipsiz çocuklarına mahsus leylî bir sanayi mektebi küşadına çalışacak.

[16]18- Yetim ve sahipsiz Kürd kızlarına sanayi-i beytiye, hizmetçilik tâlim etmek üzere, bir leylî kız mektebi açmaya gayret edecektir.

19- Kürd erkek ve kadınlarının kullandıkları eşya-i zatiye ve beytiye ile yerli her nevi âlât ve edevattan terekküb etmek üzere bir müze tesisine çalışacak.

20- Bir Kürd darülmuallimîni tesisine çalışacak.

WETEN

Le xilqetî Hezretî Adem, ke însanî hazirî hemû newey wî ne, dinya weku le **Kitêbî Muqeddes** da nusrawe, serapa çol û dêm û lêrewar bû. Be xeyrî wişe-wişî ba û gur-re-gurrî re'd û xure-xurî çom û deryayan û zirîwe-zirîwî da' bayan ştêkî dî le ser ew erze wesîe nebû. Serapa çolî wahidul-qehhar. . .

Ewî demî Hezretî Adem hate ser ew erze çoley û be muqtezeyata îradey Xuday, me' mûr bû ke be ewladî xoy ew sehray wasîey mamûr bikatin, ta weku le nêw zurriyetî wî da hendêk wehdanîyetî Xuday bizanin, wucûdî wî teqdîs biken. . Hedîsî qudsî ye, Xuda defer mûwê: "Kuntu kenzen mexfîy-yen, fe eredu en u' refe". Yanî emin weku xezîney pêşçawan win bûm û keyfim lê bû ke ebdî min bimnasin. Da'we bû ke dinyam xelq kird.

Ca le ber sirrî îlâhî bi zemanêkî kem le dayk û babêkî zor kes peyda bûn û sebir sebir rûy dinyayan dagirt. Bela, ewan weku ême xanû ne şaryan nebû, cotyan nedezanî, lîbasyan de ber da nebû. Weku meymûnan be mîwey daran û regî gîyayan be rê deçûn. Ê le ber şiddetî sermay zistanî û germî hawînî û wehşetî dirindan zoryan mirdin, mutefferiq bû. Ê eger ew însane zeîfane be ew corey maban û lebo muhafezey heyatî xoyan le quwwey aqlîyan îstîfade nekirdibaye, ewroke mumkin bû însanêk de ser dinya nebî.

—Dûmahîk heye—

M. Şewqî

ADRES:

Babıâlî Civarı Ebussuud Caddesinde
Necm-i İstikbal Matbaasında
”Jîn” İdarehanesi

TEVZİ MAHALLİ:

Babıâlî Caddesinde Yeni Şark Kitabhanesi

”Dar’ül-Hikmet’ül-İslâmiye” âza-i kiramından ve Kürdistan ulema-i meşhuresinden Bediüzzaman Said-i Kurdî hazretlerinin telifâtından ”İşarât’ül-İ’caz fi Mezann’il-İcaz” namındaki tefsir-i şerifi mevki-i intişare vaz’edilerek Şark Kütübhanesinde satılmaktadır. Müntesibîn-i ilmin birer dane edinmesi tavsiyesini vazife addederiz.

Kürd lisanının kavaid-i lugaviyesine dair **Mukaddimet’ül-İrfan** namında bir risale neşredilmiştir. İdarehanemizde ve Şehzadebaşı’nda Kooperatif Şirketi civarında Sahaf Hamdi Efendi dükkânında bulunur.

(JÎN NEŞRİYATINDAN)

Heyet-i Tahririyemizden Hakkârili Abdurrahim Rahmi Efendi tarafından nazmen kaleme alınan ”**Eqîda Kurdan**” namındaki Kürdçe manzum ilmi-hal mevki-i intişare vaz’edilmiştir. Bircümle Kürd kardeşlerimize birer dansinin edinmesini tavsiye eyleriz ve yine mumaileyhin Trabzon’da neşrettiği ”**Esir Bir Çocuğun Başına Gelenler**” nam risalesiyle birlikte idaremizde bulunur.

Haftalık Gazete’nin 30’uncu numrosu intişar etti. Pek mühim ve müfîd makalâtı hâvîdir.

Sebülürreşad cerîde-i İslâmiyesinin 388’inci nüshası kıymetdar makalelerle intişar etti.

Çıraklar Mektebi Mecmuası’nın 3’üncü nüshası güzîde makaleleri hâvî olarak neşretmiştir. Kari’lerimize tavsiye eyleriz.

WERGERANÊN JİMAREYA 10'AN

10'UNCU SAYININ ÇEVİRİLERİ

www.arsivakirdi.org

”KÜRDİSTAN” ARKADAŞIMIZ YAYINLANDI

Öteden beri bilim örgütlerinin himmetine pek çok ihtiyacı olan mâsum Kürdistan'ımızın gelişmesi uğrunda çaba ve gayret sahiplerinin çektikleri zorluklar, hep birtakım gazezkâr pençelerden daima boşa çıkıyordu. Artık bu kez bilim elektriklerinin yakılmasına müsaade edilmiştir; Kürd aydınlarında da birdenbire gelişme ve ilerleme yoluna atılmak için ahenkli bir hareket görülmektedir. İşte bundan dolayı, ”Kürdistan” adında bir arkadaşımızın yayınlandığını haber alır almaz, içimiz dışımıza sığmaz ölçüde kıvanç ve gurur duyduk. Birçok güçlü kalemlerin yardımıyla yayınlanan birinci sayısını bütün okuyucularımıza tavsiye eyler ve başarılarının sürekliliğini Cenab-ı Hak'tan dileriz.

KÜRD TAMİM-İ MAARİF VE NEŞRİYAT CEMİYETİ'NDEN

Şubatın yedinci cuma günü öğleden sonra saat birde, derneğin sayın üyeleri ile, kaydedilmek arzusunda bulunan zatların Cağaloğlu'nda bulunan ”Kürdistan Cemiyeti” binasına onur vermeleri dileğimizeyiz.

ABONELERİMİZE

Abonelerimize gönderdiğimiz birtakım sayıların yerine ulaşmadığı şikâyeti, beşinci sayımızda ilgililerin dikkati çekildiği halde hâlâ sürüp gidiyor. Bu nedenle, abonelerimize ulaşmamış sayılar varsa, numaralarını hemen yönetime bildirmelerini rica ederiz.(511)

---

(511) ”Yönetim”den maksat ”Jîn” dergisinin yönetimidir.

KÜRD BÜYÜKLERİNDEN

HAZRETİ MEVLÂNA HALİD

Bir ulusu toplu olarak bir amacın peşinde istekle koşturabilecek güç ancak dindir. Dinsizlik ahlaksızlığı doğurur. Ahlaksızlık ise, her ulusu çöküntü uçurumlarına doğru sürükler. Vicdanî eğilimlere ve gönül arzusuna aykırı olarak bir ulusu zorla egemenlik altına alıp bağımlı kılmak için kullanılan kılıç, tüfek, hapis gibi terör ve baskı araçları, korkunun ve yasağın sürdüğü süre kadar kalıcı olur; sonraları ise bir tepki bile doğurabilir. Fakat din sevgisiyle ve vicdan arzusıyla gönüllerini birbirlerine bağlayanlar, ümitlerini zaten ahrete bağladıklarından, o gönül bağlılığı mezara kadar sürecektir. Dinsel bağlarla tanınmış önderler, dünyaya egemen olmaya çalışanlardan daha çok saygı ile anılırlar. Dinsel yönlendirmelerle fethedilen gönül ülkeleri, koruyucu askerlere gereksinme göstermez. Manevî eserler ölümsüzdür.

Tarihöncesi dönemlerde bile varlığı sabit olan Kürd ulusu içinde ciltleri dolduracak hükümetler ve hükümdarlar gelmiş geçmiş olduğu halde, Salahaddin-i Eyyubî dışında hiç biri ölümsüz eserler bırakmamıştır. Çünkü zora dayanan iktidarları, ancak hükümetlerinin egemenliği altındaki yerlere özgü kalmış; geniş ufuklarda bir Gavs-ı Geylânî, bir Şah-ı Nakşibend kadar seven dostlar bile kazanamamışlardır.

Oysa Kürdistan topraklarında meydana çıkan ve bütün İslâm dünyasına nur saçan Pîr-i Zülcenahayn(512) Mevlâna Halid, kendi adıyla anılan ve kendi adı gibi ölümsüz olan "Halidî" adını kazanmıştır.(513)

Kendisi, Hazreti Şah-ı Nakşibend'in tarikat tekkesini,

"Bunlar Adn cennetleridir; onlara ölümsüz olarak giriniz" (514)

nakışlarıyla yeniden kurduğu gibi,

"Bu gök kubbesi altında arda kalan, bir hoş yankıymış"(515)

sözü uyarınca, edebiyat alanında da ölümsüz eserler bırakmıştır. Şair yaradılışlı olan Mevlâna Halid, bu şair yaradılışıyla, yurt sevgisini millî duygularla mırıldanırken,

"Sen nerde, Kâbul ve Gazne ve Kandehar toprakları nerde!" (516)

---

(512) 475 numaralı dipnota bakınız.

(513) 476 numaralı dipnota bakınız.

(514) 477 numaralı dipnota bakınız.

(515) 478 numaralı dipnota bakınız.

(516) 479 numaralı dipnota bakınız.

diyerek, gurbette hep yurt tutkusu ile ağlamış, yurt ayrılığı yüzünden ağlar-ken de gözyaşlarını yine yurdun güzel çeşmelerine benzeterek acılarını yatıştırmıştır:(517)

**”Gözlerimden akan kan Bekreco ırmağı olup iki gözümde aktı
Ve onunla, Serçınar’dan ayrılığın acılarını dindirdim”.**

Ve sonra, başka bir gazelinde şöyle demiştir:

**”Kan ağlıyor gönül, ey saba yeli gel de lütfet
Ah, uğra Şehrezor’a(1) da benim yerime ziyaret et**

**Gudrûn dağı(2) gibi kaplanmış gönül gam sisleriyle
Ey gözler siz Serçınar(3) olun, ayrılık gözyaşlarıyla”.**

Kendisinin, tatlı bir anlatım dili olan Farsça ile, değeri yüce ve parlak bir divanı, anadili olan Kürdçe ile de bir hayli şiirleri vardır. Sevgiye ilişkin konularda şiirin en büyük üçlüsü(518) olan ve

**”Gerçi Peygamber ’benden sonra peygamber yok’ demişse de
üç tane paygamber vardır şiirde**

**Firdevsî, Enverî ve Sadî’dir onlar
ve peygamberdirler kaside, gazel ve tasvirde”**

şiirinde adları geçen şairlerden Sadî’ninkiler kadar duru ve çetin-kolay parçaları vardır.(519) Örneğin,

**”Senin derdinin mimarıyla ışıklandırdım viranemi
Senin hatıranla Kâbe’ye çevirdim sonunda puthanemi”**

gibi duygu ürünleri, benzeri yazılamaz olan başşiirlerdendir.

(517) Aşağıdaki beytin ve bu yazıda yer alan diğer bütün şiirlerin Farsça orijinali derginin aslında yer aldığı için, biz onları ayrıca buraya almaya gerek görmedik ve sadece, yazar tarafından yapılmış olan Osmanlıca çevirilerini bugünkü Türkçeye çevirmekle yetindik. Yazarın Farsça orijinalini aktarmakla yetindiği ve Osmanlıcaya çevirmediği beyit ve kıtaları da Farsçadan Türkçeye çevirip sadece çevirilerini burada yazdık.

(1) Şehrezor, Süleymaniye’nin eski adıdır.

(2) Gudrûn dağı, Süleymaniye yöresinde bir dağdır. Tepesinde ermişlerden Ömer Gudrûn gömülü olduğundan, o adla anılır.

(3) Serçınar, Süleymaniye’nin kuzeyinde bir çeşmedir.

(518) 482 numaralı dipnota bakınız.

(519) Bu cümledeki ”çetin-kolay” deyimini, yazının aslındaki ”sehl-i mümteni” deyiminin karşılığı olarak kullandık. Osmanlıcada bir edebiyat terimi olarak kullanılan ”sehl-i mümteni” deyimini, ”kolay görüldüğü halde taklidedilmesi çok güç olan söz, yazı ya da şiir” anlamına gelir.

Mevlâna Halid, felsefede güçlü, tasavvufta yüce, özellikle Hazreti Peygamber'e olan tutku ve övgüde Camî'yi(520) geçmiş ve Buharalı İsmet ile aynı düzeyde bulunmuştur. "Heft Bend-i Mevlâna"(521) adıyla ünlü övgü şiiri, Hazreti Peygamber'in yüce makamında, O'nun pâk türbesinin kutlu minaresinde sabah namazından önce müezzin tarafından ilâhî yerine, olağanüstü bir şekilde okunmuştur.

İlerde, ruhaniyetinden medet umarak edebî eserlerini basıp yayınlamak derneğimizin ideal kararlarından biri olduğundan, şimdilik, bir gazelinin uğurlu olsun diye gazetemizde yayınlıyor, ve sadece doğru yolun göstericisi olan o kutbun hemşehrisi olmak onuru ile gazelinin tahmisine(522) cesaret eden bir Süleymaniyelinin tahmişiyle birlikte çeviriyoruz. Bu çeviride de, Nalî'nin şiirini çevirirken söylediğimiz gibi ölçüsünü, ahengini ve mümkün olduğu kadar kafiyesini bozmamak için sıkıntılı bir sınırlandırılma içinde olmayı çaresiz kabul ediyoruz.

1

Dünya tufanının dalgaları İsa'nın bünyesini sarsıyor
Kasırğa, ömür kervanını yoldan ayırıyor
Nerde görse bir yeşillik, bir güllük, kurutmak istiyor
Gölgesi bile tehlikeli, şu mavi kubbede barınılmıyor
Tanrı'nın âdetidir, kimseyi dünyada rahat koymuyor

2

Ey gönül, madem ki var önünde en son gün(523)
dünya işleri yüzünden nasıl terk ediyorsun dini
Sanki Yeryüzünün padişahı ya da dâhîsi mi oldun
Baksana Kısra'nın kubbesine ve ibret verici şu manzaraya:
Perdecisi örümcek olmuş ve baykuş ötüyor üzerinde

3

Al Süleyman'dan örnek, ki emriyle dönerdi Yer ve rüzgâr
Sonra Cimşid, İskender, Püşnek ve de Keykubad
Her gelen geçti, her doğan öldü, ekinler biçildi
Nice binlerce ocak söndürdü şu mayası bozuk felek
Sanma ki zulmü tek sana ya da bana özgüdür

---

(520) 485 numaralı dipnota bakınız.

(521) 486 numaralı dipnota bakınız.

(522) 490 numaralı dipnota bakınız.

(523) "En son gün"den maksat kıyamet günü, ahrettir.

Bilgi alanında erdem ile ün yapanlar
göçtüler konaklardan, toprakta kılınımlar karar
Pek güzel tasvir ediyor dünyayı şu yüce söz:
”Dün sedef karyolasında güç yatan bir taçlı
şimdi karanlık dolu bir toprağın içinde yatıyor”.

Söndü, hepten toprağa dönüştü büyüleyici güzellikler
Mezarlara bak; altı ceset, üstü çiçek; ibret örneği bu
Annelerin gözünden akmış kanlı yaşlardır o çiçekler
Hızlı basma yere Halid, bu topraklar tümüyle
hep güzel tenlerden meydana gelen tozlardan oluşuyor

Süleymaniyeli
M. Nejad Tevfik

KÜRDİSTAN⁽¹⁾

Kürdistan, geniş kapsamlı anlamıyla "Kürdlerin ülkesi"dir. Ermeni ovasının dayandığı Torosdağlarının bir kesimini içine alan bu ülkeyi Batman suyu, Botan suyu ve Dicle'ye akan öbür ırmaklarla, ıssız dağlık araziye bir baştan bir başa kat'eden ve büyük İran yaylasının batı ucuna sınır oluşturan Büyük ve Küçük Zab ırmakları sular.

NÜFUSU

Kürdlerin genel nüfusunun, 1 milyon 650 bini Türkiye Kürdleri,(524) 800 bini İran Kürdleri ve 50 bini de Rusya Kürdleri olmak üzere, iki buçuk milyonu geçtiği muhtemeldir.(2) Bununla birlikte, güvenilir istatistikler yoktur. Büyük bölümü Kürdistan topraklarında yerleşik bulunmakla birlikte, Kürdler dağınık olarak batıda Sakarya ırmağından(525) doğuda Urmiye gölüne(526) ve kuzeyde Kars'tan güneyde Sincar dağına kadar yayılmışlardır. Bundan başka, Horasan'da(527) da soyutlanmış durumda yaşayan Kürdler bulunmaktadır. Kürdlerin ayrıştıkları aşiretler, bazı yönlerden İskoçya kabilelerini andırır. Bu aşiretlerden pek azının nüfusu 10 bini geçer. Diğerleri ortalama olarak üçer bindir. Yerleşik ve çoban(yerli) Kürdler, kışın köylerde oturur ve yazın kendi otlaklarında çadır kurarlar. Bunlar, halkın gittikçe artan bir çoğunluğunu oluşturmaktadırlar.

Göçebe diye adlandırılan Kürdler, daima çadırlarda yaşayıp, en zengin ve bağımsız bir kitledir. Bunlar Mayısın Ekime kadar yaz mevsimini dağlarda ve yüksek ovalarda geçirirler; kışı ise Dicle kıyılarında ve Sincar dağının kuzeyindeki büyük ovada geçirerek, buralarda sürülerini otlatmak hakkını Şemmer Araplarından satın alırlar. Her aşiretin kendine özgü otlakları vardır ve diğer aşiretlerin buralara el uzatmaları her zaman düşmanlığa yolaçar. Göç zamanlarında Kürdler, saldırganlığa olan alışkanlıkları dolayısıyla, geçtikleri yerlerde Müslüman ve Hristiyan halka zarar verirler ve bu durum bir şikâyet kaynağı oluşturur. Türkiye'de yerleşik Kürdler vergi verirlerse de, göçebeler yalnız hayvan vergisi öderler; bu vergi, onların yazlık otlaklara giderken Dicle'yi geçişleri sırasında kendilerinden alınır.

---

(1) "Encyclopedia Britanica"dan özetlenerek alınmıştır.

(524) 493 numaralı dipnota bakınız.

(2) Bu tahmin gerçeğin pek çok altında olup, Kürd nüfusu en az beş milyonu geçer. İlerde bunu açıklığa kavuşturacağız.

(JİN)

(525) 494 numaralı dipnota bakınız.

(526) 495 numaralı dipnota bakınız.

(527) 496 numaralı dipnota bakınız.

AHLAK VE KARAKTERLERİ

Kürd, saf ve açık havandan ve dağların sınırsız özgürlüğünden zevk duyar. O, nadir olarak katırcı ya da devecidir. Kürdlerin, ihtimal ki hakketmedikleri fena bir ünü vardır. Türklere dil bakımından, İranlılara da mezhep anlaşmazlığı yüzünden yabancı kaldıklarından, her tarafta kendilerine güvensizlik duyulur ve âdeta müzmin bir savaş durumunda imişler gibi yaşarlar. Doğaldır ki bu koşullar altında, insanlık karakterinin güzel yanları gelişme ortamı bulamaz. Bunun için Kürdler haşin ve dikbaşlıdırlar.

Bir Kürd aşiret reisinin belki de en büyük belirleyici niteliği, atalarına karşı duyduğu gururdur. Bu duygu, birçok durumda abartmalı bir nitelikte görülür. Gerçekte şimdiki aşiret örgütleri pek eski bir zamana kadar uzamaz. X. yüzyılda Arap tarihçisi Mes'udî'nin yer vermiş olduğu 18 aşiretten bugün yalnız üç aşiretin adı bilinmektedir.

Bununla birlikte, Milâdî XIV. yüzyıla ait olup Quatremér tarafından(1) çevirisi yapılmış olan soyağacında bilinen pek çok adın mevcut olduğuna bakılırsa, birtakım Kürd hanedanının soyca Emevî halifelerine mensup olduklarında kuşkuya yer yoktur. Oysa eski Sohranları temsil eden Süleymaniye'nin Baban lideri ve Goranların bir koluna mensup Sine'nin (2) Erdelan(528) lideri en azından 500 yıllık eski bir soyağacı gösteriyorlar.

Pek az süre öncesine kadar, Doğu'da büyük Kürd liderlerinden birisinin, Haçlı seferleri döneminde Salahaddin'i andıran bir görkem ve ululukla, çevresindeki seçkin ve ileri gelenlerden, ve zırhlar giyinmiş, boyunlarına attık-

- (1) Yazarın sayfa 305, sayı 13 notice etextraits des m-ss başvurulması. . Milâdî XIV. yüzyıla ait bu eserde belirtilip sayılan Kürd aşiretlerinden şimdiki durumda şu adları belirtilebilir:

Dertang Goraniyeleri(şimdiki Goranlı), Hemedan dağlarındaki Zengiyeler şimdiki Kermansâh'ta bulunuyorlar. Kerkük ve Erbil'in Hasananîleri şimdi Dersim dağlarında bulunuyorlar ve başlangıç olarak Horasan'dan geldikleri yaygın bir biçimde söylenmektedir. Şeklâbâd ve Tilhaftûn Sohriyeleri şimdiki Sohranlar olup, Süleymaniye Babanları bu soydan gelmişlerdir. Hincarîn dağları Zerzarîleri, şimdiki Eşno Zerzaları(yazarın incelediği Kele-i Şîn ve Sidek sütunlarından çıkarılan anlamlara göre) olmalıdır. Çölemerkebiye, yani şimdiki Çölemergîlerin soyca Halife Mervan bin Hakem'e mensup oldukları söyleniyor.

Hakkâriye, Arap coğrafyacılarına göre yaylada yaşayan Hakkârililerdir.

Bohtiye(Bokhtieh) de şimdiki Bohtanlılardır. Rûwadi(Rowadî)lilerin de bir zamanlar Erbil kalesini savunan Revandîler olması muhtemeldir. Salahaddin-i Eyyubî bu kabileye mensup idi.

Bunlardan başka, 20 kadar aşiret adı daha yazılmışsa da, imlâ hatalarından dolayı kimliklerini araştırıp incelemek mümkün olamamıştır.

- (2) Milâdî XVI. yüzyılda yazılmış "Şerefname" adlı Kürd tarihinde, Cengizlilerin saltanatının sonlarına doğru, Diyarbekir valilerinin soyundan gelip soyca ünlü Ahmed bin Mervan'a mensup olan Baba Ardîlan adlı zatın, bir süre Goranîler arasında kaldıktan sonra Şehrezor dolaylarını ele geçirdiği ve giderek genişleyerek İran Kürdistanını egemenliği altına alan Ardolan hükümdar ailesini kurmuş olduğu anlatılmış olmasına göre, Safevîler dönemine kadar uzamış oluyor.

- (528) 499 numaralı dipnota bakınız.

ları ipek mendillerle, ellerinde süngü, mızrak ve kılıç taşıyan genç Kürd silâhşorlarından oluşan maiyetini görmek ne kadar gözalıcı ve zevk verici idi!

Kürdler bilgisiz ve saf olmakla birlikte, doğuştan zekidirler. Son yıllarda, öğrenim ve eğitim görmüş Kürdler, padişahın yönetimi altında, sadrazamlık da dahil olmak üzere büyük resmî görevlerde bulundular; **Tevrat**'ın Türkçeye çevrilmesine yardım ettikleri gibi, bir gazete de yayınladılar.

Kürd erkekleri gözalıcı ve yakışıklı, çevik ve güçlü olup, boyları nadir olarak pek uzundur. Kürd kadınları ise peçe taşımazlar ve serbest yaşama hakkına sahiptirler.

Kürd, soy olarak gururlu, doğru ve konukseverdir. Şeref ve namusu konusunda katı ve bağnaz bir anlayışa sahiptir. Bununla birlikte, Kürd'ün üzerinde şeyhlerin nüfuzu çoktur ve bağnaz yönleri kışkırtılınca, doğuştan olan karakteri kendisini başkaldırmaya iter. Kürdlerde askerlik ve düzenlilik ruhu var ise de, düzenli ve kanunla sınırlı askerî hizmetlere karşı hoşnutsuzluk duyarlar.

Kürdistan, masal ve atalara ait destanlar bakımından zengindir. Ve eski zamanlardan kalma kaside ve gazelleri, çarpıcı ve hazin bir sesle şarkı olarak söylenir.

KÜRD TAMİM-İ MAARİF CEMİYETİ BİLDİRİSİ

Derneğimizin kuruluşundan amaç, yalnız siyasal çalışmalarla varlığını sürdürmesine imkân düşünilemeyen milletimizi geleceğe dönük ve tümüyle bilimsel bir temel üzerine çağdaş yeteneklerle donatmaktır.

Gerçekte bu yönden, talihsiz Kürd halkı, gelişme çağı olan XX. yüzyılda ağlanacak, matem tutulacak bir duruma sahiptir. Yarınki mücadele ve rekabet alanında hak ve yaşamına yöneltilecek yokedici saldırılara karşı savunma silâhından tümüyle yoksundur.

İnsanoğullarının, açtıkları milliyet bayrakları altında, rastlantının yüzyıllarda ancak bir kez milletlerin önüne yararlanmaları için koyduğu fırsatlardan yararlanma paylarını koparmaya koştukları bir dönemde, ne acıklı kötü talihtir ki, bizler uygarlık karşısında hak iddia edebilmek için birçok büyük güçlüklerle uğruyoruz.

Diyorlar ki: "Milletlerin hak ve istihkak sahibi olmalarının belgesi, çağın akışına uygun bir dil ve tarihe, bugünkü anlamıyla ulusal kuruluşlara sahip olmaktır".

Adaleti dağıtan hak ve güvenlik binasına girişi sağlayabilen ruhsat belgesi, kimlik kâğıdı yalnız bunlardır.

Bilgisizce ve aşırı iddialardan vazgeçerek itiraf edelim ki, Kürdlüğün bu yöndeki eksikliği büyük ve acıdır.

Böyle olmakla birlikte, ilk bakışta büyük görünen bu eksiklik, gerçek olmaktan çok, yüzeyseldir. Çünkü bugün, yazılmış kitaplardan oluşan bir hazineye sahip bulunmamak felâketi, Kürdlere göre tamiri mümkün olamayan bir zarar meydana getirmekten çok uzaktır. Millettin yaradılıştan gelen yetenekleri, dilin genişliği, dilbilgisi kurallarının gösterdiği mükemmellik ve düzgünlük, onu bir gayret ve zaman harcanarak, bugünkü dillerin çoğuna nasip olmayan bir gelişmişlik aşamasına yükseltmeye elverişli bir durumdadır.

Milletlerin şu yaşlı toprağa ilişkin çalışmalara son vererek göklerle uğraşmaya başladıkları şu çağlarda, insan uygarlığının ilk temeltaşı olan dil ile, onun düzenlenmesi ve uyumlandırılması ile uğraşmak fecidir. Ne var ki bu eksikliği milletin çoğunluğuna yükleyerek onları sorumlu tutmak, bu yüzden insancıl ve doğal haklarını sınırlandırmaya ya da zorla ellerinden almaya kendinde bir hak görmek, adalet ve insanlığın özellikleriyle alay etmekten başka bir şey değildir.

Evet, bugünkü durumuyla dahi mevcut halkların dillerinin çoğuna karşı üstünlük iddia edebilecek bir genişlik ve mükemmelliğe sahip olan dilimizi çağın gereklerine uygun bir biçimde toplayıp derleyemediğimiz bir gerçek, hem de çok acı bir gerçektir. Ancak, daha bir yüzyıl öncesine kadar verimliliği dolup taşacak kadar edebî bir gelişmeye sahip olduğunu bizlere ulaşabilen klasik eserleriyle kanıtladığımız Kürd dili, şans ve talihin elverişsizliği ve buna eklenen bazı düşüş etkenleri yüzünden bugünkü düşük duruma zorunlu olarak girmiştir.

Onun eski durumuna karşı yöneltilen haksız saldırılara en birinci savunma silâhı, onun gelişme gücünü sifıra indiren o etkenlerin dönem dönem her milletin tarih ve yaşamı üzerinde açıkça etki yapmış olmasıdır. O etken de, ulusal güçleri zorbaca ellerinde tutun ulema(529) ve beylerin, tarikat ve mezhep anlaşmazlığı ve egemenlik kurma hırsını doyurma gibi parçalama ve nifak nedenlerini çıkar elde etmek için araç olarak kullanıp milliyet birliğini parçalamalarından ibarettir.

Kişisel çıkarlarını milletin kayıtsız şartsız boyun eğmesinde ve buna bağlı olarak da derin biçimde bilgisiz kalmasında arayıp bulan bu iki zümre, tüm aktif güçleri ile, millet kitlesi arasında mevcut olan nifakın nedenlerini sürdürerek ve yenilerini icadedip ayakta tutarak nifak sayılarını sürekli olarak çoğalttılar.

Her nerede bir parça ışık, ufak bir kurtuluş belirtisi gördülerse oraya saldırdılar; ellerinde tuttıkları ve yalnız tahrip ve yoketme yolunda kullandıkları kör ve kara kuvvetle her girişimi yok ettiler ve her parıltıyı söndürdüler. Zavallı milletin sırtından tüm haklarını ele geçirmelerini gerektiren birer yardım fermanı ellerinde olduğu halde analarından doğduklarına inanan bu

(529) "Bilginler" anlamına gelen "ulema" sözcüğü, o dönemde yalnız din adamları için kullanılırdı. Biz de yanlış anlamaya meydan vermemek için bu sözcüğü aynen kullandık.

müzelikler, bătılın egemeniliğini pekiştirmek için hakkın bilgisizlik karanlığı içinde boğulmasını, milletin tam anlamıyla hayvansal bir yaşamla ömrünü geçirmesini teşvik ettiler ve bunu başardılar da.(530)

Büyüğe boyun eğmeyi unutulması olanaksız olan ve uyulması gereken bir gelenek şeklinde yücelten ulusal terbiye, bilim adamlarına saygıyı ve uyulmayı imanının temel kurallarından saydıran dinsel öğretiler, Kürd'ün saf ve samimi vicdan ve çevresinde öyle bir tarzda kabul görmüştü ki en belirgin gerçekleri bağırarak uyarı sesleri, hiç bir kulakta bir zerreyi yaratmadan sönüyor ve çoğu kez bu sesin sahibinin namuslu ve imanlı alınına kızgın ve fakat kara bir küfür ve lânet davet etmekten de geri kalmıyordu.

İşte Kürd, bugüne kadar, pek ince ve demagojik bir biçimde düzenlenip uygulanan, gerektiğinde en ağır dünya ve ahret cezaları ile de pekiştirilip sağlamlştırılabilen bu saptırma ve aldatma ağının dar ve karanlık sınırları içinde esir ve habersiz yaşadı; ne dilini, ne tarihini ve ne de yaşamını düşünebildi; insanlığı mutluluğun en yüce basamağına çıkararak uygarlık hareketlerini, hatta gözü önünde, komşusunun yanında olup biten bayındırlık ve blimsel gelişme olaylarını görmedi, görmedi; gözü bağlı, beyni kilitli, yok olup tükenmenin uçurumu kenarında, kendisine vadedilen cehenneme doğru koştu. Nihayet katı gerçeğe çarpan başı elleri arasında, şaşkın ve kaygılı bir durumda, işte şimdi bir parça düşünmek, biraz çevreyi inceleyip gözden geçirmek ihtiyacını duydu.

Uyanışın ilk dakikası, O'na, gerçekleri yayınlamaya gücü yettiği kadar gerçekleri örtbas etmeye de araç olabilen basının gürültüleri arasında kendi sesinin hiç çıkmadığı, en kutsal haklarının böyle bir savunma tellalından yoksunluk dolayısıyla kayba uğradığı korkunç sonucunu öğretti. O, bu kadar feci olan ve yaşam boyunca görülen geçmiş deneylerden bir ibret dersi alınmadığı eksikliğini başlangıçta anlar gibi oldu.

Kürd, tüm çağdaş sorunların düğümleme ve çözülme platformu olan, çağdaş uygarlığın sosyal gereklerine uygun örgütlenmeleri gerçekleştirerek, yaşamsal varlığına saldıran gelecekteki tehlikelere karşı koymak istedi. Sanırdı ki yaşanan felâketlerin uğursuz tellâlları, bir deri bir kemikten ibaret kalmış olan millî yapıdan yararlanma haklarını(!) artık aramayacaklar; düne kadar el koymuş oldukları canlı sefalet iskeletlerini, gelecekte yine görmek üzere, bu kez yararlanılacak bir durum ve konuma koymaya çalışacaklardır.

(530) Bu cümledeki "yardım fermanı"ndan maksat, "kendilerine halk tarafından yardım yapılmasını gerektiren ferman"dır. Biz "yardım" sözcüğünü, bildirinin aslında kullanılan "muvâsât" sözcüğünün karşılığı olarak kullandık. Arapça olan bu sözcük "yardım etme" anlamına gelmektedir. Ancak burada kastedilen, genel bir yardım değil, halkın onlara yardım etmesidir. Bildirinin bu bölümününün akışından da bu açıkça anlaşılmaktadır.

Bătıl: Doğruya ve gerçeğe ters düşen, boş, çürük, temelsiz fikir ya da inanç.

Hakk: Doğru, gerçek, sağlam temellere dayanan fikir ya da inanç. Bu sözcük aslında başka anlamlara da gelirse de, buradaki anlamı budur.

Arapça olan "bătıl" ve "hakk" sözcüklerinin Türkçede tam karşılıkları bulunmadığı için, biz çeviride ikisini aynen kullandık.

Nerdeee! Pususunda avının üzerine atılma fırsatı kollamış ve bu yararlanmadan dört yıldan beri süregelen yoksunluğun verdiği saldırganlığın şiddetiyle saldırıya başlamış tatlı düşleri, millet ve milliyet çevresinde görülen renkli rüyaları bir hamlede perişan ve başaşağı kılmıştı. Uzun yılların çürümüşlük yükünü yüklenmiş aşâğılık bir uyduluk hayatının sürüklediği riyakâr heykeller, yaltakçı sırtımlarla, boyun eğme zincirinin halkalarını artırmaya başlamışlardı.

Vicdanların ta içinden yansıyan bir duygu ile, geçmiş günah defterlerine geçtiği sanılan eski kayıtsızlık ve ihmallerin, fiilî engellemelerin yine zarar getirmeye, umutları yıkmaya başladığına, acıklı birçok kanaatların feda edilmesinden, değerli zamanların kaybolmasından sonra inanan millet aydınları, geleceğin karanlık anafoları içinde kaynamaya aday olan Kürd'ün varlığını kurtaracak önlemlere pervasızca başvurmayı kararlaştırdılar.

*

Bu kesin ve fakat korkunç güçlüklerle dolu karardan, **"Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti"** meydana geldi. Kendilerine seslenme onuruna eriştiğimiz bütün millettaşlarımızın aynı umut ve duygu ile davranmakta olduklarını görmek, bize en güçlü teşvik olanaklarını hazırladığından, derneği güçlü bir güvenle milletin huzuruna sunabilme cesaretine sahip olduk. Derneğin çalışma sınırlarını belirlerken, birlikte çalışma ve güç ve zaman kaybından başka ürün vermediği defalarca denenmiş olan siyasal çalışmaların olumsuz sonuçlarını dikkate alarak, tümüyle bilimsel olan ve kesinlikle siyasal olmayan bir programın eylem alanına çıkarılmasını çalışma amacı olarak almaya karar verdik.

Bizden önce aynı ihtiyacı duymuş ve bu uğurda fedakârca çaba harcamış olan millettaşlarımızın iyiliklerini anarak ve onların çalışmalarının sürekliliğini kırıp yok eden etkenlerin bizim de başarımızı engelleyici ayakbağı olmaması için dua ettiğimizi belirterek şunu arz edelim ki:

Yönlendirmelerine ve yardımlarına son derece ihtiyaç duyduğumuz millî ileri gelenlerimiz, bu sorumlu ve sevap kazandırıcı girişimler karşısında, bundan önceki kayıtsız durumlarını korumakta diretmecekler ümidindeyiz. Çünkü, bizden önceki girişimlerin sonuçsuz kalmasının nedeni, hiç kuşkusuz, tecrübesizliğin yolaçtığı uygulama hatalarının yanı sıra, ilgililerin ihmal ve kayıtsızlıkları idi. Ve bunun acı ürünü, bugün yüreklerimizi parçalayan millî hüsrân oldu.

Ancak, şimdi eminiz ki, gerek sıradan olan ve gerekse bey olan her Kürd, bugünkü ulusal faciaların verdiği acının yükü altında inliyor; geçmişten pişmanlık duymakla ve şimdiki durumdan ürkmekle birlikte, geleceğin uluslara vadettiği ölümden sonraki dirilişten ümidini kesmiyor. Bütün Kürdleri etkisi altında yaşattığını gördüğümüz "kaybolanı telâfi arzusu"na bağlı olarak faaliyet göstermekle ki, Kürd'ün dile, tarihe ve çağdaş bilimlere ilişkin ihtiyaçlarını sürekli olarak izlemeyi ve onları ortadan kaldırmayı başaracağı ümidini taşıyan derneğimiz, onurlu milletimizden, muhtaç olduğumuz

maddî-manevî yardımların bolllaştırılmasını rica etmek cesaretini kendinde buldu.

Ümitsiz olmamak ve ateşli bir millî azimle çalışmak koşulu ile, başarıya ulaşacağımıza güçlü bir inançla inanmış bulunuyoruz.

Dernek, bir süreden beri yayınlanmakta bulunan ve Tanrı dileyinceye kadar yayınlanacak olan "Jîn" dergisini yönetimi altına alarak, O'nun aracılığıyla bütün millettaşlarını çaba ve kararlılık sınavına ve bağış ve cömertlik meydanına davet ediyor. Başarı Allah'tandır.

Derneğin sırasıyle uygulama alanına çıkarmaya azmettiği programı aşağıda gösterilmiştir:

PROGRAM

- 1- Haftalık bir bilimsel dergi yayınlacaktır.
- 2- Tüm Kürd edebiyatçıların, şair ve bilginlerinin Kürd dili ile meydana getirdikleri eserlerini, divan ve şiirlerini doğru ve nefis bir biçimde bastıracaktır.
- 3- Bütün Kürd lehçelerini içermek üzere bir Kürdçe sözlük kitabı düzenleyip yayınlacaktır.
- 4- Var olan dilbilgisi kitaplarından uygun olanlarını bastıracaktır.
- 5- Kürd diliyle ilköğretimi sağlamak için gerekli olan kitapları yayınlacaktır.
- 6- Değişik lehçelere ait olanları birer bölüm oluşturacak biçimde bir Kürdçe atasözleri dergisi düzenleyip yayınlacaktır.
- 7- Her yöredeki Kürd gelenek ve törelerine ilişkin bilgiler toplayacak ve Kürd masal, hikâye ve halk şarkılarını toplayacaktır.
- 8- Kürd tarihi ve eski ve yeni coğrafyası konularında eserler meydana getirecektir.
- 9- Doğu ve Batı dillerinden Kürdistan ve Kürdler konusundaki mevcut eserleri çevirip yayınlacaktır.
10. Kürd ulusuna mensup geçmiş ve şimdiki kişilerin biyografilerini yayınlacaktır.
- 11- Yerli ve yabancı eserleri içermek üzere dernek merkezi ile gereken yerlerde kütüphaneler açacaktır.
- 12- Gece dersleri açacaktır.
- 13- Kürdlerle meskûn bölgelere inceleme heyetleri gönderecektir.
- 14- Dernek için bir matbaa kurmaya çalışacaktır.
- 15- Kürd işçiler arasında yedek sınıflar ve kooperatif örgütleri kurmaya çalışacaktır.
- 16- İstanbul'da sefalet içinde ve başıboş dolaşan Kürd çocuklarından mümkün olan miktarını çeşitli esnafın yanına çıraklığa verecek, bunların düzenli olarak devamını sağlamak için gerekli harcamaları karşılayacaktır.
- 17- Kürd öksüz ve sahipsiz çocuklarına özgü bir gece sanat okulunun açılmasına çalışacaktır.

18- Öksüz ve sahipsiz Kürd kızlarına ev sanatları ve hizmetçilik öğretmek üzere bir kız gece okulu açmaya gayret edecektir.

19- Kürd erkek ve kadınlarının kullandıkları kişisel eşya ile ev eşyasından ve her çeşit yerli araç ve gereçlerden oluşacak bir müze kurmaya çalışacaktır.

20- Bir Kürd öğretmen okulu kurmaya çalışacaktır.

BELAVOKA KOMELA KURD JIBO BELAVKIRINA ZANÎNÊ

Amanc ji sazkirina komela me ev e ku, em neteweyê xwe yê ku bêmi-kûn e ku tenê bi xebata sîyasî hebûna xwe bidomîne, jibo pêşedemê temamen li gora bingehên zanyarî, bi hêginîyên hevdem techîz bikin.

Bi rastî ji vî alî ve, di sedsala XX. da ku dema pêşketinê ye, neteweyê Kurd ê bextreş di rewşeka wisa da ye ku divê ku mirov ji wê rewşê ra bigirî û şîn bike. Di meydana têkoşîn û hevbeziya sibeyîn da, neteweyê Kurd, li dijê wan êrîşên tunekar ên ku dê li ser heqê wî û jiyana wî bîn kirin, ji çekê berxwedanê bi temamî bêpar e.

Di vê demê da ku ewladên Adem alayên netewevînîyê vegirtine û di binê wan alayan da dibezin da ku parên xwe yê mefadariyê ji wan fersendan hil-qetînin û bistînin ku tesaduf di sedsalan da ancax carek jibo mefadariyê tîne ber neteweyan; aha di vê demê da, çi şanseki xirab ê azarde ye ku em, jibo doz-kirina heqê xwe li pêşberê medenîyetê, rastê gelek alûzîyên mezin tên.

Dibêjin ku: "Berata heq û îstîhqaqa neteweyan, hebûna tarîxê ye û hebûna zimanekî wisa ye ku beranberê cereyana demê be; yanî hebûna sazgehên ne-teweyî ye".

Tenê ev in ku ji mirov ra dibin kaxidê huwîyetê û nîşana destûra ku mirov dikare bi wê têkeve wî xaniyê heq û emanê yê ku edaletê belav dike.

Bê ku em îddîyên cahilkî û dersînor bikin, divê ku em li xwe bîn mikurê ku ji vî alî ve kêmayîya Kurdîtiyê mezin û azarde ye.

Digel ku weha ye jî, ev kêmayîya ku di nihêrtina pêşîn da mezin dixuye, ne kêmayîyeka rastîn e; lê di rû da ye. Lewra îro, ku em ne xwedîyê xizneka wisa nin ku ew ji pirtûkên nivîsî pêkhatîye û ev yek jibo me felaketek e, ev felaket nikare ji Kurdan ra zîyaneka wisa bîne ku tamîra wê bêmi-kûn be. Ew hêginîyên netewe yê ku ji xwîyê wî tên, fireyîya zimên û tîkûzî û sererastîya bingehokên rêzimanê, dest didin ku bi serfkirina xebateka hindik û zimanekî hindik, mirov bikare zimên bigîhîne gîhanekê pêşketinê ya wisa ku ev gîhanek nebûye qismetê piranîya zimanên nuhayîn.

Di van deman da ku neteweyên dî dûwayî li xebata xwe ya li ser vê axa pîr anîne û dest bi xebata li ser asîmanan kirine, tiştêki dilêşîn e ku mirov hêj bi ziman û sererastkirina ziman û wekhevkirina ziman xerîk be; lewra ziman, di hîmê medenîyeta mirovîyê da kevirê pêşîn e. Lê belê, eger mirov vê kêmayî-yê tîxe stûyê piranîya netewe û netewe ji vê kêmayîyê berpirsyar bidêre, û ji rûyê vê kêmayîyê mirov sînokirin yan jî xesbkirina mafên netewe yê miro-vî û tabîî ji xwe ra heq bibîne, ev yek ji bil tinazkirina bi taybetîyên edaletê û mirovîyê nabe tiştêki dî.

Belê, zimanê me yê ku wisa fire û wisa tîkûz e ku tewr bi rewşa xwe ya îro-yîn jî dikare doza bilindîyê li ser piranîya zimanên gelên nuhayîn bike, me ew

li gora daxwaza vê demê berhev nekirîye û di pirtûkan da çap nekirîye. Ev rastî ye, tewr rastîyeka tal e jî. Em ji wan eserên Kurdî yên klasîkî yên ku gîhane dewra me têdigîjin ku zimanê Kurdî heta sedsalek berê jî, di meydana bêjeyî da xwedîyê pêşveçûneka bibereket bûye. Lê belê, ji rûyê desnedana bext û şans, û li rexê vê desnedanê ji rûyê hin faktorên paşketinê, zimanê Kurdî ji neçarî ketîye rewşa xwe ya daketî ya îroyîn.

Li dijê wan êrîşên ku li ser rewşa zimanê Kurdî ya mêjîn tên kirin, çekê zimên ê berxwedanê yê pêşîn ev e ku, ew faktorên ku qudreta t êkûzîya wî daxistine sifirê, di hin dewran da li ser tarîx û jîyana her neteweyek bi eşkerayî karrewa bûne. Ew faktor jî ev e ku, ew mela û mîrên ku hêzên neteweyî di destê xwe yê zordar da girtine, semedên parçebûn û cudayîyê yên wek cudayîya terîqetan û mezheban û wek t êrkirina îhtîrasa fermanrewayîyê, kirine wa-sîta berhevkirina liştan û bi wî awayî yekîtiya netewevîniyê parçe kirine.

Ev her du celebên ku liştên xwe yên şexsî di îtaeta netewe ya bêsinor da û di nezanîya wî ya kûr da dîtine, jibo ku rewşa hazir bidomînin û rewşên nû jî îcat bikin û li ser lingan bihêlin, di nava netewe da her tim jimareyên du-bendîyan zêde kirine.

Li kêderê parçeyek ronayî, nîşaneke biçûk jibo rizgarîyê dîtine, êrîşê wê derê kirine; ew hêza kor û reş a ku di destê xwe da girtine û tenê di rîya tunekirinê û wêrankirinê da bi kar anîne, bi wê hêzê her teşebbus tune kirine û her çirûsk vemirandine. Ev bermayîyên dewrên berîn ên ku wisa bawer dikin ku heqê wan e ku ji piştî neteweyê reben alîkarî bistînin, dibêjin qey dema ku ew ji dîyên xwe bûne di destê wan da fermana standina alîkarîyê ji netewe hebûye. Jibo pîtûn û zexmbûna fermanrewayîya neheqîyê, ew xebitîne da ku heqî di tarîtiya nezanîyê da bifetise û netewe bi temamê mana peyvîkê bi jîyaneke heywankî jîyana xwe bibûrîne; di vê yekê da bi ser jî ketine.

Ew terbîya neteweyî ya ku îtaeta ji mezinan ra toreyeka şayantirînê peyrewîyê qebûl dike û bilind digire û qet nabe ku bê ji bîrkin, her weha ew şîretên dîni yên ku rêzdarî û îtaeta ji aliman ra wek ruknekî îmanê t êw dikin; di wijdana Kurd a saf û jidil da û li dorhêlên Kurd bi awayekî wisa hatibû qebûl-kirin ku, ew dengê balkêşîyê ku diqîrîya û rastîyên eşkeratirîn digotin, bê ku di tu guhek da bi qasê zerreyek dangan bide, vedimirî.(531) Tewr gelek caran jî dibê sebebê ku enîya xwedîyê wî yê bawerdar û namûskar bi damxa kufre û lanetê ya sor û reş dihat damxekirin.(532)

Ew torra avarêtîyê û xapandinê ku bi awayekî hûr û kûr û gelxapîn hatibû pêkanîn û vegirtin, û dema ku pêwîst bûya bi cezayên dinê û axretê yên di-jwartirîn dihat zexmkirin û pîtkin, Kurd heta îro di nava wê torra teng û tarî da dîl ma û bêxeber jîya; ne li ser zimanê xwe û dîroka xwe, ne jî li ser jîyana xwe fikirî; ew tevgerên medenî yên ku mirovî gîhandine tepela bextyarîyê ya bilintirîn, tewr ew bûyerên avakirinê û zanîne yên ku li ber çavê wî û li nik

(531) Me peyvika "dorhêl" di beranberê peyvika "muhît" a Erebi da bi kar anî.

Me peyvika "dangan" di beranberê peyvika "in'îkas" a Erebi da bi kar anî.

(532) Peyvika "sor" li vir bi mana "germ" e û di beranberê peyvika "kuzgin" a Tirkî da hatîye bi karanîn. Wek ku mirov dibêje "şîşa sor".

cîranê wî diqewimîn, nedîtin û nekarî bibîne.(533) Lewra çavê wî girti bû, mejîyê wî jî kilît kirî bû; bi çavê girtî û bi mejîyê kilît kirî, li qeraxê nişîvê tunebûnê, ber bi cehennema wa'dkirî dibezîya. Di dûwayîyê da ku serê wî li rastîya hişk ket, serê xwe da navbera destên xwe û bi awayekî şaşmayî, di rewşeka bitatêl da, nuha îhtîyac pêjn kir ku piçek bifikire, qasek li dora xwe te-maşe bike û dorhêlên xwe di çavê xwe ra derbas bike.

Deqîqa pêşîn a hişyarîyê ev dûwayîka mudhîş hînê wî kir ku, ew tiştên çapkirî yên ku çî qas dikarin rastîyan belav bikin ew qas jî dikarin jibo poşana rastîyê bibin wasîte, di nava welwela wan da dengê wî qet dernakeve û ji rûyê bêparîya ji delalekî berxwedanê yê weha, mafên wî yên muqeddestirîn dikin winda bibin.(534) Di despêkê da, wek ku kêmayîya derxistina dersa îbretê ji wan tecrubên derbasbûyî yên trajîk û umirbûrîn fam bike.(535)

Ew talûkên hatî yên ku dê êrîşê ser hebûn û jîyana Kurd bikin, Kurd xwest ku li dijê wan talûkan di ber xwe bide, û xwest ku ew berxwedan jî bi karreyîya vêkxistinên wisa be ku ew li gora daxwazên komelî yên medenîyeta nuhayîn bin; lewra medenîyeta nuhayîn, meydana safîkirina hemî şolên hevdem e. Texmîn dihat kirin ku ew kesên bêyom ên ku bûbûn sebebê wan musîbetên derbasbûyî, dê ji bunya neteweyî ya ku hestî û postekî tenê maye, êdî heqê(!) mefadarîya xwe nexwazin; dîsa texmîn dihat kirin ku ew, dê bixebitin da ku wan îskeletalên sefaletê yên jîndar ên ku heta duh dest didan ser berê xebata wan, têxin rewşeka wisa ku di pêşedemê da dîsa wan bibînin û hingê bikarin ji wan mefadar bibin.(536)

Ji kuuuu! Ew xiyalên wan ên şîrîn ên ku di kozikên xwe da fersenda nêçîrê dipan, bi dijarîyeka wisa êrîş kirin ku ew dijarî ji bêparîya liştê ya çar salan dihat, û ew xewnên rengîn ên ku bi netewe ve û bi neteweevînîyê ve dihatin dîtîn, di wê êrîşê da bi yek hamleyek perîşan û sernixûn kirin. Ew heykelên durû yên rûmetnizm ên ku barê pûçîtî û genîtîya salên dûr û dirêj li piştta wan bû û ji alîyê jîyana peyrewîyê ya rûmetketî ve dihatin kaşkirin, bi devbeşîyên rîyakarkî, dest bi zêdekirina xelekên zincîrê stûxwarîyê kiribûn jî.

Bi wê pêjna ku ji kûrana wijdanê rû dida texmîn dihat kirin ku, ew bêberpirsyarî û îhmalkarî û ritimkarîyên berê, dê êdî têkevin defterên gunehên mêjîn. Lê belê wan bêberpirsyarî û îhmalkarî û ritimkarîyan dîsa dest bi be-

(533) Me peyvika "tepel" di beranberê peyvika "ewc" a Erebi da bi kar anî.

(534) Me peyvikên "tiştên çapkirî" di beranberê peyvika "metbûat" a Erebi da nivîsî. Ev peyvik ketibû zimanê Osmanî, bi piranî jibo rojname û kovaran dihat bi karanîn; belam di eslê xwe da pirtûk jî dikevin ber mana wê.

Me peyvika "poşan" di beranberê peyvika "setr" a Erebi da nivîsî.

Peyvika "delal" li vir bi mana "wasîte" ye û ji peyvika "dellal" a Erebi hatîye. Ew peyvik, ku di eslê xwe da bi mana "rêbir" e, di zimanê Osmanî da bi mana "kesê ku di kirîn û firotinê da wasîtetî dike" hatîye bi karanîn. Peyvika "dellal" di Tirkîya nû da bûye "tallal".

(535) Me peyvika "umirbûrîn" di beranberê peyvika "hayatgûzar" a ji Erebi û Farisî pêkhatî nivîsî. Yanî, ew tecubên ku umrek bûrandine, bi qasê umrek dom kirine.

(536) Wisa tê zanîn ku mexsed ji "kesên bêyom", ew mela û mîr in ku li jor rexne li wan hatin xistin. Mexsed ji "îskeletalên sefaletê yên jîndar" jî gelê Kurd e.

lavkirina zîyanan û wêrankirina hêvîyan kir. Ronakbîrên netewe yên ku piştê fîdakirina gelek qenaetan û piştê windakirina gelek wextên birûmet bi vê yekê bawer kirin, biryar dan ku jibo rizgarîya hebûna Kurd bêtirskî tedbîrên pêwîst bistînin; lewra hebûna Kurd di talûkê da ye û dibe ku di nava gerîne-kên pêşedemê yên tarî da bikele û winda bibe.

*

Ev biryara ku vîdarkî bû, lê belê tijî alûzîyên bitirs bû, ji vê biryarê ”**Komela Kurd jibo Belavkirina Zanîne û Weşanan**”(Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti) hat meydanê. Em dibînin ku hemî hevneteweyên me yên ku deykirina li wan ji me ra şeref e, bi eynê hêvî û pêjnê tevdigerin; ev yek jî jibo me dibe wasîta teşwîqê ya xurttirîn. Ji ber vê yekê, me cesaret kir ku em komelê bi dilhêsayîyeka xurt pêşkêşê pêşberê netewe bikin. Dema ku me sînorên xebata komelê kifş kirin, me bala xwe da dûwayîkên neyîn ên xebata sîyasî ya ku bi caran hatîye tecrubekirin ku, ji bil hevkarîyê û windakirina hêzê û zeman tu hilberîyek nade; û me biryar da ku amanca karê me ev be ku em bernameka temamen zanyarî û qutûbîrr ne sîyasî pêkbînin û derxin meydana xebatê.(537)

Ew hevneteweyên me yên ku berî me bîr bi eynê îhtîyacê birine û bi fîdarkarî xebitîne, em wan bi qencî bi bîr tînin û em dua dikin ku ew faktorên ku xebatên wan pûç û betal kirin, ew faktor ji serketina me ra jî nebin benên lîngan. Em vê yekê jî raber bikin ku, ew ruknên me yên neteweyî yên ku em bi awayekî diwartirîn muhtacê rêbirîya wan û alîkarîya wan in, em hêvîdar in ku ew, li hemberê van teşebbusên biberpirsyarî û bisewab, di parastina rewşên xwe yên berê yên bêberpirsyarkî da îsrar nekin.(538) Lewra qet nayê gumankirin ku, semedê ku teşebbusên berî me stevr mabûn, li rexê şaşîyên ku ji bêtecrubetîyê dihatin, sersarî û îhmalkarîya kesên pêwend bûn jî. Û be-
vê yekê yê azarde, ew xusrana neteweyî ye ku îro dilê me parçe dike.

Belam nuha em ewle ne ku, çî kesên ji rêzê û çî mîr, her Kurdek di binê barê azarên trajedîyên neteweyî yên îroyîn da dinale. Digel ku her Kurdek ji rewşa mêjîn poşman e û ji rewşa nuhayîn jî nefret dike, tu Kurdek hêvîya xwe ji vejîna piştê mirinê ya ku pêşedemê bi neteweyan ra qewl kirîye, nabirre. Em dibînin ku daxwaza ”telafîya tiştên fewitî”, Kurd hemî xistine binê tesîra xwe û wan di binê tesîra xwe da dijîne. Komela me hêvîdar e ku, tenê eger mirov xebatê bi wê daxwazê ve girêde mirov dikare îhtîyaca Kurdan a bi zimên, bi tarîxê û bi zanînen hevdem tim taqîb bike û bersîva wê îhtîyacê bide, wê îhtîyacê ji meydanê rake. Ji ber vê yekê, komela me cesaret kir ku ji neteweyê me

(537) Me peyvika ”neyîn” di beranberê peyvika ”menfî” ya Erebi da bi kar anî. Me peyvika ”qutûbîrr” di beranberê peyvika ”qet’î” ya Erebi da bi kar anî. Ev, peyvî-keka sazber e û ji kokên peyvikên ”qutbûn” û ”bîrrîn”ê hatîye sazîkirin.

(538) Wisa tê zanîn ku mexsed ji ”ruknen me yên neteweyî”, zana û xwenda û dewlemend û malmezînen Kurdan bûye.

yê qedirbilind tika bike ku ew, alîkarîyên xwe yên maddê û manewî yên ku em muhtacê wan in, bi ciwamêrî serf bike.

Em bi bawerîyeka xurt bawer dikin ku, bi şertê ku em bêhêvî nebin û bi vîneka agirîn a neteweyî bixebitin, em'ê bi ser kevin.

Komele, kovara "Jîn" a ku ji demeka berîn ve derdikeve û heta ku Xwedê bivê dê derkeve, digire binê kargêriya xwe; bi vê wasîtê hemî hevneteweyên xwe dixûne îmtîhana xebat û sebatê û meydana ciwamêrî û merdîtîyê. Rastanîn û lêkanîn ji Xwedê ye.

Bername ku komele divê ku têxe meydana xebatê û bi dor pêkbîne, li jêr cî girtîye:

BERNAME

1- Komele dê kovareka zanyarî ya hefteyî biweşîne.

2- Ew pirtûk û dîwan û helbestên ku hemî bêjezan û hozan û zanyarên Kurd bi zimanê Kurdî afirandine, komele dê wan bi awayekî rast û bedew bide çapkirin.

3- Komele dê ferhengê Kurdî sererast bike û biweşîne; hemî zarên Kurdî dê di wê da cî bigirin.

4- Ji pirtûkên rêzimanê yên heyî kîjan di aqil da be, komele dê wan bide çapkirin.

5- Jibo pêkanîna dersên bi zimanê Kurdî di xwendegên pêşîn da, komele dê pirtûkên pêwîst biweşîne.

6- Komele dê kovareka peyvên pêşîyan ên Kurdî sererast bike û biweşîne; peyvên pêşîyan ên ku di zarên cure-cure da tên gotin, ên her zarek dê di kovare da beşek pêkbînin.

7- Komele dê haydarîyên li ser adet û toreyên Kurdî yên her hêlek berhev bike; her weha, dê çîrok û kurteçîrok û stranên gelî yên Kurdî berhev bike.

8- Komele dê li ser cografya û tarîxa Kurd a mêjîn û nû pirtûkna bîne meydana.

9- Ew pirtûkên ku bi zimanên Rojhilat û Rojava li ser Kurdistanê û Kurdan hene, komele dê wan wergerîne û biweşîne.

10- Kurdên naskirî yên mêjîn û nuhayîn, komele dê serpêhatîyên wan biweşîne.

11- Komele dê di merkeza xwe da û li cîyên pêwîst pirtûkxanên ji pirtûkên herêmî û bîyanî pêkhatî veke.

12- Komele dê dersxanên şevîn veke.

13- Ew hêlên ku Kurd li wan dijîn, komele dê heyetên lêgerîne bihinêre wan hêlan.

14- Komele dê bixebite jibo ku çapxaneyek ji xwe ra saz bike.

15- Komele dê bixebite ku di nava karkerên Kurd da sinifên îhtîyatî û vêxistinên kooperatîf pêkbîne.

16- Ew zarûkên Kurdan ên ku li Stanbolê ketine sefaletê û serî li wan gerî-

yaye û bêhişkî digerin, komele dê mîqdarê mimkun ji wan bi şagirdî bide bal dikandarên cure-cure û jibo ku ew bi dûzen biçin ser karê xwe, komele dê mesrefa pêwîst jî bide.

17- Komele dê bixebite ku Xwendegeheka şevîn a pîşe jibo zarûkên Kurdan ên sêwî û bêkes veke.

18- Komele dê hêz bide xwe ku jibo keçên Kurd ên sêwî û bêkes xwendegeheka keçan a şevîn veke da ku di wê xwendegehê da keç hîne pîşeyên maşan û hîne xizmetkarîyê bên kirin.

19- Komele dê bixebite ku muzeyek saz bike; ew muze dê ji tiştên şexsî û yê malan ên ku mêr û pîrekên Kurd bi kar tînin û her tewir alet û edewatên herêmî bê sazkin.

20- Komele dê bixebite ku xwendegeheka mamostayan a Kurdî saz bike.

TÊDAYÎYA CILDÊ DÎDUYAN
*
İKİNCİ CİLDİN İÇİNDEKİLER

JİMARE 6 * SAYI 6

RÛPEL(539)

Kürdistan'daki şehirler sekeneşi Türk müdür?	333
Kürdlere: Bugünkü vazifemiz	339
Mektub-ı manzum	341

*

Halê me yê hazir	346
Selaya şevê	348

WERGERAN*ÇEVİRİLER

Kürdistan' daki kent sakinleri Türk müdür?	352
Kürdlere: Bugünkü görevimiz	357
Manzum mektup	359

JİMARE 7 * SAYI 7

Süleymaniyeli Tevfik'in başlıksız yazısı	365
Kürdlerde durûb-ı emsal	368
Edebiyat-ı Kürdiyeden bazı numuneler	375

*

Wereqêk le refzî xatirat	378
Şerê topan xilas bû, îro şerê qeleman e	379
Xezel	380

(539) Li jêrenota 196'an binêrin (196) numaralı dipnota bakınız)

WERGERAN*ÇEVİRİLER

Süleymaniyeli Tevfik'in başlıksız yazısı	384
Kürdlerde atasözleri	386
Kürd edebiyatından bazı örnekler	389

JİMARE 8 * SAYI 8

Kürd-Türk birliği	395
Kürd mühacirleri ne halde?	398
Kürd gençlerine	401
Girdê Seywan	402
Bir Kürd çocuğunun ihtisasâtı	403
Kürdlerde durûb-ı emsal	405

*

Jibo nesla têt	408
Piçikokek îbret	410

WERGERAN*ÇEVİRİLER

Kürd-Türk birliği	414
Kürd göçmenleri ne durumda?	416
Kürd gençlerine	418
Girdê Seywan	419
Bir Kürd çocuğunun duyguları	421
Kürdlerde atasözleri	422

JİMARE 9 * SAYI 9

Kürd tarihinden Baban Hanedanı	427
Kürdistan ve Kürdler	431
Kürdçe lisanımız	433
Bir mektub	436

Bêhêvî nebin.....	438
Âsâr-ı eslâfdan.....	439
Welat	440

WERGERAN*ÇEVİRİLER

Kürd tarihinden Baban Hanedanı	444
Kürdistan ve Kürdler	447
Kürdçe dilimiz	448
Bir mektup	452

JİMARE 10 * SAYI 10

”Kürdistan” refîkimiz intişar etti	456
Hazreti Mevlâna Halid	457
Kürdistan	463
Deng	466
Kürd Tamim-i Maarif Cemiyeti Beyannamesi	467
Weten	472

WERGERAN*ÇEVİRİLER

”Kürdistan” arkadaşımız yayınlandı	476
Hazreti Mevlâna Halid	477
Kürdistan	480
Kürd Tamim-i Maarif Cemiyeti Bildirisi	483

*

Belavoka Komela Kurd jibo Belavkirina Zanînê	489
--	-----

www.arsivakurdi.org

آدرس :

باب عالی جواری ابوالسعود جاده سنده نجم استقبال مطبوعه سنده (زین)

توزیع محلی

اداره خانہ سی

باب عالی جاده سنده یکی شرق کتابخانہ سی

دارالحکمة الاسلامیہ اعضاء کرامندن و کردستان علماء مشهوره سندن بدیع الزمان سعید کردی حضرت تدریسک تالیفاتندن (اشارات الاحجاز فی مظان الاحجاز) نامندہ کی تفسیر شریفی موقع انتشاره وضع ایدیلہرک شرق کتبخانہ سنده صائقہ در منتسبین علمک برز دانہ ایدہمسی توصیه سنی وظیفہ عد ایدہرز .

کرد اساتیک قواعد لغویہ سنہ دائر مقدمہ العراق نامندہ بر رسالہ نشر ایدلشددر . اداره خانہ مزده و شہزادہ باشندہ قوئویراتیف شرق کئی جواریندہ محاف حمدی افندی دکا سنده بولنور .

(زین نشریاتندن)

ہیت تحریر یہ مزدن حکاریو عبدالرحیم رحمی افندی طرفندن نظاماً قلمہ آلتان (عقیدا کوردان) نامندہ کی کوردجہ منظوم علم حال موقع انتشاره وضع ایدلشددر . بالجملہ کورد کردہ شہریتزہ برز دانہ سنک ایدتہ سنی توصیه ایلرز وینہ مومی الہک طربزوندہ نشر ایدیکئی (اسپر بر جوجفک باشنہ کلنر نام رسالہ سیلہ برلکدہ اداره مزده بولنور .

ہفتہلق غزتہ نک ۳۰ نجی نومروسی انتشار ایتدی . بلکہ مهم و مفید مقالاتی حاویدر .

سیلہ الرشاد جریده اسلامیه سنک ۳۸۸ نجی نسخہ سی قیمتدار مقالہ لرلہ انتشار ایتدی .

چراقلر مکتبی مجموعہ سنک ۳ نجی نسخہ سی بر جوق کزیدہ مقالہ لری حاوی اولہرق نشر ایتشددر . قارئلریتزہ توصیه ایلرز .

- ۱۸ — یتیم و صاحبسز کورد قیزلرینه صنایع بیتیه ، خدمتچیلک تعلیم ایتمک اوزره برلیلی قیز مکتبی آچمه غیرت ایده جکدر .
- ۱۹ — کورده ، ارکک و قدینلرینک قوللانده قلمری اشیای ذاتیه و بیتیه ایله برلی هر نوع آلات و ادواتدن ترکیب ایتمک اوزره برموزه تاسیسنه چالیشه جق .
- ۲۰ — بر کورد دارالمعلمینی تاسیسنه چالیشه جق .

وطن

له خلقت حضرت ادم، که انسان حاضری همونه وهی وینه ، دیناوه کوله کتیب مقدسدانو سراده سراپا چول و دیم و لیره وار یو . . . بغیر وشه وش باو، گره گری رعد و خره خری جوم و دریایان، وزیر یوه زیروی داعبایان ، شتیکی دهی له سراوارشه و سیمه موجود نیو . . . سراپا چول و حدالقهار . . .

اوی دمی حضرت ادم هاته سر اوارشه - چوله* و به مقتضیاتا اراده خدای ، مأمور بوکه به اولاد خوی او سحرای واسمه معمور بکاتن ؛ تاوه کوله نیو ذریقی ویدا هندیک و حدانیت خدای بزاتن ، وجود وی تقدیس بکن . . . حدیث قدسی ، خداده فرموی : « کنت کنزاً مخفياً ، فاردت ان اهرف » یعنی امن وه کو خزینه پیش چاوان و ن بوم و کیفم لیبوکه عیدمن بمناسن . . . داوه بوکه دنیام خلق کرد . . .

جالبر سرالهی بزه مانیکی کم له دایک و یاییکی زورکس پیدا بون و صبر صبر روی دنیایان دا کرت . بلا اوان وه کوایمه خانونه و شاریان نیو ، چوقی یان نه ده زانی . لباسیان ده بر دانه بو ، وه کومیمونان به میوه داران و رک کیایان بهری ده چون . . . وله بر شدت سرمای زیستانی و گرمی هاوییی ، و وهشت درندان زور یان مرون ، متفرقی بو . . . واکر لو انسان ضعیفانه به او جورده میان وله بو محافظه حیات خویان له قوه عقلیان استفاده نه کرد بایه ، اوروکه ممکن بو انسانیک دسر دنیایی . . . دو ماهیک هیه م . شوقی

- ۳ — بوتون کرد لهجه لری احتوا ایتمک اوزره بر کردجه افت کتابی، ترتیب و نشر ایده جک .
- ۴ — موجوده کوره صرف و نحو کتابلرندن مناسب لری طبع ایندیره جک
- ۵ — کردلسانیله تدریسات ابتداییه بی تأمین ایچون لازم کلن کتابلری نشر ایده جک .
- ۶ — مختلف لهجه لره عائد اولانلری برر فصل تشکیل ایتمک اوزره بر کردجه ضروب امثال مجموعه سی ترتیب و نشر ایده جک .
- ۷ — هر محله کی کورد عادات و عغنائنه دائر معلومات جمع ایده جک و کورد ماسال ، حکایه و عوام شرقیلری طوبلانه جقدر .
- ۸ — کورد تاریخ و جغرافیای قدیم و جدیدنه دائر مؤلفات میدانه کتیر جقدر .
- ۹ — شرق و غرب لسانلرندن کوردستان و کوردلره دائر موجود مؤلفاتی ترجمه و نشر ایده جک
- ۱۰ — کورد ملته منسوب رجال ماضیه و حالیه نیک ترجمه حاللری نشر ایده جک
- ۱۱ — یرلی و اجنبی آمارینی احتوا ایتمک اوزره جمعیت مرکزیه ایجاب ایدن محللرده کتابخانه لر آچاجق .
- ۱۲ — کیجه درس لری آچاجق ،
- ۱۳ — کوردلره مسکون مناطقه هیئت تدقیقه اعزام ایده جقدر .
- ۱۴ — جمعیت ایچون بر مطبعه تاسیسنه چالشمق ،
- ۱۵ — کورد عمله اراسنده احتیاط صفیلری و قوشراتیف تفکیلاتی باغنه چالشمق ،
- ۱۶ — استانبوله سفیل و سر کردان طولاشان کورد چوجقلرندن ممکن اولان مقدارینی مختلف اصناف نزدیکه چراقلقه ویره جک، بوتلرک منتظم آدوانی تأمین ایچون ایجاب ایدن مصارفی عسویه ایده جقدر
- ۱۷ — کورد یتیم و صاحبسز چوجقلرینه مخصوص لیلی بر صنایع مکتبی کشادیت چالشمق ،

ایدن عوامت بزده بایند موقیت اولماسی دعاسی درمیان ایده رک شونی
 مرض ایده مکه : ارشاد و معاونت لینه اش. احتیاج ایله محتاج بولوندیغمز
 ارکان میهمز بومسئولیتی و جالب ثواب تشبثاته قارشی بوندن اولکی وضع
 بی قیدیلرینی محفظه ده اصرار ایتمه جکله امیدنده یز . زیرا : بزدن اولکی
 تشبثتک دوچار عقامت اولسی سببی هیچ شبهه ایلمزکه تجربه سزلکک
 دعوت ایتمیکی خطایای اجراییه به علاقه دارانک اهال و لاقیدیسنک انضمامیدر
 و یونک محمول الیمی بوکون یورکلر می یارجه لایان خسران ملی اولدی .
 لکن شیمدی امینکه : وضع و امیر هر کورد بوکونکی فحایح ملیه نیک
 و ردیکی بارالم آلتنده ایکیبور . ماضیدن ندامت ، حالدن توحش ایتمکله برابر
 استقبانک ملتله موعودبعث بعدالموتندن قطع امید ایتمبور . بوتون کوردلری
 زیر تأثیرنده یاشاندیغی کوردیکمز تلافی ماقات آرزوسنه ربط فعالیت
 ایتمکله درک کوردن انسان ، تاریخ و علوم عصریه یه عائد احتیاجلرینی مستمراً
 تعقیب و زواله به موقیت امیدینی طاشیان جمعیتمز عالی جناب ملت مز دن محتاجی
 اولدیغمز مادی ، معنوی معاونت لریک ایبدال و اسرافنی رجایه حسارتیاب اولدی .
 مأیوس اولدوق و بر عزم آتشین ملی ایله چالش مق شرطیله موفق
 اولدیغمز ایمان قوی ایله مؤمن بولونیوروز . جمعیت بر زماندنبری الی ماشالله
 انتشار ایدن (ژین) مجموعه سنی زیر اداره سنه آله رق بو واسطه ایله بوتون
 ملتداش لرنی امتحان سی و نبات و میدان کرم و سخاوته دعوت ایدیبور .
 توفیق الهی بندر .
 جمعیتک صره سیله ساحه فعله جیقارمغه عزم ایتمیکی پروفه رامی بزده
 درج اولونمشدر :

(پروفه رام)

- ۱ — هفته لاق بر مجموعه علمیه نشر ایده جکله .
- ۲ — بالعموم کورد ادبا ، شعرا ، علماسنک کورد لسانیه میدانه
 کتیردکاری مؤلفات ، دیوان و اشعاری طوقهری و تفسیر بر صورتند
 طبع ایتمیره جک .

گذشته نك مشوم داعيلری بردری وكيكدن عبرت قالان بنيه ميلدن حق (!) انتفاعلری آرتق آراميه جقلمر . دونه قدار محصول مساعيسنه واضع ايله اولدقلى جانلى سفالت اسكئلرینی بودفعه آتياينه كورمك اوزره قابل تنفع بروضع وحاله قويغنه چاليشه جقلمر . هيات ! كين كاهنده سيد فرصته مترقب وبوانتفاع دورت بيلدنبري تمادی ايدن بر محروميتك ويردبكي شدت افزاس ايله محجومه باشلامش طاتلى خوليارلى ، ملت ومليت اطرافنده كوريلن رنكين رؤيارلى برحملهده پریشان وسرنكون قيلمشدى .

اوزون سنه لرك بارفسادینی حامل منزلك برحيات تبعيتك سورولديكي هياكل ربا آلود ، متبصص تبسملرله زنجير اطاعتك حلقه لرینی آرتيرمهه باشلامشلردى .

صميم وجداندن عكس ايدن بردويغو ايله سيأت ماضيه دفترلرینه انتقالی ظن اولنان اسكى لاقيدى واهالترك ، فعلی ممانتلك ينه ايراث خساره تخريب آماله باشلاديغنه ، مؤلم برچوق قناعتلر فداستندن ، قيمتلى زمانلر ضياغندن سوكر ايمان ايدن منوران ملت استقبالك قاراكلك كردابلىرى ايچنده قاينامه نامزد كوردورالغنى قورتاره حق تدابيريه بلا پروا توسل فرارلاشديرديلر . بوعازمانه فقط يك قوروقوخ مشكلاته مالی قراردن (كورد تعميم معارف ونشريات) جمعيتى ميدانه كدى . شرف مخاطبه لرینه مظهر اولديغيمز بوتون ملتداشلمزى هينى امل وحس ايله متحرك كورمك بزه اك قوللى تشويق وسائلى احضار ايتديكندن جمعيتى قوی براطمشان ايله حضور ملته تقديم ايده بيلمك جسارته مالك اولدق . جمعيتك حدود فعاليتی تعين ايدركن تشريك مساعى واضاعة قوت وزماندن بشفه محصول ویرمديكي كرارا تجربه ايدلمش بولونان سياسى جالشه لرك نتايج منفيه سنى نظر اتباهه آلهرق تماماً علمى وقطياً غير سياسى پر بروجرامك ساحه فعله اخراجى هدف مساعى اتخاذ اتمك قرار ویردك .

زدن اول عینی احتياجی ادراك وبو اوغورده فداكارانه بذل مساعى ايله بن ماننداشلمزك ذكر جيلنى ياد واونلرك جوام فعاليتلرینی كسر وابطال

ایچون حَقِّك ظلمات جهل ایچنده بوغولمسنی ، منتك تام معناسیله بهیمی
بر حیاته امرار زندگانینسی تشویق ایلدی وموقوده اولدیله .

بو یوکه اطاعتی اڭ غیر قابل فراموش وشایان امتثال بر عنضه صورتنده
تجیل ایدن تربیه ملیه ، حمله علومه حرمت وانقیادی ارکان ایمانن هدایتدیرن
تلقینات دینه کوردك صاف و صمیمی وجدان ومحیطنده اویله بر طرز قبوله
مظهر اولمشدی که اڭ بارز حقیقتلری باهران صدای ایقاز هیچ بر قولاقده
بر ذره انعکاس تولید ایتمدن سونیور وا کثریا قائمك جهه عصمت وایمانه
قیزغین و فقط قارا بر تمغای کفر و لغت دعوت ایتمکدن ده خالی قالمیوردی
ایشته کرد بو کونه قدر پك ایجه وعوام فریب بر طرزده ترتیب و تطبیق
ایدیلان ، ایجابنده اڭ آغیر عقوبات دنیویه و اخرویه ایلده تائید وتحکیم
ایدیله کلان بو شبکه ضلال و اغفالك دائره تنك و نارنده اسیر و خبرسز
باشادی نه لسان و نه تاریخی، نه ده حیاتی دوشونمندی بشریتی اوج اعلاهی
سعاده چیقاران حرکات مدنییه، حتی کوزی اوکنده، قومشوسی نزدنده
جریان ایدن حادثات عمران و هرفانی کورمدی ، کورمندی . کوزی باغلی
بینی کلیدی انقراض اوچورومی کنارنده جحیم موعوده دوغری قوشدی .
نهایت حمزه حقیقه چاریان باشی الاری ایچنده ، متحیر ، اندیشه ناک بر
حاله ایشته شمدی بر پارچه دوهوتمك ، بر آز اطرافی تدقیق و تماشایتمك
احتیاجی حس ایتدی . ایلک دقیقه بیداری اوکا نشر حقائقه مقتدر اولدینی
قادارستر حقیقتهده واسطه اوله بیلن ولوله مطبوعات آراسنده کندی سسنگ
هیچ چیقمدینی الاقدسی حقلرینك بویله بردلال مدافعدن محرومیت دولایسیله
دوچار ضیاع اولدینی نتیجه مدهشهنسی اوکرتدی . او ، بو قادارنجیع
و حیات کداز تجارب گذشته دن بر درس عبرت بدایتده نقصانی آکلارکی
اولدی .

بوتونی مسائل عصریه نك مدار حل وعقدی مدنیت حاضره نك مطالب
اجتاهیه سنه موافق تشکیلات اجراسیله کورد موجودیت حیاتیهنه صولت
ایدن مهالك مستقیله قارش قویق ایتدی . ظن اولتوردی که مصائب

ملئرك شو اختیار تویراغه عائد مسامی به ختام ویره رك سهارله اوغراشمغه باشلادقلری عصرلرده مدینت بشریه نك اینك تمل طاشی اولان لسانله ، اونك تنظیم و تفسیق ایله اوغراشمق فجیه مر. فقط بوتقصاتی سواد اعظم ملته تحمیل ایده رك اولری مستول طوتوق، بو یوزدن حقوق انسانیه و طبیعیه لرینی تحدید و یاغصبه کنندمه برحق کورمك شیمة عدالت وانسانیتله استیزادن باشقا برشی دکلدر .

اوت ، بوکونکی حالیه دخی اقوام حاضره لسانلرندن اکثرینه ادای رحمان ایده بیله جك بروسمت و مکملیته مالک دیلزی مقتضای عصره موافق برشکلده تدوین ایده مدیکمز برحقیقت، همده جوق آجی برحقیقتدر. انجاق دهها بر عصر اوله قدر فیض بار بر انکشاف ادبی به مالک اولدینتی بزله انتقال ایده بیلن قلاسیق مؤلفانندن استدلال ایندی کمز کورد لسانی بخت و طمانك مساعده سرلکته انضمام ایند بعض عوامل انحطاط النده بوکونکی وضع تردی به بالاضرار داخل اولمشدر . اونك حال ماضیسنه قارشی توجیه ای دیلان حقمز هبوماره انک برنجی سلاح مدافعه سی قدرت تکاملی صفره ایندیرن اومؤثراتك دور دور هرملت تاریخ و حیاتی اوزرنده عتیا اجرای فعل ایتمش اولسیدرکه اوده قوای ملیه بی یدتغیلرنده طوتان علما وامرانك اختلاف طرق ومذهب ونظمین حرص حاکمیت کبی اسباب شقاق وفاق ، جرمنافه وسیله اتخاذ ایتمکله عصای ملیتی انشقاق ایندیرملرندن هبارتدر . منافع شخصی لرینی ملتك اطاعت مطلقه و بناء علیه جهل عمیقده آریوب بولان بویکی زمره بوتون قدرت فعالیتلریله کتله ملت آراسنده موجودی ادامه ویکیدن ایجاد واقمه صورتیه اهداد فاقی علی الدوام نکشیر ایندی لر . هرزده برپارچه نور ، بر اوقاق اماره فلاح کوردیلرسه اورایه صولت ایندی، اللرنده طوتدقلری وبالکمز محو و تخریب بولنده قولاندقلری کور وقارا قوته هر تشبئی اعما وهرلمه بی اطفا ایدی لر . آنالرنندن اللرنده زوالی ملتك صرندن استیفای استحقاق ایده جك برر فرمان مواسات ایله دوغدقلرینه قائل بو یادکارلر باطلک تأیید حکم ایندی

کرد تمیم معارف جمعیتی بیاننامه‌سی

جهینمزمك تشكندن مقصد بالکمز مساعی سیاسی اینه ادامه موجودیتنه امکان تصور اولونه میان ملتزمی استقباله معطوف و تمامیه علمی بر اساس داخنده عصری قابلیتله تجهیزدر .

فی الحقیقه بونقطه نظر دن بدبخت کورد قومی یکرمنجی عصر ترقیده آغلانه‌جق، شین آور بروضیته مالکدر . یاریشکی جدال ورقابت ساحه‌سنده حق و حیاته توجیه ایدیله‌جک مهاجرات اعماکارانه یه قارشى سلاح مدافعه دن بالکلیه محرومدر .

اولاد آدمک کشاد ایندکلی رایات ملت آلتنده - تصادفک عصرلرده بردن آنجاق اقوامک پیشکاه استفاده‌سنه وضع ایستیکی - فرصت‌لردن حصه انفاعنی قویارمنه شتابان اولدق‌لری بر دورده ، نه‌الیم سوه طالمدزکه ، بزلر مواجئه مدنیته ادطای استحقاق ایده بیلیمک ایچون چوق و بویوک مشکلاته معروض قالیوروز .

دیورلرکه ملتلك برات حق و استحقاقی، جریان عصره هم‌پا ؛ بر لسان و تاریخه ، بوکونکی مناسیبه ملی مؤسسهره مالکیتدر .

عدالتی توزیع ایدن دار حق و امانه دخولی تأمین ایده بیلن نشان رخصت ، ورقه هویت بالکمز بونلردر .

جاهلانه و مفرط ادعالردن صرف نظرله اعتراف ایدلمکه کوردلرکک بوجهتده‌کی نقصانی عظیم والیدر .

بویله اولقله برابر وهله اولاده بویوک کورینان شووقصان حقیق اولقدن زیاده ظاهریدر . چونکه بوکون برخزینه تألیفاته مالک بولنماق فلاکتی کوردلره کوره غیر قابل تعمیر برزبان تشکیل ایتمکدن چوق اوزاقدر . ملتک قابلیت خلقیه‌سی ، لسانک وسعی ، قواعد صرفیه ونحو به سنک ارايه ایندیکی کمال وانتظام-اونی آز برهت وزمان صرفیه السنه حاضره‌نک اکثرینه نصیب اولمایان برپایه تکمله ارقایه مساعد برحاله‌در .

طاشپاز سرپرست بشارق حقنه مالکدر کورد ؛ نسالاً منکبر ، صادق و مسافر پرورد . شرف و ناموسی خوشونته و فقط تمصله تلقی ایدر . بونکه برابر کورد اوزرنده شیخلرک نفوذی چوق اولوب تمصلیری تحریک ایدیلنجه فطری طبیعتی کندیسنی قیامه سوق ایدر . کوردلرده عسکرلک و انتظام روحی موجود ایسهده نظام و قانونیه مقید خدمات عسکریه به قارشى عدم محبت دویارلر . کردستان ؛ ماصال و مناقب اجداد جهتیله زنکیندر . و اسکی زمانلردن گانه قصیده و غزللری جاذبه دار و حزین برصدا ایله تغنی ایدیاپر .

— دنک —

دنکد ز خرابا وطنی من دکه کازی
 دنکی چی به ؟ او کونده ویا طیره کی .. بازی ؟
 یان دنکی یتیا نه لهر با کرو بفران
 ز صرمان لرزن بی جل و صول ماینه طازی
 بی خارن وزادن همی برسینه و سفیلن
 زیناخو پشان همی مرنه کی راضی
 بظ چونه ؛ دو ادر مرنه ؛ لکو ما (دهو ، ریجال) ؟
 کاش مرینه کاسن ، چوت ، نیر ، برازی
 ناو آ کری ظللی همی صوتن نه هه بی شون
 کوردوم ، هر به ، مالی ، شه نه خولیه کی طازی
 بلکو : خولی زمی با کره کی آنی بلاو کر
 دهواچی به ؟!

مظنون کی به !!

ماتق هیه قاضی ؟ ۲ ضوابط - ۳۳۵ زملاهاریان

ع . رحمی

اولدیغنه باقییرسه نسبة برطاقم کرد خاندانک بی امیه خیمه ارینه منسوب اولدیغنده شهیه به محل بر اقیور . حالبوکه اسکی سوهرا نلری تمثیل ایدن سلیمانیه نك بابان رئیس و (گوران) لرك بر فرغه منسوب سیننه نك [۲] آرده لان رئیس لاقول بش یوز سنه نك قدیم بر شجره کوستریورلر . پك آاز زمان اولنه قدر شرقده بیوک کرد رئیس لرندن بریسنك اهل صلیب دورنده صلاح الدینی آگدیران بر حشمت و عظمتله اطرافنده کی کزیده و کبار لرندن وزرهلر کینمش بیونلرینه آتدقلری اینک مندیله الیرنده حربیه ، مزراق ، وقلنج طاشیان کنج کرد سلاحشورلرندن مرکب معینی کورمک نه قدر نظرربا و ذوق آور ایدی :

جاهل و صاف اولغله برابر کوردلر فطرة ذکیدرلر . سنین اخیرده تحصیل و تربیه کورمش کوردلر ؛ سلطانک زیر اداره سنده صدراعظم لوقده داخل اولوق اوزره بویوک وظائف رسمیه اشغال ایتدیلر توراتک تورکجه به ترجمه سنه یاردم ایتدکلری کبی بر غزته ده نشر ایتدیلر . ارککلری لوند چهویک و قوتل اولوب بویولی نادر اوله رق پك اوزوند قادی نلری بجه

وتل حاقون سوهربه لری همدیکی سوهرازلر اولوب سلیمانیه بابانلری بو سلاهدن کشلردر مینجارین طاغاری زرزاری لری شمیدی اوشو زرزاری (محررک ندیق ایتدیکی کله شهین Sidek) و صیدق ستولرندن استخراج اولدیغنه کوره) . جوله مرکیبه شمیدیکی جوله مرکبیلر نسباً خلیفه مروان ابن حکامه منسوب اولدقلری سویله نیور . حکاریه ؛ حرب جوغرافیاسه کوره زوزانده ساکن حکاری لیر .

بخیه Bokhtieh شمیدی بهتا نلیر . رووادی Rowadi صلاح لدین بو قیبه به منسوب ایدی بو نلر قیبه اربیل قلعه سق عداضه ایدن راوندیلر اولوق محتلدر . بونلردن باشقه یکریمی اسم قدردها ذکر ایدلمش ایسه ده املاخلارندن دولابن هوی نلرینی تحقیق اینک ممکن اوله مامشدر .

[۲] ۱۶ نجی عصر میلادیده یازلمش شرفنامه نام کردنارینحنده : جنکیزیلر سلطنتک نهافته طوغری دیاربکر والیرنک نسلدن کلوب نسباً معهور احمد ابن مروان منسوب اولان بابا آردیلان نام ذانک کورانیلر ازه سنده بر مدت قالدقن صوکره شهر زورحوالیسنی ضبط ایتدیکی و تدربجاً یوسیع ایدره ک ایران «کردستان» نی زیراً لیمه آلان آرده لان هائله حکمداریسنی تأسیس ایلش اولدیغی ذکر ایدلمش اولسنه کوره صفویلر دورنه ارجاع ایدلمش اولپوره .

بوراله نجاوزی داتم محاصبه وسيله تشكيل اينكده در . كوچه زمانلرنده
 كردلرك خزوه اعتيادلری طولایسيله كجكلكری برلرده مسلم و خرستیان
 اهالی بی اضرار ایدرلر و بو حال بر شكایت منبی تشكيل ایدر . تور كیده
 مسكون كردلر ویركو ویررسده كوچه لر یالكز اغلام رسمی تأدیة ایدر
 و بورسم اونلرك یازلق مرطالرینه كیدركن دجله بی اتنا ی عبورلرنده
 جایب ایدیلیر .

اخلاق و طبیعتلری

کرد صاف و آچیق هوادن و طاغلرك نامحدود سر بستیسندن ذوق طویار .
 او نادر اولارق قاطیرجی و یا دوه جیدر . کردلرك احتمالك لایق اولدقلری
 فنا بر شهرتلی واردر . توركلره لسان جهتیله ایرانیلرده مذهب اختلافی
 یوزندن یسانجی قالدقلرندن هر طرفده بر عدم اعتمادله كوریلهلر و عاداتا
 مزمن بر حال حربده ایتمش كبی یاشارلر . طبیی درك بوشرائط تحتده طبیعت
 انسانیه نك خصائل حمیده سی انكشافه مظهر اوله ماز . بونك ایچون كردلر
 خشین و اطاعت سزدرلر .

بر کرد عشیرت و بیسنك احتمالك اك بویوك اوصاف میزه سی اجدادینه
 قارشى ضروریدر . بو حس بر جوق احوالده مبالغه کار بر ماهیتده كوریلیر .
 فی الحقیقه حال حاضرده کی عشیرت تشکیلاتی بله قدیم بر زمانه ارجاع ایدیله من .
 اونجی عصرده عرب مورخی مسعودینك ذکر ایتمش اولدینی اون سکل
 عشیرتدن بوگون یالكز ایکی و یا اوج عشیرت اسمی معروفدر .

بونكله برابر ۱۴ دنجی عصر میلادی به عائد اولوب Quatremère

(قاترمر) [۱] ك ترجمه ایندیکی شجره ده معروف یك جوق اساسی موجود

[۱] محرر ك صفحه ۳۰۵ هند ۱۳ notice et extraits des m-ss مراجعت
 ایدلی . اون دردنجی عصر میلادی به عائد بوآرده ذکر و تعداد اولدان کرد عشائرندن
 الحاله هذه آنبه ك اساسی بی درج اجه ییلیرز . داوتانغ كورآیله زی (شعبی كورانلو) ،
 همدان طاهرلنده ك زنگیه لرشمی کرمانشاهده بولونیوزلر . كركوك واریبك حسنانلری
 شمسی درسم طاهرلنده بولنیوزلر و بیایه خوراساندین كلكلری متواتر دور . شكل آید

کردستان [۴]

کردستان شمالی مناسیه « کردلر مملکتی » در . ارضی اووه سنه
 پاینده لوق ایدن طوروس طاغنگ بر قسمی احتوا ایدن بومملکتی باطمان سو
 وهتان سو ودجه یه آقان دیکر نهرله ایصنر طاغلق اراضی بر طرفدن
 دیکر طرفه قطع ایدر و بویوک ایران یا یلاسنگ منتهای غریبسی تحدید ایدن
 بویوک و بچوک نراب نهر لری اروا ایدر .

نفوسی

کرد نفوس عمومی سی ۱۶۵۰۰۰۰ ی تورکیا کردلری ۱۸۰۰۰۰۰ ایران
 و ۵۰۰۰۰۰ ی روسیه کردلری اولوق اوزره ایکی بیجق ملیونی متجاوز اولدینی
 محتملدر [۱] . فقط شایان اعتماد استاتستیق یوقدر . قسم اعظمی نفس کردستانده
 مسکون بولمقده برابر کردلر متفرق اوله رق غریبه سقاریا نهرندن ، شرقده
 رومیه کولنه و شمالده فارص دن جنوبده سنجارج طاغنه قدر یا یلمشدر .
 بوندن بشقه خوراسانده تجرد حانده کردلر بولمقده در . کردلرک منقسم
 بولندینی عشیرتله بعض جهتدن اسقوجیا قبیله لری آ کدیرر . بو عشیرت لردن
 بک آزینک نفوسی اون بیکی بکر . دیکر لری وسطی اوله رق اوچر بیکدر .
 مسکون و راهی کردلر (یرلی) قیشین کویلرده اوطوریر و یازین کندی
 مرهالرنده چادیر قورار لر . بونلر اهلینک متزاید برا کثرتی تشکیل ایتمکده در .
 کوچیه تسمیه اولنان کردلر داغما خیمه نشین اولوب الکز نکین و مستقل
 بر کتله در . بونلر مایسدن تشرین اوله قدر یاز موسنی طاغارده و بوکسک
 اووالرده یکیریرلر و قیشی دجه ساحل لرنده و سنجارج طاغنگ شالنده کی بیوک
 اوواده امرار ایدرک بورالرده سورولری برعی ایتمک حقی شمره برلرندن
 صانون آلرلر . مرعشیرتله خصوصی مرهالره اولوب دیکر عشیرت لره

[۴] « انسیفله دیا بریانیفا » دن تخمیناً نقل اولمیشدر

[۱] بو تخمین حقیقتک بک چوق مادوننده اولوب کورد نفوسی لا اقل بش ملیونی تجاوز

ایدر ایلروده بونی ایضاح ایدمیکنر . (زین)

۲

ای کوکله مایه که وار او نکهده روز واپسین
 دنیوی ایشلرگه فصل ایلیورسک ترلا دین ؟ .
 سانکه اولدک بادشه یادهی روی زمین
 طاق کسرایه نظر قیل لوحه عبرت قرین
 برده داری هب اوروجک بوم نوبت جالیور

۳

طوت سلیماندن که امریه دوزدی خاک و باد
 سوکره تاجشید واسکندر ، پشنگ و کینباد
 هرکن کجدی ، طوفان اولدی ، اکین بولدی حصاد
 نیجه بیگلر خانمان سونیدردی جرخ کچ نهاد
 صانه ظلمی تک سکا یاخود بکا حصر ایلیور

۴

ساحه عرفانده فضل ایله اولنلر نامدار
 کوجدینر کاشانه دن طور اقلده ایشلر قرار
 بلک کوزل تصویر ایدر دنیایی بوقول کبار
 دون صدف قاریوله سنده کوچ یاتان بر تاجدار
 شمدی بر ظلمت فزا طور اقل ایچنده یاتیور

سوندی هب طور اقلره قلب اولدی حسن برفسون
 قبره باق آلتی جسد اوستی چیچک عبرت نمون
 او چیچکار انهلر کوزندن آفتش اشک خون
 حیزلی باصمه بره (خالد) شو طور اقلر بتون
 هب کوزل تنلر خبارندن ترکب ایلیور

سلیمانیه لی بیلیم - ۴ - نژاد توفیق

۳

از سلجانی که راندی حکم خود برخاک و باد
 شاه جمشید و سکندر تا پشتک و کعباد
 رفته دیدم هر که آمد مرده دیدم هر که زاد
 کردش کردون هزاران خاندان برباد داد
 نه همین بد مهر یش بانست یابمن بود

۴

نامدارانی که اقلیم سخن بگرفته اند
 جمله کی رفتند و اندر خاک رو بنهفته اند
 اهل عرفان اندرین معنی بین چون گفته داند
 تا جدارانی که بر او رنگ زرین خفته اند
 نیک بنکر تا کجا شان منزل و مسکن بود

•

نه سواد خط مشکین ماندونه حسن جو ماه
 سبز کشته بر سر خاک سخن بویان گیاه
 چون شهید ار بایدت بی رخ کس رفتن براه
 پایه خاک هسته نه خالده که این خاک سیاه
 از غبار خط مهر و یان سیمین تن بود

۱

موج طوفان جهان بنیاد عیسی صابریور
 کرد بادی کاروان عمری یولدن آریوریور
 نیرده کورسه بریشیل کلشن قوروتیق استیور
 کولکیمی مهلک شوماوی قیده بارغمیور
 عادت الله کسه بی نیاده راحت قومعیور

در شعر سه تن بچیرانند   هر چند که لایق و بمدی
 اوصاف و قصائد و هزین را   فردوسی و انوری و سمدی

سمدی قدر سلین و سهل محتسب بازچه لری بولنور . مثلاً (به معمار
 همت نورساختم ویرانه خود را . مبادت کعبه کردم عاقبت بخانه خود را)
 کبی سنوحاتی تنظیر اولنماز شاه بیزنددر . فلسفه ده قوتلی ، تصوفده بالا
 بالخاصه نعت و عشق نبوی ده جامی ؛ کجکش عصمت بخاری ایله هم ترانه
 و همقرین بولمشدر . هفت بندمولانا نامیله مشهور نعتی سدره شاه لولا کدهه ،
 روضه مظهره نك مناره شریفنده خارقه طرزنده مؤذن طرفندن تمجید یرینه
 ترنم ایدلشدر . ایلروده روحانیتدن بالاستمداد آثار ادیبه سنی طبع و نشر
 ایتمک جمعیتمک نخبه مقرر اتندن بولندیفتدن شمذیک بر غزالی تینیا غزته مزه
 درج و محضاً و قطب دایره ارشادک همشهریسی بولنق شریفه فنلک تخمیسنه جسامت
 ایدن بر سلیمانیه لینک تخمیسله ترجمه ایدیوروز بوتزجه ده دخی نالینک منظومه سنی
 ترجمه ایتدی کمز زمان سویلدی کمز کبی وزقی ، آهکنکی و ممکن اولدی قی قدر
 لافیه سنی بوز ماق ایچون صقندیلی بر محدودیتی ناچار قبول ایدیوروز .

۱

موج این طوفان اساس عیسی برهمن بود
 کره بادش کاروان همروا رهزن بود
 خشک خواهد کشت هر جاسزه و کشتن بود
 سایه این خرک نیلی کرا مامن بود
 یادرین دینا کجا آسایش یکتن بود

۲

آحرای دل فکر باید کرد روز واپسین
 جستجو چند از بی دنیا و تاکی ترک دین
 خود کرقم فی المثل کشتی شهروی زمین
 چشم هبت بر کنا و طاق کسرا راه بین
 برده دارش عنکبوت و بوم نبوت زن بود

محب و هوا خواہ قزائماشدردر . حالبوکہ خاک کردستاندہ ظہور وبتون
خطہ اسلامیہ بہ افاضہ نور ایلان پیر ذوالجناحین مولانا خالد قدس سرہ
اسمی نسبتندہ خالدی پرنام ابدی قزائمشدر مشارالیہ حضرت شاہ نقشبندک
خاتواہ طریقتی (ہذہ جنات عدن فادخلوها خالدین) نقش نکاریلہ آباد
ایتدیکی کبی باقی قالان بوقبہدہ برخوش بر صدا ایتمش فحواسنجہ ادبیاتجہ
مخلد اثرلر براتمشدر . شعرطییمت اولان طییمت شامرانہمی حب وطن ،
حسیات ملیہ ترانہریلہ ترنم ایلرکن (توکجا وکابلہ فزنی و خاک قندہار)
دیارلرتدہ دائما عشق وطنلہ اغلامش فراق وطنلہدہ اغلارکن کوزباشلرینی
ینہ وطنک کوزل چشمہ لرینہ بکنزہدہرق تسکین الام ایتمشدر .

بکرہ جویی شد زدوچشم روان از خون دل

طاقبت کردم دوا داغ فراق سرچار

وصوکرہ دیگر فزئلدہ

خون دلم نسیم صبا فمکسارشو

بردشت شہر زور دمن رھگذارشو

قان اغلیور کوکل ای صبا کل عنایت ایت

آہ اوھرا (شہر زور [۱]) مدہ بندن زیارت ایت

غم بردلم نشست چو کدرون زداغ ہجر

ای چشمہ سار چشم توہم سرچارشو

(کدرون طافی [۲]) کبی غم ایلہ سیلیدر کوکل

ای کوزل اشک ہجر ایلہ سز (سرچار [۳]) اولاک

مشارالہیک لسان عذب الیاف فارسیدہ بلند وغرا بردیوانی ولسان

مادرزادی اولان کردجہدہ منظوم برخیل مائر عرفانی وار . غرامیاتدہ

ھمراہ اقاہیم ثلاثہ سندن اولان

شہر زور سلیمانیک نام قدیمیدر

[۲] کدرون طافی سلیمانیک حوالیستندہ بر طاہدر تپہ سندن اولادن ہجر کدرون

مدفون اولدیفنندن اونام ایلہ یاد اولنور .

[۳] سرچار سلیمانیک تھاندہ برحشہدر .

سنه لى ۲۲۰ فروشدر.
آلى آلىنى ۱۲۰ فروشدر

سالك ۲۲۰ فروشه
تيف سال ۱۳۰

چين

چهارت

مسلكزه موافق مقالات
مع المنويه درج اولوز.

درج اولونيماز مقالهلر
اعاده ايدلر

دين، ادبيات، اجتماعيات و اقتصادياتدن بحث ايدر توركجه-كوروجه مجموعه در.

كورده بيوكلرندن :

حضرت مولانا خالد

قدس سره انطيه

بر ملتی طویل اوله رقی بر غایه پیشنده استه کله قوشدیره بيله جان قوت انجیق دیندر . دینسزلك اخلاقسزلی تولید ایدر . اخلاقسزلیق هر قومی انقراض اوچوروملرینه طوغری سوروکلهر . تمایلات وجدانیه ، آرزوی قلبیه خلافه جبراً بر ملتی تحکمه رام ایچون قوللانیلان قبیح ، نغث ، حبس کبی وسائط ترهیبیه و تضییقه قورقونک ، نعویتک دوام ایندیکی مدت قدر پایدار اولور . بلکه ده سوکره لری بر عکس العمل حاصل ایدر . فقط دین محبتیه ، وجدان آرزوسيله ربط قنب ایدنلر امیدلرینی ذاتاً آخرته باغلا دقلرندن اورابطه قلبیه مزاره قدر دوام ایده جکدر . رابطه دینیه ایله طائشیش پیشوالر جهانکیرلردن زیاده خشوعه یاد اولتورلر . ارشادات دینیه طریقیه فتح اولنان کوکل اقلیملری عساکر محافظیه محتاج دکدر . معنوی اثرلر لایموتدر . ازمنه قبل التاریخیه ده بيله موجودیتی ثابت اولان کرد قومی ایچنده جلدلری طولدیره جک حکومتلر ، حکمدارلر گلش ، یکمش اولدینی حاله صلاح الدین ابوبی مستتا اولمق اوزره هیج بری آثار منقلده بر اقامشدر . چونکه حکم جبارانه لری انجیق کندی قلمرو حکومتلرینه انحصار ایلدیرک بر غوث کیلان ، بر شاه نقشبند قدر آفاق دورده بيله

« کوردستان و قییمز »

« انتشار ابتدی »

اوتنه دنبری تشکیلات علمیہ جبہ یک چوق ہمتہ محتاج اولان مصوم کوردستانمزک
انکشافی اوغرنده ارباب جہد غیرتک چکدکلی مزاحم ہب برطاقم غرضکار
نیچلردن داغما ہبایہ اوضراوردی آرتق بودفہ علم الکتریقاری یا قلمفہ مساعده
اولنش و کورد منورانکده بردن برہ شہراہ ترقی بہ آتلق ایچون موزون بر
حرکت مشاہدہ ایدلکده در . ایشتہ بوندن طولای (کوردستان) اسمندہ
بر رفیقیمزک انتشارینی خبر الیر آلماز ایچمز طیشمزہ سیغماز درجہدہ
فخر و مباهات ایتدک بر چوق مقدر قلملرک یاردیمیلہ نشر ایدن برنجی
نسخہ سنی بتون قارئلریمزہ توصیه ایلر و دوام موقفتینی جناب حقندن
نیاز ایلرز .

کورد تصمیم معارف و نشریات جمعیتندن

شاغلک بدنجی جہہ کونی اولکلہ دن سوکرہ ساعت بردہ جمعیت افراد
عترتہ سبہ قید اولنمق ارزوسندہ بولنان ذواتک جنال اوغلندہ واقع کوردستان
جمعیتی بناسنہ نشریقاری متنادر .

آبونہ لریمزہ

آبونہ لریمزہ کوندردیکمز بر طاقم نسخہ لارہ واصل اولدیلدی شکاقتہ
(۵) نجی نسخہ مزدہ مرجعلک نظر دقتی جلب ایدلدیکی حالہ حالا توالی
ایدیپور بناہ علیہ آبونہ لریمزہ واصل اولماش نسخہ لارہ واریسہ نومرولر
هان ایدرہ یی پیدر برعلری برجا ایلرز .

سالك ۲۲۰ فروشه
نیف سال ۱۳۰

درج اولونیمیان مقاله لر
اعاده ایدلر

تین چایاق

۲۲۰ فروشدور.
آلی آلیفی ۱۳۰ فروشدر

م. لکزه موافق مقالات
م. المنونیه درج اولدور.

دین، ادبیات، اجتماعیات و اقتصادیاندن بحث ایدر تورجه- کوردجه مجموعه در.

مندرجات

- حضرت مولانا خالد . . . . . م . نژاد توفیق
- کردستان . . . . .
- دنک . . . . . م . رحیمی
- کرد تعمیم معارف جمعیتی بیاننامه سی . . . . .
- وطن . . . . . م . شوقی

نسخه سی ۵ فروشدور

نجم استقبال مطبوعه سی

آدرس :

باب عالی جواری ابوالسعود جاده سنده نجم استقبال مطبعه سنده (ژین)

اداره خانه سی

توزیع محلی

باب عالی جاده سنده یکی شرق کتابخانه سی

دارالحکمة الاسلامیه اعضای کرماندن و کردستان علماء مشهوره سندن بدیع الزمان سعید کردی حضر تلمیذ تالیفاتندن (اشارات الاعجاز فی مظان الاعجاز) نامنده کی تفسیر شریفی موقع انتشاره وضع ای دیله رک شرق کتبخانه سنده صائمه در منتسین علمک برر دانه ای دنتمنی توصیه سنی وظیفه عد ایله رز .

کرد لسانک قواعد لغوی سنده دائر مقدمه المران نامنده بر رساله نشر ایله قدر : اداره خانه مزده و شهزاده باشنده قوئو براتیف نشر کنی جوارنده محاف حمدی افندی دکاننده بولنور .

(ژین نشریاتندن)

هیئت تحریریه مزدن حکاریل عبدالرحیم رحمی افندی طرفندن نظماً قلمه آلنان (عقیدا کوردان) نامنده کی کوردجه منظوم علم حال موقع انتشاره وضع ایله شدرد . بالجمله کورد قرده شلریمزه برر دانه سنک ای دنتمنی توصیه ایلرز وینه مومی الیهک طربزونده نشر ایله دیک (اسیر بر چوجفک باشنه کنلر نام رساله سیله برلکده اداره مزده بولنور .

هفته لیک غزیه نک ۲۹ نجی نومروسو انتشار ایله دی . بک مهم و مفید مقالاتی حاویدر .

سیله الرشاد جریده اسلامیه سنک ۳۸۷ نجی نسخسی قیمتدار مقاله لرله انتشار ایله دی .

چراقلر مکشی مجموعه سنک اپکنجی نسخسی برچوق کزیده مقاله لری حاوی اوله رق نشر ایله شدرد . قارنلریمزه توصیه ایلرز .

عجل میان اسمنده بر مجموعه اسلامیه نشر ایله دی قارنلریمزه توصیه ایلرز .

نهوچی عشقه جی نهوچی به ؟

البت او نهوچیا ولاته .

لورا او وختی من له ولات درواز کړی چو جاران ز بیرامن ناچت همی
وختان له پیش جاوی منه اوزوزانید رنک رنک دکلاند خلی اوسوسن، بیونید
تاره دین که ویید برقی درکه تی او هوایی صاف بو ان بی هنان نمونه کی ژحقی به
اوکریت (بهظی) وه کی دکالن علامتا معصومیتا کردانه .

همی دران زوزان هنه ؛ همی دران (بهظ) هیه .

ازترتم ژرچی هندی وان زوزان ، وان حیایان وان (بهظان) له من

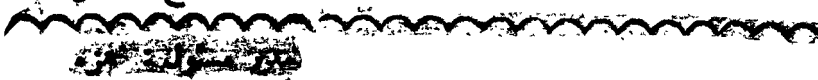
شرین نایتین ؟

نوزاتم . . . . بلکو بچو کای دایما دکل وان بهارتیه سیرا هندی ؛
یان زی وه کی خدا آفراندی وهاشرین آفراندی به ؛ یان زی کسی دلوی دا
بزممانی من خبردن و باب برایت من لوینه ژبروی قاسی والحاصل ازتی نا کهم .
تونی آ کره کی ، عشقی چار رخیت میلاکامن و رها تیه دایما دسوزد ،
دقلیند وختی بچی ولات دکن از تخمین دکم وی له بر شوله ک مزن و ستامه
دریای وی شولی وی خیاتی جانی خو بدم بترم ژبو من مزناهی که فخرده که .
تماشه دکم رییا مری نابی تم

درحال دنک کی ژوجدانا خو دبهیم کو « عقی خو برهوک وختی مری
ینه وختی زینی به » لسرویی نصیحتی جاوی خو و دکم چار طرفید خو نهیم
تشتی ژبو زینی لازم زحیف کیمن .
دنا وینا (زین ، مریبی) و ستامه متحیر و دو مایی ، مردو دست خودایه
چینیگان غمان دکم .

دوی حال دامن دیت ژ اودا دیتر دنکی قرآنی بت من کوه داری کر
سوره تزیل دخونن آیتا (لاتقنطوا من رحمة الله . . .) کوهی من که ت
بهوی مز کینی پی آژرا بوم خریطاولاتی خو وه کر تاوید باژیران و کونندان
من خاند و بوی منسل بوم ۴۶ کانونا باشی - ۳۳۵ ژنالا حکاریان

ع . رحمی

عشقت ای جان منی رسوای عالم کردووه
 چونکه انصاف بی بو [م، ش، و وی]
 مشوی امروزور نغوشه قدشقای نای به هیچ
 کر شفای بنین به بوی اوزلف و اکبر بجه به

دیگر

بنوری باده کشف ظلمت تقوانه کم جییکم
 بهشمیکی وها چاره شویکی وانه کم جییکم
 لکل دست مناریکنا کهوی ز ناز زلف یار
 وکو شیخ اختیار مذهب ترسانه کم جییکم
 لهری اوشوخدا خوم کردنجاکسی بیانام جایک
 دساخاک هو عالم به سرخومدانه کم جییکم
 لهسرتوم دشمنه عالم قضیم مانع الجمه
 کهتری تونکم ترکی هو عالم نه کم جییکم
 اوا لیلای بهروزی حشردا دروا دلی محوی [۱]
 هتاقام قیامت آه و واویلا نه کم جییکم
 مشون سلیمان

وهلات

ایروکه دقلی نه حیان نهوینی یکه هیه ، آ کره که هیه ، کوام دانما
 بهوی عشق ؛ بهوی نهوینی ؛ دسوزن، دقلن و ز پروی آ کری ام نه خدان
 مالن ؛ نه خدان کورن ؛ نه خدان حیاتن ؛ والحاصل جمی نشقی خو ام حاضرین
 دوی ریپی دا بدن.

[۱] سرخوم اوائل ساینده لئی مشوی ایکن اواشرود محوی اولشدره.

(بی هی دی ندرن)

زمر حنا مولا	بی هی دی ندرن اصلا
(لا تفتخوا ..) کون لورا	قرآن عظیم الشان
مزکیوی به بو اجمال	سی ، عملیت جدی
افراد همی فعال	خسما یتک صافه
لازم خباتن شو ، روز	هر کس د و طیف خور
ضایع دکتن سدروژ	یک تالیه بی قیدی
وی دخبتن داتم	زخف بو نه رقیبت مه
توفیق بامه قائم	ایمان کریم همیان
ری با حقه بی پروا	بوی بامه نه آبروی
هم راضی به بی مولا	توسلای دکت هر کس
باش سسی و تدبیران	فکر کن خبری پران
د شوروی به بلا دارن	دخسی به مولا دارن

زیلاکاران

۲۸ - ۲۹ ژوئیه - ۱۳۴۴

عبدالرحیم رحیمی

آثار السلفین

لب شکر تاکی حسرت، حال مشکینت دلم
 داغدار و خسته بی وک [ل ، ا ، ل و ه]
 لاله رخسارم لسانیه اشک خونین ونک اوه
 چونکه روسورم لقابی [ع ، ی ، ق و ک]

اشغال ایتمش اولاجقدر . اوخ . . بن ایسترمکه قارالیجه سطرار
حسباتک ترجانی اولسون وحقیق بر معا افاده ایستین . کوردلکک ترقی
وتعالیسی الک جلی اّمکمک قوه قلمیه دن هر و میتم حسیلله بوتون کوردلکه
قارشئ بسله دیکم املرم قلبه بوغولیور . آه بن نه قدسی املرله معلمه لکه
چالیشدم . بوکون او امل حصول بولدیسه ده آرزوم وجهه مقتدر بر معلمه
اولاماق بدبختلیله معلوم . وطنمک ، ناموسکار ملتکم اهل ایدیلدن
زوالمی یاورولرئ نعمت معارفدن حصه مند اولدیئنی کورمک آتشله یانارم .
نسل آتیزئ بوتون حقوق بشریه وشخصیه نه مالک منورالافکار کورمک
ایسترم . املرم یکجوق . انشاء بونلر سیکزله و هنر مجزله وشونشبت هلوبکزله
حصول بولاجقدر . علماً ، فضلاً یک دون بر موقمه اولدیئمندن
جبارتسزلکم معذور کورلسون . مکتبمه لطفاً ارسال بیورولان رساله
قیمتدار کزئی خزینه لردن مستغنی قیلیور . متدار و متشکره ایم . سه لردنبری
قلبده متراکم دو یغولرمی ، کوردلکه قارشئ حسابات همیقه می ، ملیت
وحقوق دعواسیله یانان دماغمک خطوط قسوت انکیزی فی تزین وتلطیف
ایدن (ژین) وبومقدس وظیفه نک اغیرلئنی جناح پروقاریله طاشیان اللر
ویونو انشاره خادم و منشبت وجودلرله نه قادر مقتدر اولسه ق آذر .
ملینپرور ، هنرکار ، حقوقشناس ، ثباتکار ملتکم شو سعی نمره سز
قالیه جقدر . حقوق غصب ، فضائل کتم واخفا ایدلمش ، مایه سی مردلک
ودو ضربلقه مزج اولوتش بر ملتک آتیسندن آمینم . بویله جمعیه جناب
حقده ظهیر اولاجنی بی اشباهدر . سز لری بوتون موجودیمله تبریک
وتسمید وموقیتکزئنی تمی ایدر عنویمک استرحامیله تقدیم احترامات
ایلرم اقدم .

میدیالی طابیک منلا زاده

بر معلمه

آدینی اكلاته مازسكز مكره اون آلتی اسنی بیلهسكز بوده ازون برمشله در
بم تدقیقام كردجه نك باشل باشنه فایت اسکی واساسنی بر لسان اولدینی
قناعتی چوقدن ویرمشدر . كردجه آثار ادیبه بی ده بابام ترجمه ایتسون
بو قومك آثار ادیبه سی میدانه جیقسون .

کنج کردلردن

اسماعیل و داد

۲۰ کانون اول - ۳۴ - زرهك

ژین هیئت اداره سی جانب عالیسنه

محترم اقدم !

وعدمده کی نباتسزلق دولایسیله جمیت محترمه كزه قارشى جدأ ،
وجداناً محجوب و متاثره ایم . بووظیفه مقدسه كه اجراسنه مانع برقاچ سبب
واركه عرض ایتمكه عفو كزه مظهر اولاق امیدى بی تسلیاب ایدیور .
برنجینی - هدف اولدیغ حریق خاتمانسوز . مفكره می پریشان و موجودیتى
قاراكلره بوغمشدر . ایكنجیسی - بوفلاكت عظمانك تأثیر تحریكاریسیله
برقاچ زماندنهری امیر فراش بولونمقلغ . اوچنجی (واك مهم معدرتم شودر) -
نجیب وشجیع ملتمك بو بولكلكنه قارشى برقاچ سطر یازمامق بدبختلى .
كوروم . كوردلكمه مفتخره ایم . مع الاسف وطنمدن بولوم فلاكتیه
بك كوچوكه ایكن آرهم . ملتمه حاند قیام ، تدقیقام ، مطوعات مفقود
اولدیشدن (ژین) کی برساله بیجهلك منطقه زكریزه فرسوده
یازیارمه صیغه بی كیرتمك ایستمدیكمدن بوشرفدن محروم اهدم . واسع
دكاركه شور فكلرله طوطان كوه مشله شو كیست از یازم حضورى

قلیدی - اشاراته آکلاشمق - سوکره دوره لفظی - سسته آکلاشمق -
حائده بشامش ودها سوکره لغت دورینه کیرمشاردور . لغت مجتده روح
سسته ایله تامس ایدیوروز . اونلر لغتی ایکیه بولمشلر .

• برنجینه آریرلر ، اریان : یاخوردنها طوغریبی یافت بن نوح عنواقی
ویرمشلر اونیده جنوبی ، شمالی دیه ایکیه آریرورلر . جنوبی سانسقریت که
هند ، فرس ، افغان ، کرد ، ارمنی ، بخارا (دقت بیوریکز یوتربی عیناً
ماخذلرین اولوم علی کوردستان هندو فرس کیله مقدمه ساساترله
تؤمدر) مقصد بوقطه بی توضیحدر یوقه لسان مستهسی وقت مرهونه
تعلیقاً یوله جنلی مقاله لره دکل علمی آغیر باشلی کله لره یازم جم شمیدی یک
مختصر کجه حکم جنوبی بی سوبله دمدی .

شمال ایست اصل لاتین فروعاتی فرانسیز ، ایتالیان ، اسپانیول ،
پورتقال ، یونان قدیم و قرام سسازنه مطلوبه کله یونان لغتی لساندر .
کلم فغنگ ایکنجی فصک ایکنجی فصل سایلرک لساندر . قدیمه ، تکاملجه ،
مدینه فاشدر . یوراک عبرتیه اولمی یولسانک تعلیمی کوسر بود
و بوکون آثار حقیقه ایله تابتدرکه ایلك مدینت بابل ، آتور ، فیدیکدن
باشلامشدر .

خلاصه بوقدر نشنت السنه و مخالف شیوه تک دیکشدریدیگی شکل ولهجه
نه قدر بوزوق اولورسه اولسون مرحله و قوفه مستند بر دقته فروعاتک
هانکی اصلره واضح اولدینی آکلاشیلر ایلریده بر طاقم مفایمه لغات و کلامه
اثبات ایله حکم که هرجه اصل عبرتیندین مأخورد و جلاده آزارلرنده پر
رابطه ابوت و اخوت موجود ایسه فارسی ده اصطخر فارسیک پای تحت اتخاذدن
سوکره یهلوین آلمشدر . حالوکه کردجه فارسیندین یاق لسی و یهلوجهنک
مجه سیدر بونی ده الیاسکی زند و یهلوی لسانلرینک کریمجه ایله تحلیلات
مصدریه سی اجرا ایچکه آلمت ایلمر کردجه موسیور اولان فرقه دن زبده
مخالف شیوه یزجه تک باشندن بکن ایسرای هرجه دن زبده بکلدر بوکون
قرارد و یهلوی لسانلرینک کریمجه ایله تحلیلات

بتون کرد نسلی یا خود بنم اصطلاحاً همه (ژون کردلر) بویله ایده آل لره ، بویله طویقولره تبعاً مناقب و افسانه اجدادله روحلری تترسون ، قانلری اویناسون . بوهفته ایچون حکاری حاکلرینک مناقبی یازه جکدم . برایکی سطر یازدقدن سوکره اورانک کردجه لغاتی طولایسیله دهامهم بر موضوع خاطر مه کلدی . اوت لسان مسئله سی ! . شمدی بزم همه خیالی بک بنم شوبخنی قاریشدردیغمی کوریر کورمز برمتاد عصی لشحق ، بکانسبت بابامده قیزه جق و دیه جک که کرد تمیم معارف و نشریات جمعیت خاموشانی دوریر کن میدان چوجقلره قالیرمی؟ فقط وارسون اوبامله برابر قدمارستلکده شیخ المتحصین اولسونلر . بز لاو کردلر ان شاء الله بک یقین برزمانده اونلرک متروک ، مهتوک ، منسی ، منسی بر اقدقلری لسانغزی دیر یلته جکمز . و ... ایستره آزارله سون لسانغزی عالم مدنیتده قولایجه اوقونه جق ، آ کلاشیله جق ، بر شکل حروف و املا ایله دوزله نه جکمز ! . شمدی بن ایسترم یا خود بز کنجلر ایستردک که لسان حقنده کرد منورلری ، کرد طویقوللری آره سنده تحریری بر مداوله فکر آچیاسون . ها ! همه جم دیه جک که لسان مسئله سی منحصر آ جمعیت مزجه دوشونیه جکدر . خیر مساعده بیورسونلر . مسائل عمومی انحصاره آله ماز . اونلر بر کره کنیدیلرینه بر پروغرام چیزسونلر و غزته ایله بزه آ کلاسونلر که قناعت کتوره لم . اوته کیلر کبی پروغرامسز ، فایه سز ، فنارسز قرا کلفه دوشمسونلر . بایکیز بنم ایلک اوقودینم کتاب هر بجه بر تصریف ایدی . هیچ اونوتام پروغرام واجیدر دیور . حتی هر بجه سی بو اوله جق : (لماکان من الواجب علی طالب کل شیء ان یتصور ذلک الله اولاً) .

ایشته اوله پروغرامله ایشه باشلاسونلر . بابام کردلرک قبله تاریخ موجود اولدقلرینی اثباته چالیشیور . بن ایسه قبله تاریخ کردلسانی موجود اولدیننی اورویانک الکی واک معتبر اثر لریله اثبات ایده جکم .
علم السنه تک صوک دوره تدقیق و تبعده کسب ایستدیکی شکل هر حاله بیوک بر ماهیتی جائدور . بالتحلیل آ کلاشلمشدرکه بشریت ایلمکن دوره

متعاقب ایک ایسی قیامت، بر ارمی ہیئت روحانیہ سنک انکڑہہ
وریدیکی بر نفوس استانتیقندہہ دیوردی کہ :

« تورکیانک ولایات تشکیلاتیہ تاریک ارمنستان حدودی عد ایندیکی
منطقہ دن صرف نظر، ایدیلرک ارضروم ولایتی اطرافہ خربوطدن ،
دیاربگردن، واندن، سیوسدن برر قسمک ضمیمہ کوچولک برمنطقہ تشکیل
ایدیلرک اولورسه ، بویله ر حدود ایچده اسلام ، خرسیتان آراسنده
بر مساوات نفوسی قابل اولایلیر .

حتی، خرسیتان نفوسنک اکثریتی تشکیل ایتمسده ممکندر .

اولیله آکلشیلورک قتل عاملر، ارمی نفوسی ازانامش .

بوکا بناء عناصر سائرہنک - کوردلرک - اکثریت حاضرہ سی ماضینک

اکثریتدن متولددر . بو جهت حقندہ هیچ بر گلہ انکاریہ سوبہ تمہمہ لیدر .

[بونیار وایهن - بدیع فکری]

شمعی قارئلمزی اورویا سیاستنک الہ کیزلی صفحاتی تدقیق ایدن

(بول ایچر) ک عثمانلی امپراطورلنک تجدیدی، عنوانی قیمتدار ومعلومات

جدیدینی محتوی کتابی مطالعه بہ دعوت ایدہ جکر .

کامران عالی بدرخان

— داها یتمدی —

کردجه نسامز

سوکیلی (زین) مجموعہ مزہ کین هفته بتلیسه عائد بر فقرہ تاریخیہ

تقدیم ایچشم . ملتکم حیات تاریخیہ سنہ متعلق او فقرہ بی طبعندن سوکرہ

کندم . بیلہ او قودینم بزمن حسیاتی بر فخر و غرور قایلادی . نترہ یوردم .

کچولک یاشده باشمندہ بر بیوکک قانی قایتاشیورخنی بو : او دقیقه ده ایستردمک

چونکه بوقطعه ده « ایکی ارضی » په مقابل « اون کورده » تصادف ایډیلیور .

مملکتک استقبال اقصایسی ، کوردلرک تمدنلری زمانه معلقدر . کوردمز ارضی ، بلک محدود بردارده جالشغه محکوم اولور و واسع اعمارلرہ نشبت ایتمک قدرتنه مالک اولامیه جضدن مملکتک حیات اقصایسی انکشاف ایندیره من . دیور .

برلین قونفره سندن مقدمکی تورکیا - روسیا عیاره سنده ، اره نستانده سیاحت اجتم اولان بر انگلیز ، بوقطعه نک کوردلری حقنده پک زیاده هم بعض معلومات اخلاقیه ویردکن سوکره دیورکه :

« بورالرده کی ارضی تامنی طاشیان خرسیتانلر نفوس عطینک خمس مقدارنی تشکیل ایتمکده درلر . هیچ بریده کترنل بر صورتده بولنما مقده درلر . سوکره ، « مه تدلسه » نامنده کی دیگر بر انگلیز ایسه ، تاریخ مقدسه او قودینی ارنیلر حقنده بر فکره مالک اولاراق بوقطعه په کلدیکی زمانه حیرنده قلمش اولاجقکه :

« ارمنستانده کی ارنیلرک قسم اعظمی اسلام وثلثی خرسیتان اولوق اوزره اوج میلیونه قریب بریکونده بولونیورلر . لا کن قطعه نک هر شهرنده اکثری اسلاملر تشکیل ایندکلرندن خرسیتانلرک بر قوت تدافعیلری بوقدره . دیورکه بوطلم ، کوردلری ده « مسلمان ارضی » ایتمده ذاتاً بو شهره یی دیگر بر کتابنده ایضاح ایدرک اسلاملرک علامت تقزیق اولوق اوزره کندیلرینه کورد اسمی ویردکلری ایضاح ایډیلیور ؟

جنی ییزانس دوریه قدر کیدبله جک بیله اولسه ، بو اکثریت مجلیه نک ارنیلرده اولادینی کوردیلیورکه ، اوماضیه ده ارمنستان بویله ایډی .

شینیدی بو کورنکی ارمنستان او کورنک ایستورده ، بو کون بفرجه نو بار یاشان سوکره روسیا عیارجه خاطر نک بیله تصدیق ایستیک بو اقلیت ، بر جوق ارنیلرک هر حاله من سوکره انگلیز دیورکه ، برلین قونفره من

نور و نارینه مشهور برق بوتدیقاغزی بییوروز . شمديك پول اجهر ،
 یازیلوف ، یوفیار ریپوت ، پر سه ییچی مدقنرك اثرلردن بعض لسمری
 قاتلر مزله برابر مطالبه ایلهلم . حق تاریخیی تدقیق ایدن سطرلردن
 باشلیوروم . « ماضینک یارمنستان ایله ؟ برکونکی ارمیلرک علاقه تاریخیه لری
 قبول ایتمک بر جتندر وهیچ بر مورخ حاضر Moderne ده ماضینک
 یوشکنی رد ایده مز . هر هانکی بر مدقق ایستر فرانسه ، ایستر انکایز
 اولسون ، حتی ایستر سه روس مورخی بولنسون ، صنعتکار بر مورخ
 اولتی و طرفکبر بر دیپلومات اولماق شرطیه ، ارمنستان قدیم حقنده
 یازه جنی تاریخ ، آثور سالنامه لرینک سویله دکلری شیلری تکرار ایتمکدر .
 محنه سیاستده ، بو حقیقت ماضیه تحریف ایده رک کویا علمی نظریه لره
 مستند بر سیاست حکموانه تعقیب ایملک ایسته نیور بالطبع یورر تومدان
 باشقه برشی عد اولونماز :

برکونکی ارمیلر ایچون بر حکومت تشکیل ایتمک ، هیچ بر قاعده
 اساسیه استناد ایتمز .

حتی آرانوودلق مسئله سیله ، ارمنستان عینی شی عد ایدن « نوبه ورده . یه »
 غزته سی ، یک زیاده تجاهل ایدیور .

یکی حکومت ایچون قدرت قضییه مالکیت لازمدر .

ارمیلر ایسه بوندن تمامیله محروم بر نیورلر .

ارمیلر تاسیس ایتمک ایسته دکلری حکومتک حاکمیتی و کوردلرک
 بر حکومت اطاعتی تأمین ایده بیله چک قوتلردن ده ، تمامیله محروم بولنیورلر .
 کوردلر هر رده برا کثرت قطیه تشکیل ایدرلر . بوجهتی یالکز تورک
 استاتیسیتلری دکل . . . بلکه بوتون آوروپا سیاحلری ، سیاح جغرافیونی
 و مسائل اقتصادی ایله علاقه دار اولان اجنبی قونسولسری اعتراف ایتمکده درلر .
 حتی ، روس مقتصدلردن یازیلوف بیله « کوردستان » نامیه یازدینی
 برکتابده : « مهزوبوتامیانک اوزرندکی ولسج اوویا حاکم بروضیتده
 بولنان ارمنستان ، بواسم ایله یاد اولمغه لایق وکلدر . »

میر احمد سلیمان آبادده سندالی فرما روایه قعود ایله اجرای حکمه و حکومت ایرانیه و عثمانیه ایله تأمین مناسبات دوستانه به موفق اومش و مملکتی تنظیمه جالشمشدر .

میر احمدك وفاتنده مخدومی میر سلیمان رأس ادا میه کجدی .

مابعدی وار

کوردستان و کوردلر

تورکیا کوردستانی وجوده کترین وافی ، معموره العزیز ، دیاربکر ، بتلیس ، ارضروم و لایترنده یاشایان کورد و ارمنی ملت لرینک نفوسی ، اقتصادی و تاریخی موجودیت و موقعلری حقنده بی طرف بعض آوروپا علماسنک افکارنی مطالعه ایتمک ایسته یورز .

بو شه سز فائده لی در . حال حاضرده کی سیاسی جریانلر نه اولورسه اولسون فصل بر استقامت تعقیب ایدرسه ایسون حق و عدالت دستور لرینک بتون آوروپا دولترنجه مطاع اولان و از جمله یوکسک دارالفنون کرسیسندن سندالی ریاسته کجن محبوب انسانیت جواهر متفقه امریقا حکومتی رئیس عالیمی و یلسون جناب لرینک شایان حیرانیت مفکوره سنده بولنان عادل و یوکسک حقیقتک بتون حقمسز اندیشه لره تمایل لره تفوق ایده جکی محقق در .

بو اطمشان ایله طلبنک مشروعه یته اساسات حقه استنادینه قانع بولنان مظلوم و حقوقی مفسوب ملتر مستریخ بولنیورلر . شمدی بش سنه ک کان فداکارلقلرندن بو کره محور سیاست سیاسی اتزیه لره دکل عدله و حقه متوجه بولنیور . حقدن باشقه استنادکامی بولنمایان بزده ابدی و ازلی حقیقتک

سکره شمذیکی سنهانی شهری ایله قره جووالان آره سنده سلیمان آباد نامنده بردیگر قنعه بی بنا و نامیه تویم ایندی بوتدن سکره شاه سلیمانک کنیدی اولدیغی ایلری سورهرک لوی عصیانی رفع و کرمانشاه ولایتیه طوغری آقینلر ترتیب ایندی. مذهبجه براولان حکومت عثمانیه ده تمایلی کوسترمکه باشلادی. شاه سلیمان خان کردستانده کیتدکجه بیومکده اولوب صوک زمانده بتون ولایات غریبه بی قاریشدران قیاملرک مسبی میرسلیمانک نادبی ایچون سپسالار ایران رستم خانی اک کزیده بشیک سواریسله مأمور ایندی. رستم خان شهر زور حدودینه واردینده اولاسوز بیلیر کیمسه لرله سلیمان خانک مسئله دن واز کچمهنی، آرده دوکیله جله بر چوق قانلره سبیت ویرمه سننی حکومت ایرانیه دوست اولسنی خبر کوندرمش ایسه ده میر سلیمان خان بو خبری شدته رد ایتمش وهرایکی طرفک مصادماته سبیت ویر شد.

بیکلرجه سوارینک اشتراک ایندیکی بو عماره بکه دهشتلی اولمش ونهایت طالع حرب مصادمه نیک اورتالرینه طوغری ایرایلرک زوهی سواریلردن مرکب قسمنه توجه ایتمش بولنیورده ی. بابان سواریلرینک بر شهاب ناقب کبی عجلوانه آقینلری، احوال حربیه توضیح ایتمدن صف صف بایدقلمری هجوملری، ایرانیلرک آتش صاجان اوقلای وقلنج ایشله من زرهلری قارشینده اریوب کیتمشدی.

بو میانده میر سلیمانک شهادتی بوتون بابان سواریلرینی طارمه طاغنیق بر حالد بر اقرق ایران سواریلرینک شهرزوره یائله لری موجب اولدی.

سپسالارک مظفراً عودتنده شاه ایران سلیمان خان طرفدن بویوک خلعتلره نائی و خصوصیت شهر یاری به مظهر اولمش و حتی کندینسی یا تختدن اوج قوناق ایلروده قارشولایه رق بیوک التفاتلره غرق ایتمش ایدی ..

شاه سلیمان شهر زوری الحاق ممالک ایده، چکنی بیله یکی ایچون میرسلیمان مزحومکة مخدومی میر احمد شهرزور حاکم کنی بیکدن بخش ایندی.

کردجه طاغ بادمی معناسنه کلان (جوالانی) نامنده برقلعه بناومقر اداره بی اورایه نقل ایتمشدر .

قلعه جولان موقعی شمدیکی حاده کوچک برکوی حالده قالمش ایسهده آشاغده بیان ایدیله جکی وجهله اوزمانلرده پک معمور برشهر حالی آلمش وقلعه سیده یوزسنه قدر بابان کردلرینه مامن تشکیل ایدرک برچوق مهاربانه مهم رول اوینامشدر .

میر حسین اوزون سنه لر یشامش وبو زمانده قلعه جولانی اعمار ایله وقت کچیرمش اوقاق توفک مصادماتده بولتمشدر . وفاتنده مخدومی میر احمد موقع سرکاره کچمشدر .

میر احمد اردلانیرله خوش کچنمکی کندینه سیاست انخاذا ایتش وبونک ایچون سندجه کیده رک اونلرده کوریشوب آرده کی منافرتی رفته چالمشش واوندن صکره حکومت ایرانیه به قارشی عصیان حاشرقلرینه باشلامشدر . یوزمانده ایران تختنده برچوق شهزاده کان وا کابری قتل وظلم وغدارلغنده شهرت بولان صفوی طاهرسندن شاه عباس ثانی بولنیوردی حرکات واوامر ظالمانه سی کردستانده ده اجرا اولنیوردی .

میر احمد استحقاراتده بولنور کن خسته لیش وفکیرنی اوغلی میرسلیمان سویله رک وفات ایتش اولدینندن میر سلیمان رأس اداره به کچر کچمز پدیرینک وصیتی یرینه کتیرمک ایچون حاضرلغنده دوام ایتش و عصیان اماره لرینی کوستره جکی صمرده ایران تاج وتختنه شاه سلیمان جلوس ایتشدی . ایرانه وقوعه کلان بوتبدل هنگامنده حاکمکک حدودی سردشت داخل اولق اوزره بونک شمالی ، شرقاً سندجک یقینده بولنان ایران ، حدودی ، جنوباً ذهاب داخل اولق اوزه کرمانشاهان ولایتی ضرباً حکومت عثمانیه تک کرکولک ظویرانی تشکیل ایدبوردی .

میر سلیمان اجرا آتیه اولا جوارنده کی باغی بعض عشار غمایلله اطاعته آلق ، رؤسارنی تبدیل تابع ایدرک قوای موجوده سنی تزیدله باشلادی بوخصوصده بی اردلانیرک بعض رؤساستندینه مهم معاونتلر کوردی .

ایله جزیه لرینی ویرمکدن امتناع ایلشردی . میرمحمود کافی مقداره سواری ایله بونلراوزرینه یوروش : لایقینه تادیباتی اجرا و تحصیلاتی اجرا ایلده جک ایکن میدان معرکهده شهید اولمشدر . میرمحمودک شهادتیه درعقب کجوک برادری میر ابراهیم قوماندانی درعهده ایش و خلیتی بیولتهرك [زند] عشرتندن « سورطاش » ناسیه سی ضبط ایله مقر اداره سنی اورایه نقل ایتمشدر .

میر ابراهیم سور طاشده برمدت اجرای حکومت و جزیه لر ایچون بعضی اصوللر وضع ایلدکنصکره وفات ایش و موقعی مخدومی میرمهره برافمشدر . میر عمر زمانده شهر زورک کهنبر و حوالیسی ضبط اولتهرق بابان ملکی یومشدر . میر عمر دن صکره برادری میر حسن زمام اداره نی اله آیش برچوق قبائل و عشائرله محاربه به طوتوشمشدر . بو محارباتده نهایت کندیسیده شهید اولدیفندن مخدومی میر مصطفی رأس کاره کچمشدر .

میر مصطفی پدرینک باشلادینی محادلانی ادا مه ایدرک اوچ سنه به یقین بر مدت اوغراشش و نهایت دشمنلرینی دخاله مجبور ایش « بنجین » طرفی یدتصرفه کچیرمش سوکرده ترك حیات ایله مشدر .

میر مصطفی دن سوکره مخدومی میر عثمان رأس اداره به کچمش و (ماهوتی) ی ضبط ایله مقر اداره سنی اورایه نقل ایتمشدر . میر عثمان زمان حکومتده « بانه » و « سردشت » ممالکت و نواحیسی نی اردلانلردن کاملاً ضبط و تصرفه کچیرمش و حدودینی بو صورتله بیوتدکنصکره حاکیتک آتیسنی تأمین ایچون بر طاقم نظامنامه و اصوللر وضعه باشلامش بر چوق همارتلر انشا مسجدر بنا ایتدیرمشدر . عدالتکارانه اجراءت و خراکاتندن طولانی برچوق کسان کندیلکلرندن حوضه حکومتده داخل اولتهرق نفوس و قدرتی کتدکجه تزید ایتمشدر .

میر عثمانک وقوع وقای اوزرینه مخدومی میر حسین رأس اداره نی اله آیش و شمدیکی سلباتیه شهرینک آلی ، یدی ساعت قدر شهنالده قلعه چولان و یا قره چولان دنیلان موقعده یوکسک طاغیر آره سنده

حکمدارینک مقام تلطیفده بابا ، بابا لفظیه سر کرده نك صرتی اوقشامسی
عائنه نك بوندن صکره لقبی تشکیل ایندیکی سلیمانیه جامع کیر کتبخانه سنده
بولنان ال یازمه رساله لردن برنده مھرردر .

تواتر آده ابرانیلرک روسلرله وقوعه گلش بر محاربه لرنده فقه احداث شتراله
ایتمش و بر روس برنسنی اسیر ایتمش و بو برنسله تاهلی ایچون پدردن
اصترحامده بولندینی صروده پدیرینک بابا دیه رک کندینه جواب ویرمسی
عائنه نك بواسطه یادینی موجب اولدینی بین الاکراد شایدر .

سلطان صلاح الدین ایوبی حضرت تارینک عشیرتی اولان نورالدین نامنده کی
عشیرت رؤساسندن برنده موجود ال یازمه دیکر بر رساله ده مگری خاکلریله
بابا خاکلرینک بر برینه صلباً اقربا اولدقاری مھرردر .

بن بوراده ، بوقرابت واسمک زه دن ونصل کلدیکنی هر کسدن زیاده
دها انی بیلملری طیبی اولان محترم بابان احفادینک بو خصوصی اطرافلیجه
تنور بیورملریله مفصل بر شهر زور تاریخنک میدانه کتیرلمنه براقرق
عشار و مهاجرین مدیریت عمومیه سنک نشر ایندیکی کردلر نام اثرنده (به به
گله سنک چوجق معناسنه کله رک تزجه اولدینی و بو سیله سلاله نك تورک
اولدیفنه قوتلی بر دلیل تشکیل ایندیکنی) تورکیچک و تورانچیک ازینه
توفیقاً عائنه نك تورک اولدینی ایلری به سورهر رک ایراندن کلدکیرینه دائر
بخت ایدلیدیکی خرابتی یازدقدن صکره صده رجوع ایدیورم :

میر محمدک وفاتنده علم و فقهه آشنالفتدن فقه احمد نامیه مشهر مخدومی
میر احمد ریاسته کجوب اطرافنده کی عشاری تحت اطاعته آلمغه اوغراشمش و بر چوق
سنه لر بوضورتله عمر گذار اولدقدن صکره بک مسن بر حالد ترک حیات ایتمشدر .
فقه احمدن صوکره مخدومی عیسی رأس اداره به کچمشدر . میر عیسی شجاعت
و بسالنی ایله بتون اطرافنده طائش بر نادره جنک اولدیمندن بعض عشار
کندیلکرندن دخالت و اطاعته گلشدردر .

میر عیسی نك زماننده مخدومی میر محمود اداره بی اله آلمشدر . فقط
میر محمودک لسته کنج باشده بولمسندن بالاستفاده [زند] عشیرتی عسبان

سالک ۲۲۰ فروش
نیف سال ۱۳۰

درج اولونیاں مقاله
اعاده ایدلز

شیرین پنجابیت

سنه لکی ۲۲۰ فروشدر
آنی آیلنی ۱۳۰ فروشدر

مسئله کزه موافق مقالات
مع المنونیه درج اولور.

دین، ادبیات، اجتماعیات و اقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه-کوردجه مجموعهدر.

کرد تاریخندن - پایان خاندانی

محرری :

یاملکی زاده عزیز

زمان قدیمدنبیری شهر زور دیمکله معروف اولوب بالاخره اداره عثمانیه ده موصل ولایتیه تابع اوله رق سلیمانیه سنجاغی نامیه توسیم ایدیلن حوالیده اوزون مدت اجرای حاکمیت ایدن یو طائفه حقه ده کی معلومات آلتجی عصر محجری نهایترنده ه میر محمد ه نامنده بر سر کرده نک ایکی بیگ قدر معنی آنلوسیله کردستان ایرانیده اردلان جهتلرندن بتون [۱] طرفلرینه کچهرک او حوالی بی استیلا وجوار لرنده کی عشاری کندیلرینه ربط ومقر اداره لرینی پیشدرده [۲] تاسیس وتوطن ایتمکله باشلادینی بعض رسائل قدیمه کردیه وقرسیه ده مندرجدر .

طائفه لقب اولان بابان ضقتک ایسه میرمحمدک قه احمد نامنده بر اوغلی اولدینی یو اوغلتک تاببی بولندقلری ایران حکومتک آجیدینی بر محاربه داریشاهلی [۳] آنلورله اشترا کنده کوستردیکی خدمات وجسارتدن ایران

(۱) بتون : کرکوک سنجاغه تابع زایه قناسیدر .

(۲) پیشدرده : سلیمانیه سنجاغه تابع صفوره قناسیدر .

(۳) داریشاهلی : حصار جوانده و مریه .

www.arsivakurdi.org

سالک ۲۲۰ فرودیه

نیف سال ۱۳۰ »

—————

درج اولونیمیان مقالار

اعاده ایدلر

—————

شیرین حیات

سنه لی ۲۲۰ فرودیه

آلی ایلی ۱۳۰ فرودیه

—————

م. لکیزه موافق مقالات

مع المنونیه درج اولونور

—————

دین، ادبیات، اجتماعیات و اقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه کوردجه مجموعه در.

مندرجات

- کرد تاریخندن بابان خاندانز . . . . . عزیز
کوردستان و کوردلر . . . . . کامران بدرخان
کوردجه لسانمز . . . . . اسامیل و داد
برمکتوب . . . . .
بی عیوی زین . . . . . ع . رحمی
آثار اسلافندن . . . . . مشوق
ولان . . . . . ع . رحمی

تخصی و فرودیه

تخصی و فرودیه

آدرس :

باب عالی جواری ابوالسعود جاده سنده نجم استقبال مطبعه سنده (زین)

اداره خانسی

توزیع عملی

باب عالی جاده سنده یکی شرق کتابخانه سی

دارالحکمة الاسلامیه اعضای کرامندن و کردستان علماء مشهوره سندن بدیع الزمان سعید کردی حضرت تلمیذک تالیفاتندن (اشارات الانجاز فی مظان الایجاز) نامنده کی تفسیر شریفی موقع انتشاره وضع ایدیله رک شرق کتبخانه سنده صائبه در منتسین علمک برر ذانه ایدنسی توصیه سنی وظیفه عد ایدهرز . کرد لسانک قواعد لغویه سنه دائر مقدمه العرمان نامنده بر رساله نشر ایدلشدر . اداره خانه مزده و شهزاده باشنده قوئو پراتیف شر کتی جوارنده محاف حمدی افندی دکاننده بولنور . (زین نشریاتندن)

هیئت تحریریه مزدن حکاریلی عبدالرحیم رحمی افندی طرفندن نظاماً قلمه آلنان (عقیدت کوردان) نامنده کی کوردجه منظوم علم حال موقع انتشاره وضع ایدلشدر . بالجمله کورد کرده شلریمزده برر داناسنک ایدنسی توصیه ایلرز وینه مومی الهک طرزونده نشر ایدیکی (اسیر بر چوجفک باشنه کلنر نام رساله سیله برلکده اداره مزده بولنور .

هفته لوق غزته نک ۲۵ نجی نومروسی انتشار ایدتی . یک مهم و مفید مقالاتی حاویدر .

سبیل الرشاد جریده اسلامیه سنک ۳۸۶ نجی نسخسی قیمتدار مقاله لرله انتشار ایدتی .

محترم دو قنور هبده جودت یک هم شهریمزک چیقاردقلری اجتهاد مجموعه سنک ۱۳۵ نجی نسخسی چیقدی . نفیس مقاله لرلی حاویدر . مطالعه سنی توصیه ایدهرز .

آدرهس : استانبولده جفال اوغلنده اجتهاد نوی در . تلفون نومروسی

۸۶۵ در .

معلومى ۋه به دكور دستاڼى دا دولت هته يك ملتى مه يك ژبى ملتى
فلان اموى دبېنن و دغزنان دخون خباتوان به شو روز مروف لى جهان
دهبى مرووزى غزته كى ؛ مرووزى مجموعه كى ؛ مرووزى كتيبه كى دريخن .
• خودان قلمى وان به قلميد خو ؛ خوداف علمى وان به علمى خو ؛
خودان تشكى وان به زورادستان و اشقيانى ؛ خودان سياستوان به هزمانى خو ؛
دولت مندى وان به دولتخوا خودان باقه باريد خو .

والحاصل جيبى وان هبى زبو ملتى واته يانى ملت به همى تشقى وان
فائدى دبېنت .

او وهكى مه مرید خودرييا بى فائده ناده نه كشتن ؛ باريد خو بدخوا
اصراف تاكن ؛ بى منفعت سمى تاكن .

حال او حاله ميردمه ، به يك هو كشتى دمړن باريد مه ، ژبوله ييز بازان
مطربان ، درويشان ، پرو ، خلاتان مى هوانيان ، رشوه مان دچن هزمانى مه
به (غيتبا) يك دوشيل هبت .

اوه حالى مه اوه حالى وان او دخبتن ام راه زين كسى نه خبت حقى
زبى چوپينه . ژوان خبران هاته زانين ام چند قدر باشوه مابنه ورقبت
مه چند قدر پيشوه چوپينه اوه ژبومه سببى هبره قى به اكرام ژبى چكوكهك
هبره قى بكرن ام ژبى هروهكى حيان دى بكنه سرازا خو .

خدى آرى كارت آمېن بلى ا ژير نه كن خدى دقرآنى ها امر كرى به
(وان ليس للانسان الاماسى) ۷ كانونا باشى - ۳۵

ع . رحى

« اعتذار »

بكن هفته كى ۷ نجبى نسخه نك مرتب خطالارى سهواً تصحيح ايدله دن
نشر ايدله بكندن طولاي قارئين كرامه بيان اعتذار ايلرز .

مدیر مسئول : حمزه

نجم استقبال مطبعه سى

هیلانه دناو کورا جهالت
 فکرا مه علم کو صرف ونخون
 بل وانه فنون سفیل ، محون
 خیزان ، فقیر بی تجارت
 کویاکی فقیری بومه رفعت
 بی دولتی فخره که زبومه
 هی یامه به مسرفی نه دومه
 کیسکی مه وه کریمه بوضیاعات
 بومنفتنا عموم هیات ! !
 کیرتی به به صد بنان شداندی
 بی همتی به کوام زیاندی .
 صد زیر به سفره کی ضیافت
 اسراف دکن ژبو سفاهت
 صد پاره ژ مدرسی قباحه ! !
 خاصا ژبو مکتبا سعادت ! !
 دستی مه وه کریمه ، پرسخی نه
 بومنفتنا عموم فی نه
 تونی ژبو ناوه کی مجرد
 بومنفتنا خسیس وهم بد
 ۳ کانونا باشی ۳۳۵ زمالاهکاریان

عبدالرحیم . رحمی

فی چکوکله عبرت

ای کلورایان !

دنیا به جاولی کری آوا بویه مروف چاو هوالی خو دکت اوچاوان
 دخه بتت مروزی دویت وه سا . . . بلکوکله ترخه پنت .

ماست عالیلهری قبل انکار اولم دینی کی ، عصر لودنیری قدرت
 یه سونو محافظه ایدن «کردمقی» نی بویله جه یارواغیاره طاتمقده فائده دن
 دکدر . مثلا ، بو اودیده یاریله بیلنه جک «کردلرده ادبیات» ، «کردلرده
 بقی» ، «کردلرده معاشرت» ، «کردلرده رقص» ، «کردلرده تزینات و
 سات کی کنیش و مفید» عین زمانده متممک یوزنی آفارتنه حق موضوعلر
 اولو رکه ارباب همتک هدف آمالی اولسین !

لاورشید

﴿ ژبو نسلایت ﴾

سعدو : [۱]

کرچی تو بچوکی ناتوانی

لکن سببی تو قهرمانی

ایروکه تو هیر مزی بوجوکی

باش بازده نی جان فدا پیکی [۲]

ازدی بزم بچم ژدنیا

لازم وطنی بکی تواجیه

هیوبامن تویی کوازدی بزم

درد و المان همی ده در بزم

ام ملتکی جسور و شجمان

صاحب شفقت محب انسان

اصلی و نجیب هم دکی

لکن ده دنی مه حق چونینه

چونکه : مه علوم ، فن ، صنعت

[۱] خار زایی منه

[۲] پییک چالاک منامنه همتک

قاری ایله قوجهی ، قازمه ایله کورک — یعنی مزار — آبریر .

دکه خاربه ساواری ، بلا اویجه هواری !

بولفور بیلاونی کیم پدسه ، امداده او کیتسین !

(بتلیس قصبهسی جوارینده کائن «بالکان» نام قریه اهالیسی بین الا کراد

حماقتلیله مروفدر لر . اهالی مذکوره نامه بر چوقی کولونج حکایات نقل

ایدیلر . بر ضیافتده سفریه دعوتی اونوتولان بریسی ، او ائشاده کویه هجوم

ایدن اشقیایه قارغو هر کسک کیتدیکی حالده اونک نه په کیتمه دیکی سوال

ایدلسی اوزرینه ، عذری ائمه مثل ضرب ایلندر .)

دوه زرهه ، حیطره ژباوریرا !

جنوب روزکاری بابا و قارداشدن دها اییدر .

(مثل مذکور ، قویون تاجری بر بابانک جنوب روزکاری آسرسه

قویونلری اونلاغه حیقارا بیله جکندن و بو یوزدن ترید ثروت ایتدکن

صوکره قیزینک دو کوتی یاچقندن بحث ایلسی اوزرینه قیزی طرقدن ضرب

ایدلندر .

«مزن لالان ، بچوک لالان»

بو یوکلرک اوده سویله دکلیفی ، کوچوکلز داملرده افشا ایدر لر .

«دی نکرین زیره»

سکوت آلتیندر .

«دولاب حبسه ، تنی رقصه ، نقش حوسه»

حیقریق مختدر ، تنی «یول» ا کدکلی ایله ، رقص و ا کلنجه در ،

نقوش و کرکف آرزو و ذوقه تابندر .

خایه . — بالایه نقل اولونان کردجه ضروب امثال ، کردستانک مختلف

حیط و محافنده استعمال اولنان بیکلرجه سنک اگ متخب ، و مکمل

اولانلری دکلردر . اولجده هر من ائمن اولدیم اوزره یونلری ترتیب و

تسویین نایه ، علمی غنینه ، منی غنینه ، فی الحقیقه ضروب امثال آرزو

اوپرینک «توخت» = ربع قبه عتیق، ی اوژرینه کلسین !
(پرواسزلنی افاده ایدیونو .)

«چقا سرایمه مزن دینی، جموایه عجبیان دیتی !»
باشمز بو بودجه، کوزومز غریبه لر کوربیور !

پیرلزه، ایچی بی، شمی ضعف،
اختیار قادینک کوکلنی نماز قیللمقده اولسین، جمه، جمه ایرتسی چوق
(مرامک لزومنی بیلدیریور .)

«هی کو آ کرتنه یه، دو، درنایی !»
آتش اولمایان یرده، دومان توتمز !

«کوکک ریخو کارانی خراب دیکه»
قنا بوزاغی، سوروی بوزار .

أسبچی، بلاپی خاسبه،
ای آت اولسونده نعلسز اولسون

کاوا کو نجیرامن طی، کویا طازی ایمن طی،
وقتا که آوه زاستلارم، تازیمک ییسلکی کلیر !
(قنا تصادفات ایچین ذکر ایدیلمر .)

کوی چی، قفسیندا کفشه،

ای ککک قفسده ایکن آ کلاشیلیر .

«هنیکف دوبه یه، عیازنه یدایه !»

«دوبه داریتلوب مومی آلتش بالک تصلب ایچمی»

بالدر، فقط کویک طولومنده در !

(کوزل بر بنیاده قنا قلب، جسیس آدامده تروت، بخیل آدامده

علم و سازه ایچین ضرب ایدیلمر .)

«وزن و میر، طور و پیر»

آه اننه ، کوزل اننه ! شو چوجقلمه سويله
 حالا سورده جکمی شو نفاق اورته ده بويله
 ه کانون نانی سنه ۳۳۵ برسده دن
 سلیمانیه لی
 محمود نژاد

کردرده ضروب امثال

«میرم هلز بوری !»

بکم ، رازیانه چکیندر !

(رازیانه - معلوم اولان شجیره درکه چکین اولدینی نسبتده صلاحی آرتار
 مثلك رازیانه ایسته مین بك ایچین ضرب ابدلیکی محتملدر . عودت احتمالی
 اولیان خصوصات ایچون ضرب ابدلیر .)

(کایاته بوما کادین ژی یاته بو)

صمان سنگدی ، صمانلقده سنگمی ایدی ؟ !

(جوق بیوب نفسی طیقائش او بورلر حقنده مستعملدر .)

«یک ماله ، دوزده مالحو !»

بر اودر ، اون ایکی کتخداسی وار !

(بر ایشه قاریشانلرک تعددی تقدیرنده نشوش امور حاصل اولاجقی
 اشراب ایدیور .)

«قیاساتشکی ، لمشکی دیکه !»

بالدیر و طولوم قیاسی بایبور !

(با ککش قیاس بایلوب کیفیت تحریف و تاویل اولونورکن سويله نیلیور)

«رطل ایطه ، بلا سر توخت ایوی به !»

وارسین سنک «بطلمان = آلتی قیه عتیق» لده

برگرد چو جفنگ احتساستانی

سوکیلی کردستانه

آه ای وطن ، ای سحۀ غم ، کشور پر خون
 ای یوروسی فانب ایدن مادر محزون
 ففخهک بی افسوننیور ای دخمۀ اجداد
 روح متسل اولور ایندکجه سنی یاد
 ایمانه تکامل وریور خاککی سهومک
 عمر ابیدر یولکه جانمی سهومک
 او قارلی تبهکده کونش اولدقجه درخشان
 اناس کبی پارلار نه کوزل ثروت وسامان
 یلدای غمی نور خیالکله بکیردم
 شمدی اراره فخرکی، دیجوری بیتدم
 آه هب سکا فلک ، سکا قوشمقدی خیالم
 لکن بی قیش باغلدی یوق شمدی مجالم
 قوشمهدن اولسهه جسم طاغلهه قلسون
 هرشام وسحر یاد ایله بوی وطن آلسون
 یاورولریکی ایسته مشک هیسوده حاضر
 کیم یوللایه حق ؟ اونلری صور مزبیله ..
 اونلر یالکنز بر فقرات ایله اوترلر
 تهجیر ایجون تکیری ده ظاهراونودرلر
 لکن سنک اولادلریکک عزمی متیندر
 هر عزم و ارادتلیک آتسی ایندر
 چیلاقده ، یاپانده سکا طوغری کلیورلر
 طاغلهه او قارلردهه اکثر دونیورلر
 یولدن چکیل ای آه ایله چابوق اریبان قار
 سنده بیقیل ای فورطنه! ای شمس سن اول یار

دناك كوره نك) عشر لړني ديكلر ، بعضاً كندمي اوسكون ابدني په طالمشار
قدر ساكن وديبايه لا قيد كوروردم ، نهايت جدمك . . جدمك قبر لړي
بانته گلش بولوردم .

اونلرك قبر مخصوص لړنيك دپنه ديز چو كوب خنچر دپنځ زمان بهان
حياتمه اك مسعود بر كوني يشادپهغه حكم ايدر دم . فوفده ساللان
ارغوان دالرينه هجران لړمي سويله ين قوشلر نم فاتحه مي ديكلر وسانكه نم
ايه دروني دعا ايدر لردى . . بن ساعت لرحه اوراده مپوت قاير وباشي
قالديردنځ زمان او قوشچغزلرك ني يالكز حاله ترك ايتدكلري وسانكه
موجوديت لردن راحتسز اولامي دوشونمشلر كهي هيچ حس ايتديرمه دن
اوجوب كيتدكلري كوروردم . . اوزمان . . ارغوان دالرينك لطيف
كولكلري آلتنده المريمي سمايه طوغري قالديره رق خالقمدن قبر نشين
انسانچقلر واجدادم ايچين رحمتلر ديلر . . وايصلاق كوزلر مه اونلره
صوك فريضة حرمتي ايفا ايدر . . واونلرك روحلردن ملتكم وملتكم
يوكسالمه مي ايچون استمداد ايدر . . ويوخصوصه نيات خالصه وصادقه
ايه جالشه جفمي عهد وپيمان ايدر وكردك ماضيستي تخطر ايدر . . حاله
باقار . . استقبالي تفكر ايدرك عودته باشلاردم .

تپيني چيقار كن طويدنځ چارپندي بودفعده قلمده طاتلي ويك طاتلي
بر احتساس وجوده كترديكني وبونكندنه (اميدوار) اولمق اولديني
كورور كهي اولوردم .

ايشته شيمدي . . اوفر دوس مثال مملكتده كچيرديكم كونلريمي
دوشنوردم . . روحمده كي مونس خاطراتي ديكله يوردم . صكره آرتق
كردى كردستاني دوشونه جك استانبول مقر خلافتده بيوك بر جمعيت ميدانه
كلديكني دها بشقه ومهم تشبيلر، باشلانديني كور يوردم . .

۲۸ كانون اول سنه ۳۴ نشانطاش ياملكي زاده

ورنکارنک چیچکلرینک ، خوشبو چنلرینک ، طیف ارغوانلرینک رایحه
طیبه لری کتیر . . .

اوخ او معطر چیچکلرک ، او روحواز قوقولرک ، او زمره قام
چنلرک نحسر درونسیله هر زمان ایکلرم .

چونکه : اوراده کی سا ، اوراده کی ضیا ، اوراده کی هوا باشقه در .
مائی و آجیق ساسنک اوستنده شهبال زرینکدن پنه ، افلاطون ، صاری
ضیالر صاجان کونش اک قسوتلی قلبره کشایش ، اک دوا ناپذیر دردلره
دوا ویرر . . . اوراده هرثنی بکا باشقه . . . کلور . . . و اویله کورونور .
اونک ایچون بن اورایی هر آن آکار و آرارم .

کویتره ده کی [۲] او جمدن قالان آشیانه مده روحفزا صباح اولور ،
بهار قوشلرینک روحواز شاقرتیلری ری طاتلی اوبومدن اویاندیررکن ،
کونشک مازهلان [۳] طاغیرینه اوران انکاساتی کوزلریمی قامشدیررکن
اوحیات تازه ایچنده مشرورانه قاقاردم . غصی بر استعجال ایله کینیر
کرد سیوانه ، او روح کی سودیکم خواب ابدی یتافنه کیدردم . . .
زمردین چنلره بورویوب بوکسه لن تیه بی طیرمانیرکن یوره کده حزین آلود
بر چاربتی طویاردم . اویولرک منظره دلکشاسی ، محل مقصودک حزنفزا
توجهی بورکده غریب برخلجان حصوله کتیرودی .

بول کنارلرینه قنادلری دوکن ارغوانلی ، لطفکارانه تمایللریله کونشک
حرارتندن بی حایه ایدرلرکن بن اونلری سوهرک ، قوقارق فضلہ صاقان
چیچکلری قوبارر بر دمت ییاردم .

بولک طرفینده اوراده جوکش بزطاش ، بوراده زمین ایله بر اولش
بر طوبراق کتلهسی ، دها اوتده بر قهرک یاننده قرآن تلاوتلری و بعضاً
مشهور دلودی سسیله اطراف خینلاتوب دهشتلر القاییدن [۴] (ملا محمد

[۲] کویتره : سلیمانیه کویتره طاغیرینه اصلاً سوهرک جوخله سیدر .

[۳] مازهلان : سلیمانیه تک کویتره و مازهلان طاغیرینه آرمسته کی وادیده بنا اولمشدر .

[۴] ملا محمد : سلیمانیه کویتره طاغیرینه اصلاً سوهرک جوخله سیدر .

ایدیکز . یکدست و یک آهنگ اولمه جالیشکز . یارین انقعد ایده جک صاح
عمومی قونفره منده ، محشر ائمه بوتون دنیا ، بوتون ملئوک حسنات و سیات
حسابی کوریله جکدر . هر کس ، هر مات کندی حق حیاتی ادا ایده بیله جکدر .
عموم کردک نامنه اولماسه بیله باری بر موقع مشکده قان ، و خیم ساعت
کچیرن ترکیا کردلرینی بر موت محققدن بر سمالت ایدیه دن قورنازمغه غیرت
ایدیکز ! شرائط سالفه تحتند حیات سابقه زنی باشماق اخص آملزدر .
فقط بو نمکن اولمازه زنهار بو نیمزه بر زنجیر اسارت قویدریمه لم . بو حربه
و سائر زمانلرده کوردیکمز و چکدیکمز مظلوم و سفالتلردن دها شنیع حتی
احمای تام ایله نتیجه پذیر اوله جق بر حیاته داخل اولوق احتمالز غیر وارد
دکدر . آرتق بزى بز قورتاره بیله جکز !

سکا سندن کرک عالمده کرامداد لازمسه

بالهقه لرینک متاعنه رغبت زمان کجدی . بعضلر کرک فکر لرینی اشغال
ایدن خیالات و اهیه دن نبری ایدیکز . یالکز کندی ملتکز ایچون
جالشکز . اونو تمایکز که زمه بو کونه قدر اهل ایدیش واسع برلسنمز ،
زنکین بر تاریخمز وارد . ایشه سزه بر دستور فلاح فعالیت ! و تشبث !
چبرل طاش : ۱۹ تیرین قاق ۳۴۴

سوه رکلی حلمی

کرد سیوان [۱]

بن اورایی ، انا یوردمده . . شهر زورده بولنان اویری بله چوق
آکار و آرام . بمضاً اسمن بر روزگار بکا اوراناک ؛ او جنت یوردک تازه
[۱] کرد سیوان : سلیتانیه نه برنه اوزرنده کی سزار لئیدر .

مظلومين بشریت حقنده آیری آیری تلقیاته تابع اولوناجق دورک یاشادیفمز
کونلردن چوق کریده قالدیفنی کورمک ایسته یور .

حکایلی

عبدالرحیم رحمی

کورد کنجلیزیه

کنجلیز! اوت سزه خطاب ایدیورم . جرائد حوادتی تعقیب ایتمور .
میسکیز؟ بش آلی ولایت سکنه سنک اوج مایوندن فضلہ بر نفوس اسلامیہ نیک
سزی طسوغوران ، بوپودان ، الحاله هذه یاشادان مادر وطنک مقدراتی
موضوع بحث اولیور . قفقاسلرده ، عراق و عربستانک آتشین جوللرنده ،
فالیجیا و جنای قلعه نیک جهنمی سیرلرنده فدای حیات ایدن یوز بیکلرجه
وطندأش کوردستانک علوی سہاسی آلتننده غریب قالان آتون اوولر ، یشیل
طاغلا ، بهشتی اورمانلر ، بوتون او سونمش خاتمانلر ، ییغلمش مزارلر سزه
باغریبور . سزه ، تحصیل کورمش اولادلرینه رفعاوزشکایت ایدیور : سزدن
امداد بکیور! قلمکنزله جسارت . مدنیہ کزله بوتون فعالیت ملیہ کزله چالشق
زمانی گلشدر . و بلکه کچمشدر ، دیبور !

کنجلیز بوتون امید وطن شیمدی سزده در

اوت کردستانک حیاتی موضوع بحثدر . صاقین الدادیجی خولیار
پیشنده قوشماییکیز : بو کون سزه ترنپ ایدن وظیفه لر قایب مهمدر . یک
مہلک آنلر ، یک مهم کونلر یاشاپورز . او یوماییکیز !
جهان حضورنده ، تاریخ صحیفه لرلرنده شائبه سز قالمق ایسترسه ک اسکی
اختلافلری ، سوء ظنلری ، خودبینلکلری ترک ایتلیز . آرتق الصاف !
یا کاش خولیارک ، کوچوک دوشونجه لرک بو کونکی قاقبتی دقتله مطالعه

هیئت اجتهاده نك اڤكسك موقعندن سوق طالمله سقوط ایدوب
بوكون وان ولایتته تابع (کوار) دن (اربيله) قدر ثروتلرندن برشی
قورقارمه برق بیک درلو مشاق سفریه ایله مهاجر اولشلره .

بونلرک بر درجه صاحب ثروت اولدقلری حالده دوشدکلری ورطه فلاکت
دیگر بالعموم کورد مهاجرلرینه نمونه قیاس اوله بیلیر . عجبیا هانکی ملتدن
اولورسه اولسون یوزیکرمی خانالی بر کویدن اون نفوس قالدیقنی باشقا بر
ملتك سرگذشت مصائبنده اوقومق ممکن میدر؟ بونلر نه اولدی؟ نیچون محو اولدی؟
بونلرک حسابی کیملر ویره جک؟ مسئوللر کیملر؟ ارنی، روم مهاجرلرینه
آسریادن اولوقلره معاونت آقور! ! بونلر کیم باقه جق؟ کیملر معاونت
ایده جک؟ یوقسه بونلر بشر دکلی؟ ایواه قالانلرده بوصورتلهمی هو اولوب
کیده جک .

هه ! شو یازینک صوک فقره سی « مجبور آبهاره قدر بوراده وقت کچیره جکزه ،
عجبا ! بهاردن سوکره زره کیده جکله؟ تخمیل ایندکلری اولری، کاشانه لری
برقاج گبریته قربان ایددی . ترلالری ا که جک قولر منقرض اولمش طوبی اقلری
قازاجق ماده لر ، اوکوزلر ، استر و بارکیرلری تکالیف حربیه طوبیلامش
قالانلردن بیه اثر یوق ، صابانلر چفت آلات و ادوات ، آراهلر ، قیشک
صفوق کونلرنده البسه سز چیلاق حرب ایدن زواللی عسکرلر کور وظیفه لرین
ایضا ایندیبلر ، یک قازانلری قایناتدیبلر . قیون سوریلری یوق . بسون
ایکی آیاقلی قورتلر طرفندن پارچه لندیبلر .

ای محترم غزته جیلر شو مکتوبده حال سفالتلرین عیاناً او قودینغکز
فلاکت دیدلرله دره لرکی آقان کوز باشلرینی وجدانلر کزدن فوران ایدم جک
صدای حقله دیندیرمکه سزی دعوت ایدیورم .

بونلرک امثاللری کبی بر انسان، بر مخلوق خدا عدایدیلرک حقلرنده او
صورتله معامله ایدلسنی، سونمش او جاقلرینک، بیقلمش خانانلرینک اعمارینی
ایک بهاره قاهار حیانتلرینک تأمین اسبابنک استکمالنی علاقه دارانندن مشترکاً
طلب ایدیکنز . عالم مدنیته باغیریکنزه بکرمه نیی عهبرک وجدان و ایمانی

بی پروا یا غیر یورلر . فقط یو آسیاب فلا کتده الله چوق ازیلش بر ملتی
اونود یورلر . یا خود اونو تمق ایسته یورلر !

فلا کتک نام مغاسیله دو چاری اولوب سسلری ایشتدیرم چک رویار بولمیان ،
دائماً طالعک شدت استبدادینه بویون اکن و هر وقت معصوم و عصمتلری
درجه سنده مقدور بولنا نلردن بحث ایلدیلور . مادامکه مقصد انسانیته خدمتدر ،
شوجالده بر طاقلری نیمسه یه رک دیگر مظلوملر اونود ملی می ؟ !

بالکنز نیمسه نیلوب محافظه ای دینلرک حقوقلری دکل ، بادهک بی طرف
بر نظرله حرص و غرضدن سام و انسانک کوزلری بتون دو مانلریله بوروین
قائلی تفکرلردن آزاده بر انسانیت پرور اوله رق شیخ سعدهی حضر تلرینک :

بی آدم اهضای یک دیکرند	که در آفرینش زیک کوهرند
چوهضوی بدرد آورد روز کار	دیگر عضوهارا نماند قرار
توکز محنت دیکران بی غمی	نشا بدکه نامت نهد آدمی

نشیده لری او قوه ورق هپسنه بردن آغلامه لی فریاد ایجلی . آلام واکداورینه
اشترک ایلوب یاره لرینه دوا بولی ، فلا کتلرینک مقدور بتلرینک اوکنی
آلی . حقیق دست مروت اوزاد ملی ، حقیق مدینتک شانسه لایق اولان
ایسته بودر .

ای محترم غزته محرر لری ! ایسته اوج کون اول اقر بامدن آلدیغ
۱۹ تشرین اول ۳۳۴ تاریخلی مکتوبک بر قاج فقره سنی اینجه یازی ایله نظر دقت
علیه کزه مرض ایدیوروم : اولاً مکتوب صاحبنی سزه طابنتدیرمق
ایستوروم . شو مکتوبک صیاحی عالم مدینته هارون الرشید ، مأمون کبی
داهیل یتشدیرن ، هر تیوز سنه ک بر مدت عالم اسلامه خلیفه لک یابان وبالا آخره
هلاکو قته ناکهانیسیله کردستان طاغلیرینه التجا ایده رک (۱۲۶۳) سنه سنه
قدر حکاری سلاله سی نامیله « چوله مرک » و « باش قلعه » قلعه لرنده حکم ایدن
ویوز لرجه مدرسه ، جامع ، کویری کبی آثار خیریه وجوده کتیره سلاله
طیلمه عیاسیه منسوب حاجی طیار بلخ زاده محمد وصافی بکار در که بو کوفنده
بر طاق امانت لرله او سلاله منسوب اوله قلیری اثباته مقتدر درلر .

کرد مهاجرلری نه حالده ؟

« ... اقر با مزدن بالکز خورشید ، احسان ، محمد بکر
 صحتده اولوب سلام مخصوص ایتمکده برادریم احسان بک
 ایلك هاردن بری ملکته هودت ایتمش ایسه ده نره لرده
 اولدیفندن بی خیریم . رسول بک کذا قادریک سزله عمر .
 برادری ضهان بک اورمار عشیرت رئیس سونو آفاک
 زدنده ... سعید بک خانسندن فرد واحد قالمشدر .
 هیداه بک کوچک مخدومی مرصاغ اوله سکز . بالموم
 قره مزاهاليسندن اون نفوس مقدارنده آنجیق قالمشدر . .
 شمديک قیشک حلولى مناسبته ملکته کیده ميه چکمز
 مجبوراً بهاره ندر بوراده وقت کچیره چکز . . . »

ای خاک اضمحلاله سريلن بشریق دوشونوب دست معاونی اوز اتقی
 ایستیان، کردابه فلاکته دوشن بیچاره کانه مرحمت ایدن انسانلر! سزله دانما
 حقیقی آریورسکز . هلال احمرلر ، صلیب احمرلر ، جمعیت خیره لر ،
 قرا پرور جمعیتلر تشکیل آیدیورسکز و بونلرله فلاکته معروض قالان
 هر فردک مصیبتنه اشراق ایتمک ایستیورسکز ا
 نهوت سز بشریتک الیوتسک طبقه سبسکز و سزه بتون ذی حیاتلر
 مدیون شکراندر .

بالکز برشی مرض ایتمک ایستیورم : سز سنسلیرق حیقاره بیه چک
 درجه ده فلاکته معروض قالانلرک امدادینه قوشیورسکز ! عجباً اونلردن
 ده ما مغدور و فلاکتک کدرین قیوسنه دوشن مظلومینی ، آه و اینتی تشدیره ميه چک
 درجه ده سنسلیرق قیصیلانلری بیچون آرایورسکز ؟ یوقسه بو بیچاره لردن
 معلوماتکزمی یوق ؟

چوقدنبری غزته صحیفه لری ارمی ؛ روم مهاجرلردن بحث ایدن یازیلرله
 طولوب طاشیور . نهوت شو مقاله لرله بشریتک سعادتق تحیل ایدن حسن
 مرحمت صاحب لری رقت قلبیه لرینک حائل زائل اولمش ، قلملرینی باغلا یوق

حرمت اولمشدی. فقط اخلاط قلمه هاری ملک اشرفت بنده کاندن عزالدینک استیجان پرده سی آلتنه جلال الدین شاهه ترتیب ایندیکی سوه قصد حسن اولنه رق حضوره حقیقه جفی صروده در دست اولمش و بونده مجدالدینه ده بر لکه خیانت صیجرا به رق اویسه عزالدینله برابر حبسه آلتشدی. بوصره لرده ایدی که جلال الدینک زلزله ظاهر. به تتره مش و او آنشپاره جلا دتک ولوله و غاسنه تاب آور اوله به جفی دوشونمش و شام پادشاهندن استعانه ایتمش اولان بتلیس حاکی ملک اشرف معاونه کلان شام اردوسیه برابر موش صهراسنده جلال الدین خوارزمی به میدان او قومعدی. مغولک بی پایان اردوسنی مغلوب ایتک عنم بلندیته مالک اولان جلال الدین بو اردویه ارائه سلطوتدن چکینه مش ایسه ده چه چاره که خسته لنی حرص دلبرانه غلبه ایتمش و تدافعی وضعیله اخلاطه رجعت ایشدر.

دائما با رغم اوزرینه انصافنه جه سنه بر ضمیمه قوندیرمه به آلیشمش اولان بو چرخه ون دیگر طرفندن ده ایماس بهادریک قومانداسی آلتنه بر مغول اردوسنک تقریبی احضار و بصورتله ایکی اتش اراسنده قالان جلال الدینی بقرار وارنق مغول اردوسنه تسایم اولمقدن ایسه بتلیس حاکنه التجایی بلاضطرار اختیار ایندی. بتلیس حاکی کردلره خاص اولان بر ضمیمه مهمان نوازانه وجو امر دانه ایله اوشاه حیت پناهی استقبال و قیزی پيشکتن ایدرک اونی داماد ایتکله ایدی بر نام بلند استحصال ایتمشدر. بصورتله برلک رابطه سنی تشکیل ایدن کردلر سلطان سلیمک اولاق بر میلیله سلطنت سنبه به عرض تسلیمیت ایتمش و الی الابد بو رابطه به صادق قالمشدر.

سلبانیل

ام جاعیل و داد

بسیط روی زمین باز کشت ابدان
 بهین سایه چتر خدا بکان جهان
 تو صبر نوح بیابی آزانگه در عالم
 مهارت از توبه دید آمده از پس طوفان
 توداد منبر اسلام بستدی ز صلیب
 تو بر کرفتی ناقوس را ز جای اذان

یکسان و خراب اولش یروزی جهان پادشاهنک شمسیه کبی ظل میمنت
 تأمین ایدن قدومیه معمور اولدی .

سن عمر نوحه لایق سک چونکه طوفانن صوکره نصل نوح دنیایی
 اعمار ایتدی ایسه سن ده مقول طوفانن صوکره اعمار ایتدک .

سن اصلام منبرلرینک اوجی صلیدن آلدک . اذان یرلرنده ناقوسلری
 قالدیردک .

آز مدت ظرفنده اثر حیات کوسترمکه جبالایان ایرانک مقدرات ازلیه سندن
 یاخود اوجیت مجسمه جلال الدینک کندوسنی طویلامق نصیبسزلکنندن
 اوللیکه جنکیزک وارثی قآن اوقنای جلالک ینه دریدرلکی احضار ایتک
 ایچون سونای ، جرماعون کبی اک کزیده نامدارلرندن ایکی قوماندانک
 معیتده براردو سوق ایتدی . جلال شاهین کبی بر حمله برقیه ایله کینی بر آز
 اوقوجه اردودن شنیخون جورتیله آلدقن صوکره جبال منیه دن متشکل
 استحکامات طبیعیه سیله تدافیه وضعیه مساعد کره ستان جهته صاووشدی .

ایلك کوروندینی ساحه اخلاط حوالیسی ایدیه . اخلاط او تار یخده
 بتلیس حاکمی ملک اشرفک قرداشی مجدالدینک محافظه سی آلتده ایدی
 شرق و غربله نامدار لرینی بیله برمش ویلیدیرم کبی دشمنلرینک قوه معنویه سی
 قیرمش اولان جلال الدینک دبدبه شجاعتی بیله کرد قفاسنه القای خشیت
 ایتمیش اولمیدرکه اخلاط محافظی مجدالدین قوجه سلطان جلال الدینه بوی
 اولجه یه قالدیشمش وبالطبع مغلوب اولمشدر . میدان حربدن منزه ما اخلاطک
 ایچ قلعه سنه طوضری رحمت ایدن مجدالدین هر نصل بر فکره مستند ایسه
 تحصندن صرف نظرله سلطان جلال الدینک بناهنه صیغیش و فوق العاده مظهر

سیاک ۲۲۰ فروشد
نیف سال ۱۳۰

درج اولونجیان مقاله
اعاده ایدلر

شیرین

حیات

سنه لکی ۲۲۰ فروشد
آنی آلیفی ۱۳۰ فروشد

مسلکیزه موافق مقالات
مع المنونیه درج اولور.

دین، ادبیات، اجتماعیات و اقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه-کوردرجه مجموعهدر.

کرد تورک برلکی

ادیب اعظم نامق کمال ارشاداتیه منقبه جلادتی ابدیاً هئانلیلرک سینئه
اقتخارینه نقش ایدلش اولان جلال الدین خوارزمی قاتارلرک کردباد هول
انگیزیله هندستانه سوروکله نئش ولورالرده حسرت وطن چله سنی طولادیر.
مشدی. (۹۲۵)

چنکیز خانک قضیه وه تی جلال الدینک رهای وطن فکرنی احیا ایندی.
تاریخک مشهور سیاری اینجده جلال الدینه خاص اولان جلالکی حرکت
بلک آز زمان اینجده اونی (کیج مکران) طریقله اصفهانه ینشد بردی.
بوسرعت حرکتی مشهور کمال اصفهانی شوییتله توصیف ایدیور.

که بود جز تو شاهان روزگار که داد

قضم اسپ ز بدلیس و آب لڑ عمان

سندن بشقه شاهان زمانک هانکیسته میسر اولمشدرک آتیه بتلیسنده یم
ویرسون و عمانده صولاسون.

مفولرک ظلام نامواردن اورکنش و ظلم تا پایداردن بیقش اولان
اصفهانلیلر بلک بیوک برسرته او نامداری قارشولاشن و او ملتک ترجان
خوشخوان اولان او شامه شیرین اما کمال تنیت قندوشی برقصینه غمرا ایله
اجالشدی برقصینه کمالکی شی غمرا ایله قندوشی برقصینه غمرا ایله

سنه لى ۲۲۰ فروشدرد.
آلى آلى ۱۳۰ فروشدرد

سالک ۲۲۰ فروشه
آلى سال ۱۳۰

پنجیادین

مؤلفانکزه موافق مقالات
مع المنونیه درج اولورد.

درج اونونیمیان مقاندر
اعاده ایلدنر

دین، ادبیات، اجتماعیات و اقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه-کوردجه مجموعه در.

مندرجات

- کورد و تورک برلکی . . . . . سلیمانیه لی و داد
- کورد مهاجرلری نه حالده . . . . . عبدالرحیم رحمی
- کورد کنجلیینه . . . . . سیوه رکلی حلی
- کورد سیوان . . . . . م . . . . . یاملکی زاده
- بر کورد چوجنک احتساسانی . . . . . سلیمانیه لی محمود نژاد
- کوردلرده ضرور امثال . . . . . لاورشید
- زبونسلایت . . . . . ع . رحمی
- بی چکوکک عبرت . . . . . عبدالرحیم رحمی

فخسی ۵ فروشدرد

نجم اهتقال مطبعه سی

آدرس :

باب عالی جواری ابوالسعود جاده سنده نجم استقبال مطبعه سنده (ژین)
اداره خانہ سی

توزیع محلی

باب عالی جاده سنده یک شرق کتابخانہ سی

کرد لبانتک قواعد لغویہ سنہ دائر مقدمہ العرفان نامندہ بر رسالہ
نشر ایدلشدر . اداره خانہ مزده و شہزادہ باشندہ قوٹو پراتیف شرکتی
جواریندہ صحاف حمدی افندی دکاندہ بولتور .
(ژین نشر یاتندن)

ہیئت تحریر یہ مزدن حکاریل عبد الرحیم رحیمی افندی طرفندن نظاماً
قلمہ آلتان (عقیدہ کوردان) نامندہ کی کوردجہ منظوم علم حال موقع انتشارہ
وضع ایدلشدر . بالجملہ کورد کردہ شلری مزہ برر دانہ سنک ایدنہ سنی توصیہ
ایلز وینہ مومی الہک طربزونندہ نشر ایتدیکی (اسیر بر جوجفک باشنہ
کنترل نام رسالہ سنیہ برلکدہ اداره مزده بولتور .

هفتلق غزنیہ نك ۲۵ نجی نومروسی انتشار ایتدی . يك مهم و مفید
مقالاتی جاویدر .

سبیل الرشاد جریدہ اسلامیہ سنک ۳۸۴ نجی نسخہ سی قیمتدار مقالہ لرلہ
انتشار ایتدی .

محترم دو قنور عبادہ جودت يك همشهر بيمك جيقيارد قلری اجتهاد
مجموعه سنك ۱۳۴ نجی نسخہ سی بیقدی . نفیس مقالہ لری جاویدر .
مطالعہ سنی توصیہ ایدلشدر .
ادبوس : اشتابولہ جمال اوغلندہ اجتهاد نوی در . تلفون نومروسی
۸۶۵ در

www.arsivakurdi.org

خو خصوص ملا سعید کردله اسلامبوله
 خوی بدیع روی زمانه اوملای والاتبار .
 چاکه اوزاتانه اورو فرصته همت بکن
 مجلسیکی منعقدکن تا بنی کرد تارومار .
 هرکس تابع بی بو مجلسه من ضامن
 باش عقوباتیکی زور و بنم و دی دهم له دار .
 خوا کریتوا من راهی بکن ، بوملک خوم
 کرد ایرایش همو صف صف دم هر وک قطار
 هرچلونی رأی مجلس بی وهایان بی دلیم .
 صد هزاران بایعین بواسر او پیر هزار .
 ای لطیف حیفه که تو لیره غریب و بی کسی .
 ورنه بوام مسئله فردی وه کو قطب مدار .

قاضی لطیف

کورد نهمیم معارف و نشریات جمعیتی نامیله کورد لسان ، تاریخ و
 جغرافیاسیله اقتصادیات و اجتماعیاتنه دائرندقیقات و نشریاتده بولونغن و کورد لر
 آراسنده علوم عصریه بی نهمیم ایتمک اوزره برجمیت علمیه تاسیسی حقنده کی
 احضارات ختام بولمشدر . تصدیق معاملاتی حکومت سنییه عرض ایدیه
 بیلمک ایچون هیئت اداره انتخاب ایدلمک اوزره علاقه دارانله کانون ناینک
 اونجی جمعه کونی اوکله دن سوکره ساعت ایکیده دیوان محاسبات آرقه
 سوقاغنده بهجت پاشا قوناقنده کی (کردستان جمعیتی) بناسنه تشریفلری نمنمندر .

مدیر مسئول : حمزه

نجم استقبال معالجه سی

معدن وکان کرم کرده ، شجاعت اربیان
 اسمان مکرمت ، بحر سبھا عین وقار ..
 رستم گرد کردیو ، بر مک کرد و معن زائد
 کردیو ، نیویوان همونته لصفحه روز کار . . .
 باخصوص شاعر لوان بنده کمی تعداد بکم :
 مصطفی بک ، شیخ رضا ، نالی وفائی و جاومار . . .
 عالم و علامه اغلب قوم کردی بون وه کو :
 سعد تفتازانی و سید شریف ، ملای حکار . . .
 حضرت مفتی زهاوی ، زوله بغدادیه ده بو
 عالم اسلام بفضل و علم وی کرتی قرار .
 حیدری زاده جناب شیخ الاسلام انام
 یعنی ابراهیم افندی قطبه بو جمع کبار .
 کان علم و روز دانش کومر بحر وجود
 جود بخشینی بحزوار فضل واحسانی به بار .
 ذات وک شیخ قادری تشرینی اورو لیره
 جزه اعیانانه ، لکن کله بو کرد هزار . . .
 بحر عرفان ، عین احسان ، صدر دیوان فخر دین
 نطفه طه ویسن ار چند ذی وقار
 شخص وک عبدالصمد ملای کر کوکی خدا
 عمری پی دا ، مستحقه کرد باو کن افتحار .
 له وزمانه هاته ایره قط له من خافل نبو .
 لطف واحسانی ده کل من بو هموروزی هزار .
 کدهات حالی ده برسیم ، دفع غمی لیم وه کرت
 که ، ده چومه منزلی بو خواردن شام و نهار .
 صد هزار رحمت لهام باوکه ، کهوی تعلیم کرد
 صد هزار رحمت لهام دایکه کهوی هینا به کار . .

زانی حق بو اسطا عالی قلمی دعیتہ حل کرن ہون ہنر تاندا دخون کو
 مجلسا صلحی وی برہود بد ہم غز تہ کی دکوت بیست ہشتی کانون اول مجلسا
 صلحی دست شولی بکہ چوکس دعوا یک ہبت بلا نہ وسطت موجب عالمی
 حقوقی، علمی فرمانان ، علمی مردی، علمی تاریخی . . . حق خود دعوی
 و بی تہ وی مجلسا کو مہوم دنیا لوی برہود بن حق خواتبات بکدولی بنہ خدان.
 دعوا طوب، تفنک، شش دربان، بومبا یان خلاص دعوی قلمی یہ قوتا
 علم وزاینی حاکمہ سر ہمی نشان دوید خدان قلم نچین خدان پارہ ہمتی بکن
 ہندہ دانہ طوب، تفنک چاریکاوی بدنہ علم قلم وغز تان چونکہ ہمی کسی
 تیزانی، طوب تفنک ہندی قلمی سول ناکت جہی بہ طوبان ہاتی ستانڈن بہ قلمان
 و کیرانہ مثلا صربستان، بلجیقا، قرہ طاغ، رومانیا بہ طوبان ہاتنہ ستانڈ
 بہ قلمی و کیران و ہندی ترمک ستانڈن بوخو ستانڈ ہاتنہ زانین کوشری طوبان
 خلاص بو شری قلمانہ ام زی ہذک خدان قلم ریکنہ اوروپائی بہ قلمانہ
 خونچین حق مہ اثبات یکن.

ع . رحمی

غزل

شاعری کردان . . . مکن بحث غدار وزلف یار
 بحث بچنکی بکن بو کردلہ موپاش بیتہ کار . . .
 طاقتہ کردان لہ کرج وارمنستان زورترہ
 حاکم خویان نبو نیویان نہ ہاتہ ناوشمار .
 طاقتہ جاف ، سید برزنجہ ، شیخ طالبان
 سند ہزار تہسیان ہبہ ، بودین و دنیا روز بکار
 صاحب قوناغ وسفرہ ، صاحب انعام و خوان
 ملک وان ماراہ بر اسلام بو ترک و ستار

بت غمخور جاوت، شق کرد صد طاق و کاشانه . . .
 دلت بستم بافسون ای کجی رومی ! .. چه فتای
 مکرد اسکیت ، اتوی تیونا ، لیوتلیس و امشا ، ؟ ..
 وه کوا هوی خطا کر چه اتو تاروی له پیش عاشق
 خطای چاد صباده ، خوکه بلبل نانه هلاله
 وه فکر شاری له زبرداره کل طرده چمن روزیک
 دولیوم ، یاده لعل لباتوی بره ، نه پیمانه ..
 ملاحظه ختمه سرتو کر چه دهک (نیوت) له چاودوری
 لیوتشوقی دو کلم پرنسونت تازه دیوانه .
 قاضی زاده : مصطفی ثرمو

د شری طوپان خلاص بو

ایرو شری قلمانه ،

هر کس مجبوره محافظه حق خوبکت اکر نه کت حق زنی چوینه
 بی حقه، حفظا حق به دواصولان دبت یان دی به قوتادستان یانی بواسطاضنک،
 طوب، بومبا ، طبانهجان بت .

یان زنی بو اسطاعلم حقوقی به تاریخی دبت وختی طوب تشکان چو
 چونکه بهوی حق نائی ته اثبات کرن بلکه حق به قوتی به کیشکا غالب او
 خدان حقه کیشکا مغلوب، بی قوت او بی حقه.

دیمک به شری طوپان حق اثبات نابت. مه تجربه کر ولات به خون
 شوست؟ هنده بیجوبی داوه، بابمان ایتم وایمسر کتته کولانان، هنده خاندان
 محوبون؛ هنده خانی، عااله بلادمون پریشانی سر پریشان بی دیسا چو پانده نه کر
 هنددی تریوسبی قلاکتی وکی ویه شری طوپان خلاص بووی نیاری هیان

۹۔ اسابت عیندن [کوز دکه سندن] قورقه و ایسته دیکت کبی
 کوستریش یاب زیرا [مہری] روی رضا کی کوردیکی زمان نظر
 طاشی و نسخہ لک باغی کبی الہرنی بویونکہ کمال ممنونیت و افتخار ایله
 آثار و سنده البتہ بد نظر لک تاثیر اتندق وارستہ قالیر سین . م ۰ م

و رفیک له زفز خاطرات

فدای جاوت عزیزم ، اورو کہ حال پریشانه
 له دوری تو ، دودیدم خرق حزینہ ، بحر عمانہ
 عجب کریہ دلم ناداھدا ، شوکار تھایی
 نجات قدلبوی تو عاده وی بیچارہ بی زمانہ
 بنارسائی ورہ دستی بنہ سر قلب ہجروم
 خنای بی بہ سوری نیچہ گانت رنگدہ مرچاہ
 ا کرچہ تولہ قوم خوش نہادباک بی باکی ،
 بلا جانم له مال انکوبہ ، واجند سالہ مہمانہ .
 زیانت چونکہ نازانی بایما شردہ حالی کرد
 کبابہ جبرکمن بی بہ ہناسیم بون بریانیہ
 تبسم کہ ودرجہ معجزی بو عالی اورد
 له حقہ شکرہ زارت لبو لملت کان دندانہ
 نقاب رون دہیتی ، کن کنہ و لقلب خونیم
 بلا حوشاھد صدقہ کہ مجرای تیرمزگانہ
 دریزت [۱] مرو کوزلف سیاھت ماشا بر پنیہ ،
 کہ قہ سنیہ صافت دکان و باغ سیوانہ
 له سیرانکاه گلخانہ کہ ہاتی روز پنجشنبہ . . .

[۱] روزہ قادیرک کیدی اورزون ایچک

۲ - الله سنی حفظ ایلسون ! . . . بن بر جهنده يك فضله جه کوکل
قباڻ و طائلی و طمع بخش لافلری سویله بان و دیده بی کزیده ایله اشارات
موهت علاماتی ادامه ایبتیکک حالدیه دیگر بر جهنده حیرت بخش بر تلون
مزاجه مالک و صو کدرجه جنکجه ، متکبر و مستغنی سین .

۳ - قرمزی کل کبی قرمزی البسه بی کیدیککن اعتباراً ؛ انش کبی
کوکل یافدک و حریت ، وقر و فکرمی بوس بوتون سلب ایندک .

۴ - سیو کیلردن بکله نیلان محبت و نوازش یرینه بزم سیو کیلی نک
جفا و غدیری جو قدر ننه کیم تلطیف مقاننده اوق کبی کوزلردن حیقان
و غضب و تهدید ایله بیچاره کوکل یارجه لایان باقیشر یک مبدولدر .

۵ - نیجه محقدر که شو قدر تمذیبی دلبرک مقصد اصلیهی - بن کوردم
و عالم کامرانی و شادمانیده کوردلرک حصه سی انحق ذلت و محنتدن عبارتدر .
کبی - عبرت بخش بر درسی اوقوتتی و تارومار فکرلری تنور ایتمکدر .

۶ - حقیقت کورد ماتک هیکل معنویسی هر دولو مصائبک تهاجندن
نا توان و هر کونه محتلرک ترا کندن فلاکتزده و بی سر و سامان اولوب
اشخاص مادیسه سی کبی ، ارباب عدالت و انصافه حال برملانی سویله مامک
و بازوی جد و جهد ایله حقوق بشریه و مشروعیه سی متدافه ایتمک و میدان
تعالی و ترقیده تک بر ادیم بیله ایتماق ایچون ال ، ایاق و قفاسی قریق
و دوداق و دیل کسلمشدر .

۷ - احوال فیجه من هر کسجه عیان و تطویلدن مستغنی و بیان ایتمک
محتاج دکلدر . بالخاصه یأس و کوشکک ایچون اسباب مضرة کارجه دن
ماعداد آره مزده کی نفاق و حسد کافی و واقیدر .

۸ - تعلیم و تنور مقاننده یایدیفک حرکات کافیدر . مقصد آرتق
اکلاسیلیدی . بنا برین یوزکی بدن جوومه و کوبه کی یکا کوسترمه
و - سنیده شو کوبه کبی آصه جم دیه تهدیدات حسیده بولونه چونکه بنم
ایچون اوله بر اصلق اعدام دکل بالعکس وقت و موجودیتک ضانی
و راحت و مسعودیتک اساس و بنیایدیر .

اوكا بكنزه ديلمآز . بلكه يالكز كوزلك و ملاحه مناسبيله و عفت و عصمتدن متولد اولان تلاشى و توحشى اعتباريله ؛ حيلان ياوردلرى مياننده [حران] طاغرينه كيش و [حوشان] ناميله معروف اولان اوتك كولكه و تخمى قصد ايدركن جنوبدن وزان روزكارك شدتدن تخم مذكور طاغلمش ؛ وسقوطندن خفيف سسلر حاصل و ياوردنك قولاغنه واصل و بر پارچه تلاشه سبب اولمش و بوكوچوك حاده عقبنده ، كرد آتيلرندن قهرمانى ، سربيع و آوجى بر مفرزه نك صدائى سلاح و مدهش صياحنى ايشيده رك فوراً فراره التجا ايدن و صباح ايركن اذان زماننده [بليجان] طافنك اسكى منزلكرينه وارمش اولان حيلان ياوردنه بكنزيور .

(مهربى) [**]

- ۱ - له دنائى دلبردا وختى خوت ينيو هستى به جاوى محو ، همزئوده كيش هستبو هستى .
- ۲ - خدا حفظت بكزور دلفينو شوخو نمازى ؛ عجب تب دنه يو سر كيش تندو شر كرو هستى .
- ۳ - و كوكل آنتى وختى كه پوشيت بركى كل نارى دلت سوتاندو ليت سبدم كر انيو بيرو سربستى .
- ۴ - له بانى ميلو دلدارى ده ييم جور غدارى له جيكي دل نوازي زوره غمزى چاوى و لغشتى .
- ۵ - به تمدبى امن مقصوده دلبرنى كياندن بو كه من كوردم بشى من دائما هر خواريه ، پستى .
- ۶ - حقيقت هيكلى ام ملته بيماره بيماره براوه ليوو ازمانى شكاهه بو ، سر و دستى .
- ۷ - له كن هر كس عياز حالى ايمه طولى بي ناوى نفاقو بفضى خومان كانيه بو ياسو بو سستى .
- ۸ - به روت و ربه كيره من به طرزي گواه نارسه حلا و دستان به بالانا له بو من ، رفتو هستى .
- ۹ - آويش يا كچه له چاوى بدز بو كر اطفك (مهربى) و كو بندى حمائل خوش دخانه كردنت دستى .

(ترجمه سى)

- ۱ - كوكل قابجى طالبده جانب دلبرانه كز دن اكر بر كوسترئش و قيام واقع اوله جق اولور سه شبه سز ، نعمت محبتدن بيجر اولانلرك موجوديتلرئى احما و سوداى عشقندن نابود اولانلرك كيكلرئى احبا ايدر .

[**] شوغريك ماده سى زلف ، جمال و صورتى خويلا و خيالدر . (ژبن) مجموعه سى

ايسه (سردن ، ژبن) ايله اوغراشيوور و ميچ پروت بر (اميرد) ويا بر (زين) .
 اولا شوغريك و صحائف قيتدا بونده درج اولونه مازلر ققط شوغريكه ملي اوج بيت و ازدر كه اولان شوغريك خاطرئى ايجور و ثانياً كنجلكه خاطره و كنج قارلمرزه ناچيزا بر هديه اولونمياوردنه (زين) مجموعه سنى تقديم ابدلى .

مجموعه سنى

صوغان ، صوغاندر ، بائی ، دیی یوقدر . (بر شخصك ویا بر شینك
 ویا خود بر مسئلهك بایاقینتی اعلام ایچین استعمال اولونور .)
 « مرن هه بی ، کالبون تنه بی ! »
 اولوم اولسه بی ، اختیاراق اولماسه بی !
 « مالخو ایمن خلوبه ، خاون ایمن چلودبه ! »
 کتخدانمز « خلو اقتدارسز آدمدن کنایه در ، اولورسه بیه جگمز
 میشه یا راخی اولور ! »
 کنایه ماران ، دردیکوه کونادبواران !
 حیا سز و تربیه سزله ، دیوار دلیکله بیه وسیله خنده اولور !
 « قونیا طازی ، طنبور دغازی ! »
 آجیق حمزت ایله ، نغمه ایسته یور !
 « سال بسال ، خازی بیار »
 هرسته ، کندندن اول بکن سنه بی آراتیر .
 « میرمیران ناس دیکه ، بالوم ژی قونا کری ! »
 ارکک او ککی طانیر ، سمرده مرکی !
 از دبیزم نیره ، اودی بدوش !
 بن تکدر دیوروم او ، « صاع ز ، دیور ! »
 کوچلشدیکی زمانلرده ایراد ایدیلیر .

(ادبیات کره دن بعضی)

۲ نجی عددک ۱۲ نجی صحیفه سنا دی . [۲]

۲ — بن سوکلیم هرچیلان یاوروس — نزهماز و هرطرز و طورده

[۲] اقتدار . — (ژبن) جریده فریده سنا ۱ فریده در . . . دکلن آریوس
 قدیم مقالات هرکورد ایچون فریضة ذمه ، وشو فریضة نیک ایچا و فریضة
 امانته هرملیت پرور خواهان و راهبیر . قه العالیف بن اوزون برهین دیکه
 و حساب سامه سیه و طیفه نظیفه ای افانوحه مدن حظی استقارده دیکه
 حکم حترمه بحر بره سینه هریدارک بوشه ، نکول امر ایچین
 مدن اگری گامشور .

(بکمشه نأسف ، ضایعانه قارشو دیولان تاژمقامنده ایراد ایدیلمیر .)

« شاهینوهایه ، آقبو آغایه ! »

« شاهین ، ، « یعقوب ، ک آغا اولمسندن محظوظدر ! (بوراده کی

« شاهین ، قورناز برخدمتجی یی ، « یعقوب ایسه بجرکنز بر آغایی تمبیل

ایدیورلر .)

« های بمن های ، ابریشم هاته برلویایی ، لوا بر ابریشم نایی ا ،

هیپات ، ایپک یوکک قارشوسنه قدر کلدی ده ، . یوک ، ایپکک قارشوسنه

چیقمیور ! (تواضع فضیلتکارانه ایله ، تفاخر ذلیلانه بی افاده ایدیور .)

« بستری بستری دنک خاش ! »

کوزل سسله بوینه نوت ؛ (مزعج و صداع آور بیاناته قارشو

ایراد ایدیلمیر)

« هسب قوله ، میرفله ، سه توله ، ژیرا مه به اوله ،

قولدر رنگلی آته ، ارمی به ، زاغاره کوپکه اعتماد ایتمه ؛

« بوچکاسه بی نجه قالی ، دیسا کیره مللانه ا ،

کوپکک قویروغنی قابله صوق ، ینه ا کری و صرتسک اوزرنده در !

(قابل اولمان خصوصات ایچین ذکر ایدیلمیر .)

« اکرهائی چنک من ، بفره رنگ من ا ،

ا کر نیچمه دوهرسهک ، رنگی آکلارسک ا

ملکان آت ، آلتان سمراتش ، میداره نیش ، نپلانش ا ،

املاک و عفار آراسنده ذکر من آلات وادواتی ایچروشنده « سمراتش

آتلیک طیرناقلری کسوب دوزلتکه مخصوص اولان آلت ، « ارککلرکده ،

تاوکی ، نه آرقایی دوشوننلر ، مقبولدرلر .)

« هرچ که هیه ، نیارسر دسته ، هیک دیکه ، چیژک دیکه ،

آبی ، باشی الله بردشمن کیدر ، ایچابنده یومورطلار ، ایچابنده

یاورولار ! (دشمنه اعتماد جائز اولمادهتی افهام ایدیور .)

« یوزاز ، یوزاره ، یوسری ، یوسره »

بمکی اوماسین . یازیق اوکا که بونده اولماز ، قاریسی طول قلیر .
 (یوم مذکورده دهشتی فورطنه وتیپی اولدینی ایچون مثلذ کرابدیلمیر)
 « نوروز ، عجیب روز »
 نوروز ، فوق العاده کوندر .

« حتی سه هستی نکوزین ، قاولسریان نسوزین »
 کوبک کیک کیرمدکن ، کونش باشی یافدقدن صکره قیشر بیتمه مشدر .
 « کانون ، شباطی کزکر ، کیسکی سرسرکوی ورکر »
 کانون آبی ، شباط آیندن بوج ابتدی ، بوزاغی بی چوبلکده دوردی .
 (کانون ناینک ۳۱ نجی کونی فورطنه اولق حسیله مثل مذکورذکر
 ایدیلمیر . کویا یوم مذکورده هوانک یرمدت کوزل دوام ایجسی اوزرینه
 اختیار قالدین بوزاغی بی چوبلکده چیلارمش و اعلان شادمانی ایتمش .
 بونک اوزرینه حدتانه کانون آبی شباط آیندن برکون بوج ایله فورطنه
 یاپمش و بوزاغی بی مرد ایتمشدر)

زیم ، زبهدارم ، اکر بیارم ، خاش بهارم ، اکر نیارم ، سرمادارم .
 « زب ، م ، « زب طویجی ، یم . اکر رحمت یاغارسه م لطیف بهار
 اولاجام ، اکر رحمت یاغارسه م قیشم .

(« زب ، شباطک صوک چهارشنبه سندن اعتباراً برهفته دوام ایدن
 کونلره تعمیر اولنور . ایام منحوسه دن معدود اولقله بین العائله دیریلتی
 چیقمامسینه ، طاتلی وساژ ایی بیکلر یخسته دقت ایدیلمیر . مثک اگاهه سندنده
 آکلشلا دینی اوزره اکر ایام مذکورده یاغور یاغارسه بهارک ابتداء
 ایده جکنه ، یاغارسه قیشک دوام ایده جکنه علامت صاییلیر .)

حادثه وی :

« مام رمضان ، مگا و کولک بدردان ، امماهه اوجزدانی »
 طبعه رمضان ، اوکوز و بوزاغی بی غائب ایستک ، اولنردن بزه بر
 خاطره قالدی

عصف ایدیلهرک اعیاد ملیه میانسه ادخال ایدلمش و بیوک « فقیه » نك بین الناس مشهور و مقبول اولان نامی تذکیر و تهجیله وسیله اولمشدر .

عبداه جودت بك ، « محمد فقی طیران ، ایچین ، « حکاری سنجافنك « مکس » قریه سنده « ۷۰۲ » ده تولد ایدوب « ۷۵۷ » ده اوراده وفات ایتمش و اورایه دفن اولمشدر ، حکایه نویس اولوب رسائل منظومه سی موجود و مشهوردر ، دییه قید ایدر . فی الحقیقه « مکلمات Dialognes طرزنده کی منظوم و سلیس حکایاتی ، کردستان مدرسه لرینک صمیمی محفلارنده ملاحظه لفظیه ایچین استعمال اولوندیغندن باشقه قادیلهرک بیله ورد زبانیدر . مثلا ، بر مناظره سنده :

فقی بر سلوقی ! [۱]

از بارانم ، تودلوی ،

از فقیه ،

توجه نظر ظوی ۱۹ «

ای سلوقی [۲] فقیه سی ! بن یاغور کچی بم ، سن دولو کیسک ، بن

فقی بم ، سن نه کیسک ! « دیر .

« طورون - اسیلزاده » ، « عشرت افرادی ایسه » ، « مالبات - تورکجه

مقابل یوقدر » صاییلر لر . معنایه « اسیلزاده » اولیوب ده « مالبات »

اولان عشرت افرادی یسه « عشرت » لقلریله مفتخر اولوب اولنرده « کرمانج ،

ریه ، کویلو » دکدر لر .

« خاج - حضرته ، شیوه بی ، طاشقی تنه بی . وی لوی که ملاخونه بی .

ژناوی دبه ژنه بی . «

« القاء صلیب فی الماء » کونی ، آقشام یکی اولسین ، وارسین صیاح

(۱) - سلوق - بتلیس ایله سرد قسه لری آزاننده واقع کویلرده توطن ایدوب یاقین

شمال یا یلالرینه چیقار « ارکک و قادیلرینک تناسب اندام و کوزلکریله معروف بر

عشریدر . قلیات ایدلریله مشغول اولدقزی ایچین این « قاطر » بسلر لر . قشیرتک اک

ایلری کن طاقه سی « مالاسلی - سلایات لوی نامیه بنامدر که جو طاقه منسوب اولانلر

- سائر امثالری کی .

مارتده ، ایران آغاچدهدر . اما ، « خاضریو »
 وه جوار ده [۱] ، موصل وسنجارده دگل ا
 دشتر حوی — بوفازك شهالده كائن راحوا اووهسی .
 طشریک — قصبه نك شمال شرقیسنده واقع سیوری تبهلی طاغ
 سرتاغی — محله اشئ

پرا عرب — عرب کویروسی
 نوالاینو — قوقولودده (اراضی برکائی اولقله کوکرد مرکائی قوقار)
 تاخشود — « تحت شود » دن محرفدر . قصبه نك جنوب محلاتندن
 باغچه لاق محله درکه بتایس خانری سرایلرینك انقاضی محتوی اولوب
 مشارالیه خانلرک استقلال تاملرینی ا کتسابلری تاریخنده یونامله تلیب
 ایدلشددر .

آوا طعل — آجی سو ، قصبه نك بر ساعت قدر جنوبنده امراض
 جلدیه به نافع قابلیجهدر .

کور قول — دلیکلی طاش ، ترسبات کلسیه دن متشکل جسیم برقیانك
 دنسپله حاصل اولان تونددر .

کلی کوزان — جویرلر اورمانی ، انواع اشجاری حاوی جسیم اورماندر .
 زویاصور — قیرمزی تارلا

خانادوخانی — معروف دوخان خانی .

« نه آداره ، نه یسانه ، روزا فقی طیرانه »

نهمارتدر ، نه یساندر ، « فقیر طیران » ک کونیددر .

یومثل مارتک ۳۱ نجی کونی ایچین ایراد ایدیلیر . یوم مذکورک مارت

ویا خود یسانه عائد اولسنده اشتباه ایدلسی اوزرینه ، غنی طیران خضر تلرینه

« خاضریو » و « سوار » (۱) ۷-۸ ساعتک « یاشور - بتلیس جانی » نك

بذکرکاهی اولان « بتلیس بوقازی » نك نمانده کائن سولرک لطفی ، هوالرینک

جانیته مقبول ایکی کومدن مذکور بوفاز « شائو و اکرادک مرقدمی اولقی

شائو بونیه آتی بونیه وارمه ایلد محله ایلد

باشانکه دور عدلندن بالفأل خیر الحاف اولق تمنیاتی ایدی . ایسته بعضاً بر طاش پارچهسی بر قومک سرگذشت حیاتی افسانهوی تاریخلردن دها بلیغ افاده ایدر . امید ایدرم که او طاش حالا موجوددر . ومصحف شریفده او تر بده محفوظ قالمشدر ، فقط شوپاشالق عنواننکه تا او زمانده قوللانلمسی زه دن کلمشدر یونی حل ایده مدم .

سلیبانیلی

توفیق

کر دلرده ضروب امثال

زرامی — رصدی

« هور صور ایواری ، جو طی باوی بیاری .
 عور صور صبی ، جو طی باوی صبی . »
 آقشامک قیرمزی بولوطندن سوکره چفتی دها ایسه له نه مش اولان تار لایه
 کوتور . صباحک قیرمزی بولوطندن سوکره ، چفتی ایجری به آل .

« سیزده بی هزارانی ، کارس عویلی »

حزیرانی اون اوچنده ، کی ا کیلمش داریلر .

« کوزه ووشین ، طوموره شین »

جوز سبلکنمه دکن سوکره ، تخم آینه .

« قانون ، بفرطقی قانون »

قانون آینه قاریغمسی بقانوندر .

شیاطه بفرطقی قولاط .

مطلده قاریری پارچه لوله یاغار .

www.kutubi.org

استیلا به کیدن سردار اکرم عمر پاشایه قارشى و طنى تسليمدن امتاع ایدن احمد پاشانك عمجهسى عزيزانك مدید و شدید مدافعات و مهاجماتى جلال الدين خوارزمى به بگزى تورم . عزيز بلك عزم و رزم مردانهسى او غورنده اون بر برادر و خيلى توابعيله بالهجو . او پلرك اهزبنه مزراق طيقايان بيوك پدرمك نعره مردانهسى گاه و بيگاه قوللا زى چينلا تيور . بو عنفات مليه نك تاريخچهسى پيشنده نلرچكدم . اسكى شهرلك مزار طاشلرني او قومق مراقه دو شمشدم . بر كون سلطانيه نك شمال شرقيسنده اسكى بر شهر خرابهسى اولان (ماوهت) قريه سنده اوستى يازيلى بر طاش خبر و ويرديلر . كيتدم . طوبراقلر ايچندن كوچه طاشي حيقه تيدم ، بو بر سده طاش ايدى تميزلندم خيلى مشكلاته يازيلرني حل ايتمدم . نك آراسار آرمهسى آلتنده (تا ابد اين آستان معمور باد ... صاحبش از اسمان منصور باد) يتيله اسكندر بن اسماعيل پاشا بيان ۹۳۷ عنوان يازيلى ايدى . بو عنوان فكر و قبعاتى آلت اوست ايتمدى . بن بيان تصفى نقطه نظرندن بيان سلالهسى ايچنده اسكندر نامى آرا ميوردم . اسكندرى خرسندانلره و ير يوردم . انكسار خيال ايله او طاشكده قيمت تاريخچهسى قه مندى .

بر سنه صوكره ۳۰۷ سنه روميه سنلك عربى رمضان مصادف بيلم هانكى آبي ايدى ، شهر بازارك آلان جهتنده مظنه كرامدن شهاب الدين نامنه موسوم كويده بولنيوردم . آقشام اوستى بر مصحف شريف ايتمدم ، مصحف شريفك زيارتنه بنم كيمهسى اخطار اينديلر . خوشمه كيتدى ظن ايتمدم كه توقيرى هلى العموم مصاحف شريفه ايچون قوللانيلر . بالذات مصحف شريفك موخوع اولدني يره كيتدم . اوراسى بر تر به ايدى . بيوك قطعه ده بر قرآن عظيم العان - بالطبع اليازيسى - رحله ده طور يوردى . آجدم صاغدن بر قاچ صحيفه عربى فارسى تاريخلر ، وقعه لر ، تولدر ، يازيل ايدى . بونلر ايچنده كوزمه ايليشان بر فقره غير اختيارى بنى حايقرتمشدى . او فقره ده شيخ شهاب الدين اقبدي حضر نلرينك طقوز يوز فرق تاريخنده دنيا به كلان اوغلتك ملك العادل و العالم و العادل اسكندر پاشا ابن اسماعيل

استر کرد لاجی، استر بهرامی، استر مدیالی، استر نوحی اولسونلر بو قومك شمدي به قدر تشكيل ايندكلىرى ابونى، دولتدن بدأ حد وحسابه كيليان متعدد ومتنوع بيوك وكوچوك حكوماتك طور طوسندن صوك زمانده يعنى تقريباً ۱۲۶۲ - ۶۵ تاريخلرنده بتليسه، حكاريده، بهتانده بر دره بلكلى، ساپانيه دمه بر حكومت صغيره قلمشدى. بتليس، حكارى بهتانك صورت انقراضلرى جمعيتمك نشريات قسمنده تدوين اولنق اوزره بومقاله مى بابانلره متعلق خاطرات و محفوظات ذاتيه مه حصر ايندييورم . بنم تبعاتمه كوره (به به) حكومتى ايكي يوز اللى سندن فضله اولا عشيرت صوكره مستقل وبر آرهلق آرزوى ذاتى ايله ماحق وقتططرز ادارهده ينه مستقل حكومت شكنده يشامشدر . منشا، ترقى، تكامل، توقف، انحطاط، انقراض دوره لرى منتظماً تاريخ عمومى به كچه امش ايسه ده بو قيدسراق اولنرك تماس ايندكلىرى ايرانك تاريخ و ادبى آنچه دوره انحطاطده بولونمىسندن و اخيراً التحاق ايندكلىرى همائله ملكده حالاً و حالاً تاريخ مالك اولمامسندن نشئت ايندييور . شرق وغربك خيل صحائف تاريخيه سنى اشغال ايندن بو حكومتك بر چوق مناقبه، خارقلر ترنم ايندن افسانه شجاعتى، خرافانه قاريشان داستان بزم ووزرمى، اساطيرى تنظير ايندن مكنتلرلى منقولات اجساددن اوكرنمش و وقايمك اشخاص وزمان ومكانى ازبرله مشتم . عبدالرحمن باشانك اون بيك آتلاويه بغدادى عاصردن استرداد ايله سلطنت سنيه به اهدا اتمسنده بر فوق العاده لك كوره ميوردم . ايران اردوسنى (مريوان) ده بيوك سليم بك، عثمان بك، افغانلى اكرم ملا حمزه، جوامير اغاى رنكينه كى اون ايكي دلاورك بر شيخونيله نارومار ايندن او بهادرلرك مى و منظوم نشاندنى او قوركن كندى او (دوازده سواره) نك پشرو و مجوملرى و مبشر ظفرلرى صانه جق قدر ضرور مى به قابيلردم . صوك حكمدار احمد باشانك نظام جديد ترتيبيله منتظم عسكرى، اردوسى، قشله سى، طوبى، طوبخانه سى، غايت متين و عدالته مستند تشكيلات ملكيه سى وار ايكن قرداشلريله اختلاف يوزندن ترك حكومت وسلطنت عثمانيه به التجاسى نه قدر انكسار خيالى موجب ايسه اورالرى

سالک ۲۲۰ فروشدہ

نیف سال ۱۳۰

۰۰۰۰۰۰

درج اولونیمیان مقالہ

اعادہ ایدلز

۰۰۰۰۰

سنہ لکی ۲۲۰ فروشدہ

آلتی ایلمی ۱۳۰ فروشدہ

۰۰۰۰۰۰

مسئلکمزہ موافق مقالات

مع المنونہ درج اولوزر

۰۰۰۰۰

چین

حیات

دین، ادبیات، اجتماعات و اقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه کوردجه مجموعہ در.

(۲)

بضاً بر طاش پارچہ سی بر قومک سرگذشت حیاتنی

تاریخ افسانہ لرندن دها بیلیغ آ کلاتیر . . .

س . ت

کره ارضک آفاق دورا دورنی سرسری طالعہ لر کبی دولاشان آواره
(آرلرک) تا افریقای شمالیدن آسیای وسطایہ هانکی برزخدن کلدک لرنی
آ کلامبورم . بلاد حارہ یه آیشان او قومک قافقاس طاغلرنده - دها دوره
تلبسه کیرمہ دن - چیرچیلان قیشلادقلرینه عقل ایردیرہ میورم . فقط علمای
تاریخ اکثریتله اتفاق ایندک لری ایچون کور کورینه اینانی ویردم . ایشته
او اکثریتک قولی زہ آ کلاتیورک دور هجریدن بری میافارقین وقافقاسیایہ
یاییلان آرلرک « کردوخ » سلاہ سندن کردلر توره مش . مع ماقبہ
بکا قالیرسه اک معقول اجتهاد کرد شاعری و کوردلکک یکانہ نوحہ کری
مرحوم حاجی قادر کدر .

وار اولسون برادرمن خیالی که حاجی قادری اثر لریله احیا ایدیور .
مرحوم بر منظومه سنده دیورکه مادام نوح کیسی جیل جودی ده قالدی
واووقدن بری ده کردلر جیل جودی اطرافنده ابقای موجودیت
ایتمشدر . طوبانیدن بری کردلر ماوای اصلیه لرنده برقرار درلر ، والحاصل

سنه لکى ۲۲۰ فروشدرد.
آلتى آلفى ۱۳۰ فروشدرد

سالک ۲۲۰ فروشه
نیف سال ۱۳۰

مملکزه موافق مقالات
مع المنونیه درج اولنور.

درج اولونیمیان مقالر
اعاده ایدلز

شیرین پنجیارت

دین، ادبیات، اجتماعیات و اقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه-کوردجه مجموعه در.

مندرجات

- کوردلره ضرورب امثال . . . . . لاورشید
- ادبیات کوردیه دن بعض نمونه لر . . . . . م . م
- ورقیکه رفز خاطران . . . . . مصطفی زرمو
- سزی طوبان خلاص بو . . . . . ع . رحمی
- هزل . . . . . قاضی زاده لطیف

۱ مخه سی ۵ فروشدرد

نجم استقبال مطبعه سی

آدرس :

باب عالی جواری ابراهیم جاده سنده نیم استقبال مطبعه سنده (ژین)

اداره خانسی

توزیع محلی

باب عالی جاده سنده کو شرق کتہ مختہ سی

کرد اساتک قواعد لغویستہ ذائر مقدمہ العرفان نامندہ بر و سببہ
فشر ایڈیٹور . ادارہ خانہ سزودہ و شہزادہ باشندہ قوثر پرائیف شرکتی
جزارندہ محافی حمیدی ایتدی دگاشندہ بولنور .

(ژین نشریندن)

ہبت تحریر یہ مزدن حکایلی عبدالرحیم رحمی ایتدی طرفدن فظماً
قلعہ آذر (عزیزا کوزدان) نامندہ کی کورد جہ منظوم علم حال موقع انتشارہ
وضع ایڈیٹور . بیچہ کرید ہر دہ شریمرہ بر دانسک ایڈیٹورسی توصیہ
ایلرز وینہ موسی ایہت طرفزدندہ فشر ایڈیٹور (اسپر بر جوخک باشنہ
کاتر . رسالہ سیلہ بر لگاہ اوردنزدہ بولنور .

مقالی غرتہ ک ۲۵ نجی نومبر سی انتشار ایتدی . بک مهم و مفید

مقالی حاویدر .

سبیل ارشاد جریدہ اسلامیہ سک ۳۸۴ نجی نسخہ سی قیمتدار مقالہ لرلہ

انتشار ایتدی .

محترم دوکتور عبادہ جودت بک ہم شہر بزرگ جیشاردقلری اجہاد

مجموعہ سبک ۱۳۴ نجی نسخہ سی جیقہ سی . نفیس مقالہ لرلی حاویدر .

مطالعہ سی توصیہ ایڈورز .

آدرس : استانبولہ جنال اوغلندہ اجہاد وی در . تلفون نومروس

در ۸۶۵

(صلایا پاشیوی)

کاو رابن زمان طنکه
 خواجهلی و هارنکه
 هوکرناوی بی دنکه
 تماشه حالی: کوی شنکه
 خدایا، دژ منان جنکه

ژخوام تیرنه بون یارب

خوا غفلت زباندنام
 زوی عصری رواندنام
 ژبو جهلی خاپاندنام
 ژدینایی طفاندنام
 دین ظلمی جواندنام

ژخوام تیرنه بون یارب

حتی کنکی خوا غفلت
 حتی کنکی ژمحویت
 زیر جیتی بوجوکه کفالت
 محویت اوهمی ملت

ژخوام تیرنه بون یارب

اکر ملت همی بخونن
 و امری حق کوجا بینن
 و طوو رحمتی بیچین
 وکی عالم خدان ژینن
 ژهمیان چتیرنه، دبینن

ژخوام تیرنه بون یارب

۲۶ - جیریاپاشی - ۳۳۴ ژملا هکاریان

ع . رحمی

نجم استقبال مطبعه سی صاحب امتیاز و مدیر مسئولی: اشرف حمزه

حن اوه کوله چه مه دبیزنی (کوردستان) غیره و ، سی مأموران نوزی
 ژبر مأموریتی هاتنه جی بونه بل وانه چوتورک چوئینن .
 وهکی تورک چوئینن ما ارضی ، مخین هندی ارضی نه مقدار صدان پنجاهه
 نین مخین ژی صدان دو بزور تشکیل دکت باش هنکی ژغیر کوردان جو
 ملت دی چوئینن وکی وهیه کوردستان حتی کوردانه ژغیر کوردان حق
 کسی تی نینه .

صد جیف مه حتی نهه خونه دایه زانین اوروپا مه ناس ناکن ومه وها
 مزن تزان و کوردستانی تیکل ارمنیان دزان حتی هندک خدان غرض مه
 زاررضی یان زانت .

وهکی مه خودا بزاین لازم سی وغیرتا کلهک نه بو بهمتا هندک مه دی
 حتی خو دابا زانین و ام ژصددا خودرکتن قصوری نه کوفرن ،
 بیلی حتی کوردان کوردستان ؛ ژغیر کوردان چوکس خدان حق نینه
 دکوردستانی دا .

(فکرا ویلسون) ژی حقه لا دایمه کوام دکوردستانی بهینه خدان . اگر
 ام نهینه خدان ، قط ههیی نه کن ارضی بت صدان دهیت مه دینه خدانی
 کوردستانی و ولاتی مه دی ژبوخه بستین .

وهکی وهیه جی مزین ، جی بوچوک همی ملت به وظیفه خو بزانت و دست شولی
 بکت وخت وستانی نینه وخت خدانی به خدی معین بت .

۱۷ — قانون بری — ۳۳۴ ژمالامکاریان

عبدالرحیم رحمی

صبرم بوه باو و به چوم دکا عبور	کوز باشلمله دیده لرمدن ایدر عبور
آیا مقام رخصته لم پنه بیهوه	واری ؟. جواز عودت او مأوای اصلیه
یا صلحت توفقه تا بوم فتح صور	یا بکلدی می اوله چه تا بوم فتح صور
حالی بکه به خفیه که اهی یار سنکال	اکلات او یار سنکدله تیزایچه صبا
(نالی) له شوق توبه دینری سلام دور	شوقظه (نالی) بوللابور اوله سلام دور

حالی مه حاضر

ام کورد دناو عثمانیان دا صادق تر زهمی ملتان درکه تن مه مالی خو و جانی خو همی دشت خو دریاوی ملت دا مهروزه کی اختلاک بی اطاعتی یک نه کر دانا اوانچی امر کر مه امری وان بھی ایساند حتی وی حربی تا ام کورد ژر حربی، ژر هجرتی، ژر سفالتی زهمیان پریشانتر بون. لاوده مه دعسکریدا شهید بون ؛ مالیده یغما بون والحاصل زهمی ملتان خدان ضرر تر درکه تن .

معلوم وه به هون هر روز غزواتان دخونن طالهی حربی ام مغلوب درخستن ام له سر و عدا رئیس جمهور امریقانی ویلسون مه دعوا صلحی کر، یانی متارکه کریدا — زبرمه بولفار متارکه کر بو — پاش مه اوستریا و آلمان زی متارکه کر دیمک دیناز حاماخونی درکت همی کس نفرت ژیک دوکشتی کر هر کس ژطرفی خو اسبابیت سعادتا انسانی فکر کرن ژوان همیان فکرا (ویلسون) درست تره . لورا : اود بیژت هر ملت دوت به ستری خو شولی خو چیکت کسی خوتیکلی شولایادی نه کت . یانی ملت مقدرات ناخو به دست خو حل کت، جی منئی دخودا دینت بلا بته حکومتک له سروی فکری ام وی دینن [حرب ، جو هو ، فله ، کورجی ...] هر یکی ژبوخو حکومت چیکرن نه شولاخو به دستی خو چیدکن .

بی : ام کورد حتی نه مه حس نه کر ژر دستی حکومتا تورکان درکون، یانی ژمنظوما عثمانیان درکون .

نه ام تماشه دکن (ویلسون) دبیژت جه تورک نه بی تاده نه عثمانیان .

بنوايه نيزوی نجر و کرم و سوير و سوير
 داخل نبي به عيز سارای خاک و خول
 هر نازک به خاک سلیمانیا عبور
 شاریک پر عدل و کرمه له جیکا کی خوش وزم
 بو دفع چاره زاره ده لین شهر شهر زور
 خاکی رواج عیزه داری رواج عود
 بردی مثال کوهه جوار عین نور
 شای هوهار و نهاری هوهار
 نوزی هو صبر و بخاری هو بخور
 اهلیکی وای همه که هو اهل دانشن
 هم ناظم عقودن و هم ناظر امور
 سیری بکه له دار وله برد مخلصان
 دوری بده پرشش احوال خوار و زور
 آخو درون شق بوه برد شقام
 پیرفاده تن نبوه دار پیر مصور
 آبابه جمع و دائره به دور (کافی)
 یا خود بوه بفرقه و شورش نشور
 حیوان نظیر کبند کیوانه سبز صاف
 یا خود بوه دائره انجم قبور
 ایستهش مکان آسکه به کافی آسکان
 یا خود بوه ملبه کرک و لوره لور
 داخو درون صافه کره ماهه ناخورو
 یا خود اسیر خاکه به لیل دکا عبور
 زارم و کوخلال و زارم و کوخیال
 آباد کومه ز زویه دلنا دکم خطور
 لم شرح درد غریبه ، لم سوز هجره

طائلی اولایدی صوبی . مقططوزلی آبی شور
 کیرمه او (خاک دخول) ه [۵] اوعنبر فزایره
 ایلك اتمدک. شهر سلیمانیه عبور
 بر شهر عدل و جود و سجود و درود و بود
 رفح نظر همچون دینیل شهر شهر زور
 اهجاری هود و طوبراخی هنر زمین کل
 چاهلری جواهر و نهاری عین نور
 شای نهار ، نهاری نهار ، با مدادی نور
 نوزل صبر ، بخاری بر جگر بخور
 هم اهل دل اهلیسی هم اهل عقل و دین
 هم ناظم عقود و هم ناظر امور
 آه سودیکم سواقظری دورایت بر بر
 واری اکار غریبی؟ . اشاخی ، یوقاری صور
 باقی جابلوب یقلمدی کورسی (شرسقام) [۶]
 بردوشمش اختیار میدر آبابی (بر مصور) [۷]
 قالشی اوله جمع احباب؟ . (یل صوبی) [۸]
 یوقه طاغدلری ؟ . او یاران بر سرور
 سیوان [۹] نظیر قبه کیوانی ؟ . یم پیشیل
 آه قیلامشی سطحی انجم کی قبور
 جیلان کلری ؟ . شدوده جیلان بولاغه
 یوقه قاجیر دلری او جیلانری عقور
 بر آق و صاف روشن اقبوری؟ . او (ناخورو)
 یوقه اسیر خاکی ؟ . بولایق ایدر عبور
 نظیر ایدر خلال و خیالی هونم
 آغزه دوشر کواکله ایبری یم خطور
 اوله آریندی صبری غریبه که صوکی

(۵) خاک دخول نالیک مسقط رأسی الآن شهر زورده بر کوبدر

(۶) شرسقام سلیمانیه تک بر خدسی

(۷) سلیمانیه ده بر زبارتکاه

(۸) مشهور بر صیره

(۹) اختیار مزادتی اتخاذ اولنال مشهور بر نیه

(۱۰) ناخورو تاج هود شهر مشهوریدر سلیمانیه ده

(۱۱) دیش قاریندر علی همچون قولاییلان خوب دونه یکتره لوت

کرد شعرا سندن مشهور تالینک شام شریفدن مملکتی اولان سلیمانیه یولادینی منظوم مکتوبیدر . بالانعام وزنی ، قایه سنی ، شیوه سنی ، و حتی اکثریا حروفاتی دیکشدرمعدن ترجمه سی ترکیه مک اسکی طرزینی اختیار ایتکدن بشقه ممکن اوله میور مع مافیه ترجمه دائما قوالی ترسنه چالقی کیدر . اصلنده کی روح پرور نکته لره صفاحت لفظیه جناس ، لف و نفر ترجمه ده احساس اولنه ماز بو جمله ایله برابر بنه حس ملیزی اوخشادینی ایچون ترجمه ایتدم .

توفیق

ترکیه ترجمه سی

جانم فدا کدر کهکه : باد خوش سرور
ای بیک آشناسی - بتون شهر شهر زور
ای کیزی، کیزی لطفک! هوا خواهم، مهدم
ای اسدیک زمان اسپور قایه حضور
روحکله روحی یلبازهرسک زمان زمان
نفخ [۱] ایلور دمکده دمادم دم فرور
صبرک طوتشدی خانسی، یاندی گوکل درون
بر کوشه جکده قالدی بری ذکر یا صبور
هم آهه هم عنانم وهم اشکه هم رکاب
رحم ایت بو آه و اشکه قیلمهان بلا فتور
اوفر ا دیار یارمه آمم کبی سربع
اشکم کبی بیتش صوبته (آپر دسور)
آلام دهر دن بیقان اول صوده ترمیز
شاد اول اوتک وصالنه سن طاهر اول مهور
اوردن ده سرچاره [۲] قدر دورمه قوش بیتش
برصو! محیطی نار و چنار وکل وچنورسه [۳]
پارلاقنی کونشی کبی اول چشمه جابجا
فوران نور صاف اله هپ طاشلری بلور
یا کوک یوزی بر آینه به امتش انکلس
یلدیزی سوز اوزانیور بر شهاب نور
دیردمکه: (بکره جو) [۴] شوبیم کوزلرم اکر

کردجه سی

قربان توز ریگتم ای باد خوش سرور
ای بیک شار زابه هو شار شازور
ای لطف کت خنی وهوا خواه وهمدم
وی سرور کت بشارت سر کوشه حضور
کاهی دبی به روح دکی باوهشین روح
کاهی دبی به دمده دینی دم غرور
سونا رواق خانه صبرم دل و درون
نی ماوه غیر کوشه ذکر یکی یا صبور
هم هممان آمم وهم هم رکاب اشک
رحمی یم آه و اشکه بکه هسته بی فتور
وک آهکم روان به هتا خاک کوی یار
وک اشکه کم دوان به هتا آپر دسور
بو اوه خوت بشوله کدورات سرزمین
شادین به وصلی بکده که تو طاهر او طهور
ام جامو سته فادکه به هین سر چنار
آویکه برله نارو چنار وکل و چنور
چشمه بی مثل خورکه به صدی له زوشنی
فوران نور صافه له سربرد وکل بلور
یا عکس آسمانه له اوینه دا که وا
استیره کانی راد کشی وکل شهاب نور
دم کوت که چاو خومه اکر بکره جوی اشک

(۱) روح پروردگاری یورومک مناسنه

(۲) سرچنار سلیمانیه یقین بیوک بر بیگمدر

(۳) حیویندل بر نهر حاصل اولیور هم پیشل باصفا بر برورد

(۴) بکره جو سرچنار هر حال مخلص بر برورد

يك منتظم و امیدبخش بر پروگرامه تعقیب و استحصا مفاصده حاضرانان بوجعیتك لازم التبجیل اوله یقنی اثبات ایدن حادثات حاضره بزلی دالیدیغمز مشوم خواب کران غفلتدن او یاندیران بر آجی والیم وسیله تبهظظدر .

چونکه : ترقی معارفی امل یگانه بیلن بر کرد طلبه جمعیتك آتی سنهك حیات مساعیسی شهسز بو کون مطلوب اولان تکامل ملی تطمین و تأمین ایده بیلیمك قدرته البته مالک بولنش اولوردی ..

وا اسفا که : هر فغان ملت ایچون آتیلان ایلک خطوه ترقی بی تعقیب ایده مەمك، ایشه اهمیت و یرمه مە عاقبت فجیه سیله بو کون المدارز بناه علیه تکرار ایدیوروم . مایوس اولغه محل یوق کردلکک ، نسل آتینک تأمین موجودیت، محافظه سعادت و حقوقی تکافل معارفه ترک و تودیع اهم والزیم وظائفمز دندر .

امل ، مقصد ، آرزو کرد کنجلیکنی بر آرایه طولیلاق، بلیه جهلی کردستاندن دفع ایتمکدر .

چونکه : دورمز دور ترقی در . چالشمه یانی سیل ترقی سوروکلهر ،
۸ کانون اول ۳۳۴ فندقی کرد زاده

کمال

(هیوی) اساساتی بر درجه دها توسیماً و (کرد نشریات) جمعیتی نامیله بر مؤسسه میدانه کتریمک اوزره اجرا ایدیلان حاضر لقلر قوه قریبه به کلشدر . کرد منورانی ایچون واسع بر ساحه فعالیت و اجراءات تأمین ایده جک اولان جمعیتك کندیسنه تقدم ایدن امثالک عاقبت دوجار اولماسی حمت پروران ملتک هر نوع معاونتارینه متوقف بر مسئله دره بو یابده ارشاد و تنویر احتیاجی صورت مخصوصه قیده لزوم کوریدیوروز . آرزو بیوران ذوات تفصیلات مسئله به کسب اطلاع ایچون اداره خانه مزه مراجعت ایده بیلر لر .

ژین

ایکن مع الاسف اعیان و یارانترک مظاهرت و معاونتدن محرومیت بزی بوکون نفوس عمومیه مزله متناسب بر درجه فوز و کله ایصال ایده مامش و جهل دینلین بلیه کرد محیطنده دائماً و هر زمان عامه تقدم ایله مشدر ۳۲۸ سنهسی تموزنده ایدی که دور اندیش و مددکار کزیده بر قاج ارباب علم و معرفت کردلکک ترقی و تعالیسی تأمین مقصدیله و « کرد طلبه هی وی جمعیتی » نامیله بر جمعیت ادبیه تشکیل ایتمش، کردلکی طایتمق ، اوکا لایق اولدینی موقع اجتماعی بی بخش ایتدیرمک اوزره « هتاو کرد » « روز کرد » کبی بر طاقم جرائد علمیّه ده محنه فعالیته کیرمش ایدی معارف مملکت اوغورنده مصروف خدمات فوق العاده لرینک بر فرد ناچیز صفتیله دائماً و هر زمان مفتون و مدیون شکرانی بولندیم بو خلاصکاران امت بر کره نصیب اولان زیارتدن استحصال ایتدیکم معلوماته نظراً جمعیتک تأسیس و دوامی ایچون برخیلی مزاحم اقتحام و بلافتور و آرام مادی معنوی بک چوق فداکارلق اختیار یله کردلره ، کردلکه کرانها ایکی مؤسسه ملیه ، ایکی یادگار قیتمدار اتحاد ایتمش ایدی ..

شبهه سز یارلاق و مرغوب اولان شوتشبت ملی لایق اولدینی موقیتی ادراک ایتدن هر شیده اولدینی کبی حربک تخریبکار آلدن قورتوله مامش مؤسساتی، تشکیلاتی، بتون موجوداتی محافظه دکل ترک و اهمال و مجاهدات و طنپرووراننده تعطیل افعاله مجبوریّت حس ایتمشدر .

چونکه: او ائنده هنوز تشکل ایتدیکنه نظراً محتاج اولدینی اصلاحات تطبیق ایدلش و یا تعقیبه باشلانیلش ایکن مؤسسلرینک خدمت عسکریه به دعوت صورتیله غیوبتلری و مع الاسف انیامزک عدم التفات و مظاهر تلری و یا اسباب سائر دن دولابی تعطیل مساعی به مجبوریّت حس ایتلری ساقه سیله بو امید وامل هدر و تباہ اولمشیدی. احتیاجات زمانه موافق اولان بو جمعیت حقنده کرد اغنیاسنک، علماسنک، اذکیاسنک و بتون علاقه دار لرینک ناظر دقتلری جلب ایدرم کردلک نامنه ایلك خطوه نشینی آتان و آثار عملیه موقف بالخیر اولان اوجهانی علم و معرفتک یکیدن احیاسی لازم کلام

۱۴ - بتلیس ولایتی حقنده امثاله نسبتله الله وضع و کوزل بر اثر نشر ایدن - لسانمزده ترجمه سی وارد - بروس جنرالک تدقیقاتنه کورده ولایت داخلنده یالکنز (بش یوز) تورک وارد .

۱۵ - بتلیس قصبه سی داخلنده کی جامعله، مدرسه له، تره لر ... الخ کبی مبانی کاملاً بتلیس حاکمینه عائد اولوب اصول معماریلر ننده تورک و عرب طرز یی خارجنده خصوصیتله مالکدر لر .

خلاصه: بتلیس شهری کاملاً (کورد) در و دیگر شهرلرده عینی حال قطعیتله واقمدر .

۱۷ کانون اول ۳۳۴

کوردی بتلیسی

کردلره : بو کونکی وظیفه منر .

مقدرات مال و دولک موضوع بحث و مناقشه اولدینی و هر بر لرینک استقبالی حقنده کی حکم و قرارک در دست اعطا بولندینی بر وقت مناسبه ، کردلرک تأمین موجودیت و آئینسه حصر مساعی املیه میدان انتشاره حیقان « ژین » غزته سی ایلك نومرو سندن اعتباراً تعقیب ایدنلریم .

نظر نمونیتله کوریلورکه: « جریده » هدف مساعی اوله رقی « کرد » ادبیات و اجتماعیاتک اعتلا سی دها ایلك نسخه سنده دستور حرکت اتخاذ و دوش تحمله آلدینی بک چین بر وظیفه یی کمال جدیدته قاووادینی نسخ منتشره متوالیه سیله بر قاندها ا کمال و اثبات ایتمشر ..

مؤسسلرینی تبریک موفقیتلرینی تمی ایلمر .

آرتق ستر و تأویله امکان اولیان حقایق مؤسغه دندرکه اقوام حاضره میاننده هر قان و نظاری کی خصوصانده اک کرمی تالان بز کردلر ، آرز بر زمان نظر قنده برقی و آکشان جامعک ، علما ، عرفانا بو کونکی مستطه بر ملت

۸ — بتلیسده تورک لسانی خصوصی مکتب آچاریق تعلیم ایدن ذات بو کونکی خیزانی عائله سنک ایکنجی باباسی اولان مرحوم حسین فوزی افندیدر .

۹ — قصبده بو کون ظاهری بر موقع اعممی حائر کوریلان تورکجه نك نسبة بک قیصه بر زمان طرفنده بو قدر توسی اداره حکومتده التزام اولنان شدت اعتسافدن نشأت ایله مشدر . فی الحقیقه کوردستان ایچون دائمی بر آفت ماهیتی حائر بولنان مأمورینک مظالم و استبدادندف ، ده اولاری اولدینی کبی تشکیل ولایاتدن سوکراده بر درلو انسانی و مدنی شکله قریب ایدیله مهین عدالتسزلکلردن وقایه نفس و طائله اک کوچوک معاشلی - حتی فخری - بر مأمورینه انتساب ایچون لسان بیلمک بر جمهوریته حیاتیه حالی آلمشدی . لسان رسمی اولتیق مناسبتیله بو حال عینله عوام ناس حقنده ده جاریدی .

۱۰ — خدمات همومیه و باخصوص عسکرک لسانک انتشارنده اساسلی بر مؤثر اولمشدر .

۱۱ — قصبه اهالیسندن کوردجه بیلمه یئرلر صولک زمانک یکی مکتبلرینه دوام ایدن کنج لردن مملکت حیات همومیه سنه اشتراک وقت بولمه رقی کنج بر سنده ترک وطنه مضطر قالانلردر . بونلرک مقداریده عشرات خانهمی فوقته یوکسه له منر .

۱۲ — بتلیس داخنده تورک اوله رقی یالکز ولایت تشکلندن صکره کی دوره طائد اولتیق اوزره معزول مأمورین و متقاعد ضابطلردن برلی قیزلرله متأهل و عدولری اوننی کچمه یین ذوات ایله ده اسکی بر تاریخ تمکنه مالک ایکی طائله واردر بونلرده قزل مسجد محله سنده سا کن شفقتلی وزیدان محله سنده اوطوران سراجلر عائله سیدرکه بر نچینک عدد نفوسی حویبدن اول اون آلتی یه بالغ اولوبه ایکنجینک کی ایسه بیله یه نزل ایتمشدی .

۱۳ — خربدن اولکی صولک نحریره کوره بتلیسک (مرکز قضایی) همومیه بی ۳۵.۰۰۰ ایدی .

۱ - بتلیس شهری به قیصه فاصله نردو صرف نظر تنظیماندن
سکره کی ادواره قدر (۱۲۶۳) بتلیس حکومت کوردیه سنک مقراداره می ایدی.

۲ - شهرلری تشکیل ایدن سکنه علی العموم هم جواری قری اها لیسنگ
اسباب معلومه نهمنده و تدریجاً شهره نقل مکان ایتمسندن میدانه کلیر و بعض
کرده اسباب سیاسییه تبعاً آیری بر ملت افرادندن اشخاص معدوده نك
عائة قصبه لره یرلشسدرلدیکی واقع اولور . بونقاط نظر دز (بتلیس) ی
تدقیق ایدرسهك :

۱ - شرق، شمال ، جنوب و غرب بنده کی حوالیده کونلرجه ، صاییلان
مسافهلر داخلنده بر دانه اولسون تورك کوینه تصادف ایدیله مز، حتی تورك
مخلط کویلرده یوقدر آنجق شمال شرقیده و ایکی قوناق مسافده کی کوچوك
و مختلط اخلاط قصبه سنده تورك تصادف مکندر .

ب - اسباب سیاسییه نهمنده و یا باشقه بر سیله بر قاج تورك عائله سنك
- مجتمع و متفرق - بتلیسه کلدیکنه و یا کتیرلدیکنه دائرنه بر معلومات
تاریخیه وارد و نهده بویله بر حادثه نك وقوعی ایشیدلشدر .

۳ - حادثات اخیره دن اول بتلیس قصبه سی دولدیران توركجه متکلم
کوردلردن هر هانکی بر عائله نك سلسله نسبی نهایت دردنجی باباده قریب
و بعید بر کورد قبیله و یا قریه سنه منتهی اولور .

۴ - قصبه نك محله تقسیماتی شهرسکنه سنك منشائی بولونان کورد قریه
و عشیرتلیرنک اسملری طاشیر . قزل مسجد و طاش محله سنك پالکز
اسم عمومی توركجه ارلوب تقسیمات فرعیسی (مثلا مره موط ، کبولر...
الح کبی) کوردیدر .

۵ - بتلیسه عائله لسانی کوردجه اولدیگی کبی چارشی معالانیده
اکثریتله کوردجه جریان ایدر .

۶ - بالموم مدارسک طسان تدریسی کوردجه در .

۷ - مملکتده توركجه اوقیوب بازارك تاریخی قرق منه بی کیمز .
دها سکی تاریخیلرده توركجه بی لسان اولورق ییلن پالکز فائق خان و مشتاق
کبی بر ایکی ذات موجوددی .

اولدیفنه دلیل مقامنده تکرار ایدوب طور بیورلر بوا دعالری برچوق نقطه نظر دن باطلدر . اورالرده بک یکی برحیاته مالک اولدیفنی ایضاح اولسان تورک موجودیتیه قدام تاریخیسی احتیاج اثباتدن آزاده کورد وارلنی آراسنده کی بعد زمان دعوانک نه قدر چوروک براساسه ربط ایدلدیکنی عیاناً کوسترمکه برابر هر هانکی برلسانه تکلمک اونک کومتردیکی زمره ملیه به ادخالی تضمن ایتیه چکی ده بدیهیدر . مثلا تورکجه قونوشمق تورک اولمایه دلالت ایده بیله بیدی تحت اداره سنده . یاشادقلری حاکمیتلرک لسانیه متکلم ابنای اسرائیلی ملل موجوده آره سنده تقسیم ایده بیلمک حقیقه بک مشکل اولوردی و بوکون تورکجه قونوشان روملر، لسان مادر زادلر دن حتی برکله بیلمه ین برقم ارمینیلرک هانکی زمره ملیه الحاق ایدیله بیله چکی آ کلامق حلی مشکل بر معما اولوردی . مثالی توسیح ایده بیلیرم ، لکن شیمیدیلک بو قدرنی کافی کوریورم .

بومثالر کافی درجه ده اثبات ایدیورک تورکجه قونوشان هر شخصک آلتنه بر تورک نه تیکنی آصمق موافق منطق دکلدر . بوندن ماعدا کوردستانده یایلش و اون سنه لک تاریخه مالک محلی تدقیقات و مشاهداتم اورالری دولدران نفوسک خالص العیار کورد اولدقلری اعتراض قبول ایتمز بر صورتده میدانه چیقاران نتایجیه رسیده اولدی . بونلردن هر شهر و منطقه به طأند اولانلری بربر تعداد چوق اوزون سورر . بوندن دولاییدرک حقنده اک واضح معلوماته مالک بولوندیغ بالکیز برنی مثال اولهرقی ایراد ایده حکم .

سزه بتلیس قصبه سی تقدیم ایده ییم . بوراسنک اساطیری بر تاریخی وارددر ، هر یزدن زیاده کورد اولان عینی نامده کی ولایتک مرکزیدر . بوراده شهر اهالیسی آراسنده تورک لساننک استعمالی نظر دفته جاربار . فقط اهالی تورک میدر ؟

بن بوسواله جواب احضاری ایچون بیلدکلرمی نومرو صره سیله ترتیب ایده حک و بونلرک مقایسه سیله ایجاب ایدن قرارک اعطاسنی قارلرک طبع سلیم و حسی تقدیریه ترک ایده حکم :

بولردن بك آز قسمنك يرليبرله تزوج ايتديكني قيد ايدن تاريخ ؛
بو دورده دولت عباسيه حوزة حاكيمته برتورك قيله وياعشرتنك انتقالى
بمخنده تماميله صامت وساكتدر .

* آنجق هجرتك درت بوزنجي سنهسه دوغريدركه ملوراءالهردن قوبان
برجوقه (توركن) عشيرتلى آذربايجان مرعاليينه ، شروان مھراليينه
يرلشديلر . بونلر ايران وكوردستانه يايلقدن زياده كوردستان شمالدن
حركتله بيزانس اراضيسنه دوغرى ياقلاشمغه دوام ايتديلر . مؤخرأ
سلجوقيلره التحاقله بيزانس ايمپراطورلغنه بلای سر اولوب قالدیلر .

[بمختمزه علاقه دار اولان شووقعه يي استطراداً ذكر ايتهدن كچميه جكم .
معلومدر كه آل مروان حكومت كرديه سنك مركز اداره سى بوكونكي
ديار بكر نهري ايدى . هجرتك ۳۸۰ نجى سالنده تشكلى ايدن بو حكومته
تعرض ايدن سلجوق حكومتك دور تشكلى ، كرده ترك وطن ايتماكده كي
عنهغه ميجلنى دوشونورك اليوم بوشهرك سكه سنه توركدر دين ديار بكر
اولاد لرينه نهديك لازم كلديكنى قارلرك وجدانه ترك ايدهرم]

بو قارنده سرد ايديلان اجمال تاريخي كوستريوركه هجرتك بشنجي عصرى
ابتداسنده كوردستان شهرلرنده ، كويلرنده تورك يوقدى .

هچيا كوردستانك شهرنامنى وبردكمز مدينه لرى اولارمخنده موجودى
ايديلر ؟

عدولرى محدود كوردستان شهرلرنتك زمان ناميه لرى هيج شهيه
ايدلر كه اوتاريخه ، اوندن بك جوق دهها كويلره ، تاريخك اعمامى مجهولتته
قدر كيدر ، كيمسه انكار ايدهر كه بوشهرلر بشنجي عصر هجرى ابتداسنده
مسكون وسكنه سى بران ايله متكلم و برملته مالك ايدى .

بنابرين شهرلر اهاليسنك محقق اوله رق توركده دن باشقا بر ديله صاحب
اوله قلرني اسباب مسروديه منى ادعا ايدهر بيليرزكه بوده كوردجه دن
باشقا بر ديل دكلدى .

هترم معارضلر اليوم بوشهرلرده توركده قورقلماسى سكه نك تورك

او حکومتلرک تشکل و نمو ایندیکی مناطق ارضله اورالرك بوکونکی سکان بریشان و نالانی اراسنده الك قوتل ارتباطلرک وجودینه شهادت ایدر .
 کوردستان ایله - بورایه ایران کوردستانی ده داخلدر - تورکلر آراسنده - تعیین ملتیری ایچون ویریلن حکمکلر عددرلی قدر جوق و غیر قطعی قرون اولی استیلاکار قبائلدن صرف نظر - ایلك تماسک ، تماس حقیقی و تاریخنک آنجاق ظهور اسلامله کاملاً محو اولان ایران شوکت و حکومتمدن جوق سوکرا واقع اولدینی بر حقیقتدر .

بوندن اول - مکان طوتمق شانندن اولمایان - تورکلر خط هجرتی دائماً آزاق شماندن کچمشدر . حادثاتی نسبةً دها صحیح وشایان اعتماد برشکلده نقل ایده بیلن مؤرخین اسلامیه قافقاس انکلرنده کی مجاهدین اسلامه قارشی بعض تورک تشبیلرینی قید ایدیورسده نظر دقتی جالب ایلك تورک سیل استیلاسنک خلفای عباسیه دن هارون الرشید زماننده وقوعنی بیلدیریور . خزر تورکلرینک (موصل) قدر توسیع دائره ایده بیلن بو حرکتی سریعاً تنکیل ایدن قوای اسلامیه اونلری قافقاس داغلری اوزرنده کی مشهور (دربند) ک خارجه آتمش و سرعتله جریان ایدن بومد و جذراترک اراضی مستولیده بردانه اولسون تورک براقه مامشدر . (۱۸۳ هـ) . بنابراین بودور ایچون کوردستانک هیچ برقطه سننده تورک و تورکه دائره برشی آراماق لازمدر .

تفصیلاتی تورایخ اسلامیه ده اساسلی بر صورتده موجود اولدینی اوزره هیچ بر موقع اجتماعی به صاحب اولمایان بر ایکی تورک کوله سنک عباسی سراینده استخدای ابو جعفر المنصور دور خلافتی وقائعتندر .
 (المعصم بالله) زماننده لزوم مبرمنه بنشاء بونلردن محدود مقدارده قطعات عسکریه تشکیل وبعده بوتشکیلات توسیع ایدلمشدر . هر نه قدر سرگذشت آرقه سننده طولاشان ویا ملتداشلرینک مستفید اولدینی نعمتلردن حصه مند اولمغه قوشان افرادک دائمی التحاقریله عددرلی تکثر اتمکده ایسه ده عصرک اختلالات مزمنه سننی اطفایه مأمور اولدقدقلردن متبادی محاربه لرله بر طرفندنده محو اولوب کیتمکده ایدیلر .

خصوصاً صدمه بالکز ، يك يالکز قالان بوايكي به طالع قومك يكدیگرینه
قارداشجه صارلمسی لزومی انه آز تقدیر ایدلکده بدو .

موجود سوه تفاهاره بریکسینی علاوه حقمزلفنی ازنگابدن تهاشی
دولایسیله درکه : برقارداش ملنک کوردستان اطرافنده نه یابدیغنی بیلمه دن
دوندوردیکی فجیع یازی اویونلرینی بالکز تاثر وتمجبه تعقیب ایتمکه ،
باشقا برشی یا پامایه قرار ویرمشدم . بوقرار نفسله محدود قالمش، محق
واساسلی تدقیقاته استناد ایدن قیمتی مقابلهلرک ساحه نشره حیقمه امنی
تأمین ایده جک درجه ده توسیع حدود ایله مشدی .

فقط هر دورلو تقیداته رغماً تدریبات معکوسه نك دوامی نی - بالکز
بر ماده یه منحصر اولق اوزره - اطلاق افکاره اجبار ایندی : بلکه
اظهار حقیقه وسیله اولورده محتاج اولدیفمز سکون و اتحادی تقویه ایدر
فکريله کوردستانده کی شهرلر سکنتی حقدنه کی تدقیقاتی بر قاچ سطرله
خلاصه ایتمکی موافق بولدم .

اثرلری ازمئه قدیمه نك قارائنقلرنده غائب فقط شیمدیکی کوردستانده
تأسیس حاکمیت ایدلکری تاریخک ساحه علمنه داخل اولان بعض اسمکی
حکومتلری بوراده مناقشه یه لزوم کورمیورم . ارباب تبعلت چاره سزلق
وتقصان منابع دولایسیله بر ، ایکی کله نك تدقیق قیلولوزیسنه ویا اله
ایندکری قبریق دو کوك بر قاچ هیکلک ارانه ایده بیله دیکی اویدورمه مشابهلره
استفاداً او حکومتلرک شو ویا بوملیته منسویتی تمین یولده سرد ایتدکری
مدهیاته علی الماده نك فوقنده بر کسمیت عطف ایدلمسی دوغری دکلدیر .
اهلنه معلومدرکه بودعوالرده ظاهری بر محانت و تعادل موجود اولدیفنی
کی ییکدیگرینک ضد تامی مطالعه لره بکثرت تصادق اولونمقده در .

بنا برین او حکومتلر اوزرنده کی ظلمت اسراری استقبال همت تنورینه
ترك ایدره اردوهو وهی بیت دولتلری جیه سنه تطبیق ایدلکده بولونان
- همه دین او اوغری شبهه فاند - توران لوحه جاذبی شیمدیگ بر
طرقه آتقی محوری واردر . درگاه بر جوقی علامات بارزه موجوددرکه

ایدلک اضطراری موجود اولدینی اراثه ایدیور. بونی اخلاصدن توفی ایتدی ز. حالبوکه بو حیاتی نقطه بی شمدی به قدر اولدینی کبی بو کوزده، کیمسه آ کلامدی، تقدیر ایتدی. عثمانلیقله تاریخ تماشندن بری بالکوز قهر و ستمی عصبیان و طغیان کوردیکوز عناصر؛ وطنک حقیقی خادمترینه ترجیح ایدلدی. عثمانلی دولتک عناصر مرکبه اسلامیه سندن بحث ایدیلرکن درت یوز سنهک بر خدمه عثمانیتدن، بو مدت طرفنده بر دفعه بیله و فقط بر مقصد سیاسی تحتده حس صداقتی اصلا دوچار تغیر اولماش حقیقی بر عنصر مرکبکن بحث ایدلدی. لکن هیچ بر زمان یا کلبان حقیقت حکم قطعینسی اظهارده کچ قالمادی، بک الیم و حزین ماجرالره بو فکر لرده کی ضلالتک ولوله سقوطی اعلان ایدلدی. اک کور کوزلره برلعه نور ایتاد ایدله بیله جک قدرته نظار ایدن بو حقیقته رغماً بر هناد جاهلانه ایله، حالا او عظیم خطالری ارتکابده دوام ایدنلره نه دیلی بیلیم ! اولره که امت اسلامیه نه چاره خلاصنی، حقوق عثمانیه نک مهما امکان محافظه سی تدابیرینک نه به متوقف، هانکی عنصره استنادله قابل تحصیل اولدینی بر تورلو ادراک ایتسورلر، آ کلامبورلرکه: ماضیده اولدینی قادر حالده عینی مقدراته تابع، استقبالده عینی تهلک لره معروض تورک - کورد ملتیرینک باشلری اوزرنده اوچان اولوم فور تونلریله متحدا مشغول اولوق لازم کلن بر دورده بولونیوروز . زمانک نزاکت فوق العاده سی، امتک اتحادینی تقویه ایتیه جکی بدییی دیدی قودیلر تولیدن احترازی قولاقربا تلامده جق بر شدتله باغردینی، بودفعه کی فورتنه او یله قولایقله کچشدیر یله بیله جک نوعدن اولمادینی بعض آثار و علامتدن استدلال ایدلدیکی حالده بکا او یله کلیورکه - ظلم و استبداد آلتنده بوکالان بشریتی بر مدت امید سر ابلری آرقه سنده قوشدیران امثالی نظریات انسانیه عدادینه ادخال ایدیله جکی مع الاسف کیتدیجه تبارز ایدن - یکی بر نسبلره، اک صلاحیتدار آغزلرک بیاناتیله تأید ایدن اشکال مهلکه یه اقترا بیله بزم ایچون بو عیوتون باشقا بر ماهیته انقلاب اوزره بولوندینی خطر انکیز دملرده، درت طرفدن باغن قدرت شکن مهاجمه کوکس کرمک

سنه لکری ۲۲۰ غروشدر.

آلی آینی ۱۳۰ غروشدر.

سالک ۲۲۰ فروشه.

نیف سال ۱۳۰

درج اولونیمان مقاله

اعاده ایدلز

م. لکزه موافق مقالات

مع المنوبه درج اولور.

شین

حیات

دین، ادبیات، اجتماعات و اقتصاد یاندن بحث ایدر تورنگه کوردجه مجموعه در.

کوردستانده کی شهر لر مسکنه سی تورکی در ؟

بر جو قلی رینک فکری می مهم بر مسئله حالنده اشغال ایدن بو موضوعه دایر بر قاج سوز یازمه بی جو قدن بری دوشونوردم . حتی بو مقصدله بعض شیلرده حاضر لامشدم . لکن اونلری نشر و اعلان ایتمکی احوالک بدرجه انکشافی زمانه تأخیر ایتمک لازم کلیوردی . وقت مرهونی بکلیوردم . بو مسئله اطرافنده بیابله حق مناقشه تک بو کونکی وضعیته نظراً قائده لی اولمایه جتی دوشونوردم . بوندن اتوری مسئله اطرافنده یا المقده اصرار ایدیلان تحریکاته ده اهمیت ویرلما سنی ایستدم . چونکه : هرکس یک آفر بر حوله عصیتله یوکی بولوندینی شو نازک دورده بو قیل لشریاتک بر معناد وجهه علمی سنی غائب ایدرک شخصی شاتماه منجر اوله جتی قویاً ظن ایدیورم . بو تقدیرده طرفینک عینی ایشلرله علاقه دار فقط عارذاش تفرقه لرندن کندیسنه بر حصه ظفر جیقارمق ترتیبیله بی قرار شخص ناله موافقت و ساطعی احضاردن باشقا بر نمره به مالک اوله میه جقوری قوتله وارد خاطر اولیور . شایان تحظر شرائط نحتده واقع اولوب مع التأسف صمیمیتی - بزم طرفدن اصلا سبیت ویرله دیکی حاله - آرز بر زمان طرفنده غائب ایدن تورک - کورد اتحاد علویسی بزه تألیف مطلب بو توحید مقدرات مجبوریتده بولوندیغمزی و او مجبوریتک ایجابات حیاتینه بو کونکی عینی تطبیقی سیاحت

سالان ٢٢٠ فروش
بف سال ١٢٠

درج اونونيان مقاليل
اعاده ايدلز

ژين چيانيان

سنه لبي ٢٢٠ فروش
آلي آبي ١٢٠ فروش

مدلكوره موافق مقالات
و المنويه درج اولوز

ژين، ادبيات، اجتماعات و اقتصادياندن بحث ايدر توركيجه- كوردوچه مجموعو درو.

مندرجات

- كوردو ستادهكي شهر لار سكه سي توركي در؟ . كوردو بئليس
- كي رد لره! بو كوندكي وظيفه من . . . . . كوردو زاده كمال
- مكتوب منظوم . . . . . سلباتيه لي توفيق
- حالي منه حاضر . . . . . ع . زحمي
- حالا يا شيوبي . . . . . ع . زحمي

بعضی و فروشندو

محمد آهنگران بطعمی

برجی سنه

۲۵ کانون اول ۱۳۳۴

عدد ۶

سنه لکي ۲۲۰ غروشدر.
آلتي آيلني ۱۳۰ غروشدر

سالک ۲۲۰ فروشه
نيف سال ۱۳۰

مسلكمزه موافق مقالات
مع المنونيه درج اولور .

درج اولونجيان مقالهلر
اعاده ايدلر

شیرین حیات

دين، ادبيات، اجتماعيات و اقتصادياتدن بحث ايدر تورنگه- کوردجه مجموعه در.